Det

Kongelige Norske Videnskabs-Selskabs

Skrifter

i det 19de Aarhundrede.

4de Binds 1ste Hefte.

Trondhjem 1846.

Trykt af Tønnes Andreas Høeg.

Det

Kongelige Norske Videnskabers-Selskabs

Skrifter

i det 19de Aarhundrede.

Tredie Bind.

Trondhjem, 1829-1843.

Trykt af Tonnes Andreas Høeg.

Indhold.

Forerindring.

Ligesom det i 1798 udgivne Bind af Selskabets Skrifter indeholdt en Fortegnelse over Selskabets da levende Medlemmer, saaledes har man troet at burde ledsage det Hefte, der nu forelægges Offentligheden, saavel med en Fortegnelse over de siden ovennævnte Tid optagne Medlemmer som med en Liste over de nu levende, blandt hvilke kun saare Faa allerede i 1798 vare Selskabets Medlemmer. Dersom denne Liste indeholder Navne paa Mænd, der ikke mere leve, hidrører dette derfra, at Indmeldelser om Medlemmers Død saare sjelden indløbe, hvisaarsag de udenrigske Medlemmers Afgang ikke altid kommer til Directionens Kundskab. Af lignende Grund er det meget muligt at samme Liste indeholder nogle Urigtigheder med Hensyn til enkelte Medlemmers Opholdssted og Stilling, eller er ufuldstændig i Anførselen af Vedkommendes Titel og Ridderordener.

Ved denne Leilighed undlader Forfatteren af den i dette Hæfte meddeelte Udsigt over Selskabets Historie ikke at berigtige en deri indløben Feil og bemærke en Udeladelse.

1

Naar det nemlig deri (Side 21) hedder: at Selskabet med 600 Spd. har bidraget til Udgivelsen af Professor Keilhaus gæa norvegica, er dette mindre nøiagtigt. Selskabet har med 825 Spd. understøttet Udgivelsen af de udkomne tvende Hæfter af dette Værk, og desuden ydet et Bidrag af 200 Spd. til en af Professoren i 1842 i geologisk Hensigt foretagen Reise i Langfjeldene.

Sammesteds er det forglemt at anføre, at Selskabet med 100 Spd. har bidraget til Udgivelsen af Henrik Wergelands omarbeidede Digt „Mennesket".

Det Kgl. norske Videnskabsselskabs
Medlemmer,

optagne efter 1ste August 1798.

1798.

Molbech, Johan Christian, Professor i Soree.
Lund, Hans Christofer, Sognepræst til Lervigen.

1799.

Paaske, Ole Frederik, Lærer ved Borgerskolen i Throndhjem.
Pram, Christen, Secretair.
Arnet, Peter Johan, Sognepræst til Askevold.
Höst, Jens Krag, Provst over Søndfjord.
Wiingaard, Hans, Provst.
Moe, Hans, Stiftamtskriver i Throndhjem.

1800.

Wallenstråle, Martin Georg, Biskop i Calmar.
Brunius, G. Sognepræst til Tanum i Bohuslehn.
Lindroth, Pehr Gustaf, Dr. med. Læge i Upsala.
Wingård, Johan, Biskop i Gothaborg.
Kahrs, Foged.
Michelsen, Capitain.
Schulz, Inspecteur.

1801.

Ramm, Nicolai, Lieutenant, Skovinspecteur.
Kildal, Simon, Sognepræst til Stegen i Nordland.
Hansen, Peder, Biskop i Christianssand.
Tham, Pehr, Hofintendant i Skara.

1802.

Krogh, Georg Frederik, Lieutenant og Kammerjunker.
Pavels, Christofer, Oberst.
Hornemann, Johan Thomas, Oberst.
Motzfeldt, Jacob, Major.
Selmer, Sigismund, Overauditeur.
Blom, John, Politimester i Throndhjem.
Linstow, Joachim, Capitain.
Due, Carsten Schjödt, Vicecommissair.
Eck, Johan Georg, Professor i Leipzig.
Eck, Johan Georg, Lector, sammesteds.
Adler, Frederik, Baron, Stiftamtmand i Throndhjem.
Steffens, Niels Christian Bang, Regimentschirurg ibid.
Adler, Frederik Georg, Kammerherre, Gjemsoe Kloster.
Brorson, Andreas Winding, Conrector i Herlufsholm.
Fogh, Sören Lemvig, Sognepræst sammesteds.

1803.

Weinrich, Niels Henrik, Secretair i det heraldiske Selskab i Kjøbenhavn.
Schive, Sören, residerende Capellan til Meldalen.
Weisse, Johan Peter, Regimentschirurg.

1804.

Clausen, Johannes, Sognepræst i Stubbekjøbing.
Oldenborg, Frederik, Commiteret i Generaltoldkammeret.
Plum, Frederik, Stiftsprovst i Sjælland.
Blytt, Hans, residerende Capellan til Domkirken.
Bech, Jens, Sognepræst til Vallekille i Sjælland.
Rönnau, Cornelius Thomas, Sognepræst til Opdal.
Krohg, Christian, Professor i Kjøbenhavn.

1805.

Rynning, Jens, Candidat i Theologien.

1806.

Schow, Niels, Professor i Kjøbenhavn.

1808.

Hoyem, Anders, residerende Capellan til Bynæsset.

1811.

Vargas, Bedemar, Edward Romeo, Greve af, Khyrre.
Öhlenschlæger, Adam, Professor i Kjøbenhavn.
Sörenssen, Christian, Biskop i Christianssand.
Sagen, Lyder, Adjunct i Bergen.
Wergeland, Nicolai, Adjunct i Christianssand.
Sodeman, Jacob Hersleb, Candidat i Theologien.
Heyerdahl, Hieronymus, residerende Capellan til Toten.
Klüwer, Lorentz, Major.
Klüwer, Lorentz, Lieutenant.
Lyng, Major.
Colban, Erik, Sognepræst til Vaagen i Nordland.
Norman, Niels, Sognepræst til Tranoe i Nordland.
Brun, Svend Busch, Sognepræst til Snaasen.
Middelfart, Sognepræst til Bedstaden.
Brandt, Johan Christian, Sognepræst til Værdalen.
Dreyer, Rasmus, residerende Capellan sammesteds.
Nissen, Peder Schjeldrup, residerende Capellan til Meelhuus.
Garman, Johan, residerende Capellan til Orkedalen.
Koefoed, Sigurd J. residerende Capellan til Størdalen.
Brodtkorb, Sören D. Justitsraad. Nordland.
Trampe, Fredrik Christian, Greve af, Stiftamtmand i Throndhjem.
Mandix, Jörgen, Stiftsoverretsassessor sammesteds.
Boye, Engelbrecht, Rector ved Latinskolen sammesteds.
Nissen, Christian,
Mourly, John, } Adjuncter ved Ditto.
Möller, Christian Asmus,
Balle, Emanuel, Sorenskriver til Strinden og Sælboe.
Seiersted, Oberst.
Lysholm, Nicolai, Grosserer, Justitsraad.
Lysholm, Johan Möllman, Grosserer.

Nansen, Hans, Sorenskriver.
Gedde, Ingenieurcapitain.
Sibbern, Henrik Frederik Arild, Ingenieurlieutenant.
Krag, Sognepræst til Fruekirke i Throndhjem.
Schultz, Niels Stockfleth, residerende Capellan til Ditto.
Wideröe, Falk Andreas, Præst.
Roll, Gottlieb Christian, Stabschirurg.
Müller, Johan Carsten, Apotheker i Throndhjem.
Petersen, Matthias Conrad, Borgercapitain sammesteds.
Beyer, Otto, Grosserer,
Schmidt, Peter, Grosserer,
Collin, Hans, Grosserer, } sammesteds.
Buck, Christopher Lorentz, Grosserer,
Oxholm, Jacob, Grosserer,

1812.

Nissen, Niels Lang, Prof. Rector ved Metropolitanskolen i Kjøbenhavn.
Tetens, Stefan, Stiftsprovst i Fyen.
Thorlacius, Börge, Professor.
Sverdrup, Georg, Professor.
Wedel-Simonsen, Lauritz Skebye, Professor. } Kjøbenhavn.
Werlauff, Erik Christian, Professor.
Steenbloch, Cornelius, Adjunct i Frederiksborg.
Berg, Jens Christian, Sorenskriver i søndre Jarlsberg.
Lammers, Ernst Anton Henrik, Major.
Tellefsen, Johan Christian.

1813.

Wolff, Odin, Professor, i Kjøbenhavn.

1815.

Schnitler, Balthasar, Grosserer i Throndhjem.
Hersleb, Svend Borchman, Professor ved Norges Universitet.
Ström, Henrik Christian, Geschworner.
Horneman, Henrik, Proprietair.

1816.

Essen, Hans Henrik, Greve af, Statholder.
Hofbauer, Johan Christian, Professor i Halle.
Sjöborg, Niels H. Professor i Lund.
Trafvenfeldt, Carl, Dr. med. Stockholm.
Mörch, Andreas, Sognepræst til Hurum.
Arentz, Hans Severin, Hospitalspræst i Throndhjem.
Fritzner, Otto Thott, Adjunct, sammesteds.
Knudtzon, Jörgen Cappelen, Particulier.

1818.

Sköldebrand, Andreas, svensk Statsraad.
Wettersted, Gustaf, Greve af, Hofkantsler.
Engeström, Lars von, Greve af, Statsminister.
Gardie, Jacob Pontusson, de la, Generallieutenant.
Hedrén, Johan Jacob, Overhofprædikant, Stockholm.
Wyckmann, Svend, Dr. theol. Professor.
Rönbech, Carl S. Sognepræst i Skaane.
Tannström, N. M. Cancellieraad.
Bergius, O. E. Expeditionssecretair, Stockholm.
Edholm, E. Livmedicus hos Hs. Mstæt Kongen.
Pavels, Claus, Biskop i Bergen.
Schjeldrup, Michael, Professor ved Norges Universitet.
Birkeland, Sognepræst til Borgen paa Søndmøer.
Horneman, Christian Hersleb, Stiftsoverretsassessor i Throndhjem.
Bull, Johan Randulff, Justitiarius i Norges Høiesteret.
Collett, Peter, Assessor i Samme.
Falsen, Christian Magnus, Amtmand i nordre Bergenhuus.
Hansteen, Christofer, Professor ved Norges Universitet.

1819.

Deinboll, Peter Vogelius, Sognepræst til Vadsøe.
Bohr, Gottfried, Organist i Bergen.
Kaurin, Eiler Rosenvinge, Provst, Throndhjem.
Fossées, Chaumette de, fransk Generalconsul i Gothaborg.

Hisinger, W. Brugspatron i Sverige.
Must, Ludvig, Proprietair.

1820.

Rosted, Jacob, Professor, Rector ved Latinskolen i Christiania.
Petersen, Peter, Bergraad.
Christie, Wilhelm Friman Koren, Stiftamtmand i Bergen.
Roll, Jacob, Stiftsoverretsassessor i Throndhjem.
Rasmussen, Sören, Professor ved Norges Universitet.
Aubert, Benoni, Generalmajor.
Rosenstein, Niels von, Landshovding i Sverige.
Platen, Baltzar Bogislaus, Greve af, svensk Statsraad.
Müller, Peter Erasmus, Professor i Kjøbenhavn.
Örsted, Anders Sandöe, Etatsraad.

1821.

Krohg, Hilmar Meincke, Amtmand i Romsdalen.
Örn, Knud Ramshart, Overlærer ved Latinskolen i Throndhjem.
Marinière, Noel de, Inspecteur.
Knudtzon, Broder, Grosserer i Throndhjem.
Kraft, Jens, Bureauchef og Translateur.
Rask, Rasmus Christian, Professor, Kjøbenhavn.
Boye, Peter Christian, Præst.
Boye, Matthias Andreas, Overlærer ved Latinskolen i Drammen.
Linstow, Hans Ditlev, Auditeur.
Berzelius, Jacob, Professor, Stockholm.
Magnussen, Finn, Pröfessor, Kjøbenhavn.
Hansen, Mauritz Christofer, Lærer ved Realskolen i Throndhjem.
Adlerbeth, J. Baron, Expeditionssecretair, Stockholm.

1822.

Thorwaldsen, Albert, Professor, Billedhugger, Rom.
Tegnér, Esaias, Professor i Lund.
Achard, Præsident for den physiske Klasse af Videnskabsselskabet i Berlin.
Smidt, Præsident for det linnæiske Selskab i London.
Sinclair, John, Præsident for Agerdyrkningsselskabet i Edinburg.

Yelm, Julius von, Overfinantsraad, München.
Aall, Jacob, Jernværkseier.
Sverdrup, Jacob, Inspecteur paa Jarlsberg.
Sommerfeldt, Sören Christian, Sognepræst til Saltdalen i Nordland.
Lundh, Gregers Fougner, Lector ved Norges Universitet.
Möller, Jens, Professor i Kjøbenhavn.
Geyer, Erik Gustaf, Professor i Upsala.
Wahlenberg, Gregor, Dr. med. Upsala.
Mörner, Adolf G. svensk Statsraad.
Gråberg di Hemsöe, Jacob, Consul.

1823.

Engelstoft, Laurits, Professor i Kjøbenhavn.
Neumann, Jacob, Bisskop i Bergen.
Munch, Johan Storm, Bisskop i Christianssand.
Lupin, J. von, Oberbergcommissair i Illerfeld.
Birch, Poul Hansen, Generaladjutant.
Lassen, Hartvig Marcus, Toldinspecteur i Throndhjem.
Knudssön, Engebret, Sorenskriver til Strinden og Sælboe.
Ferry, Christian Lorentz, Commandeurcapitain.
Grabow, Jörgen Andreas, Stiftamtskriver i Throndhjem.
Falsen, Carl Valentin, Byfoged i Throndhjem.
Johannsen, Lorentz, Grosserer i Throndhjem.
Sabine, Edward, Artilleriecapitain, London.

1824.

Steffens, Henrich, Professor i Breslau.
Wedel-Jarlsberg, Caspar Herman, Greve af, Statsraad.
Collett, Jonas, Statsraad.
Diricks, Christian Adolf, Statsraad.
Holst, Frederik, Professor ved Norges Universitet.
Proet, Adolf Frederik, Corpslæge i Throndhjem.
Keyser, Johan, Stadsphysicus sammesteds.

1825.

Rafn, Carl Christian, Lieutenant, Kjøbenhavn.

Rambech, Andreas, Sorenskriver i Ørkedalen.
Darre, Jacob Hersleb, Sognepræst til Klæboe.
Blom, Gustav Peter, Sorenskriver i nordre Jarlsberg.
Holck, Ole Elias, Oberstlieutenant.
Platou, Ludvig Stoud, Professor ved Norges Universitet.
Maschmann, Hans Henrik, Prof., Apotheker i Christiania.
Munch, Jacob, Capitain, Maler.
Amberg, Herman, Rector ved Latinskolen i Christianssand.
Neumann, C. Z. Professor i Jena.
Dahl, Johan Christian, Professor, Maler.
Baumann, August Christian, Directeur ved Kongsberg Sølvværk.
Rosen, Axel, Landshøvding i Gothaborg.
Hartmannsdorff, August von, Secretair,
Broling, G. Bergraad, Sverige.
Uhr, Carl David af, Overdirecteur. Stockholm.
Sefström, N. G. Professor ved Bergskolen i Fahlun.
Synnestved, Hans Jörgen, Capitain, Veimester.
Esmark, Jens, Professor ved Norges Universitet.
Buch, Leopold von, Geolog, Berlin.
Forsell, Oberst, Stockholm.
Flintoe, Andreas, Landskabsmaler, Christiania.
Gedde, Frederik Christofer, Canalinspecteur.
Fabricius, Jens Schow, Viceadmiral.
Krohg, Broder Lysholm, Ritmester.
Kaltenborn, Fredr. Gustav. Maxim. Oberstlieutenant.
Daldorf, Directeur ved Roraas Kobberværk.
Nissen, Gabriel Dreier, Foged i Ørke- og Guldal.
Budtz, Johan Andreas, Sorenskriver i Søndhordlehn.
Davy, Humpry, Præsident i Videnskabsselskabet i London.
Buxton, Thomas Fovell, Esqvire i Engelland.

1826.

Bosworth, J. Præst til little Horwood i ditto.
Aschenberg, Svend, Sognepræst til Roraas.

Lysholm, Henrik, Stiftsoverretsprocurator.
Möllerop, Christian Frederik, Apotheker i Throndhjem.

1827.

Steyern, von, Major, Sverige.
Schröder, Johan Henrik, Professor i Upsala.
Steenbuch, Henrik, Professor ved Norges Universitet.
Ræder, Johan Christofer, Ingenieurmajor.
Begtrup, Julius, Lærer ved Realskolen i Throndhjem.
Bull, Christian, residerende Capellan til Støren.
Trampe, Adam, Greve af, Politimester i Throndhjem.
Keilhau, Balthasar Mathias, Lector ved Norges Universitet.
Abel, Niels Henrik, Mathematiker.
Foss, Herman, Artilleriecapitain.

1828.

Meidell, Jacob, Artilleriemajor.
Borchenstein, Carl Frederik, Artillerieoberstlieutenant.
Munthe, Gerhard, Capitain.
Tauber, Erik Gjörup, Direkteur ved Academiet i Sorøe.
Meidell, Christofer Prizier, Artillerieoberstlieutenant.
Holst, Poul Christian, Statsraad.
Vogt, Jörgen Herman, Statsraad.

1829.

Abrahamson, Joseph Nicolai Benjamin, Major, Kjøbenhavn.
Angell, Lorentz, residerende Capellan til Domkirken i Throndhjem.
Angell, Henrik, Sognepræst til Strinden.
Lammers, Gustav Adolf, Hospitalspræst i Throndhjem.
Dahl, Niels Griis Astrup, Sognepræst til Eivindsvig.
Löwenskjold, Severin, norsk Statsminister.
Due, Frederik, Statssecretair
Fürst, Hans Severin, Byfoged i Throndhjem.
Christie, Hartvig Caspar, Søecapitain.
Pohlmann-Leslie, Wilhelm Henrik, Søeindrolleringschef i Throndhjem.
Hegermann, Otto Fredr. Chr. Chef for den throndhjemske Infanteribrigade.

2*

Hagerup, Eduard, Amtmand i nordre Bergenhuus.
Suchtelen, P. von, Baron, russisk Minister i Stockholm.
Münster, Jacob Peter, Kgl. dansk Confessionarius. Kjøbenhavn.
Heidmann, Frederik Hartvig, Amtmand paa Hedemarken.
Smith, Michael, Krigscommissair. Stavanger.
Timme, Daniel, Sorenskriver i Strinden og Sælboe.
Dick, Andreas, Krigsraad, Proprietair.
Michelsen, Andreas Johan, Professor i Kiel.
Riddervold, Hans, Sognepræst til Frederikshald.
Schult, Peter Ascanius, Directeur ved Roraas Kobberværk.
Rosenstein, C. von, Erkebiskop i Sverige.
Clausen, Henrik Georg, Prof. Stiftsprovst i Sjælland.

1830.

Gilbert, Davies, Præsident i Videnskabsselskabet i London.
Sabine, Joseph, Secretair i Samme.
Schönberg, J. Albrecht von, Archiater. Neapel.
Nielsen, Niels Christian, Overbirkedommer i Jarlsberg.
Gram, Jacob Schavland, Grosserer i Throndhjem.
Schwach, Conrad Nicolai, Stiftsoverretsassessor sammesteds.
Kjerschow, Peter Christian Hersleb, Biskop i Nordland.
Keyser, Jacob, Professor ved Norges Universitet.
Keyser, Rudolf, Lector ved Samme.
Borchsenius, Laurentius, Sorenskriver paa øvre Rommerige.

1831.

Hagerup, Caspar Peter, Borgermester i Throndhjem.
Kyhle, Henrik Frederik, Artilleriecapitain.
Ciampi, Sebastian, Professor i Florenz.
Svanberg, Jens, Professor i Upsala.
Marklin, Gabriel, Adjunct sammesteds.
Lilljegren, Johan Gustaf, Rigsantikvar, Stockholm.
Rabenius, Lars Georg, Professor. }
Afzelius, Pehr, Professor. } Upsala.
Atterbom, Pehr Daniel Amadeus, Professor. }

Järta, Hans, Landshövding. Sverige.
Mohnicke, Gottlieb Friedr. Christian, Consistorialraad. Stralsund.
Motzfeldt, Frederik, Høiesteretsassessor.
Sörenssen, Sören Anton Wilhelm, Høiesteretsadvokat.
Kjörboe, Matthias Bille, Stiftsoverretsassessor i Christianssand.
Bjerregaard, Henrik Anker, Stiftsoverretsassessor i Christiania.
Sigwardt, Matthias, Stiftsprovst i Agershuus.
Lassen, Christian, Professor i Bonn.
Ingemann, Bernhard Severin, Professor i Soroe.
Jäger, Nicolai Henrik, Byefoged i Arendal.
Möller, Christian Alexander, Districtslæge sammesteds.

1832.

Faye, Andreas, Lærer ved Middelskolen sammesteds.
Sem, Niels Arntzen, Stiftamtmand i Christiania.
Holmboe, Christofer Andreas, Professor ved Norges Universitet.
Lund, Gabriel, Postmester i Throndhjem.
Garmann, Herman, Grosserer sammesteds.
Knudtzon, Christian, Grosserer sammesteds.
Lieungh, Joachim Jürgensen, residerende Capellan i Christiania.
Frölich, Jens Lyster, Rector ved Latinskolen i Frederikshald.
Holmboe, Hans, Rector ved Latinskolen i Bergen.
Riis, Frederik, Amtmand i nordre Bergenhuus.
Lysholm, Jörgen B. Stadshauptmand i Throndhjem.
D'Unker, Bergassessor, Throndhjem.

1833.

Fresnel, Leonor François, Directeur for Fyrvæsenet i Frankrig.
Schive, Claus Jacob, Canal- og Havneinspecteur.
Bugge, Frederik Moltke, Rector ved Latinskolen i Throndhjem.
Bödtker, Andreas Bernstorff, residerende Capellan ved Fruekirke sammesteds.
Jenssen, Nicolai, Grosserer sammesteds.

1834.

Horneman, Ebbe Carsten, Proprietair.
Heltzen, Iver Anker, Sognepræst til Hemnæs i Nordland.

Ankarsvärd, Carl Henrik, Greve af, Oberstlieutenant.
Due, Christian, Premierlieutenant i Marinen.
Hagerup, Henrik Steffens, Søelieutenant.
Bentzen, Peter, Postmester i Throndhjem.
Broch, Theodor Christian Anton, Ingenieurlieutenant.

1835.

Lammers, Amund, Bergmester.
Sars, Michael, Sognepræst til Kind.
Vosgraff, Peter Michael, Oberstlieutenant.

1836.

Sibbern, Frederik Christian, Professor i Kjøbenhavn.
Möller, Poul, Professor sammesteds.
Heeren, H. S. Professor i Gottingen.
Rotteck, Carl von, Professor i Freyburg.
Menzel, Wolfgang, Professor i Stuttgardt.
Ohlshausen, Herman, Professor i Erlangen.
Tiersch, Friedrich, Professor i München.
Tittmann, F. W. Geheimearchivar i Dresden.
Hermann, Gottfried, Professor i Leipzig.
Jacobs, Friedrich, Professor i Gotha.
Tholuck, August, Professor i Halle.
Boeck, Christian Peter Bianco, Lector ved Norges Universitet.
Lippe, Jacob von der, Stiftsprovst i Christianssand.
Castberg, Peter Harboe, Sognepræst i Laurvig.
Arup, Jens Lauritz, Sognepræst i Drammen.
Struve, Frederik Wilhelm Georg, russisk Minister i Hamburg.
Theling, Carl, Livmedicus hos Hs. Mstæt Kongen. Stockholm.

1837.

Arntzen, Andreas, Statsraad.
Holst, Poul Christian, Høiesteretsassessor.
Roquette, I. B. M. Dezoz de la, fransk Generalconsul i Norge.
Faber, Nicolai, Biskop i Fyen.
Wahl, Olaus, Stiftsoverretsprocurator i Throndhjem.

Nielsen, Hans Plathe, Brigadeauditeur sammesteds.
Tönder, Fredrik Christian, Ingenieurlieutenant sammesteds.
Jenssen, Hans Peter, Grosserer } sammesteds.
Hoë, Gerhard, Grosserer }

1838.

Schopenhauer, Arthur, Dr. Frankfurth am Mayn.
Müller, Jochum Nicolai, Contraadmiral.
Fasting, Thomas, Statsraad.
Darre, Hans Jacob, Sognepræst til Klæboe.
Storm, Frederik Elias, Hospitalspræst i Throndhjem.
Aas, Peder, Litterat, Throndhjem.
Solberg, Even, Stiftsoverretsprocurator sammesteds.
Bugge, Sören Brun, Prof. Rector ved Latinskolen i Christiania.
Sandborg, Hans Emaus, Sognepræst til Sælboe.
Holtermann, Peter, Sognepræst til Qværnæs.
Schönheider, Lorentz Wittrup, }
Dons, Carl Jacob Waldemar, } Adjuncter ved Latinskolen i Throndhjem.
Holtermann, Michael Tyrholm, }
Hagen, Edward Georg, }
Wallin, Erkebiskop i Sverige.
Wingård, Carl Frederik, Biskop i Gothaborg.
Sundewall, Carl Jacob, Adjunct i Upsala.
Marmier, Xavier, Professor ved Universitetet i Rennes.
Kroyer, Henrik, Zoolog, Kjøbenhavn.
Weisse, Joachim Frederik Rosum, Corpslæge. Throndhjem.
Stromeier, Bestyrer af Lerens Chromfabrik.
Hansteen, Agathon Bartholomæus, Adjunct ved Latinskolen i Throndhjem.

1840.

Finch, Henrik Erdmann, Stadsphysicus i Throndhjem.
Arntzen, Karelius August, Stiftamtmand sammesteds.
Thomas, Overstiger ved Altens Kobberværk.
Wullum, Olaus, Candidat i Theologien.

1841.

Kaurin, Henning Junghans, Sognepræst til Børsen.
Esmark, Hans Morten Thrane, residerende Capellan til Eidanger.
Erlandsen, Andreas, Sognepræst til Sparboen.

1842.

Wergeland, Harald, Candidat i Lovkyndigheden.

1843.

Robert, Eugène, Dr. Paris.
Daussy, Ingenieur ved den franske Marine.
Arntzen, Carl, Expeditionssecretair.
Birch-Reichenwald, Christian, Expeditionssecretair.
Daa, Ludvig, Statsrevisor.
Wergeland, Henrik, Bureauchef.
Motzfeldt, Ulrik Anton, Hoiesteretsassessor.
Holmboe, Bernt Michael,
Hjelm, Claus Winther,
Vibe, Frederik Ludvig,
Aubert, Ludvig Cæsar Martin,
} Professorer ved Norges Universitet.
Conradi, Andreas Christian, Lector ved Samme.
Keyser, Wilhelm Frederik, Underbibliothekar ved Samme.
Hammer, Hans Julius, Rector ved Latinskolen i Stavanger.
Thistedal, Ole Christian, Adjunct ved Latinskolen i Christianssand.
Brömel, Anton Theodor, Adjunct ved Latinskolen i Bergen.
Musæus, Johannes, Overlærer ved Middelskolen i Arendal.
Holth, Jens Christofer August,
Myhre, Ditlev,
Essendrop, Carl Peter Parelius,
} Adjuncter ved Latinskolen i Throndhjem.
Lange, Christian Christoph Andreas, Lærer ved Søecadetcorpset i Frederiksværn.
Wexels, Wilhelm Andreas, Cathechet i Christiania.
Winsnæs, Poul, Sognepræst til Brunlaugnæsset.
Hesselberg, Iver, Sognepræst til Ager og Opsloe.
Aabel, Peder Pavels, Sognepræst til Land.
Krag, Hans Peter Schnitler, Sognepræst til Frederikshald.

Fritzner, Johan, Sognepræst til Vadsøe.
Petersen, Christian, Sognepræst til Bynæsset.
Hjorth, Jens Johan, Brigadelæge ved Cavalleriebrigaden.
Schulz, Carl, Amtslæge i Throndhjem.
Möller, Peter, Apotheker i Christiania.
Balslöw, Rasmus, Apotheker i Throndhjem.
Böbert, Carl Frederik, Directeur ved Sølvværket paa Kongsberg.
Bonnevie, Honoratus, Borgermester i Throndhjem.
Sexe, Siur Amundsen, constitueret Bergmester.
Laing, Samuel, Esqvire, i Skotland.
Randulff, Andreas Rosted, Compagniechirurg i Throndhjem.
Lengnick, Johan Carl Louis, Capitain ved Kongens Livcorps i Kjøbenhavn.
Scheen, Christofer Winther, Sognepræst til Lexvigen.
Dahl, Niels, residerende Capellan til Meelhuus.

1844.

Thorup, Peter Nicolai Holmboe, Rector ved Latinskolen i Ribe.
Michelsen, Hans, Billedhugger.
Angell, Jonas Nicolai, Brigadeauditeur i Throndhjem.
Griffith, Blyth, Torrens, Bird, — Officianter ved Englands videnskabelige Institutioner i Calcutta.

1845.

Afzelius, Arfwid August, Sognepræst i Enkøping.
Müller, Hans Henrik, Schielderup, Peter Wilhelm, — Adjuncter ved Latinskolen i Throndhjem.
Roll, Wilhelm Gottlieb, Bataillonschirurg, *Knudtzon, Christian Frederik,* — sammesteds.
Sinding, Matthias Wilhelm, Bergmester. Ditto.
Hauge, Andreas, Candidat i Theologien.

1846.

Örsted, Hans Christian, Professor i Kjøbenhavn.

3

Petersen, Hans Christian, } norske Statsraader.
Stang, Frederik, }
Lasson, Peder Carl, Høiesteretsassessor.
Schweigaard, Anton Martin, Professor ved Norges Universitet.
Meyer, Emanuel Grave, Krigscommissair.

Af disse Medlemmer ere de fleste ved Døden afgangne, og nogle Faa have udmeldt sig; Selskabets nærværende Medlemmer og dets Bestyrere viser efterfølgende Fortegnelse.

Det Kgl. norske Videnskabsselskabs
høie Protector

Hans Majestæt Kong *OSCAR*.

Bestyrere:

Præses: *Frederik Moltke Bugge,* Rector ved Throndhjems lærde Skole, R. W. O.

Vicepræses: *Frederik Elias Storm,* Hospitalspræst i Throndhjem.

Formand for 1ste Classe: *Karelius August Arntzen,* Stiftamtmand i Throndhjem, R. N. O.

Formand for 2den Classe: *Henrik Angell,* Sognepræst til Fruekirke i Throndhjem.

Officianter:

Secretair: *Conrad Nicolai Schwach,* Assessor ved Stiftsoverretten i Throndhjem.

Bibliothekar: *Johan Christian Tellefsen,* Organist og Cantor.

Bibliothekarassistent: *Carl Peter Parelius Essendrop,* Adjunct ved den lærde Skole i Throndhjem.

Casserer: *Rasmus Balslöw,* Apotheker sammesteds.

XX

Selskabets nuværende øvrige Medlemmer.

A. Indenrigske:

Optagelsestid.	Navn og Stilling.	Opholdssted.
12. Octbr. 1796.	*Jens Rathke,* forhenværende Professor ved det norske Universitet. R. N. O.	Christiania.
6. Juni. 1798.	*Bendix Stören,* forhenværende Sognepræst til Fruekirke i Throndhjem.	Christianssand.
13. Juni 1805.	*Jens Rynning,* Sognepræst til Snaasen.	Throndhj. Stift.
6. Sept. 1811.	*Lyder Sagen,* Overlærer ved den lærde Skole i	Bergen.
do. do.	*Nicolai Wergeland,* Provst, Sognepræst til Eidsvold i Agershuus Stift, Hofprædikant. M. N. O.	Eidsvold.
do. do.	*Jacob Hersleb Sodeman,* forhen Inspecteur ved Realskolen i Throndhjem. R. W. O.	Throndhjem.
do. do.	*Hieronymus Heyerdahl,* Sognepræst til Gran i Agershuus Stift. M. N. O. R. D. O.	Gran.
do. do.	*Henrik Frederik Arild Sibbern,* Major i Ingenieurbrigaden. R. S. O.	Christianssand.
do. do.	*Falk Andreas Wideröe,* Sognepræst til Stordalen i Throndhjems Stift.	Stordalen.
do. do.	*Hans Collin,* Hofraad.	Throndhjem.
2. April 1812.	*Georg Sverdrup,* forhenv. Professor og Bibliothekar ved Norges Universitet. R. N. O.	Christiania.
2. Juli 1812.	*Jens Christian Berg,* forhenv. Justitiarius i Agershuus Stiftsoverret.	Christiania.
do. do.	*Ernst Anton Henrik Lammers,* Commandant i Generalmajor. R. S. O.	Frederiksstad.
1. Octbr. 1812.	*Johan Christian Tellefsen,* Selskabets Bibliothekar.	Throndhjem.
16. Juli 1815.	*Balthasar Schnitler,* Bankdirecteur.	Throndhjem.

Optagelsestid	Navn og Stilling.	Opholdssted.
30. Sept. 1816.	*Hans Severin Arentz,* Provst, Sognepræst til Levangerskogn i Throndhjems Stift	Skogn.
do. do.	*Otto Thott Fritzner,* forhen Overlærer ved Throndhjems lærde Skole.	Christiania.
do. do.	*Jörgen v. Cappelen Knudtzon,* Particulier.	
28. Sept. 1818.	*Michael Skjelderup,* Dr. Med. Professor ved Norges Universitet. R. N. O.	Christiania.
do. do.	*Christian Hersleb Horneman,* Assessor i Throndhjems Stiftsoverret, Bankdirecteur. R. N. O.	Throndhjem.
do. do.	*Christofer Hansteen,* Professor ved Norges Universitet. R. N. O. R. D. O. R. af Æreslegionen.	Christiania.
29. Marts 1819.	*Peter Voglius Deinboll,* Provst, Sognepræst til	Molde.
26. Juni 1820.	*Peter Petersen,* Bergraad	Hanevold i Laurdal.
do. do.	*Wilhelm Friman Koren Christie,* Toldinspecteur i Bergen. C. N. O. med st. K. Med. B. D. 2den Classe.	Bergen.
do. do.	*Sören Rasmussen,* forhenv. Prof. og Zahlcasserer. R. N. O.	Christiania.
31. Marts 1821.	*Hilmar Meincke Krohg,* forhenv. Amtmand i Romsdalen. C. W. O. R. N. O. R. D. O.	Molde.
do. do.	*Broder Knudtzon,* Grosserer.	Throndhjem.
do. do.	*Jens Kraft,* Sorenskriver i Mandal.	Mandal.
31. Decbr. 1821.	*Peter Christian Boye,* Provst, Sognepræst til Jevnager i Agershuus Stift.	Jevnager.
do. do.	*Matthias Andreas Boye,* const. Rector ved den lærde Skole i	Christianssand.
do. do.	*Hans Ditlev Frantz Linstow,* Slotsbygningsintendant. R. W. O.	Christiania.

Optagelsestid.	Navn og Stilling.	Opholdssted.
29. Sept. 1823.	*Poul Hansen Birch,* Generalkrigscommissair, Generalmajor. C. S. O. R. D. O.	Christiania.
do. do.	*Christian Lorentz Ferry,* forhenv. Commandeur i Soeetaten. R. S. O. R. D. O.	Christiania.
do. do.	*Jörgen Andreas Grabow,* Stiftamtskriver i Bankdirecteur.	Throndhjem.
do. do.	*Carl Valentin Falsen,* Stiftamtmand i R. N. O.	Christianssand.
27. Sept. 1824.	*Jonas Collett,* forhenv. Statsraad. R. og C. af Hs. M. O. R. D. O.	Christiania.
do. do.	*Frederik Holst,* Dr. Med. Professor ved Norges Universitet. R. N. O. R. W. O.	Christiania.
10. Janr. 1825.	*Gustav Peter Blom,* Amtmand i Budskerud. R. N. O.	Drammen.
do. do.	*Hans Henrik Maschman,* Apotheker i Professor. R. W. O.	Christiania.
28. Marts 1825.	*Joh. Andr. Flintoe,* Landskabsmaler, Medlem af Directionen for Kunstskolen i	Christiania.
27. Juni 1825.	*Broder Lysholm Krohg,* forhenv. Ritmester og Veimester, Proprietair. R. S. O. R. N. O.	Strinden.
do. do.	*Frederik Gustav Maxim. Kaltenborn,* Oberst i Generalstaben. R. S. O.	Christiania.
do. do.	*Gabriel Dreier Nissen,* Foged i Orke- og Guldalen. R. W. O.	Orkedalen.
25. Sept. 1826.	*Henrik Lysholm,* Byfoged i R. W. O.	Throndhjem.
do. do.	*Christian Frederik Möllerop,* Apotheker i	Throndhjem.
10. Janr. 1827.	*Johan Christofer Ræder,* Oberstlieutenant i Ingenieurbrigaden, Oberst. R. S. O.	Christiania.
do. do.	*Julius Begtrup,* Sognepræst til	Roraas.
do. do.	*Adam Trampe,* Greve af, Amtmand i nordre Throndhjems Amt. R. N. O.	Inderoen.

Optagelsestid.	Navn og Stilling.	Opholdssted.
24. Sept. 1827.	*Balthasar Matthias Keilhau,* Professor ved Norges Universitet. R. N. O. R. W. O.	Christiania.
do. do.	*Herman Foss,* Statsraad. R. S. O. R. D. O.	Christiania.
8. Janr. 1828.	*Jacob Gerhard Meidell,* Chef for Artilleriebrigaden, Generalmajor. C. S. O.	Christiania.
do. do.	*Christofer Prizier Meidell,* Toldinspecteur i R. S. O. R. D. O.	Christianssand.
do. do.	*Gerhard Munthe,* forhen Capitain og Lærer ved Krigsskolen. R. S. O.	Sogn i Bergens Stift.
do. do.	*Poul Christian Holst,* Statsraad. C. N. O. med st. K. Med. B. O. 1ste Classe.	Christiania.
do. do.	*Jörgen Herman Vogt,* Statsraad, C. N. O. med st. K. R. St. Annas O. 1ste Classe.	Christiania.
31. Marts 1829.	*Lorentz Angell,* Stiftsprovst, Sognepræst til Domkirken i	Throndhjem.
do. do.	*Henrik Angell,* Sognepræst til Frue Kirke i	Throndhjem.
do. do.	*Gustav Adolf Lammers,* Sognepræst til Bamble i Agershuus Stift.	Bamble.
do. do.	*Severin Löwenskjold,* Statholder. R. og C. af K. M. O.	Christiania.
do. do.	*Niels Griis Astrup Dahl,* Provst, Sognepræst til Eivindsvig i Bergens Stift. Med. B. O.	Eivindsvig.
do. do.	*Frederik Due,* Statsminister. C. N. O. med st. K. R. S. O.	
do. do.	*Hartvig Caspar Christie,* Commandeurcapitain i Søeetaten. R. S. O. R. D. O.	Frederiksværn.
do. do.	*Wilhelm Henrik Carl Pohlman-Leslie,* Søeindrolleringschef og Overlods i R. S. O.	Throndhjem.
do. do.	*Edward Hagerup,* Stiftamtmand i C. N. O.	Bergen.

Optagelsestid.	Navn og Stilling.	Opholdssted.
30. Juni 1829.	*Hans Riddervold,* Biskop i M. N. O.	Throndhjem.
do. do.	*Peter Ascanius Schult,* Directeur ved Kobberværket paa	Roraas.
29. Sept. 1829.	*Frederik Hartvig Johan Heidman,* Amtmand paa Hedemarken. R. S. O.	Hedemarken.
do. do.	*Michael Smith,* Krigscommissair i Christianssands District. R. S. O.	Stavanger.
do. do.	*Daniel Timme,* Sorenskriver til Strinden og Sælboe. R. D. O.	Throndhjem.
29. Decbr. 1829.	*Andreas Dick,* Krigsraad, Particulier.	Throndhjem.
29. Decbr. 1830.	*Conrad Nicolai Schwach,* Assessor ved Stiftsoverretten i	Throndhjem.
do. do.	*Peter Christian Hersleb Kierschow,* Biskop i Nordland og Finmarken.	Tromsoe.
do. do.	*Jacob Keyser,* Prof. ved Norges Universitet, R. N. O. R. W. O.	Christiania.
do. do.	*Johan Rudolf Keyser,* Professor ved Norges Universitet.	Christiania.
28. Sept. 1831.	*Frederik Motzfeldt,* Hoiesteretsassessor. R. N. O.	Christiania.
do. do.	*Sören Anthon Wilhelm Sörenssen,* Sorenskriver i Ager. R. N. O.	Christiania.
do. do.	*Matthias Bille Kjörboe,* Sorenskriver i Lyngdal.	Farsund.
21. Decbr. 1831.	*Nicolai Henrik Jæger,* Byfoged i	Arendal.
do. do.	*Alexander Christian Möller,* forhenværende Districtslæge i Nedenæs Fogderie.	Arendal.
29. Marts 1832.	*Niels Arntzen Sem,* Stiftamtmand i C. N. O. R. af Stanislaus O. 1ste Classe.	Christiania.
do. do.	*Andreas Faye,* Sognepræst til Holt i Chr.sands Stift, Bestyrer af Seminariet sammesteds.	Holt.

Optagelsestid.	Navn og Stilling.	Opholdssted.
29. Juni 1832	*Herman Garman,* Grosserer i	Throndhjem.
do. do.	*Christian Knudtzon,* Grosserer og Bankdirecteur.	Throndhjem.
28. Sept. 1832.	*Joachim Jürgensen Lieungh,* residerende Capellan i Christiania, Hofprædikant.	Christiania.
do. do.	*Jens Lyster Frölich,* Rector ved den lærde Skole i	Frederikshald.
do. do.	*Hans Holmboe,* Rector ved den lærde Skole i	Bergen.
29. Decbr. 1832.	*Christopher Andreas Holmboe,* Professor ved Norges Universitet. R. N. O.	Christiania.
30. Decbr. 1833.	*Claus Jacob Schive,* Toldinspecteur i R. S. O.	Stavanger.
do. do.	*Frederik Moltke Bugge,* Rector ved den lærde Skole i Throndhjem. R. W. O.	Throndhjem.
do. do.	*Andreas Bernstorff Bödtker,* Provst, Sognepræst til Støren i Throndhjems Stift.	Støren.
do. do.	*Nicolai Jenssen,* Grosserer, Børscommissair i	Throndhjem.
24. Marts 1834.	*Ebbe Carsten Horneman,* Proprietair.	Ritsen.
29. Decbr. 1834.	*Henrik Steffens Hagerup,* Capitainlieutenant i Marinen.	Frederiksværn.
28. Marts 1835.	*Theodor Christian Anton Broch,* Ingenieurcapitain. R. S. O.	Christiania.
27. Juni 1835.	*Amund Lammers,* Bergmester.	Modum.
1. Octbr. 1835.	*Michael Sars,* Sognepræst til Manger i Bergens Stift.	Manger.
28. Decbr. 1835.	*Peter Michael Vosgraff,* Oberst, Lærer ved den militaire Hoiskole. R. S. O.	Christiania.
28. Sept. 1836.	*Christian Peter Bianco Boeck,* Professor ved Norges Universitet. R. af Æreslegionen.	Christiania.
do. do.	*Jacob von der Lippe,* Biskop i Christianssands Stift. M. N. O.	Christianssand.

Optagelsestid.	Navn og Stilling.	Opholdssted.
28. Sept. 1836.	*Peter Harboe Castberg,* Sognepræst i	Laurvig.
do. do.	*Jens Lauritz Arup,* Biskop i Agershuus Stift.	Christiania.
6. April 1837.	*Olaus Wahl,* Stiftsoverretsprocurator i	Throndhjem.
do. do.	*Hans Plathe Nielsen,* Sorenskriver i Øst-Thelemarken.	Sillejord.
do. do.	*Frederik Christian Tönder,* Ingenieurcapitain. R. af St. Anna O. 3die Classe.	Christiania.
do. do.	*Hans Peter Jenssen,* Grosserer i	Throndhjem.
do. do.	*Gerhard Hoë,* Grosserer i	Throndhjem.
4. Janr. 1838.	*Jochum Nicolai Müller,* forhenv. Viceadmiral. C. S. O. med st. K. R. D. O. Med. 2 April.	Christiania.
do. do.	*Hans Jacob Darre,* Provst, Sognepræst til Klæboe i Throndhjems Stift, Bestyrer af Seminariet sammesteds.	Klæboe.
do. do.	*Frederik Elias Storm,* Hospitalspræst i	Throndhjem.
do. do.	*Sören Brun Bugge,* Prof. Rector ved den lærde Skole i Christiania. R. W. O.	Christiania.
do. do.	*Hans Emaus Sandborg,* Sognepræst til Borre i Agershuus Stift.	Borre.
do. do.	*Peter Christian Tyrholm Holtermann,* Provst, Sognepræst til Qvernæs i Throndhjems Stift.	Qvernæs.
do. do.	*Lorentz Wittrup Schönheider,* Sognepræst til i Agershuus Stift.	Urskoug.
do. do.	*Michael Tyrholm Holtermann,* resid. Capellan til Gusdal i Agershuus Stift.	Gusdal.
do. do.	*Carl Jacob Waldemar Dons,* Adjunct ved den lærde Skole i	Throndhjem.
do. do.	*Edward Georg Hagen,* residerende Capellan til Vos i Bergens Stift.	Vos.

Optagelsestid.	Navn og Stilling.	Opholdssted.
4. Janr. 1838.	*Even Solberg,* Raadstueskriver i	Bergen.
25. Juni 1838.	*Joachim Frederik Rosum Weisse,* Corpslæge i	Throndhjem.
1. Novbr. 1839.	*Agathon Bartholomæus Hansteen,* Sognepræst til Moe i Nordland.	Moe.
8. Juli 1840.	*Henrik Erdman Finch,* Stadsphysicus i	Throndhjem.
16. Octbr. 1840.	*Karelius August Arntzen,* Stiftamtmand i R. N. O.	Throndhjem.
do. do.	*Thomas,* Overstiger ved Altens Kobberværk.	Kaafjord.
20. Janr. 1841.	*Olaus Vullum,* Candidat i Theologien.	Throndhjem.
9. Juli 1841.	*Henning Junghans Kaurin,* Sognepræst til Børsen i Throndhjems Stift.	Børsen.
do. do.	*Hans Morten Thrane Esmark,* resid. Capellan til Eidanger i Agershuus Stift.	Brevig.
19. Octbr. 1841.	*Andreas Erlandsen,* Sognepræst til Sparboen i Throndhjems Stift.	Sparboen.
28. Febr. 1842.	*Harald Wergeland,* Candidat i Lovkyndigheden, Proprietair i	Eidsvold.
7. Janr. 1843.	*Carl Arntzen,* Justitiarius ved første Afdeling af Agershuus Stiftsoverret. R. N. O.	Christiania.
do. do.	*Christian Birch-Reichenwald,* Expeditionssecretair i Kirkedepartementet.	Christiania.
do. do.	*Ludvig Daa,* Statsrevisor.	Christiania.
do. do.	*Ulrik Anton Motzfeldt,* Høiesteretsassessor.	Christiania.
do. do.	*Claus Winther Hjelm,* Høiesteretsassessor.	Christiania.
do. do.	*Bernt Michael Holmboe,* Professor ved Norges Universitet. R. W. O.	Christiania.
do. do.	*Frederik Ludvig Vibe,* Prof. ved Samme.	Christiania.
do. do.	*Ludvig Cæsar Martin Aubert,* Professor ved Samme.	Christiania.
do. do.	*Andreas Christian Conradi,* Professor ved Samme.	Christiania.

Optagelsestid.	Navn og Stilling.	Opholdssted.
7. Janr. 1843.	*Frederik Wilhelm Keyser,* Bibliothekar ved Norges Universitet.	Christiania.
do. do.	*Hans Julius Hammer,* Rector ved den lærde Skole i	Stavanger.
do. do.	*Ole Christian Thistedal,* Adjunct ved den lærde Skole i	Christianssand.
do. do.	*Anton Theodor Brömel,* Adjunct ved den lærde Skole i	Bergen.
do. do.	*Christian Christoph Andreas Lange,* Rigsarchivar.	Christiania.
do. do.	*Johannes Musæus,* Overlærer ved den lærde Skole i	Skien.
do. do.	*Jens Christofer Holth,* forhenv. Adjunct ved den lærde Skole i Throndhjem.	
do. do.	*Ditlev Myhre,* const. Adjunct ved den lærde Skole i	Stavanger.
do. do.	*Carl Peter Parelius Essendrop,* Adjunct ved den lærde Skole i	Throndhjem.
do. do.	*Wilhelm Andreas Wexels,* Cathechet i	Christiania.
do. do.	*Poul Winsnæs,* Sognepræst til Vang paa Hedemarken.	Vang.
do. do.	*Peder Pavels Aabel,* Sognepræst til Land i Agershuus Stift.	Land.
do. do.	*Hans Peder Schnitler Krag,* Provst, Sognepræst til	Frederikshald.
do. do.	*Johan Fritzner,* residerende Capellan til Eier i Agershuus Stift.	Eier.
do. do.	*Jens Johan Hjorth,* Dr. Med., Brigadelæge ved Cavalleriet.	Christiania.
do. do.	*Carl Schulz,* Amts- og Stadschirurg i	Throndhjem.
do. do.	*Peter Möller,* Apotheker i	Christiania.
do. do.	*Rasmus Balslöw,* Apotheker i	Throndhjem.

Optagelsestid.	Navn og Stilling.	Opholdssted.
7. Janr. 1843.	*Carl Frederik Böbert,* Directeur ved Sølvværket.	Kongsberg.
30. Marts 1843.	*Andreas Rosted Randulff,* Compagniechirurg.	Throndhjem.
28. Octbr. 1843.	*Niels Dahl,* residerende Capellan til Meelhuus i Throndhjems Stift.	Meelhuus.
do. do.	*Christofer Winther Scheen,* Sognepræst til i Throndhjems Stift.	Lexvigen.
9. April 1844.	*Hans Michelsen,* Billedhugger.	Christiania.
22. Octbr. 1845.	*Jonas Nicolai Angell,* Brigadeauditeur.	Throndhjem.
4. Juli 1845.	*Hans Henrik Müller,* Adjunct ved den lærde Skole i	Throndhjem.
do. do.	*Peter Wilhelm Schjeldrup,* ligesaa.	Throndhjem.
do. do.	*Wilhelm Gottlieb Roll,* Bataillonschirurg.	Throndhjem.
do. do.	*Christian Frederik Knudtzon,* Compagniechirurg.	Throndhjem.
do. do.	*Matthias Wilhelm Sinding,* Bergmester nordenfjelds.	Throndhjem.
do. do.	*Andreas Hauge,* Candidat i Theologien.	Throndhjem.
6. Mai 1846.	*Hans Christian Petersen,* Statsraad. C. N. O. med st. K.	Christiania.
do. do.	*Frederik Stang,* Statsraad.	Christiania.
do. do.	*Peder Carl Lasson,* Høiesteretsassessor, R. N. O.	Christiania.
do. do.	*Anton Martin Schweigaard,* Prof. ved Norges Universitet. R. W. O.	Christiania.
do. do.	*Emanuel Grave Meyer,* Krigscommissair, R. S. O. R. af Æreslegionen.	Throndhjem.

B. Udenrigske.

Optagelsestid.	Navn og Stilling.	Opholdssted.
4. Janr. 1773.	*August John Foster,* Baronet.	England.
8. Octbr. 1783.	*Paul Christian Steemann,* Geheime- Stats- og Justitsminister, Cancelliepræsident, Ordens-cantsler, R. af E. Storkors af D. O. D. M.	Kjøbenhavn.
14. Marts 1792.	*John Pikkerton.*	London.
do. do.	*David Seneschal Buchan.* Greve af	Skotland.
12. Octbr. 1796.	*Gebhard Moltke Huitfeldt,* Greve af, til Stamhuset Moltkenborg, Geheimeconferents-raad, R. af E. Stork. af D. D. M.	Danmark.
30. Janr. 1804.	*Johannes Clausen,* Sognepræst til	Stubbekjøbing.
do. do.	*Frederik von Oldenborg,* forhen Deputeret i Generaltoldkammeret, Kammerherre, C. D. O. D. M.	Kjøbenhavn.
6. Sept. 1811.	*Vargas-Bedemar,* Greve, dansk Kammerherre, C. D. O.	
do. do.	*Adam Gottlob Öhlenschlæger,* Professor. Dr. phil. Etatsraad. C. D. O. D. M. C. N. O. med st. K. R. af Æreslegionen. R. af Leo-polds O. R. af den preussiske Fortjeneste O.	Kjøbenhavn.
2. April 1812.	*Stephen Tetens,* Biskop over Als og Ærøe. Dr. phil. C. D. O. D. M.	Sønderborg.
do. do.	*Erik Christian Werlauff,* Professor, Over-bibliothekar ved det kgl. danske Bibliothek, Dr. phil. Conferenceraad, C. D. O. D. M. R. N. O. R. af røde Ørns O. 3die Klasse.	Kjøbenhavn.
do. do.	*Lauritz Skebye Wedel-Simonsen,* Prof. Etatsraad. R. N. O. D. M.	
10. Sept. 1816.	*Trafvenfeldt,* Dr. med. Professor i	Upsala.
28. Sept. 1818.	*Erik af Edholm,* Dr. med. Hs. Mstæt Kon-gens første Archiater, Ordfører i Sundheds-	

Optagelsestid.	Navn og Stilling.	Opholdssted.
	Collegiet, C. W. O. med st. K. R. N. O. R. af røde Örns O. 2den Klasse.	Stokholm.
27. Decbr. 1819.	*Wilhelm Hisinger,* Brugspatron. R. N. O.	Sverige.
26. Juni 1820.	*Anders Sandöe Örsted,* Dr. jur. Geheimestatsminister, Generalprocureur, Stork. af D. D. M.	Kjøbenhavn.
31. Decbr. 1821.	*Jacob Berzelius,* Friherre, Dr. phil. Medlem af Sundhedscollegiet, Prof. honorarius ved det medicinsk-chirurgiske Institut, En af de Atten i det svenske Academie, Secretair i det svenske Videnskabsselskab, C. W. O. med st. K. R. N. O. C. D. O. R. af Stanislaus O. 1ste Klasse, R. af røde Örns O. 2den Klasse, Officier af Æreslegionen, R. af Leopolds O. R. af Guelfe O. R. af St. Mauritius O.	Stokholm.
do. do.	*Finn Magnussen,* Geheimearchivar i Vicepræsident i Oldskriftselskabet, Dr. phil. Prof. Etatsraad, R. D. O. D. M. R. af Æreslegionen, R. af St. Annas O. 2den Kl., R. af røde Örns O. 3die Klasse.	Kjøbenhavn.
25. Marts 1822.	*Esaias Tegnér,* Biskop i Weriø Stift, Dr. phil. En af de Atten i det svenske Academie, C. N. O. med st. K.	Weriø.
do. do.	*John Sinclair,* Baronet, Præsident i det engelske Agerdyrkningsselskab.	Edinburgh.
do. do.	*Yelm,* Dr. phil. Overfinantsraad i Bayern.	
24. Juni 1822.	*Erik Gustaf Geijer,* Professor ved Universit. M. phil. En af de Atten i det svenske Academie, C. N. O.	Upsala.
do. do.	*Gören Wahlenberg,* Professor ved Universit. Dr. med. R. N. O.	Upsala.

Optagelsestid.	Navn og Stilling.	Opholdssted.
30. Sept. 1822.	*Jacob Gråberg af Hemsöe,* forhen norsk-svensk Consul; nu Comes palatin. in Later. Kammerherre og Overbibliothekor hos Storhertugen af Toscana, R. N. O. R. W. O. R. af St. Mauritius O. R. af Løve O. R. af den gyldne Spores O.	Florents.
27. Sept. 1823.	*Edward Sabine,* Oberstlieutenant i det engelske Artillerie.	London.
do. do.	*Lauritz Engelstoft,* Professor ved Universitetet i Kjøbenhavn. Dr. phil. Conferenceraad, Ordenshistoriograf. C. D. O. D. M.	
10. Janr. 1825.	*Carl Christian Rafn,* Secretair i Oldskrift-Selskabet i Kjøbenhavn, Dr. phil. Professor, Etatsraad, R. D. O. D. M. C. W. O. R. N. O. R. af Stanislaus O. 2den Klasse, R. af røde Örns O. 3die Klasse, R. af Frelserens O. R. af Løve O.	Kjøbenhavn.
do. do.	*C. Z. Naumann,* Dr. phil. Professor i	Jena.
do. do.	*Johan Christian Dahl,* Landskabsmaler, Professor ved Kunstacademiet i R. D. O. R. W. O.	Dresden.
do. do.	*August von Hartmannsdorff,* Præsident i den Kgl. Kammerret i C. N. O. med st. K. R. af St. Anna O. 2den Klasse. R. af Johanniter O.	Stokholm.
do.. do	*Carl David af Uhr,* forhen Overdirecteur. R. N. O.	Stokholm.
do. do.	*N. G. Sefström,* Professor ved Bergskolen i	Fahlun.
28. Marts 1825.	*Leopold von Buch,* Baron, preussisk Kammerherre, R. N. O.	Berlin.
25. Sept. 1826.	*Joseph Bosworth,* Præst til little Horwood i Straffordshire.	England.

Optagelsestid.	Navn og Stilling.	Opholdssted.
10. Janr. 1827.	*Johan Henrik Schröder,* Professor og Bibliothekar ved Universitetet i Dr. theol. M. phil. R. N. O. R. D. O.	Upsala.
8. Janr. 1828.	*Erik Gjörup Tauber,* Prof. ved Academiet i Etatsraad, R. D. O.	Soroe.
31. Marts 1829.	*Joseph Nicolai Benjamin Abrahamson,* Generalkrigscommissair i Danmark, Dr. phil. Oberst, Kammerherre, C. D. O. D. M. R. S. O. R. af Æreslegionen, R. af Bath O. R. af S. Anna O. 2den Kl. R. af Johanniter O. R. af Frelserens O.	Kjøbenhavn.
30. Juni 1829.	*Andreas Johan Michelsen,* Dr. jur. Professor ved Universitetet i	Kiel.
29. Sept. 1829.	*Jacob Peter Münster,* Biskop over Sjællands Stift, Kgl. Confessionarius, Dr. theol. Ordensbiskop, C. D. O. D. M.	Kjøbenhavn.
28. Juni 1830.	*Joseph Sabine,* Secretair i Videnskabs-Selskabet i	London.
29. Juni 1831.	*Sebastian Ciampi,* forhenværende Professor i	Florents.
28. Sept. 1831.	*Jöns Svanberg,* Professor i	Upsala.
do. do.	*Gabriel Marklin,* Adjunct ved Vidsk. Selsk. i	Upsala.
do. do.	*Lars Georg Rabenius,* forhenv. Professor i Dr. jur. M. phil. R. N. O.	Upsala.
do. do.	*Pehr Daniel Amandus Atterbom,* Professor ved Universitetet i Upsala, M. phil. En af de Atten i det svenske Academie, R. N. O.	Upsala.
do. do.	*Hans Järta,* forhenv. Landshøvding, En af de Atten i det svenske Academie.	Upsala.
21. Decbr. 1831.	*Christian Lassen,* Dr. phil. Professor i	Bonn.
do. do.	*Bernhard Severin Ingemann,* Lector og constit. Directeur for Academiet i R. D. O. D. M. R. N. O.	Soroe.

Optagelsestid.	Navn og Stilling.	Opholdssted.
30. Decbr. 1833.	*Leonor François Fresnel,* Overingenieur og Directeur for Fyrvæsenet i R. D. O.	Frankrig.
29. Decbr. 1834.	*Carl Henrik Ankarsvärd,* Greve, forhen Oberst og Generaladjutant, R. S. O.	Sverige.
27. Juni. 1836.	*Frederik Christian Sibbern,* Professor ved Universitetet i Dr. phil. Etatsraad, R. D. O. D. M.	Kjobenhavn.
do. do.	*Carl Rotteck,* Professor ved Universitetet i	Breisgau.
do. do.	*Wolffgang Menzel,* Dr.	Stuttgardt.
do. do.	*Friederich Tiersch,* Hofraad, Professor i	München.
do. do.	*Fr. W. Tittmann,* Geheimearchivar i	Dresden.
do. do.	*Gottfried Hermann,* Professor i	Leipzig.
do. do.	*Friederich Jacobs,* Hofraad, Professor i	Gotha.
do. do.	*August Tholuck,* Dr. Professor i	Halle.
28. Decbr. 1836.	*Friederich Wilhelm Georg Struve,* russisk Statsraad, Professor, Directeur for Observatoriet i Pulkowa. R. N. O. R. D. O.	Pulkova.
do. do.	*Carl Thelning,* Hs. Mstæt Kongens forste Livmedicus, Medicinalraad, C. W. O. R. N. O. R. D. O. R. af St. Anna O. 2den Klasse. R. af St. Wladimirs O. 4de Klasse.	Stokholm.
6. April 1837.	*J. B. M. Desoz de la Roqvette,* forhenv. fransk Generalconsul i Norge.	Paris.
do. do.	*Nicolai Faber,* Biskop over Fyens Stift, Dr. theol. og phil. R. D. O. D. M.	Odense.
25. Juni 1838.	*Carl Frederik af Wingård,* Erkebiskop i Sverige, Procantsler ved Universitetet, Geistlig M. af Serafimerordenen.	Upsala.
do. do.	*Carl Jacob Sundewall,* Intendant for den zoologiske Afdeling af det svenske Rigsmusæum, Dr. phil. Professor, R. N. O. R. af Æreslegionen.	Stokholm.

Optagelsestid.	Navn og Stilling.	Opholdssted.
25. Juni 1838.	*Xavier Marmier,* forhenv. Prof. ved Academiet i Rennes, Bibliothekar ved det franske Ministerium for Underviisningsvæsenet, R. D. O.	Paris.
do. do.	*Henrik Kröyer,* Dr. phil. R. af Æreslegionen.	Kjøbenhavn.
26. Janr. 1839.	*Arthur Schopenhauer,* Dr.	Frankfurt am Main.
7. Janr. 1843.	*Eugène Robert,* Dr. med. R. W. O.	Paris.
do. do.	*Daussy,* Ingenieur ved den franske Marine.	
30. Marts 1843.	*Samuel Laing,* Esqvire.	Bougholm ved Edinburgh.
28. Octbr. 1843.	*Johan Carl Louis Lengnich,* Capitain ved Kongens Livcorps i	Kjøbenhavn.
9. April 1844.	*Peter Nicolai Holmboe Thorup,* Rector ved den lærde Skole i Dr. phil. Professor. R. D. O.	Ribe.
22. Octbr. 1844.	*Henry Torrens,* Vicepræsident og Secretair i det asiatiske Selskab for Bengalen.	Calcutta.
do. do.	*Bird,* Præsident i samme Selskab.	sammesteds.
do. do.	*Blyth,* Dr. Directeur for det zoologiske Musæum i	Calcutta.
do. do.	*Griffith,* Dr. Directeur for den botaniske Have	sammesteds.
4. Juli 1845.	*Arfvid August Afzelius,* Provst og Sognepræst i Enkøping, Hofprædikant, M. phil. M. N. O.	Enkøping.
6. Mai 1846.	*Örsted, Hans Christian,* Professor, Conferentsraad, C. af Dannebr. p. p.	Kjøbenhavn.

Kort Udsigt

over

det kongelige norske Videnskabs-Selskabs

Historie

fra dets Oprindelse til Udgangen af 1844

ved

C. N. Schwach,
Selskabets Sekretair.

Ligesom Menneskenes almindelige Trang ikke blot til Omgang men og til gjensidig Beskyttelse og Hjælp ved det materielle Livs Behov har foranlediget de Selskaber, hvoraf Stater opstode, saaledes har uden tvivl videnskabelig dannede Mænds Trang til gjensidig Meddelelse og Bistand i det aandige Livs Interesser oprindeligviis foranlediget de Foreninger, hvoraf de saakaldte Videnskabsselskaber opstode. Saaledes forholder det sig idetmindste sikkert med det norske Videnskabsselskab i Throndhjem.

Paa faa Steder i Verden kunde Videnskabsmænds Trang til at slutte sig sammen være større end i Throndhjem, hvis afsondrede Beliggenhed gjør Forbindelsen med den øvrige Verden saa besværlig og seen, og hvis Mangel paa de litteraire Hjælpemidler, som nogenledes betydelige Bogsamlinger indeholde, endnu er følelig nok, men maatte være det endmere for henved hundrede Aar siden, da det dengang i saa mange Henseender stedmoderligt behandlede Norge ikke havde nogen Hoiskole, og da Communicationens yderst mangelagtige Tilstand gjorde Forbindelsen mellem de paa Norges vidtstrakte Grund fjernt adspredte Videnskabsmænd saa ulige langsommere og besværligere end nu, da Vei- og Postvæsen have modtaget nogle Forbedringer, og da især den store Motor i Legemverdenen, Dampen, ogsaa hos os har slaaet sin Bifrost over Frastandens Svælg.

Det var derfor naturligt, at tre Videnskabsmænd, som i hiin Tid vare blevne samtidige Indvaanere af Throndhjem, sluttede sig sammen i et aandigt Fostbroderlag. Disse Mænd hvile forlængst i Døden; men

deres Værker leve og skulle leve; og Efterslægten skal ligesom vi med Ærbodighed nævne Navnene Gunnerus, Schøning og Suhm.

Den Første var Biskop i Throndhjem 1758–1773; men flere af hans Arbeider i de Samlinger, der snart ville blive nærmere omtalte, bevise at han ogsaa var en flittig og kyndig Dyrker af Naturhistorien; og nogle af de Naturalier, som nu opbevares i Selskabets Samlinger, ere oprindeligviis samlede af ham.

Den Anden var fra 1751–1765 Rector ved Throndhjems lærde Skole. Med sine øvrige Kundskaber forbandt han især en dyb Indsigt i Norges Historie og Archæologie. Han kaldedes herfra til et Professorat i Sorøe, og døde som Geheimearchivarius i Kjøbenhavn 1780, efterat have indsat sit Barn, det norske Videnskabsselskab, til Arving af sin Bogsamling. En større Arv efterlod han Verden i sine Skrifter; og det gamle Tempel, som var Vidne til den throndhjemske Fortids svundne Glands, var ogsaa Vidne til en Deel af hans Flid.

Suhm blev allerede 1748 i en Alder af 20 Aar Assessor i Hofretten i Kjøbenhavn; men Historien var ogsaa hans Yndlingsstudium; og han frasagde sig snart hiint Embede for i Privatlivet at offre Saga sin udeelte Hylding. I det samme Tidsrum, da Schøning var Rector i Throndhjem, opholdt ogsaa Suhm sig der. Gaarden Grilstad, en halv Miil nordenfor Byen, var hans Sommerbolig; og i dens Have staae eller stode for faa Aar siden nogle Frugttræer, som han har plantet. Da Schøning forlod Throndhjem, drog ogsaa Suhm tilbage til sit Fødeland Danmark, hvor han døde 1798. Hans historiske Skrifter ville aldrig døe.

Disse tre Mænd var det, som i 1760 stiftede en videnskabelig Forening, hvori de efterhaanden optoge flere dannede Mænd saavel udenfor som i Byen, og blandt disse Præsterne Hans Strøm og Erik Schytte, Lægen Henrik Tonning og Overbrandmester Berlin. Denne Forening havde i de sex første Aar ingen bestemt Forfatning; men dens videnskabelige Tendents viser sig af de i Aarene 1761, 1763 og 1765 under Titel af „det throndhjemske Selskabs Samlinger“

udkomne, med Kobbere udstyrede, tre Octavbind, der bleve oversatte paa Tydsk og fordeelagtigt bedømte i udenlandske Journaler. Da disse Bind forlængst ere forsvundne af Boghandelen og kun eies af Faa, meddeles her en Fortegnelse over deres Indhold.

Om Sjelens Udødelighed, af Gunnerus.
Betragtninger over Præd. III. 19 og ff., af Samme.
Om det nærværende Seculi Smag i Henseende til Videnskaberne, af Suhm.
Om Uaar og om Kornmagasiner, af Schøning.
Om Havhesten, af Gunnerus.
Anmærkninger til den „algemeine Welt-Historie", af Suhm.
Om lomartede Fugle af Gunnerus.
Anmærkninger om Mineralier især i Nordland og Finmarken, af Samme.
Miscellan-Observationer (naturhistoriske, meteorologiske og statistiske), af Schytte.
Betragtninger over de i 1ste Mosebog Cap. 36 opregnede Edomitiske Kongers og Fyrsters Regjeringstid og Følge, af Gunnerus.
Beretning om den Venetianske Edelmans, Petri Qvirini Skibbrud og Ankomst til Øen Røst i Aaret 1432, af Schøning.
Om Haae-Gælen, Sleep-Marken, Nisen, Havkatten og Søevæxten Gorgonia resedæformis, af Gunnerus.
Om Vandhønen, af Cornel. Müller.
Om Fiskesympen, af Tonning.
Anmærkninger og Erindringer ved det nysudkomne Kort over Norge, af Schøning.
Meteorologiske Jagttagelser paa Søndmøer i Aarene 1761–1763, af Hans Strøm.
Lignende Observationer i Throndhjem for 1762 og 1763, af Berlin.
Om Gorgonia flabelliformis; om Vettenyrer, Ormestene og andre udenlandske Frugter, der stundom findes ved Stranden i Norge; om Brygden; om Berglaxen; om Søemusen; om Søepungen; om Tyv-Joen; om Krykkjen; om Hav-Hynberen; om Langviren og Martens-Lumben; om Topskarven og Jærven, af Gunnerus.
Om Meldals eller Løkkens Kobberværks Opfindelse og første Fremgang, af Schøning.
Om nærværende Seculi Characteer i Henseende til Kunster, Manufacturer og Handel, af Suhm.

Beskrivelse over norske Insecter, over Strandsneppen og Fisken, Byrkelange, af Strøm.
Anviisning til Tonometrie eller Udregning af den ligesvævende Temperatur, samt om Monorchordet, af Berlin.
Efterretning om nogle Naturalier, af Ole Lie.

Henimod Enden af Aaret 1766 blev der gjort Udkast til Selskabets første Statuter. Disse bleve d. 17de Juli 1767 confirmerede af Kong Christian den 7de; Selskabet fik derved sit nærværende Navn, Ret til med Præmier at hædre saavel Afhandlinger over udsatte Priisspørgsmaale, som landoeconomiske Foretagender, til at føre sit eget Segl, til at optage inden- og udenlandske Medlemmer, og vælge sine Embedsmænd, samt Adgang til at udbede sig en høi Patron eller Præses. I denne Egenskab tog Kongens Halvbroder, Arveprinds Frederik, fra 1772–1805, og fra 1805–1814 Dennes Søn, Danmarks nuværende Konge, sig med megen Velvillie af Selskabets Tarv, medens dets umiddelbare Bestyrelse, der kun i enkelte Tilfælde behøvede Sanction af Præses, var overdraget en paa Livstid valgt Vicepræses med Bistand af en Secretair, en Bibliothekar og en Casserer.

Paa Kongens Fødselsdag d. 29de Januar 1769 indviedes Selskabet ved en Solennitet, hvorunder Taler holdtes af Biskop Gunnerus og af Secretairen, Borgermester Bredal.

Selskabets Formaal angives i § 6 af de ovennævnte Statuter saaledes:

„Selskabet udelukker ikke nogen grundig, nyttig eller smuk Videnskab; dog optager det ikke Oversættelser af trykte Skrifter i sine Forhandlinger. Dets Diemærke gaaer fornemmelig ud paa Opdagelser i Videnskaberne, synderlig i Landets Geographie, borgerlige, kirkelige og lærde Historie, Mathematik, Physik, Lægekunst, Naturhistorie, Oeconomie og Cameralvidenskaberne; og bør man især see paa det, som kan være Fædrenelandet til Nytte, hvorfor ogsaa det, som kan tjene til at befordre Agerdyrkningen, Fiskerierne o. s. v., med Flid bør drives."

Herved fik Selskabet en dobbelt Tendents, der neppe har ligget i Stifternes, idetmindste ikke i Dioskurerne Schønings og Suhms Plan. Denne synes, saavel efter Selskabets Navn som efter Indholdet af de 3 første Bind, at have været, at give Norges videnskabelig dannede Mænd et Foreningspunct, hvori deres Arbeider kunde samle sig og undergaae en veiledende Critik, og hvorfra derefter en moden, og fra det danske Fællesskab emanciperet norsk Litteratur kunde udgaae.

Men enten have Stifterne ikke vovet at haabe Confirmation paa eller nogen Begunstigelse for en blot videnskabelig Indretning, der kunde berøve den danske Litteratur de norske Forfatteres Bidrag og give Norge en Art af litterair Selvstændighed; eller ogsaa have de troet, at man paa en Tid, da Norge endnu ingen Landhuusholdningsselskaber havde, og da flere landoeconomiske Sysler vel trængte til Opmuntring, med en videnskabelig Stiftelses theoretiske Bestræbelser burde forene et Landhuusholdningsselskabs Omsorg for det Praktiske. Vist er det, at Selskabet, lige fra dets Stiftelse ved Statuterne af 1767, har havt og virket i ligesom det fremdeles har og virker i den dobbelte Egenskab af et Videnskabs- og et Landhuusholdningsselskab.

Hvorvidt denne dobbelte Virksomhed er passende nu, er et Spergsmaal, som jeg her ikke skal indlade mig paa. Derimod skal jeg tillade mig med nogle Ord at møde den Bebreidelse, som er gjort Selskabet for Uvirksomhed. Den unge Forfatter af et lidet Skrift, som for et Decennium siden vakte nogen Bevægelse i Norges lille boglige Verden, og fandt mange Modstandere men ogsaa nogle Forsvarere, da flere af de deri fremsatte bitre Yttringer ikke vare ganske ugrundede, sammenlignede Selskabet med „en Koe, som ei endnu har malket". Denne haanende Omtale, der blot kunde være en Frugt af barnlig Uvidenhed eller drengeagtig Kaadhed, fortjener Selskabet ikke. Om man end ikke vil tage det Hensyn, Billighed fordrer, til at Selskabets fleste Medlemmer ere Mænd, som vel i Ungdommen have nydt en videnskabelig Dannelse, men hvis Tid i Manddomsalderen har været optaget af Forretninger, som ere lidet homogene med Videnskabelighed og som derhos i Forbindelse med andre nødvendige Om-

sorger aflede Sindet fra videnskabelige Sysler*); om man end ikke vil erindre de mange Omstændigheder, der i vort Fædreland hemme videnskabelig Virksomhed, tor jeg dog haabe, at de Efterretninger, som jeg forhen efterhaanden og stykkeviis har meddeelt i Skillingsmagasinet, Morgenbladet og Nordlyset, og som jeg nu har samlet og fuldstændiggjort, for her at meddele dem undereet, ville være tilstrækkelige til at afvise hiin umodne Bebreidelse. Selskabets Symbol er Granen, der vil kappes med Lauren. Maaske er denne Sydens kjælne Vært, der skjænker Blade til Skjaldens og Heltens Krands, skjønnere; men saavel Granen som Lauren stræber mod Himlen, mod Lyset, den evige Kilde til alt Liv. Deri vil hiin kappes med denne. Lad da Granen beskedent voxe paa sit Fjeld! Den vil dog modigt trodse de stormende Vinde.

Da Arveprinds Frederik var bleven Selskabets Præses, tilsagde og ydede han det en aarlig Gave af 300 Rigsd., hvoraf den ene Halvdeel skulde anvendes til Belønning for theoretiske Afhandlinger, den anden til Præmier for Agerdyrkning, Skovopelskning, Fiskerie, Rovdyrs Udryddelse,

---

*) Skjøndt det neppe vil behage en stor Deel af mine Landsmænd, hvis de læse disse Blade, være det dog her sagt: at videnskabelig Dannelse og egentlig Intelligents hos os endnu fornemmelig maa søges hos Embedsmændene.

Men naar Præsten gjennem Aarrækker for en stor Deel maa bevæge sig i Ritualets eensformige Kreds, og derhos være Fattigforstander og meget Andet, ligesom han ofte, for at leve, er nød til at være Gaardbruger eller Fisker ex professo; naar Juristen Aar ud og Aar ud er syssélsat med at slutte Skifter, holde Auctioner og behandle private eller offentlige Retssager, der saare sjelden frembyde en interessant Retsqvæstion, og fordetmeste blot angaae Gjeld eller almindelige og i psycologisk Henseende ingenlunde mærkelige Forbrydelser; naar Lægens Dag, ja stundom hans Nat optages af anstrængende, ofte modbydelige Sygebesøg og Reiser; naar mange andre Embedsmænd kun ere til for den nødvendige Forretning at indkræve, udtælle og føre Regning over Statens Indkomster; naar mange Militaire, henkastede i landlig Eensomhed uden videnskabelige Omgivelser og Ansporelser, uden Evner til at skaffe sig Bogforraad, forruste i Orkesløshed eller kaste sig paa de reent praktiske Sysler; da er det ei at undre over, at der skrives saa Lidet for Pressen i vort Land. Hertil kommer, at deels og især det læsende Publikums Lidenhed i Norge, deels den Forsyning Danmark leverer, deels vel ogsaa Indolents hos vore faa Boghandlere eller rettere sagt Boghøkere bevirke, at mangt et Skrift, der kunde stifte Nytte eller Fornøielse, henligger utrykt i Forfatterens Pult.

Kunstflid og Industrie. Til Belønning for saadanne Foretagender opsendte Prindsen desuden Tid efter anden Sølv-Medailler med Kongens Billede paa den ene Side, paa den anden en Krands, hvori: *Minde for Vindskibelighed, given af Kongens Broder den 29de Januar.* Disse Medailler, der uddeeltes ved Selskabets Festmøde paa Kongens Fødselsdag, kunde, under særdeles Omstændigheder, og efter Prindsens specielle Approbation uddeles og bæres som Decorationer.

Dannebrogsordenen var dengang ikke deelt i mange Classer, fremmede Ordener saaes sjelden paa Nordmænds Kjoler, og en saadan Decoration medførte en virkelig Ære, især da den sjelden tildeeltes. Kun to Mænd have baaret den, nemlig Ingebrigt Sivertsen Drivstuen paa Dovre og Lars Forsæt, Kirkesanger i Klæbo, medens der i Tidsrummet fra 1773 til 1806 uddeeltes ikke mindre end 113 Medailler og 7350 Rd. som Præmier for practiske Foretagender.

Fra 1774–1805 udsatte Selskabet aarlig Priisopgaver, og Tid efter anden indkom adskillige Afhandlinger. Men deels vare disse af Selskabets indenlandske Medlemmer, som Statuternes § 13 — for at bortfjerne alt Skin af Partiskhed — havde udelukket fra Præmieconcurrence; og Afhandlingerne optoges, forsaavidt de fandtes fyldestgjørende, i Selskabets Skrifter. Deels fandtes de mindre fyldestgjørende, og bleve da henlagte til Afhentelse af Forfatterne, hvis medsendte Navneseddel i dette Tilfælde blev uaabnet. Dog blev i Aaret 1777 en Mineralogie for Norge af Professor, senere Overberghauptmand Brünnich, belønnet med 50 Rd., 1781 en Besvarelse af det udsatte Priisspørgsmaal om Faareskinds bedste Beredning til Peltsværk af en Handskemager Holm i Throndhjem med 30 Rd. og 1805 en Afhandling af Rynning, nu Sognepræst til Snaasen, om Tangbrændingen og Fiskerierne med 200 Rd.

Imidlertid udkom af Selskabets Skrifter 1768 og 1774 to Octavbind med Kobbere. Disse slutte sig under Navn af 4de og 5te Bind som en Fortsættelse til de ovenfor nævnte tre; og det 4de Bind blev ligeledes oversat paa Tydsk.

4de Bind indeholder (foruden de fornævnte Taler af Gunnerus og Bredal):

Om en af Moderslivs udtagen Hareunge, af Gunnerus;
Videre Oplysning om Brygden, af Samme;
Om nogle norske Coraller; om adskillige Soesvampe; om nogle norske Planter; om Grundvedden og Laxestorjen; om Soemusens Anatomie; om Stourvagnen, de Gamles Orca, af Samme;
Om det 18de Seculi Caracteer, af Suhm;
Anmærkninger til den 5te Tome af den almindelige Verdenshistorie, af Samme;
Om Videnskabers og Indsigters Erhvervelse, Misbrug og rette Brug, af Bredal;
Om Fornoielse og Fornoielighed, et anonymt Digt;
Beskrivelse over norske Insecter, af Strom;
Om throndhjemske Haveplanter, af Peter Dan. Baade;
Om Graafalken, Slagornen og nogle Korstrold, af Jacob v. der Lippe Parelius;
Meteorologiske Observationer i Throndhjem 1765 og 1766, af Berlin.

5te Bind indeholder:

Om Dydens bevægende Kraft, en Tale af Gunnerus;
Lovtale over Biskop Gunnerus, af Schoning;
Om Melkens Benyttelse i Norge, af Gunnerus;
Beskrivelse over en norsk Sneppe og et Bladdyr, Amphitrite, af Ascanius;
Om den nye Koppepodnings-Maade, af Lars Mantin;
Om Saltgruberne i Siebenbürgen, af Morten Brünnich;
Anmærkninger til den almindelige Verdenshistorie, af Suhm;
Om Planternes Sygdomme, af Joh. Christ. Fabricius;
Forsog til Agerdyrkningens Forbedring i Guldbrandsdalen, af Ole Irgens;
Om et Par rare Fugle, af Strom;
Meteorologiske Observationer i Throndhjem 1768 og 1769, af Berlin.

Efter en Pause af 10 Aar udkom under Titel af "ny Samling af Selskabets Skrifter", 1784 og 88, 2 tykke Qvartbind med mange Kobbere. Aarsagen til denne tiaarige Pause var, hvad Fortalen til den nye Samlings 1ste Bind anforer og Selskabets Protocoller stadfæste, ikke Mangel paa Materialier. Men deels Mangel paa tilstrækkeligt Fond, deels den dengang saa store Afstand mellem Throndhjem og Kjobenhavn, hvor Skrifterne maatte trykkes og Kobberne stikkes, da man her i Byen ikke

havde noget tilstrækkeligt Bogtrykkerie og aldeles ingen Kobberstikker, deels endelig de kjøbenhavnske Bogtrykkeres og Kobberstikkeres Seendrægtighed og de flere med dem opkomne Ventilationer foranledigede denne lange Pause, hvorunder adskillige til Selskabet indsendte og til Optagelse i dets Samlinger bestemte Skrifter reclameredes af Forfatterne, som bleve utaalmodige over den langsomme Offentliggjørelse og valgte selv at udgive deres Arbeider.

Atter skred et Decennium hen inden Selskabet i Aaret 1798 under Titel af „nyeste Samlinger" udgav et Octavbind af sine Skrifter. Men ogsaa denne Pause var Tilfældets Skyld. Manuscriptet til dette Bind var allerede 1793 nedsendt til Kjøbenhavn, og Bindet var just færdigt fra Pressen, da Ildebranden 1795, fortærede ikke alene hele Oplaget tilligemed Resten af Oplaget af de nysnævnte 2 Qvartbind, men ogsaa en stor Deel af Manuscriptet, som da fra Forfatterne maatte erholdes paany, hvorefter Trykningen maatte begyndes forfra.

De 2 Qvartbind indeholde:

Critiske Tanker om Kraken, Søeormen og flere Havdyr, af Gunnerus;
Om Fyrre- og Gran-Skovene i Norge, af Melchior Falch;
Om de gangbareste Misbrug ved den norske Skovhuusholdning, af Niels Collin;
Om den bedste Maade at gjøre Malt, af Hammer;
Anmærkninger til Oplysning om Spedalskhed, af Strøm;
Om Sild- eller Rød-Aat, af Samme;
Forsøg angaaende det norske Folks Sundhed, af Dr. H. Møller;
Om Hornertz og figureret Sølv i en af Kongsberg-Gruberne, af J. Hjort;
Efterretning om det af Grønlænderne saakaldte Angiak, af H. C. Glahn;
Om Grønlændernes Skikke ved Hvalfiskerie, af Samme;
Prøver paa Levninger af det gamle norske Sprog i Hardanger-Dialecten, af M. Schnabel;
Meteorologiske Observationer i Throndhjem for 1770 og 1771, af Berlin;
Lignende Jagttagelser paa Søndmøer 1767 og 1768, af Strøm;
Forslag til en Tærskemaskine, af Samme;
Forslag til en Rydningsmaskine, af D. C. Fester;

Om nogle norske Stæders geographiske Beliggenhed, af P. Wargentin;
Om Søndmøers aarlige Behov af Træmaterialier, af Melchior Falch;
Om den grønlandske Hund, af Glahn;
Om Grønlændernes Tællemaade, af Samme;
Om en almindeligere og kortere Maade til at prøve Fornuftslutninger, af Fr. Chr. Holberg Arentz;
Kort Beskrivelse over Romsdalen, af en Unævnt;
Om gode Handlingers Værd og Nytte for Staten, en Tale af Chr. Fr. Hagerup;
Om Indretning af Mudderpram til smaae Floders og Canalers Oprensning, af Adolph Modeer;
Om Middagslinien og Jordens Figur, af Fester;
Om en mineralsk Kilde paa Findaas Præstegaard, af Peder Harboe Hertzberg;
Om Steenkobben og Haakjærringen, af H. Rosted;
Mathematiske og physiske Betænkninger over Nordlyset, af Fester;
Om den korteste Maade at opløse Æqvationer der indeholde mange ubekjendte Størrelser, af Arentz;
Om de væsentlige Formaal for en duelig Malers Opmærksomhed, af Fester;
Undersøgelse om hvorvidt man i Lovtaler bør berøre Heltens Feil, af L. Smith;
Om Haamæren, og Haastørjen, om nogle Søevæxter, om det norske Mineral Hakmette, om Motacilla scolopacina, om Lemenden, om nogle Larvers Forvandling, om Torskefiskerie med Garn, af Strøm;
Om Maaden i korteste Tid at hæve den størstmulige Mængde Vand i Veiret, af Fester;
Forsøg til en ny Forklaring af et Sted i Horatses ars poëtica, af W. H. F. Abrahamson;
Om Jordluftens Beblanding med fremmede Materier, af Fester;
Om den for Naturforskeren nødvendige Forsigtighed ved Experimenter, af Samme;
Bemærkninger over Kjørvel, af P. J. Bergius;
Om salte Vande og Jordarter paa Eger, af Strøm;
Om uendelige Størrelser i forskjellige Ordener, af Fester;
Om verticale Vingers bedste Anbringelsesmaade paa Veirmøller, af Samme;
Fortsatte Bemærkninger ved den almindelige Verdenshistorie, af Suhm.

Det i 1798 udkomne Bind indeholder (foruden Hammers Testamente):

Om den mathematiske Malerkunsts skærpende Indflydelse paa Sjeleevnerne, af Niels Marville;
Udtog af 10 Aars meteorologiske Jagttagelser paa Eger, af Strøm;
Om Biskop Jens Nielsen i Opsloe og hans Tegnebog, af R. Nyerup;
Om norsk Rhabarber som Farvemiddel, af Niels Tychsen;
Forsøg med Syren i Rhabarber, af Samme;
Forsøg til at bestemme Reenheden af Potaske, af Samme;
Beskrivelse over motacilla acredula;
Betragtninger over Lufttemperaturen, af Fester;
Betragtning over Maanens Bekvemhed for levende Skabninger, af Samme;
Geologiske Betragtninger af Heltzen;
Om Menneskeslægtens Fremgang, en Tale af Schønheider;
Om Planternes Liv, af Samme;
Gudsord som Kilden til Lyksalighed, en Tale af Samme;
Overslag over Mængden af Cometmaterie som Næring for Solen, af Fester;
Beskrivelse over den knudrede Flodskildpadde, af J. Rathke;
To Taler af Schønheider;
Om Throndhjems Oprindelse, et Program, af en Unævnt.

I Aaret 1800 lod Selskabet til Uddeling blandt Almuen trykke en Afhandling om den islandske Mos.

I de første Aaringer talte Selskabet kun 37 Medlemmer, blandt hvilke den udødelige Naturforsker Linnée.

I 1765 var Medlemmernes Antal steget til 156, blandt hvilke de bekjendte udenlandske Lærde Bonnet, Ihre, Michaelis og Flere.

I 1784 var Antallet — uberegnet de imidlertid afdøde Medlemmers — 183, hvoriblandt mange Udlændinger af høi Rang i Videnskabelighedens Rige; i 1798 var Medlemmernes Antal 200, hvoraf 22 udenfor Norge og Danmark.

Ved Optagelse af udenlandske Medlemmer vare mange interessante Forbindelser stiftede med fremmede Landes Videnskabsmænd; og disse berigede jævnligen Selskabets Bogsamling. En saadan omtales i Selskabets

Forhandlingsprotocoller allerede 1770; og et i Throndhjem da trykt Catalog derover viser, at den bestod af 600 Bind. I 1779 indeholdt den henved 1200 Bind. Ved Schonings Dod fik den en betydelig Tilvæxt ved hans og hans Lærer Rector Dass's Selskabet testamenterede Bibliothek af 12,000 Bind.

I 1804 forøgedes Samlingen, som desuden aarligen voxede ved Gaver og Indkjøb, med Justitsraad Hammers Selskabet testamenterede Bøger; og da Selskabet 1808 lod trykke et af Prof. Nyerup forfattet Catalog, indeholdt Samlingen henved 15,000 Bind, omtrent 1650 Haandskrifter og 400 Pergamentsbreve eller andre gamle Documenter.

I Aaret 1774 grundedes ved Indkjøb paa Auctionen efter Selskabets Aaret forhen afdøde Vicepræses, Biskop Gunnerus, dets Naturaliesamling, som forhen kun havde indeholdt faa, af Forskjellige skjænkede, Stykker.

Den voxte efterhaanden deels ved Gaver, og deriblandt især ved betydelige Sendelser fra Generalmajor Anker, forhen Gouverneur over Danmarks Besiddelser i Ostindien, deels ved Kjøb, især da Selskabet i 1805 kjøbte dets daværende Bibliothekars, Berghauptmand Heltzens, Mineraliesamling for 600 Rd.

Samlingen af physiske, astronomiske og mathematiske Instrumenter grundlagdes 1788 ved Kjøb paa Auctionen efter den forhennævnte Berlin, og forøgedes efterhaanden.

Antiqvitetssamlingen grundedes allerede 1776 ved Gaver; men denne saavelsom Samlingen af Pergamentsbreve har ikke naaet noget betydeligt Omfang, da Oldsager og gamle Documenter i Fortiden for Størstedelen nedsendtes til Danmark; i de senere Aar ere de fortrinligviis afgivne til det norske Universitet eller til det Bergenske Musæum, hvis Stifteres og Bestyreres fortjenstlige Virksomhed med Agtelse bør nævnes.

Omtrent paa samme Tid gjordes ved Gaver fra Forskjellige Begyndelsen til en Mynt- og Medaillesamling. Denne er først i de sidste Aar bleven af nogen Betydenhed, da Selskabet har afkjøbt nærværende Secretair en Samling af Mynter fra den nyere Histories Tid og nu nys det norske Universitet en Suite af antike romerske Mynter.

Indtil 1798 havde Selskabets Indtægter blot bestaaet i det fornævnte aarlige Tilskud af Arveprindsen og i enkelte, stundom anseelige Gaver af Personer baade udenfor og i Selskabet. Blandt disse bør nævnes Enkefrue, Kammerherrinde Scholler, om hvis Rigdom Byens største Vaaningshuus endnu er et Mindesmærke, Grosserernc Meinche og Bahnsen, Provsterne Hauritz og Angell, Grev Rosenkrone og Skibsfører Peter Dahl. Denne Mand, der ogsaa havde begrundet en Friskole i Grømstad, testamenterede i 1789 Selskabet 500 Rd.

Ved saadanne Bidrag kunde de fornævnte Summer som Belønninger anvendes og Udgifterne ved Trykningen af Selskabets Skrifter og flere Cataloger samt de fornævnte Indkjøb afholdes, medens de Foræringer, som deels Selskabets Medlemmer, deels Personer udenfor samme, efterhaanden gjorde af Bøger, Naturalier, Oldsager og Mynter bidroge til Samlingernes jævne Tilvært.

I 1798 blev Selskabet indsat til Universal-Arving af Secretair Paulsen, Amtsforvalter i Kjøbenhavns Amt. Ved dette Legat erholdt Selskabet 1000 Speciesdalere og 5000 Rd. D. C. og dets nuværende Fond, hvis Renter tildeels ere blevne anvendte til forskjelligt Brug, deels oplagte efter Testators Villie, udgjør nu noget over 5000 Spd.

Allerede 1782 havde Justitsraad, Generalconducteur Hammer indsat Selskabet til Universalarving. Ved hans Død 1824 erholdt Selskabet hans Bøger og Haandskrifter, der ere indbegrebne i det Antal, Selskabets Samling havde 1808, samt hans Samling af Naturalier og Oldsager, der forholdsviis var mindre betydelig. Men ved Realisationen af hans øvrige Eiendomme fik Selskabet en Capital af 20,000 Rd. Efter Testators Bestemmelse skal $\frac{1}{3}$ af denne Capitals Renter anvendes til Trykningen af hans efterladte Manuscripter, Renterne af $\frac{1}{3}$ til at fremme indenlandske Reiser især i naturhistoriske Øiemeed, og Renterne af $\frac{1}{3}$ stedse lægges til Capitalen.

Uden Uretfærdighed mod Hammers Minde kan det siges, at denne Mand besad mere Kjærlighed for end Indsigt i Videnskaberne. Af denne

Aarsag ere de af ham efterladte og til Trykken bestemte Haandskrifter, der forsterstedelen ere af naturhistorisk, især botanisk Indhold, vel ikke uden relativt Værd, men derhos dog saadanne, at Selskabet, efter det Standpunkt Naturvidenskaben har hævet sig til siden Hammer døde eller ved Aarenes Vægt hindredes fra at følge Videnskabens Flugt, af Agtelse for sin Velgjerers Minde har troet ikke at burde udgive dem som de nu ere. Resultatet af de Foranstaltninger, der ere trufne til saavidt muligt at opfylde hans Villie i dette Stykke, er endnu ikke modnede.

Imidlertid har Testamentets Bestemmelser medført, at Selskabet til Understøttelse for reisende Videnskabsmænd kun har kunnet disponere over Renterne af ⅓ af Fondet, som ved Pengerevolutionen i 1813 nedsattes til noget over 14,000 Rbd. S. V. og senere igjen er voxet til henved 12,000 Spd.

Fra 1767 til 1787 havde Selskabet sine ordentlige Møder, der afholdtes eengang hver Maaned, enten hos dets Vicepræsides eller dets Secretairer. De overordentlige Møder eller Solenniteter, der fandt Sted paa Kongens, stundom ogsaa paa Arveprindsens Fødselsdag, og undertiden ved andre Leiligheder, afholdtes paa en hos den oftere nævnte Berlin laant eller leiet Sal; og dets Samlinger havde henstaaet deels hos dets Vicepræsides, deels hos dets Secretairer.

I 1787 var den latinske Skoles nye Bygning, som efter en Kgl. Resol. af 1774 opførtes for en Deel af den store Formue, som Suhms Svoger, Thomas Angell, havde testamenteret til offentlig Brug for Throndhjems Bye, bleven færdig. Her er ikke Stedet enten til at opregne Angells Fortjenester af denne Bye, hvilket desuden er overflødigt, da saamange synlige Mindesmærker derom daglig kunne minde Stædets Indvaanere; ei heller til at drøfte Retmæssigheden af det Magtsprog, hvorved Datidens Regjering aldeles udenfor Angells Bestemmelser tillod sig at disponere over hans efterladte Formue. Den tillod sig det, og Latinskolens nærvæ-

rende Bygning reiste sig. I denne Bygning fik Selskabet efter samme Kgl. Resolution sit Locale, som dog ikke førend 1805 kom i den Stand, hvori det nu er eller var indtil nogle smaae Forandringer i forrige Aar foretoges. Dog fik det strax foruden den fornødne Plads til sine daværende Samlinger den Forsamlingssal, hvori dets Festmøder siden ere afholdte. Her indviedes paa Kongens Fødselsdag 1787 Selskabets nye Locale ved en Solennitet, hvorunder de af den udmærkede Portraitmaler Juell malede Portraiter af Arveprinds Frederik og Kronprinds, senere Kong Frederik den 6te, som nu pryde Salen, ophængtes. Senere ere tilkomne Portraiter af Tycho Brahe, Copernicus, Generallieutenant von der Osten, Greve Thott, General Løwenørn, Tordenskjold, Berghauptmand Ascanius, Justitsraad Hammer, Rector Dass, Biskop Gunnerus og Kammerherre Suhm; Büster af Kongerne Carl den trettende, Carl Johan og Oscar, samt Thorvaldsen, og Dennes berømte Basreliefs, Dagen og Natten. *)

Da Selskabets Samlinger vare blevne ordnede i det nye Locale, overdroges det Bibliothekaren i visse Timer hver Uge at være tilstede for at forevise Samlingerne og udlaane Bøger.

Selskabets Vicepræsides i det hidtil omhandlede Tidsrum vare:
Biskop Gunnerus 1766–1773.
Stiftsprovst Irgens 1773–1780.
Stiftsprovst Hagerup 1780–1791.
Biskop Schønheider 1791–1803.
Biskop Bugge fra 1803.

Secretairerne vare:
Borgermester Bredal 1766–1772.

*) Carl den trettendes og Oscars Büster ere af Marmor; de ere skjænkede af Kong Carl Johan og udarbeidede af den norske Billedhugger Hans Michelsen, Selskabets Medlem.

Medens dette Ark var under Pressen, ankom hid en Marmorbüste af den ovenfor nævnte Thomas Angell.

Denne Büste er bekostet ved et Sammenskud af Indvaanere i Throndhjem. Den er efter et i den angellske Stiftelse opbevaret, oliemalet Portrait modelleret og senere i Marmor udført af samme Kunstner; og just i disse Dage er det vedtaget, at den idetmindste indtil Videre skal opbevares paa Selskabets Sal, hvor den saaledes nu er opstillet.

Præsten Wittrup 1772–1784.
Rector Prof. Smith 1784–1786.
Præsten Parelius 1786–1793.
Stiftsprovst Wille 1793–1804.
Præsten Schawland fra 1804.

Bibliothekar:

Berghauptmand Heltzen.

Casserere:

Biskop Bang 1768–1774.
Kjøbmand Beyer 1774–1778.
Generalauditeur Collin 1778–1791.
Consul Braach 1791–1798.
Grosserer Knudtzon 1798–1806.

Sidst i Aaret 1805 døde Arveprinds Frederik. Allerede det følgende Aar modtog hans Søn, Danmarks nuværende Konge, Præsidiet. I 1808 tilsagde Denne Selskabet en aarlig Gave af 150 Rdr. til Præmier, en Gave, som han 1811 forhøiede til 200 Rd. Men for at forøge de til saadant Brug disponible Midler tegnede sig flere af Selskabets her i Byen boende Medlemmer hvert Aar fra 1808–1814 incl. i Festmødet paa Kongens Fødselsdag til Bidrag, hvis samlede Beløb udgjorde 200 à 300 Rd. aarlig. Den 27de Septbr. 1811 fik Selskabet nye Statuter. Prinds Christian Frederik vedblev fremdeles at være dets Præses; men istedetfor at det forhen havde været bestyret af en Vicepræses allene, fik det nu en Direktion bestaaende af Vicepræses og Formændene for de 3 Classer, den historisk-philosophiske, den æsthetisk-antiqvariske og den mathematisk-physisk-oeconomiske, hvori Selskabets Medlemmer efter eget Valg inddeeltes. Forøvrigt beholdt Selskabet i det Væsentligste den samme Tendents og den samme dobbelte Virkekreds som forhen.

Ved Kgl. Resolution af 14de Decbr. 1811 erholdt Selskabet af Statscassen et aarligt Bidrag af 1000 Rd. ligesom det forhen paa samme Maade til Refusion for Postporto havde faaet 50 Rd. aarlig af Postcassen. Heraf er opstaaet det Bidrag af 528 Spd. aarlig, som Selskabet siden 1816 har faaet af Statscassen.

I 1811 blev ogsaa udarbeidet Stempler til en ny Priismedaille for Selskabet. Formedelst de kort derefter udbrudte Krigsuroligheder og Norges paafølgende Adskillelse fra Danmark, blev Medaillen ei udpræget.

Kun Stemplerne dertil og et Exemplar i Sølv bevares i Selskabets Samlinger. Den forestiller paa den ene Side Kong Frederiks Billed, paa den anden Selskabets mindre Segl: Norges Løve ved Foden af en Gran med Devisen: Aemula lauri. I 1806 blev til Antiqvaren og Naturforskeren Arndt af det hammerske Legats Renter udbetalt 150 Rd. til Understøttelse paa en i naturhistorisk og antiqvarisk Hensigt forehavende Reise, hvoraf dog intet Resultat af Vigtighed udkom; 1808 tryktes, som før bemærket, det store Bogcatalog; i 1815 bekostedes Trykningen af Klüwers Bondepractica. Imidlertid forøgedes og Samlingerne, især Bogsamlingen, ved Gaver og Kjøb, fornemmelig paa Auktionen efter Stiftsprovst Wille for 1500 Rd. I Aarene 1808–1815 inclusive bleve 2782 Rd. D. C. og 796 Rbd. uddeelte til Belønning for landoeconomiske eller industrielle Foretagender.

Selskabets Vicepræses i dette Tidsrum var:
Biskop Bugge.

Formænd for 1ste Classe:
Assessor Mandix til 1813.
Præsten Storen fra 1813.

Formænd for 2den Classe:
Justitiarius Rogert til 1813.
Grosserer Schmidt fra 1814.

Formænd for 3die Classe:
Oberst Krogh til 1813.
Grosserer Schmidt fra 1813.

Secretairer:
Præsten Schavland til 1807.
Realskolelærer Paaske 1807–1813.
Præsten Schultz 1813–1815.

Bibliothekar:
Berghauptmand Heltzen.

Casserer:
Stiftamtskriver Moe 1806–1809.
Toldinspecteur Leganger 1809–1812.
Bankdirecteur Petersen 1812–1814.
Bankdirecteur Oxholm fra 1814.

Jeg har med nogen Udforlighed fremstillet Selskabets Virksomhed indtil 1815, fordi jeg forudsatte, at denne turde være Fleerheden af Læsere mindre bekjendt. Dets senere Virksomhed vil være velbekjendt for flere af de Nulevende, der deels have deeltaget deri, deels været samtidige Vidner dertil.

Jeg skal derfor i større Korthed meddele dets senere Historie.

Da Foreningen med vort nuværende Broderrige var fuldbragt, fik Selskabet i 1815 nye Statuter. Ved dem skede kun den Forandring i det forhen Bestaaende, at Selskabet inddeeltes i 2 Classer istedetfor i 3, og at dets Direction kom til at bestaae af de 2 Classeformænd, Vicepræses og en Præses, hvorimod dets høie Patron fik Navn af Protector. Denne Stilling samtykkede vor hedengangne Carl Johan allerede som Kronprinds 1815 i at indtage. Han skjænkede Selskabet den kongelige Gave af 100 L Sterling, og vedblev stedse ved Gaver af Bøger, Medailler og de fornævnte Büster af vore 3 sidste Konger at give Selskabet Beviser paa sin kongelige Naade.

Da han havde besteget Thronen, modtog hans Søn, vor nærværende Konning Oscar, som Kronprinds Protectoratet, og tilsagde Selskabet et aarligt Bidrag til Præmier for praktiske Foretagender; og selv efterat have besteget sin Faders Tvillingthrone har vor nuværende Konge naadigst samtykket i at vedblive som Selskabets høie Protector og dets veldædige Contribuent.

De videnskabelige Foretagender, Selskabet senere har understøttet, ere følgende:

Allerede 1817 understøttedes med henved 200 Spd. Capitain Klüwer til en antiqvarisk Reise i det nordenfjeldske Norge. Efterat Resultatet deraf under Titel: „norske Mindesmærker" vare udkomne — Texten trykt i Christiania 1823 for Selskabets Regning, Plancherne lithographerede i Stockholm paa Hs. Majst. Kongens Bekostning — bekostede Selskabet endvidere i 1824 en Reise af samme Mand og i lige Hensigt i det Søndenfjeldske. Resultatet deraf ere nogle af Tegninger ledsagede Hefter, der opbevares blandt Selskabets Haandskrifter.

I Aaret 1820 anvendte Selskabet en lignende Sum til en ved nuværende Provst Deinboll i naturhistorisk, især botanisk Hensigt foretagen Reise i Finmarken. Herved erholdt det en Samling af Planter fra hiin Egn; men en lovet Beretning om de paa Reisen gjorte Bemærkninger eller Iagttagelser, er hidtil udebleven.

I 1841 udbetaltes Candidat Lund et Stipendium af 150 Spd. for i botanisk Hensigt at bereise Nordlandene og Vestfinmarken, og det følgende Aar 200 Spd. for i lige Hensigt at bereise Østfinmarken.

I samme Aar udbetaltes Professor Keilhau et Bidrag af 200 Spd. til i geologisk Hensigt at bereise Langfjeldene.

En af Naturen med sjeldne Evner til Sprogforskning udrustet og ved Selvunderviisning i en forbausende Grad udviklet Bondeson fra Søndmøer, Iver Aasen, som Selskabets nærværende Præses under Besøg i Bergen var gjort opmærksom paa, har fra Høsten 1842 nydt og nyder fremdeles et Stipendium af 150 Spd. aarlig, for efterhaanden at opholde sig i de Egne, hvor der i Almuedialekterne findes de fleste og bedste Levninger af Nordens, ved Forbindelsen med det germaniserede Danmark fortrængte Oldsprog, og for at udarbeide en lexicalsk og grammatisk Oversigt over disse Dialecter. Dette Arbeide er endnu ikke fuldført, da de foreløbige Undersøgelser endnu ikke ere tilendebragte eller have kunnet være det; men de indsendte Prøver berettige til de bedste Forventninger. Det er at haabe, at hans Arbeide engang vil blive den Kilde, hvorfra kommende Slægter ville hente mangt et Ord, som ellers Tidens Strøm skulde have bortskyllet, mangen Gjenklang af Nordens gamle Tungemaal, og gjenindsætte det i sine gamle Rettigheder til Gjenfødelse af Norges Selvstændighed ogsaa i lingvistisk Henseende.

I Aaret 1824 tilstod Selskabet Professor Rask 200 Selvspecies for en Afhandling om det lappiske Folks og Sprogs Slægtskab med de asiatiske; og i 1831 bidrog det med 125 Spd. til Udgivelsen af hans lappiske Grammatik. Døden hindrede den lærde Sprogforsker fra at fuldende den nysnævnte Afhandling, hvis Omarbeidelse og Fuldendelse han forsætlig havde udsat indtil den lappiske Grammatik var udkommen; og Selskabet har kun det første — desværre ufuldendte Udkast til Afhandlingen.

I 1828 og 29 bidrog Selskabet med 400 Spd. til at fremme Krafts Beskrivelse over Norge. Med 600 Spd. har Selskabet bidraget til Udgivelsen af Keilhaus Gæa norvegica. Med 80 Spd. har det be-

kostet Trykningen af mit lille Skrift om Nordens Myntvæsen, med 100 Spd. Præsten Storms om den norske Kirkes Liturgie. Tidsskriftet "for norsk Personalhistorie" og „Nor" har nydt, og det sidste samt de norske Universitets- og Skole-Annaler nyde fremdeles dets Understøttelse. Med 100 Spd. har det understøttet Præsten Sars til Udgivelsen af hans Skrift om Søedyrene, med 600 Spd. hans norske Fauna, hvis 1ste Deel ventes snart at ville udkomme.

Med 280 Spd. har Selskabet understøttet Rigsarchivar Langes norske Klosterhistorie, hvoraf 1ste Hefte er udkommet, og med et lignende Beløb Udgivelsen af en af Præsten Erlandsen redigeret nordenfjeldsk Presbyterologie. Til at fremme den paatænkte Udgivelse af de gamle norske Love har Selskabet efter Opfordring fra Kirkedepartementet bidraget 1250 Spd.

Imidlertid har det bekostet Trykningen af Provst Colbans Oversættelser af Profeten Jeremias og Hjobs Bog, samt Provst Arentz's biografiske Efterretninger om hans Fader, Rector Arentz og Svigerfader, Provst Nissen, en Continuationscatalog over Bogsamlingens Tilvæxt fra 1808 til 1831, og siden af aarlige Fortegnelser, der omsendes til de i Byen boende Medlemmer, samt af tre under Titel af „Selskabets Skrifter i det 19de Aarhundrede" efterhaanden udgivne tildeels med Karter udstyrede Qvartbind. Disse indeholde foruden Selskabets Statuter af 1811:

Tillæg til og Rettelser i Bings Beskrivelse over Norge, af Grøn Bull;
Efterretninger om Sneaasens Præstegjeld, af S. B. Brun;
Biographiske Efterretninger om Generalconduct. Hammer, af Jørgen Mandix;
Apotheker Tychsens Levnetsløb, af ham selv;
Beretning om den throndhjemske Biskop Arreboes Affættelse, af Schøning;
Fata nidarosiana, af H. Schanke;
Beskrivelse over Bynæssets og Akerøens Præstegjelde, af Andreas Høyem;
Om Meelhuus Præstegjeld, af Peter S. Nissen;
Om Opdals Ditto, af Cornelius Th. Rønnau;
Om Orkedalens Ditto, af Johan Garmann;
Om Reformatsen af 1589;

Anonym Beskrivelse over Nummedalens Fogderie fra 1597;
En Ditto over Lofotens og Vesteraalens Ditto fra 1591;
Beskrivelse over samme Fogderier, af E. A. Colban;
En Theorie om paralelle Liniers Egenskaber, af F. C. H. Arentz;
Om ubestemte algebraiske Æqvationer, af Samme;
Betragtninger over den første af Kants Antinomier og Ideen om Tid og Rum, af Samme;
Beskrivelse over Saltdalens Præstegjeld, af S. C. Sommerfeldt;
Historisk-antiqvariske Bemærkninger paa en Reise i Bergens Stift, af G. P. Blom;
Bidrag til Læren om nogle transcendente Functioner, af N. H. Abel;
Om Kobberværksdriften i Cornwal og Wales, af Peter A. Schult;
Om Beliggenheden af det gamle Gaulom, af N. G. A. Dahl;
Om de nordlige norske og svenske Provindsers, især Throndhjems Stifts, Forsvar, af J. G. Meydell;
Forhandlinger ved Præsten Schultz's Død. (Taler af Biskop Sigvardt, Biskop Kjerschov, Præsten Lieungh og Assessor Hornemann, Sange af Capt. Foss, Assessor Schwach og Aalholm);
Belønnet Besvarelse af Priisspørgsmaalet: "Kan Menneskets frie Ville bevises af dets Selvbevidsthed?" af Dr. A. Schopenhauer;
Den constitutionelle Statsform, betragtet i dens Forhold til Samfundets høiere Interesser, en Tale af Rector F. M. Bugge;
Belønnet Besvarelse af Priisspørgsmaalet: „Hvilke ere de endnu virkende Hindringer for Jordens hensigtsmæssige Dyrkning i Norge, og hvorledes kunne disse hæves?" af Harald Wergeland.

I samme Tid ere ikke ubetydelige Summer aarligen anvendte til at forøge især Bogsamlingen, der nu indeholder over 23,000 Bind og deriblandt Meget af den nyeste Litteraturs bedste Frembringelser i de fleste Videnskabsfag, men ogsaa Myntsamlingen og Naturaliesamlingen. Myntsamlingen og Mineraliesamlingen ere desuden med en Udgift af 200 Spd. blevne catalogiserede.

Med en Udgift af meer end 700 Spd. er i det sidstforløbne Aar Bibliotheklocalet udvidet, Antiqvitetsamlingen bedre opstillet, den zoologiske

Samling ikke alene underkastet en kyndig Mands Revision, det Bedærvede eller Overflødige fraskilt, det Hele bedre anordnet og catalogiseret, men ogsaa Samlingen foreget med en veludstoppet og smukt opstillet Samling af norske Fugle med flere Æg og Reder samt med en norsk Insektsamling.

I Aaret 1830 erhvervede Selskabet høieste Vedkommendes Samtykke til at anvende en Deel af det aarlige Bidrag, Protector, som før meldt, havde skjænket, til at lade præge 4 Medailler, 2 af Guld til at belønne indkomne og fyldestgjørende Besvarelser paa udsatte Priisspørgsmaale, 2 af Sølv til Uddeling som Præmie for praktiske Foretagender.

Af Guldmedaillerne er uddeelt 2 store og 4 smaae. Af de større tildeeltes den ene Dr. Schopenhauer for hans i Selskabets Skrifter optagne Afhandling om den menneskelige FrihedS Forklarlighed af Menneskets Selvbevidsthed, den anden Cand. juris Harald Wergeland for hans sammesteds optagne Afhandling om de bestaaende Hindringer for Jordens hensigtsmæssige Dyrkning i Norge. Af de mindre tilkjendtes den ene Student Lund for en mindre fyldestgjørende men dog til Belønning qvalificeret Besvarelse af det af Schopenhauer bedre besvarede Spørgsmaal; den anden Adjunct Bremel i Bergen for hans Besvarelse af Spørgsmaalet: Hvori bestod den Odel, Harald Haarfager skal have berøvet og Hakon Athelstan gjengivet Nordmændene? den tredie Præsten Berresen i Sjælland for en Besvarelse af Spørgsmaalet: Hvorledes bestemmes Begrebet om Almeenoplysning, og hvilken er dens Indflydelse paa Moralitet og Velvære? og den fjerde Professor Scheitlin i St. Gallen for Besvarelse af Spørgsmaalet: Hvilken Indflydelse har den philosophiske Speculation havt paa Naturvidenskabernes Studium? De sidstnævnte fire Afhandlinger ere, ifølge de derom gjældende Regler, ikke optagne i Selskabets Skrifter, men opbevares, som dets Eiendom, i Arkivet.

Af Sølvmedaillerne er for Foretagender, udførte indtil Udgangen af 1844, uddeelt 50 større og 34 mindre. Fra 1816 incl. og indtil der begyndtes med Uddeling af Medailler, som Præmie, og tildeels ogsaa senere er til Belønning for saadanne Foretagender desuden uddeelt 3,650 Spd.

I 1820 begyndte Selskabet paa at opdyrke en Deel af Oustmyren, for ved dette Exempel at opmuntre til lignende Foretagender. Men da Selskabet, efterat have anvendt 1300 Spd. paa dette Forsøg, ikke sporede noget Tegn til Efterligning deraf, og fandt, at dets Fuldendelse aldeles vilde overstige Selskabets Kræfter, opgav det samme og overdrog til den throndhjemske Afdeling af Selskabet for Norges Vel den Deel af Myren, som ved Overeenskomst med Eierne af de Gaarde, hvorunder Myren ligger, var bleven Selskabets udskiftede og skyldsatte Eiendom. Imidlertid var en ikke ganske ubetydelig Deel af Myren forvandlet fra en næsten utilgjængelig Sump til Eng og Agerland. Det var udentvivl et Misgreb af Selskabets daværende Direction at indlade sig paa et Foretagende, der laae saa aldeles udenfor Selskabets statutmæssige Virksomhed. Men uagtet Frugterne deraf ere blevne saare ringe, bør man ikke miskjende den gode Hensigt hos de Mænd, der besluttede et Forsøg, hvoraf de ventede langt andre og større Følger.

De Undersøgelser, som Selskabet med en Udgift af 50 Spdlr. anstillede om hvorvidt Marmorbruddet i Nærheden af Johnsvandet paa Strinden kunde afgive Blokke af tilstrækkelig Størrelse til Billedhuggerbrug, bleve ei heller lønnede med Held, da den forøvrigt ypperlige Marmor bryder i altfor tynde Lag. Imidlertid blev dette lille Offer bragt Haabet om at vinde et indenlandsk Stof for en af de skjønne Kunster.

Selskabets Præsides i dette Tidsrum vare:
Biskop Bugge indtil 1820, da han frasagde sig Præsidiet.
Statsraad Krohg til 1828.
Præsten Schultz til 1832.
Greve, Stiftamtmand Trampe til 1833.
Assessor Hornemann til 1838, da han frasagde sig Functionen.
Rector Bugge fra 1838.

Dets Vicepræsides:
Præsten Schultz 1815–1829.
Assessor Hornemann 1829–1833.
Provst L. Angell 1833-1839.
Præsten Storm fra 1839.

Formænd for 1ste Classe:
Generalmajor Bang 1815–1826.
Assessor Hornemann 1826–1829.
Provst Angell 1829-1833.
Overlærer Fritzner 1833–1838.
Proprietair Ebbe Horneman 1838–1841.
Stiftamtmand Arntzen fra 1841.

Formænd for 2den Classe:
Grosserer Schmidt til 1818.
Oberst Lyng 1819-1823.
Bankdirecteur Schnitler 1823–1832.
Byfoged Lysholm 1832-1838.
Ingenieurcapitain Broch 1838-1843.
Præsten Angell fra 1843.

Secretairer:
Inspecteur Sodemann 1815-1816.
Overlærer Møller 1816-1825.
Grosserer B. Knudtzon 1825–1831.
Assessor Schwach 1831–1835.
Præsten Bødtker 1836-1839.
Adjunct Holtermann 1839–1842.
Schwach fra 1842.

Bibliothekarer:
Berghauptmand Heltzen til 1818.
Overlærer Fritzner 1818–1825.
Organist Telleffsen fra 1825.

Casserere:
Bankdirecteur Oxholm til 1819.
Assessor Hornemann 1819–1827.
Stiftamtskriver Grabow 1827–1831.
Søecapt. Pohlm. Leslie 1831–1837.
Apotheker Møllerop 1837–1840.
Kjøbmand J. B. Lysholm 1840–1843.
Adjunct Dons fra 1843.

Kaste vi nu et Blik tilbage paa den meddeelte Beretning, ville vi sikkert erkjende, at Selskabet har virket jævnt og i mange Retninger.

Til Agronomiens og Industriens Tarv har det, foruden de paa Oustmyren anvendte Penge, som Belønninger uddeelt 10,132 Rd. D. C., 796 Rbd. og 3,650 Spd., hvilke sammenlagte Beløb svare til 10 à 12 Tusinde Spdlr. i Nutidens Mynt. Hvorvidt disse Belønninger have bevir-

ket noget Fremstød i de Sysler, de vare bestemte til at opmuntre, er et andet Spørgsmaal. Det kan vel antages, at Den, der godt opdyrker sin Jord, væver mange Tøier o. s. v., i Frugterne af sit Arbeide har den rette og fyldestgjørende materielle Løn, og at Ingen ved Udførelsen af slige Arbeider har for Øie den forholdsviis ubetydelige Løn, en Præmie kan indeholde; og Erfaring viser, at Æren ikke er den Løn, Præmieæskerne i Almindelighed beile til. Thi siden Medailler, der netop bedre end rede Penge synes at egne sig til Æresbelønning, ere blevne det almindelige Belønningsmiddel, er de Præmiesøgendes Antal mærkelig aftaget; og der gives flere Exempler paa at de, der have faaet en Medaille, have foretrukket at omtuske den mod dens ubetydelige Metalværdie for at beholde den som et hædrende Vidnesbyrd. Men Selskabet har, som anført ved sine Statuter, faaet ogsaa denne Bestemmelse; og denne grunder sig paa en gammel og overalt befulgt Mening om saadanne Belønningers Hensigtsmæssighed.

See vi hen til Selskabets vigtigste og fornemste Virksomhed, den for Videnskabelighedes Tarv, da maae vi erkjende, at det, foruden at tilveiebringe en betydelig Bogsamling, hvortil enhver dannet Mand i Byen og Omegnen har Adgang, og hvor han i de fleste Videnskabsfag kan finde vel ikke Alt men dog Meget af hvad han søger; en Naturaliesamling, der kan være Naturforskeren til Fornøielse og Nytte, samt de flere før nævnte mindre vigtige Samlinger, har med betydelige Summer virket til at understøtte videnskabelige Foretagender af forskjellige Slags, og bevirket Udgivelsen af mange Skrifter, der tildeels, saaledes som Keilhaus Gæa er, og som Sars's Fauna, Langes Klosterhistorie og Iver Aasens Sprogarbeider, forhaabentlig ville blive til Ære for Norges Litteratur, men som uden Selskabets Medvirkning neppe vilde have seet Lyset.

Saaledes tør jeg haabe at have godtgjort, at Selskabet, i Forhold til de saavel aandige som materielle Kræfter, det havde at byde over, har

viist sig ligesaa virksomt som dets større, i Lande, hvor Videnskabelighed blomstrer, bestaaende Søstre. Dets forhenværende Bestyrere fortjene det Vidnesbyrd, og de nærværende ville kunne medtage den Bevidsthed, at de med god Villie og efter bedste Evne have virket som Bierne i Selskabets større Segl, non sibi sed aliis.

II.

Comparative Bemærkninger

om

det nordenfjeldske Norges Temperatur,

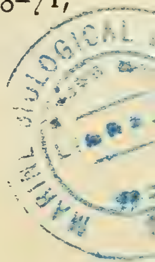
ved

C. N. Schwach.

For nogle Aar siden fattede jeg det Forsæt at forsøge en comparativ Fremstilling af det nordenfjeldske Norges Meteorologie. Meer eller mindre brugbare Materialier dertil for Throndhjems Byes Vedkommende findes deels i det Kgl. norske Videnskabsselskabs Skrifter, deels i Throndhjems Adresseaviis.

I den første Række af Selskabets Skrifter, 2det, 3die, 4de og 5te Bind findes Jagttagelser af Thermometer- og Barometer-Stand, Vind og Veir for hver Dag i Aarene 1762 til 1766 inclusive samt 1768 og 1769. I samme Skrifters nye Samling 1ste Bind findes ligedanne Jagttagelser for 1770 og 71.

I Adresseavisen for de tilsvarende Aar findes lige Jagttagelser fra Januar 1780 til October 1787. Alle disse ere anstillede og meddeelte af Selskabets Medlem, Branddirecteur Berlin, der synes at have været en dannet og i Naturvidenskaberne temmelig bevandret Mand. Ved hans Død den 4de Novbr. 1787 standsede disse Jagttagelser, men fortsattes og meddeeltes ligeledes i Adresseavisen fra April 1788 til Novbr. 1794, fra Octbr. 1795 til dette Aars Udgang og fra Januar 1796 til Septbr. 1802 af Mathematikus Fester, ligeledes Selskabets Medlem og en flittig Dyrker af Physikken. Fra sidstnævnte Tid indtil Januar 1818 haves ingen meteorologiske Jagttagelser i Throndhjems Bye optegnede. Men med Aaret 1818 begyndte Krigscommissair Vibe at anstille og i Adresseavisen at meddele saadanne Jagttagelser til Udgangen af April 1834; og fra Begyndelsen af 1835 ere de fortsatte og fortsættes fremdeles af Apotheker Møllerop. For dette Sted har man følgelig slige Jagttagelser med faa Afbrydelser for Aarene 1762-66, 1768-71, 1780-1802, 1818-1833 og uafbrudte fra 1835-1842.

Fra de øvrige nordenfjeldske Byer har jeg søgt at indhente de Oplysninger, som der maatte findes til at sammenligne deres meteorologiske Forholde med Throndhjems; og de Mænd, til hvilke jeg har henvendt mig, have velvilligen efterspøret og meddeelt mig de paa ethvert Sted befindtlige Optegnelser.

Saaledes har jeg fra Vadsøe, Bodøe og Alten faaet Tabeller, der vise Middeltemperaturen af alle Maaneder i Aaret 1838; fra Molde Tabeller, der vise saavel Middeltemperaturen som Middelbarometerstanden fra 16de September 1839 til Udgangen af Juni 1840; fra Tromsøe lige Tabeller for alle Maaneder af 1841 og 1842; endelig findes i Throndhjems Adresseaviis for de tilsvarende Aar slige Jagttagelser for August 1825 til August 1827 inclus. fra Røraas, hvor, saavidt vides, senere ingen saadanne Observationer ere anstillede eller optegnede.

Disse Materialier ere naturligviis aldeles utilstrækkelige til en fuldstændig Opnaaelse af mit Øiemed; men for dog ikke at lade dem ganske ubenyttede, har jeg søgt af dem at uddrage nogle Bemærkninger om de forskjellige Steders Temperaturforholde.

I denne Hensigt har jeg efter de forhen nævnte Materialier udarbeidet de efterstaaende Tabeller, hvorved jeg foreløbigen blot skal bemærke, at jeg ved at omdanne Brøkerne i Angivelsen af Varmens eller Kuldens Grader kun har betjent mig af to Ziffere. En større Nøiagtighed vilde i nærværende Tilfælde være saameget mere hensigtsløs som de fleste af de Optegnelser, jeg har havt til Veiledning, ikke anderledes end med Brøkerne $\frac{3}{4}$, $\frac{2}{3}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{6}$ have angivet Potentserne. Indtil Begyndelsen af 1828 ere Jagttagelserne desuden kun anstillede og optegnede eengang hver Dag, saavidt vides omtrent ved Middagstid, hvorved hver Dags Middeltemperatur naturligviis langtfra med Nøiagtighed angives. Fra Januar 1828 til April 1834 ere Jagttagelserne anstillede 2 Gange daglig, nemlig Kl. 8 Form. og Kl. 10 Efterm. Først fra Januar 1835 ere de anstillede 3 Gange daglig, nemlig Kl. 8 Form., Kl. 2 og 10 Efterm., hvorved Døgnets Middeltemperatur og som Følge deraf Maanedens med lidt større skjøndt ingenlunde tilstrækkelig Nøiagtighed erfares.

Temperaturen

i Throndhjems Bye 1762-66, 1768-71 og 1789-86.

Aar.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	October.	Novbr.	Decbr.	
1762.	— 0,50	— 2,75	— 1,50	+ 6.	+ 8,16	+ 12,50	+ 13.	+ 11,50	+ 9,50	+ 0,50	+ 0,16	+ 0,16	Middeltemperaturen for disse 5 Aar.
1763.	— 1,66	— 1,81	— 1,16	+ 2,66	+ 8,16	+ 13,66	+ 15,66	+ 13,33	+ 10,16	+ 4,66	— 0,50	— 4.	
1764.	— 1,81	— 0,33	— 1,25	+ 4,50	+ 8,16	+ 9,66	+ 15,50	+ 12,50	+ 8,33	+ 3,33	+ 1.	— 1,81	
1765.	— 4,25	— 5,16	+ 0,50	+ 4,16	+ 8,33	+ 10,33	+ 12,33	+ 11,33	+ 8,33	+ 4,33	+ 1,25	— 4.	
1766.	— 1,16	— 1,66	0.	+ 7.	+ 7,15	+ 15,50	+ 19,10	+ 13,33	+ 9,25	+ 4,33	+ 2,66	— 2,33	
Middeltal	— 1,88	— 2,34	— 0,68	+ 4,86	+ 7,99	+ 12,33	+ 15,12	+ 12,40	+ 9,11	+ 3,43	+ 0,91	— 2,39	+ 4,91
1768.	— 4.	— 4,50	— 2,66	+ 0,81	+ 9,33	+ 12,81	+ 14,81	+ 13,16	+ 7,81	+ 0,50	— 1,50	— 1,50	Middeltemperaturen for disse 4 Aar.
1769.	— 2,50	— 4,50	— 0,25	+ 4.	+ 8,66	+ 12.	+ 13,66	+ 12,50	+ 9,16	+ 1,66	— 1,66	— 3,33	
1770.	— 4,25	— 1,66	— 6.	+ 1,75	+ 10.	+ 13.	+ 16.	+ 13,33	+ 10,50	+ 4.	— 3,66	— 6,33	
1771.	— 6,50	— 4,16	— 3,66	+ 1.	+ 10,10	+ 15.	+ 13.	+ 12.	+ 8,66	+ 2,50	+ 0,16	— 0,66	
Middeltal	— 4,31	— 3,70	— 3,14	+ 1,89	+ 9,52	+ 13,20	+ 14,37	+ 12,75	+ 9,03	+ 2,17	— 1,66	— 2,95	+ 3,97
1780.	— 4,50	— 3.	+ 0,75	— 2.	+ 8,50	+ 10.	+ 12,75	+ 13,50	+ 8,33	+ 3,75	— 3.	+ 0,33	Middeltemperaturen for disse 7 Aar.
1781.	— 1.	— 4.	+ 1,16	+ 3,50	+ 7.	+ 13,33	+ 13,33	+ 13,66	+ 11.	+ 7.	+ 0 16	— 4,33	
1782.	— 3,66	— 1,38	— 6,33	+ 1,75	+ 3.	+ 10,50	+ 12,75	+ 18.	+ 9,33	+ 1,50	— 3,33	— 2,50	
1783.	— 12,33	— 3,16	— 2,16	+ 4,50	+ 5,50	+ 11,81	+ 15,50	+ 11,66	+ 10,81	+ 3.	— 0,33	— 4.	
1784.	— 6.	— 4.	— 7,16	+ 0,81	+ 8.	+ 11,66	+ 12.	+ 10,66	+ 7,66	+ 1,66	— 0,81	— 5.	
1785.	— 4,50	— 4,75	— 3,16	+ 1.	+ 6,66	+ 12,25	+ 14.	+ 12,50	+ 4,50	+ 4,81	— 0,66	— 2,81	
1786.	— 6,33	— 7,50	— 5,33	— 1,75	+ 7,33	+ 11,81	+ 10,81	+ 14,50	+ 5,66	+ 3,50	— 4,16	— 2,50	
Middeltal	— 5,47	— 3,97	— 3,18	+ 1,12	+ 6,57	+ 11,62	+ 13,02	+ 13,49	+ 8,18	+ 3,69	— 1,64	— 2,79	+3,36

Temperaturen

i Throndhjems Bye fra April 1788–November 1794, og September–December 1795, samt for Aarene 1796–1801.

Aar.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	October.	Novbr.	Decbr.	
1788.				+ 5,65	+ 7,70	+ 12,40	+ 15,31	+ 13.	+ 10,47	+ 2,89	− 0,80	− 8,50	Middeltemperaturen for disse 8 Aar.
1789.	− 5,85	− 3.	− 7,20	+ 1,66	+ 8,09	+ 14,46	+ 15.	+ 13,88	+ 9,95	+ 4,70	+ 0,05	+ 0,28	
1790.	− 0,77	+ 0,07	+ 7,22	− 0,02	+ 10,17	+ 10,01	+ 12,34	+ 11,76	+ 8,06	+ 2,18	− 1,41	− 2,34	
1791.	− 0,20	− 1,14	+ 0,70	+ 2,08	+ 5,84	+ 10,02	+ 15,06	+ 12,90	+ 7,73	+ 1,68	− 2.	− 3,57	
1792.	− 6,79	− 4,01	− 2.	+ 4,23	+ 7,67	+ 13,04	+ 15,08	+ 12,28	+ 9,15	+ 1,75	− 2,33	− 1,85	
1793.	− 1,25	− 3,42	− 0,69	+ 4,85	+ 8,13	+ 12,88	+ 12,09	+ 12,70	+ 8,66	+ 3,72	− 2,29	− 5,08	
1794.	− 0,57	− 3,27	+ 1,02	+ 7.	+ 8,11	+ 11,26	+ 14,13	+ 13,65	+ 8,76	+ 3,74	− 2,79		
1795.										+ 3,53	− 0,83	− 3,83	
Middeltal	− 2,57	− 2,46	− 0,16	+ 3,64	+ 7,96	+ 12,01	+ 14,14	+ 12,88	+ 8,97	+ 3,02	− 1,55	− 3,58	+ 4,36
1796.	− 1.	− 2,25	− 2,16	+ 5.	+ 8,75	+ 11,66	+ 15.	+ 13,50	+ 9.	+ 3,50	− 0,81	− 5,50	Middeltemperaturen for disse 6 Aar.
1797.	− 1.	+ 1,50	− 0,25	+ 6,66	+ 8.	+ 11,25	+ 14.	+ 14.	+ 10,66	+ 4,33	− 1,33	− 3,16	
1798.	− 4.	+ 1,75	− 1,66	+ 4,50	+ 10,66	+ 12,33	+ 16,33	+ 13,33	+ 9,50	+ 5.	+ 1,33	− 6.	
1799.	− 3.	− 8,50	− 2,25	− 1,50	+ 6,66	+ 9,33	+ 13,16	+ 11,50	+ 8.	+ 3,16	+ 3,33	− 3.	
1800.	− 7.	− 1.	− 2,75	+ 4,33	+ 8,33	+ 8,50	+ 11.	+ 11,25	+ 9.	+ 3,65	+ 1.	− 2,66	
1801.	− 3.	− 6.	− 2,50	+ 4,66	+ 11,66	+ 10,66	+ 13,66	+ 11,16	+ 10.	+ 3,33	− 1,50	− 7,81	
Middeltal	− 3,17	− 2,12	− 1,95	+ 3,93	+ 9,01	+ 10,62	+ 13,86	+ 12,45	+ 9,36	+ 3,83	+ 0,34	− 4,69	+ 4,27

Temperaturen

i Throndhjems Bye i Aarene 1818-1833 incluſ.

Aar.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	Auguſt.	September.	October.	Novbr.	Decbr.	
1818.	— 2.	— 5,50	— 1,50	+ 0,16	+ 7,08	+ 11,75	+ 14,50	+ 8,50	+ 8,81	+ 5.	+ 0,16	+ 1,66	
1819.	+ 0,66	— 3,33	— 0,50	+ 2,66	+ 7,66	+ 11,81	+ 14,66	+ 14.	+ 8,25	+ 2,16	+ 0,25	— 5,16	
1820.	— 6.	— 2,75	— 0,50	+ 3,81	+ 8,25	+ 11,33	+ 13.	+ 10,50	+ 7,66	+ 2,50	— 2.	— 4,66	
1821.	— 4,50	— 2.	— 0,66	+ 4.	+ 8.	+ 7,66	+ 10,50	+ 10.	+ 7,16	+ 5.	— 0,50	— 0,81	
1822.	— 2,50	0.	+ 1,50	+ 3,90	+ 8,50	+ 9,50	+ 11,50	+ 12.	+ 6.	+ 3,08	+ 1.	— 0,50	
1823.	— 7,50	+ 5,50	+ 0,66	+ 3,08	+ 7,16	+ 11.	+ 12,25	+ 12,50	+ 6,75	+ 5,25	+ 2.	— 1,50	
1824.	+ 0,25	— 0,66	— 1,12	+ 4,16	+ 7,25	+ 11,25	+ 12,50	+ 11,66	+ 8,25	+ 1,81	— 2,33	— 2,25	Middeltemperaturen for disſe 16 Aar.
1825.	+ 0,25	— 2,33	— 1,09	+ 4.	+ 8,33	+ 10,50	+ 11.	+ 11,33	+ 7,09	+ 3,81	— 0,33	— 1,16	
1826.	— 2,50	+ 1.	+ 0,66	+ 3,33	+ 9,50	+ 13.	+ 16,09	+ 14.	+ 7.	+ 4,50	+ 0,50	— 0,42	
1827.	— 6.	— 6,83	— 2.	+ 4,50	+ 7,50	+ 13,50	+ 10,33	+ 10,50	+ 8,50	+ 3,25	— 1,33	+ 0,33	
1828.	— 3,25	— 4.	— 0,33	+ 2,75	+ 6,66	+ 11,33	+ 12,75	+ 10.	+ 6,75	+ 4,50	— 0,16	— 1,66	
1829.	— 5,75	— 4,09	— 1,42	+ 1,66	+ 3,83	+ 11.	+ 12,75	+ 9,90	+ 7,50	+ 2,50	— 2.	— 3,33	
1830.	— 4,75	— 4,25	+ 0,66	+ 3.	+ 6,75	+ 10,75	+ 14,09	+ 9.	+ 8.	+ 4,50	— 1.	— 5,25	
1831.	— 4,90	— 4,58	— 1,16	+ 2,75	+ 7.09	+ 12,83	+ 14,50	+ 13,50	+ 7,09	+ 5.	— 1,66	+ 0,42	
1832.	— 1,50	— 1.	+ 2.	+ 4,83	+ 5,25	+ 12,75	+ 9,50	+ 10,50	+ 5,90	+ 5,58	+ 1,16	+ 0,33	
1833.	0.	— 3,35	— 1,50	+ 2,50	+ 8.	+ 11.	+ 12,75	+ 8,66	+ 9.	+ 4,75	+ 0,50	— 3.	
Middeltal	— 3,12	— 2,38	— 0,39	+ 3,19	+ 7,40	+ 11,31	+ 12,66	+ 11,04	+ 7,48	+ 3,95	— 0,36	— 1,50	+ 4,11

Temperaturen
i Throndhjems Bye i Aarene 1835-1842 incluſ.

Aar.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	Auguſt.	September.	October.	Novbr.	Decbr.	Middeltemperaturen for disſe 8 Aar.
1835.	— 1,33	— 1,50	+ 0,25	+ 2,83	+ 6.	+ 9.	+ 11,25	+ 10,	+ 9,66	+ 5,33	0.	— 1,50	
1836.	— 2,50	— 1,50	— 0,16	+ 3,66	+ 5,66	+ 9,33	+ 11,66	+ 8,66	+ 5,75	+ 4,50	— 2,75	— 3.	
1837.	— 4.	— 1,33	— 5,33	+ 2,50	+ 7.	+ 8,66	+ 10,33	+ 10,83	+ 8,66	+ 5,50	+ 0,66	+ 0,50	
1838.	— 6,83	— 5,16	— 2,33	+ 1,50	+ 6,16	+ 9,50	+ 11,33	+ 9,66	+ 8.	+ 3,75	— 1,16	— 0,66	
1839.	— 3,16	— 0,66	— 3.	+ 1,50	+ 6,83	+ 8,33	+ 13,66	+ 10.	+ 9,50	+ 6,33	0.	— 3,16	
2840.	— 1,66	+ 0,83	+ 1,66	+ 4.	+ 5,50	+ 9,66	+ 11,16	+ 12,50	+ 8.	+ 2,83	+ 1,50	— 0,33	
1841.	— 6,25	— 2.	+ 1,33	+ 4,16	+ 8,50	+ 10,09	+ 10,50	+ 11,50	+ 8,25	+ 3.	— 1,75	— 1,25	
1842.	— 1,83	+ 1,90	+ 0,50	+ 3,83	+ 8,66	+ 10,33	+ 11,66	+ 13.	+ 9,09	+ 3,66	— 0,83	+ 1,33	
Middeltal	— 3,44	— 1,18	— 0,88	+ 3.	+ 6,79	+ 9,36	+ 11,44	+ 10,77	+ 8,36	+ 4,36	— 0,54	— 1,01	+ 3,92

Overſigts-Recapitulation
af de foranførte Middeltal.

For Tidsrum 1762, 1766.	— 1,88	— 2,34	— 0,68	+ 4,86	+ 7,99	+ 12,33	+ 15,12	+ 12,40	+ 9,11	+ 3,43	+ 0,91	— 2,39	+ 4,91
1768-1771.	— 4,31	— 3,70	— 3,14	+ 1,89	+ 9,52	+ 13,20	+ 14,37	+ 12,75	+ 9,03	+ 2,17	+ 1,66	— 2,95	+ 3,97
1780-1786.	— 5,47	— 3,97	— 3,18	+ 1,12	+ 6,57	+ 11,62	+ 13,02	+ 13,49	+ 8,18	+ 3,60	— 1,64	— 2,97	+ 3,36
1788-1795.	— 2,57	— 2,46	— 0,16	+ 3,64	+ 7,96	+ 12,01	+ 14,14	+ 12,88	+ 8,97	+ 3,02	— 1,55	— 3,58	+ 4,36
1796-1801.	— 3,17	— 2,42	— 1,95	+ 3,93	+ 9,01	+ 10,62	+ 13,86	+ 12,45	+ 9,36	+ 3,83	+ 0,34	— 4,69	+ 4,27
1818-1833.	— 3,12	— 2,38	— 0,39	+ 3,19	+ 7,40	+ 11,31	+ 12,66	+ 11,04	+ 7,48	+ 3,95	— 0,36	— 1,50	+ 4,11
1835-1842.	— 3,44	— 1,18	— 0,88	+ 3.	+ 6,79	+ 9,36	+ 11,44	+ 10,77	+ 8,36	+ 4,36	— 0,54	— 1,01	+ 3,92

Middeltemperaturen
paa Roraas i Maanederne August 1825 – Juli 1827 incluſ.

Aar.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	Auguſt.	September.	October.	Novbr.	Decbr.	Middeltemperaturen for disſe 2 Aar.
1825.								+ 8,50	+ 4,50	+ 1,50	− 5,10	− 7,05	
1826.	− 10,05	− 7,50	− 2,50	− 0,80	+ 4.	+ 9,50	+ 11,89	+ 10.	+ 4,16	+ 2,33	− 3,33	− 4,10	
1827.	− 10,40	− 8,08	− 4,50	+ 3.	+ 6,60	+ 11.	+ 8,08						
Middeltal	− 10,22	− 7,79	− 3,50	+ 1,10	+ 5,30	+ 10,25	+ 9,98	+ 9,25	+ 4,33	+ 1,91	− 4,21	− 5,57	+ 1,02

Middeltemperaturen
i Throndhjems Bye i de ſamme Maaneder.

1825.								+ 11,33	+ 9,09	+ 3,81	− 0,33	− 1,16	Middeltemperaturen for disſe 2 Aar.
1826.	− 2,50	+ 1.	+ 0,66	+ 3,33	+ 9,50	+ 13.	+ 16,09	+ 14.	+ 7.	+ 4,50	+ 0,50	− 0,42	
1827.	− 6.	− 6,83	− 2.	+ 4,50	+ 7,50	+ 13,50	+ 10,33						
Middeltal	− 4,25	− 2,91	− 0,67	+ 3,91	+ 8,50	+ 13,25	+ 13,21	+ 12,66	+ 8,04	+ 4,15	+ 0,08	− 0,79	+ 4,60

Middeltemperaturen
i Vadsøe, Alten, Bodøe og Throndhjem i alle Maaneder af Aaret 1838.

Sted.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	Auguſt.	September.	October.	Novbr.	Decbr.	Aarets Middeltemp.
Vadsøe.	− 7,35	− 9,48	− 5,87	− 1,71	+ 2,20	+ 4,10	+ 7,09	+ 7,23	+ 5,38	− 0,32	− 3,30	− 5,42	− 0,62
Alten.	− 7,22	− 7,77	− 5,75	− 0,59	+ 4,56	+ 5,88	+ 9,60	+ 7,50	+ 5,06	+ 0,32	− 3,88	− 5,18	+ 0,21
Bodøe.	− 2,30	− 2,50	− 1,70	+ 1,10	+ 4,30	+ 6,40	+ 9,40	+ 8,30	+ 6,50	+ 3,20	0.	− 1.	+ 2,64
Throndh.	− 6,83	− 5,16	− 2,33	+ 1,50	+ 6,16	+ 9,50	+ 11,33	+ 9,66	+ 8.	+ 3,75	+ 1,16	− 0,66	+ 3,01

Middeltemperaturen
i Molde og Throndhjem i Maanederne October–December 1839 og Januar–Juni 1840.

Sted.	1839. Octbr.	Novbr.	Decbr.	1840. Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.
Molde.	+ 7.	+ 2.	− 1,25	0.	+ 0,25	+ 1,50	+ 5.	+ 6.	+ 10.	+ 12.	+ 14.	+ 9.
Throndh.	+ 6,33	0.	− 3,16	− 1,66	+ 0,83	+ 1,66	+ 4.	+ 5,50	+ 9,66	+ 11,16	+ 12,50	+ 8.

Dersom man i Analogie med de Maaneder, for hvilke Observationer baade fra Molde og Throndhjem ere givne, ansætter Middeltemperaturen i Molde for Maanederne Juli, August og September **1840** med de forholdsviis ovenanførte Størrelser, faaer Aaret October **1839**–September **1840** en Middeltemperatur, i Molde af + **5,46** og i Throndhjem af + **4,57**.

Middeltemperaturen
i Tromsoe i alle Maaneder **1841** og **1842**.

Aar.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	October.	Novbr.	Decbr.	Middeltal for disse Aar.
1841.	− 6,26	− 2,50	− 1,88	+ 2,27	+ 4,17	+ 8,01	+ 8,65	+ 8,75	+ 4,14	+ 0,72	− 1,05	− 1,58	
1842.	− 0,66	− 0,61	− 1,79	+ 0,89	+ 4,39	+ 6,42	+ 9,82	+ 10,14	+ 4,51	− 0,32	− 3,23	− 0,52	
Middeltal	− 3,46	− 1,55	− 1,83	+ 1,58	+ 4,78	+ 7,21	+ 9,23	+ 9,44	+ 4,32	+ 0,20	− 2,14	− 1,06	+ 2,23

Middeltemperaturen
i Throndhjem i samme Tidsrum.

1841.	− 6,25	− 2.	+ 1,33	+ 4,16	+ 8,50	+ 10,09	+ 10,50	+ 11,50	+ 8,25	+ 3.	− 1,75	− 1,25	Middeltal
1842.	− 1,83	+ 1,90	+ 0,50	+ 3,83	+ 8.66	+ 10,33	+ 11,66	+ 13.	+ 9,09	+ 3,66	− 0,83	+ 1,33	
Middeltal	− 4,04	− 0,05	+ 0,91	+ 3,99	+ 8,58	+ 10,21	+ 11,08	+ 12,25	+ 8,67	+ 3,33	− 1,29	− 0,04	+ 4,47

Forholdet mellem den kolde og den varme Aarstids Temperatur i Throndhjems Bye.

Aar.	Efter-aar.	Foraar.	Kolde Aarstid.	Sommer.	Aar.	Efter-aar.	Foraar.	Kolde Aarstid.	Sommer.
1762-63.	+ 0,27	— 1,54	— 0,63	+ 10,60	1763-64.	— 0,16	— 1,13	— 0,64	+ 9,78
1764-65.	+ 0,84	— 2,97	— 1,06	+ 9,17	1765-66.	+ 1,58	— 4,79	— 1,78	+ 11,90
1768-69.	— 0,83	— 2,42	— 0,62	+ 10.	1769-70.	— 1,11	— 3,84	— 2,47	+ 10,76
1770-71.	— 2,33	— 5,11	— 3,22	+ 10.					
1780-81.	+ 0,36	— 3,84	— 1,74	+ 10,32	1781-82.	+ 0,96	— 3,79	— 1,41	+ 9,22
1782-83.	— 1,44	— 5,66	— 3,65	+ 9,96	1783-84.	— 0,22	— 5,72	— 2,97	+ 8,86
1784-85.	— 1,58	— 4,14	— 3,26	+ 8,49	1785-86.	+ 0,44	— 6,39	— 2,97	+ 8,66
1788-89.	— 2,14	— 5,35	— 3,71	+ 10,51	1789-90.	+ 1,88	+ 2,17	+ 2,02	+ 8,72
1790-91.	— 0,52	— 0,68	— 0,05	+ 8,98	1791-92.	— 1,30	— 4,27	— 2,78	+ 10,24
1792-93.	— 0,48	— 1,79	— 1,13	+ 9,88	1793-94.	— 1,22	— 0,94	— 1,08	+ 10,24
1795-96.	— 0,98	— 1,77	— 1,37	+ 10,48	1796-97.	— 0,94	+ 0,08	— 0,43	+ 10,76
1797-98.	— 0,16	— 1,30	— 0,23	+ 11,11	1798-99.	+ 0,11	— 4,58	— 2,33	+ 7,86
1799-1800.	+ 1,16	— 3,92	— 1,38	+ 8,73	1800-1801.	+ 0,66	— 3,83	— 1,09	+ 10,38

NB. I samtlige til Sammenstilling af den kolde og varme Aarstids Temperaturer bestemte Tabeller ere Maanederne October, November, December, Januar, Februar og Marts henregnede til den kolde Aarstid. De første 3 ere benævnte Efteraar, de øvrige Foraar, og det hele Aar regnet fra det ene Aars 1ste October til det følgendes 30te September.

Forholdet mellem den kolde og den varme Aarstids Temperatur
i Throndhjems Bye.

Aar.	Efteraar.	Foraar.	Kolde Aarstid.	Sommer.	Aar.	Efteraar.	Foraar.	Kolde Aarstid.	Sommer.
1818-19.	+ 2,27	— 1,02	+ 0,62	+ 9,84	1819-20.	— 0,92	— 3,08	— 2.	+ 9,09
1820-21.	— 1,39	— 2,39	— 1,26	+ 7,89	1821-22.	+ 0,93	— 0,33	+ 0,30	+ 8,57
1822-23.	+ 1,19	— 0,25	+ 0,47	+ 8,79	1823-24.	+ 1,92	— 0,68	+ 0,61	+ 9,18
1824-25.	— 0,92	— 1,06	— 0,99	+ 8,71	1825-26.	+ 0,77	— 0,28	+ 0,24	+ 11,89
1826-27.	+ 1,53	— 4,94	— 1,70	+ 9,18	1827-28.	+ 0,75	— 2,53	— 0,89	+ 8,36
1828-29.	+ 1,23	— 3,75	— 1,26	+ 8,27	1829-30.	— 0,94	— 2,78	— 1,86	+ 8,60
1830-31.	— 0,58	— 3,25	— 1,91	+ 9,63	1831-32.	+ 1,25	— 0,17	+ 0,36	+ 8.12
1832-33.	+ 2,36	— 1,58	+ 0,39	+ 9,65					
1835-36.	+ 1,28	— 1,39	— 0,05	+ 7,46	1836-37.	— 0,43	— 3,55	— 1,96	+ 8.
1837-38.	+ 2,05	— 4,77	— 1,34	+ 7,69	1838-39.	+ 0,64	— 2,24	— 0,80	+ 8,30
1839-40.	+ 1,06	+ 0,83	+ 0,64	+ 8,47	1840-41.	+ 1,33	— 2,37	— 0,52	+ 8,83
1841-42.	0.	— 1,08	— 0,54	+ 9,46					

Ifølge de to sidste Tabeller er saaledes Middeltemperaturen af den kolde og af den varme Aarstid

i Aarene	1762-1766	— 1,02 og	+ 10,36.
	1768-1771	— 2,10 og	+ 10,25.
	1780-1786	— 1,73 og	+ 9,25.
	1788-1794	— 1,13 og	+ 9,76.
	1795-1801	— 1,16 og	+ 9,88.
	1818-1827	— 0,46 og	+ 9,15.
	1828-1833	— 0,86 og	+ 8,85.
	1835-1842	— 0,68 og	+ 8,31.
	Middeltal	— 1,18 og	+ 9,48.

Forhold mellem den kolde og varme Aarstids Temperatur.

	Aar.	Efteraar.	Foraar.	Kolde Aarstid.	Sommer.
Paa Røraas. Ogsaa her ere Maanederne October-December og Januar-Marts henregnede til den kolde Aarstid; og i Sommeren 1827 ere Octbr. og Septbr. tagne af 1825.	1825-26.	— 3,55	— 6,68	— 5,11	+ 6,46
	1826-27.	— 1,70	— 7,66	— 4,88	+ 6,95
	Middeltal	— 2,62	— 7,17	— 5.	+ 6,70
Paa Tromsøe beregnet paa samme Maade. For December 1840 er Middeltallet — 0,83 antaget i Beregningen.	1839-40.	+ 1,76	— 1,13	+ 0,31	+ 6,44
	1840-41.	— 1,16	— 3,55	— 2,50	+ 6.
	1841-42.	— 0,64	— 1,95	— 1,29	+ 6,35
	Middeltal	— 0,11	— 2,21	— 1,16	+ 6,26

Forsaavidt man af det enkelte Aar, hvorfor de foregaaende Blade indeholde Temperaturangivelser fra Vadsøe, Alten, Bodoe og Molde, kan udlede noget Forhold mellem Temperaturen i den kolde og varme Aarstid, hiin indbefattende Aarets 3 første og 3 sidste Maaneder, bliver det:

Sted.	Efteraar.	Foraar.	Kolde Aarstid.	Sommer.
For Vadsøe:	— 3,01	— 7,57	— 5,12	+ 4,05
— Alten:	— 3,13	— 6,91	— 5,01	+ 5,71
— Bodoe:	— 1,40	— 2,16	— 1,78	+ 6.
— Molde:	+ 2,58	— 0,55	— 1,08	+ 9,66

Andre Materialier end de her meddeelte har jeg ikke kunnet erholde til Sammenligning mellem Temperaturforholdene paa de forskjellige Steder i det nordenfjeldske Norge; og jeg tvivler paa at flere existere. At de Resultater, som deraf kunne uddrages, ei kunne være aldeles sikkre, ligger i Materialiernes ringe Omfang for alle andre Steders Vedkommende end Throndhjems Bye, og deri, at jeg ikke kan borge for Noiagtigheden af Observationerne og deres Nedtegnelse.

Imidlertid skal jeg kortelig fremstille Resultaterne:

1. I hele Norden, idetmindste i det nordenfjeldske Norge, er i Regelen Januar den koldeste og Juli den varmeste Maaned i Aaret; Middeltemperaturen i Maanederne October til December inclusive er hoiere end i Maanederne Januar til Marts inclusive.
2. Den Yttring, man saa ofte horer: at der paa en kold Vinter folger en varm Sommer, er ikke ubefoiet. Grunden dertil lader sig vanskelig angive; men Erfaringen stadfæster Regelen i Almindelighed. I de allerfleste af de Aar, for hvilke de foregaaende Tabeller indeholde en Sammenstilling af den kolde og den varme Aarstids i Throndhjem iagttagne Temperatur har en varm Sommer fulgt paa en kold Vinter. Naar et saadant Forhold ikke fandt Sted, vilde ogsaa Aarenes Middeltemperatur variere meget meer end de gjore, og Misværtaar vilde være langt hyppigere end de ere. Thi i samme Forhold som Vegetationen undertrykkes af Vinterens Kulde trænger den til at ophjælpes af Sommerens Varme.
3. Den Yttring, man ogsaa ofte horer: at Vintrene forhen vare koldere og Sommerne varmere end i de senere Aar, kan for Throndhjems Vedkommende derimod ikke erkjendes som rigtig. Vel synes den at stadfæstes ved de Side 39 og 40 anforte Resultater af de to Tabeller, hvor Aarstidernes Middeltemperaturer ere sammenstillede. Men det maa

erindres, at Jagttagelserne fra 1762 til 1827 inclusive ere anstillede omtrent ved Middagstid, altsaa i Døgnets varmeste Deel. Heraf følger nødvendigviis, at Sommerens Middeltemperatur efter saadanne Jagttagelser bliver meget for høi.

Vegetationen er en temmelig sikker Exponent for Temperaturen; og saalænge man ei kan paavise, at Vegetationen paa et Sted har været bedre før end nu, kan man temmelig sikkert antage, at Stedets Middeltemperatur er uforandret. At Myrers Udtørring og Forvandling til Ager og Eng ligesom i det Hele Jordens Dyrkning og derved forøgede Modtagelighed for Sommervarmen kan i nogen Grad formilde Climatet er vel unægteligt. Men ligesom de ældste Indvaanere af Throndhjem ikke kunne forklare, at Egnens Vegetation var bedre i deres Ungdom end nu, eller at Frugter, som nu ikke modnes der under aaben Himmel, modnedes dengang, saaledes har ei heller i det Tidsrum, de her benyttede Jagttagelser omfatte, i Throndhjems Omegn nogen saa betydelig Opdyrkning af Jorden fundet Sted, at Temperaturen derved kunde forandres. Den her omhandlede Yttring lader sig derimod paa en anden Maade let forklare. Naturligviis er det blot gamle Folk, der kunne yttre sig saaledes. Men disse erindre det stærkere Indtryk, Vinterens Kulde gjorde paa dem, da de i let Antræk og som oftest med blottet Bringe færdedes i den friske Luft, end den gjør paa dem nu, naar de tæt indhyllede gaae ud om Vinteren. De erindre, at de følte Sommervarmen stærkere, da de med Barnets og Ynglingens hede Blod tumlede sig i raske Bevægelser, end nu da de bevæge sig langsommere og Blodet med langt mindre Hede flyder gjennem Aarerne. Men de glemme, at tage disse subjective Omstændigheder i behørig Betragtning.

4. Ifølge det Anførte Side 41 var Middeltemperaturen i de 8 Aar

1835-1842 for den kolde Aarstid — 0,68, for den varme + 8,31. Da dette er Resultatet af Jagttagelser anstillede 3 Gange i Døgnet, maa det komme Sandheden langt nærmere end de for de tidligere Aarrækker anførte Middeltal. Indtil en Række af Jagttagelser, anstillede flere Gange i Døgnet, afgive et andet Resultat, maa Middeltemperaturen i Throndhjem antages at være den nysanførte. Vel er det mig ikke ubekjendt, at Prof. Schouw i anden Udgave af hans Skrift Europa (Kbhvn. 1835) angiver Throndhjems Middeltemperatur for Vinteren — 3,8 og for Sommeren + 12. Men hvorledes han er kommen til dette Resultat er mig ubekjendt; og med al Ærbødighed for den lærde Forfatter maa jeg dog aldeles betvivle dets Rigtighed. Ifølge Tabellen over Throndhjems Temperatur i Aarene 1835-1842 er Aarets Middeltemperatur + 3,92. Prof. Schouw angiver den i fornævnte Skrift + 3,46. Dette er maaske rigtigere, da den Middeltemperatur, der udledes af Jagttagelser, anstillede kun om Dagen, men aldeles ikke om Natten, Døgnets koldeste Deel, maa blive for høi.

Da de her meddeelte meteorologiske Jagttagelser fra alle andre nordenfjeldske Steder end Throndhjem kun omfatte et kort Tidsrum, tildeels kun et enkelt Aar, er det klart, at de i de foregaaende Tabeller angivne Middeltemperaturer for disse andre Steder ikke kunne være sikre. End mindre kan den derpaa grundede Sammenligning mellem de forskjellige Steders Temperaturer være det. Thi locale Omstændigheder og telluriske, os ubekjendte, Aarsager kunne bevirke at den selvsamme Sommer er varmere og den selvsamme Vinter koldere eller omvendt paa et Sted end paa et andet af lidet forskjellig geographisk Beliggenhed. Det er saaledes kun for at benytte det eneste forhaandenværende Middel, at jeg, for dog, saavidt muligt, at anstille en Sammenligning mellem Temperaturerne paa de forskjellige Steder, har sammenstillet Resultaterne af samtidige Jagttagelser.

Saavidt vides antage Physiograferne, at de Steder, der ligge omtrent i samme Længdegrad og omtrent lige høit over Havfladen, ved enhver Grads Beliggenhed nærmere mod Nordpolen faae en halv Grads lavere Middeltemperatur; og Vegetationen er, som bekjendt, en temmelig sikker Exponent for Aarets Middeltemperatur.

I det Følgende ville derfor den geografiske Beliggenhed af og Vegetationen paa de Steder, hvor de Iagttagelser ere anstillede, hvis Resultater ovenfor ere meddeelte, blive at anføre.

Throndhjem

ligger paa en Polhøide af 63° 25' 45". I dens Omegn trives, skjøndt med mindre Frodighed end i det søndenfjeldske Norge, omtrent de samme vilde Træer. Kun Bøgen, som i Norge kuns i Omegnen af Laurvig findes i nogen Mængde, og hvoraf der paa en Gaard i Fjære Sogn, Nedenæs Amt, gives en liden Skov eller en Lund, og Barlinden (taxus) findes ikke i Throndhjemsegnen, uden forsaavidt at der i et Par Haver gives nogle Bøgetræer, som dog ikke bære Frugt. Hasalden (Cratægus) gives kun sjelden. Egen findes sjelden vild, og da meget dværgagtig; indplantet i Haver bærer den Frugt, som dog ikke hvert Aar bliver moden. De samme Græs- og Sædearter som søndenfjelds naae Fuldkommenhed; og de samme Havevæxter trives meer eller mindre. Men af Frugttræerne er det kun Kirsebærtræet, som foruden Ribs- og Stikkelsbærbuskene nogenledes sikkert give moden Frugt. Selv de tidligere Æbleforter lykkes ikke i alle Aar; og de sildigere saavelsom Pærer, Bergamotter og Blommer modnes kun i enkelte meget varme Somre og dertil kun paa særdeles fordeelagtigt beliggende og velbeskyttede Steder.

Bodoe

ligger paa en Polhoide af 67° 16', altsaa 3° 50' 15" eller næsten 4° nordligere end Throndhjem og ligesom dette Sted meget lidt over Havfladen. At Bodoe ligger henved 4 Længdegrader østligere, kan paa denne Polhoide kun have liden Indflydelse. Efter den anførte physiografiske Regel skulde Bodoe saaledes have 2 Graders lavere Middeltemperatur. Men efter den vedkommende Tabel var Bodoes Middeltemperatur i Aaret 1838 + 2,64° medens Throndhjems var + 3,01°, altsaa ikke fuldt en Grad lavere. Dette kan have sin Grund deri, at Bodoe ligger ved det aabne Vesthav, medens Throndhjem ligger i Bunden af en dyb Fjord, temmelig langt fra Havet, og ved høie Fjelde afskaaret fra Havluftens umiddelbare Paavirkning.

I Omegnen af Bodoe findes Granen ikke mere; men den har hele Skove af Fyrr og de fleste andre i Throndhjemsegnen vildtvoxende Træer, blandt hvilke Heggebærtræets Frugter modnes. Den har gode Enge, men ingen Hør- og Humleavl. Kornavlen indskrænker sig til Byg og Sommerrug; dog modnes i gode Somre Havren. De almindeligste Havevæxter naae temmelig Fuldkommenhed; Bringebær og Ribs modnes stedse, Stikkelsbær stundom. Egentlige Frugttræer trives derimod ikke.

Efter disse Omstændigheder er det temmelig sandsynligt at det af Tabellen flydende Forhold mellem Bodoes og Throndhjems Temperatur er rigtigt.

Tromsoe

ligger paa en Polhoide af 69° 38' 26", altsaa meer end 6 Grader nordligere end Throndhjem, og meer end 2½° nordligere end Bodoe.

Efter den physiografiske Regel skulde man altsaa vente at Tromsoes Temperatur var idetmindste 3° lavere end Throndhjems og næsten 1½° lavere end Bodoes. Tabellen for Tromsoe, der er grundet paa Jagttagelser, anstillede fire Gange i Døgnet, nemlig Kl. 7 Form., Kl. 12 Mid-

dag, Kl. 7 og 10 Efterm., medfører, at Stedets Middeltemperatur for Aarene 1841 og 1842 var + 2,23°, medens Throndhjems, ifølge Jagttagelser anstillede 3 Gange i Døgnet, nemlig Kl. 8 Formiddag, Kl. 2 og 10 Eftermiddag, for samme Tidsrum var + 4.47°, altsaa kun lidt meer end $2\frac{1}{3}$° høiere.

At Tromsøes Temperatur saaledes i Forhold til Throndhjems bliver noget høiere end det efter den physiografiske Regel skulde ventes, kan forklares deraf, at denne Regel, som kan være aldeles rigtig for alle øvrige Egne, maaske ikke er ligesaa rigtig for Polaregnene, hvor Jorden i flere Uger beskinnes af en aldrig nedgaaende Soel, hvilket maa bidrage til forholdsviis at forhøie Aarets Middeltemperatur ligesom til at gjøre Egne dyrkbare, der ellers bleve ubeboelige. Den angivne Middeltemperatur af + 2,23 synes ogsaa passende med Tromsøeegnens Vegetation. Der findes nemlig kun faa Fyrretræer; forresten findes kun nogle Løvtræer, meest Birk. Hør, Hamp og Humle trives ikke; Kornavlen indskrænker sig til Byg, og kun paa enkelte Steder lykkes undertiden Sommerrug. Af Havevæxterne naae kun de tidligere eller grovere Sorter, saasom Sukkerærter, Gulerødder og Rodkaal i Almindelighed, og Blomkaalen undertiden nogen Fuldkommenhed. Hovedkaalen sætter kun i gode Sommere faste Hoveder. Jordbær, Bringebær, Ribs og Soelbær modnes.

Alten

ligger neppe $\frac{1}{2}$° nordligere end Tromsøe. Da Stedets Beliggenhed omtrent 3 Grader østligere ei kan komme synderligt i Betragtning, skulde man, naar Tromsøes Middeltemperatur efter det Foregaaende antages at være + 2,23°, efter den physiografiske Regel vente, at Altens kun vilde være $\frac{1}{4}$° lavere, altsaa + 2'08°. Imidlertid angive de forudskikkede Tabeller for Alten i 1838 en Middeltemperatur af — 5,01° for Vinteren.

+ 5,71° for Sommeren og + 0,21° for Aaret. I Silliestroms „Anteckningar rörande Norrige" (Norrköping 1842) meddeles, Side 30, en Tabel over Jagttagelser anstillede samme Aar i Kaafjorden, der ligger ganske nær saavel ved Altengaard som ved Alten Talvigs Præstegaard, paa et af hvilke Steder de Jagttagelser ere gjorte, hvis Resultat ovenfor er meddeelt. Efter Silliestroms Tabel var Altens Middeltemperatur i 1838 — 6,36° for Vinteren, + 6,20° for Sommeren og — 0,16° for Aaret.

Efter en af Præsten Rode i hans „Optegnelser om Finmarken" (Skien 1842), Side 64, meddeelt Tabel over Jagttagelser, anstillede paa Alten Talvigs Præstegaard fra Septbr. 1831 til August 1832, var Middeltemperaturen — 2,90° for Vinteren, + 5,20° for Sommeren og + 1,52° for Aaret. Tager man Middeltallet af disse 3 Middeltemperaturer, faaer Alten en Middeltemperatur af — 4,76° for Vinteren, + 5,70° for Sommeren og + 0,52° for Aaret, altsaa en Aarstemperatur næsten 1½° lavere end man i Forhold til Tromsoes skulde vente.

Dette kan have sin Grund deri, at Alten ligger inde i en Fjord, langt mindre end Tromsoe paavirket af den mildnende Havluft, og mellem heie Fjelde. At Altens Temperatur er mærkelig lavere end Tromsoes stadfæstes ved Vegetationen. Skoven er hoist ubetydelig og bestaaer blot af Birk og Enebærbuske med nogle faa Fyrretræer og nogle Løvtræer af andre Arter. Kornavlen, der indskrænker sig til Bygget, er liden og mislykkes ofte aldeles. Af Havevæxterne trives kun de allersimpleste og det kun i særdeles gode Sommere eller ved særdeles Hjælp af Kunsten. Ribsbusken bærer store men lidet søde Bær; af Jordbær og Bringebær gives kun lidet og blot paa enkelte Steder. Derimod frembringer Egnen i Mængde og fortrinlig Godhed Multer, Blaabær og Tyttebær, som synes at høre hjemme i disse det høie Nordens Regioner. Den Markfrugt, som i Sverige kaldes Åkerbær (rubus arcticus) og voxer fornemmelig i Omeg=

nen af Gefle og Hudiksval, findes i Norge som vildtvoxende blot i Alten; men Frugten modnes ikke *).

Vadsøe

ligger paa en Polhøide af 70° 4' 40" altsaa 26' 14" eller ikke engang ½° nordligere end Tromsøe, men omtrent 12 Grader østligere. Efter de forudskikkede Tabeller har Vadsøe en Middeltemperatur af — 5,12° for Vinteren, + 4,05° for Sommeren og — 0,62° for Aaret. En af Silliestrøm i fornævnte Skrift meddeelt Tabel, grundet paa Jagttagelser anstillede 3 Gange i Døgnet, nemlig Kl. 8 à 9 Form., Kl. 2 og Kl. 8 à 9 Efterm., viser en Middeltemperatur af — 7° for Vinteren, + 5,40° for Sommeren og — 0,99° for Aaret. Tager man Middeltallet af disse to Temperaturangivelser, faaer Vadsøe en Middeltemperatur af — 6,06° for Vinteren, + 4,72° for Sommeren og — 0,80 for Aaret. Prof. Schouw angiver Middeltemperaturen for Aaret paa Nordkap til + 0,10°, altsaa ½ Grad høiere end Vadsøes. Vel bemærker han, at denne Angivelse er usikker som grundet paa et eneste Aars derhos ikke fuldstændige Jagttagelser. Men det er ikke usandsynligt, at Nordkap, skjøndt beliggende meer end 1° nordligere end Vadsøe, har et noget mildere Clima. Thi Nordkaps Dunstkreds paavirkes ligesaameget af Vestens som af Østens Temperaturfactorer, der ansees koldere, medens Vadsøes næsten allene paavirkes af de sidste. Jalfald svarer Vegetationen godt til den her angivne Middeltemperatur; i denne Egn findes blot Buske af Dværgbirk og Ener,

*) Som en formeentlig botanisk Sjeldenhed bemærkes her, at Forfatteren i Slutningen af Juli 1845 paa Gaarden Kystad, ½ Miil søndenfor Throndhjem, saae nogle Akerbærplanter, der paa eengang bare sine røde Blomster og fuldmoden Frugt. Gaardens Eier, Hr. Ritmester Krohg, havde faaet Planterne fra Sverige og sat dem i sin Have.

ingen Træer og aldeles ingen Kornavl. Selv Potetes trives ikke og af Havevæxter blot Græsløg og lidt Petersillie. Om Bringebær eller Ribs kan der naturligviis ikke være Tale.

Molde

ligger paa en Polhøide af 62° 47', altsaa noget over 1° sydligere end Throndhjem, og omtrent 3° vestligere. Da Stedet desuden ligger næsten lige ved det aabne Vesthav, er det i alle Henseender venteligt, at det har en høiere Temperatur end Throndhjem. Ifølge de forudskikkede Tabeller havde Molde i Tidsrummet fra October 1839 til September 1840 en Middeltemperatur af + 5,46° medens Throndhjems var + 4,57°. At Moldes Middeltemperatur er omtrent 1° høiere end Throndhjems og omtrent 1° lavere end Kjøbenhavns, som efter Prof. Schouw er + 6,60° for Aaret, er ogsaa aldeles rimeligt, naar man lægger Mærke til, at Træfrugter, som ikke modnes i Throndhjem, og i Norge overalt sædvanligviis kun i Christianssands Stift og de sydlige Egne af Bergens, der have Temperatur tilfælleds med Sjælland, næsten bestandig naae fuld Modenhed i Moldes Omegn.

Røraas

ligger vel ikke mere end en halv Grad sydligere og blot een Grad østligere end Throndhjem. Men da det ligger meer end 2000 Fod over Havet og omgivet af endnu meget høiere, i den største Deel af Aaret sneebedækkede Fjelde, maa det ventes at have en meget lavere Middeltemperatur end Throndhjem. Ifølge den forudskikkede Tabel, der grunder sig paa Jagttagelser anstillede 3 Gange i Døgnet, nemlig Kl. 6 Form., Kl. 2 og 10 Efterm., var i Tidsrummet fra August 1825 til Juli 1827 Aarets Middeltemperatur + 1,02, medens den i Throndhjem efter Jagttagelser, anstillede eengang i Døgnet, omtrent ved Middag var 4,60°. Den sidste Mid-

deltemperatur er, som Resultatet blot af Jagttagelser i Døgnets varmeste Deel, udentvivl meget for høi. Men nedsætter man den en heel Grad eller til + 3,60°, der omtrent er Middeltallet mellem den af Professor Schouw angivne Størrelse, + 3,46° og 3,92°, der er Resultatet af de her forudskikkede Tabeller, vil man udentvivl komme Sandheden meget nær; og ligesaa sandsynligt er det, at Vinteren paa Røraas har den i den forudskikkede Tabel angivne Middeltemperatur af — 5° medens Throndhjems efter Tabellerne er — 1,18°, og at Sommeren paa Røraas har Middeltemperaturen + 6,26°, medens den i Throndhjem har + 9,48.

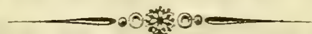
Paa Røraas fryser, som bekjendt, Kviksølvet ikke sjelden. I dets Omegn modnes meget sjelden Rug, endnu sjeldnere Byg, og aldrig Havre; Potetes trives kun slet. Af Skov findes blot Birketræer og Enebærbuske. I Haverne lykkes kun Gulerødder og nogle andre af de simpleste Kjøkkenurter. Stikkelsbær, Ribs og Bringebær modnes ikke, men vel nogle Jordbær; og af Multer gives der en Mængde og meget gode.

Fra andre nordenfjeldske Steder end de ovenomhandlede har jeg ikke kunnet erholde meteorologiske Jagttagelser; og jeg tvivler paa at saadanne i nogen sammenhængende Tidsudstrækning ere anstillede paa flere Steder end de anførte og paa Vardøe. Fra sidstnævnte Sted har jeg imidlertid kun faaet Tabeller for Maanederne Februar – Mai 1840. Efter disse havde Februar en Middeltemperatur af — 3,40°, Marts af — 3,65°, April af — 0,50° og Mai af + 1,40°. Dette giver for disse fire Maaneder en Middeltemperatur af — 1,55°. Ifølge de forudskikkede Tabeller havde de samme Maaneder i Throndhjem en Temperatur af + 0,83, + 1,66, + 4,16 og + 8,50°, der giver en Middeltemperatur af 3,79°.

Naar man heraf kunde drage nogen Slutning om Forholdet mellem Throndhjems og Vardøes Clima, skulde sidstnævnte Steds Middeltemperatur være meer end $5\frac{1}{2}$ Grad lavere end Throndhjems, og Stedet skulde være koldere end Vadsøe og selve Røraas. Men da den jævne, og stundom forholdsviis høie Temperatur i Polaregnene paa den Tid, da de ingen Nat have, bøder betydeligt paa Temperaturens Lavhed i den mørke Aarstid, hvortil de anførte Maaneder for Størstedelen høre, kan der fra det her Anførte ei drages nogen Slutning om Temperaturforholdet mellem Vardøe og Throndhjem; og jeg betragter derfor Vardøes Temperatur som en aldeles ubekjendt Størrelse. Efter den geografiske Beliggenhed, er det rimeligt, at Vardøes Temperatur er lig Vadsøes.

Imidlertid indeholde disse Blade nogle ved Vegetationens Vilkaar stadfæstede Resultater af Iagttagelser, anstillede paa saamange forskjellige Udkanter af det nordenfjeldske Norge, at de, indtil fuldstændigere og nøiagtigere Iagttagelser have afgivet sikrere Resultater, ville tjene til at give en Oversigt, saa god som den hidtil kan leveres, over det relative Clima i de nordligste Dele af mit Fædreneland.

III.

Om

en Ordbog over det norske Almuesprog

samt

en dertil hørende Grammatik,

af

Ivar Aasen.

Med at forelægge Almeenheden følgende Prøver af et Arbeide, hvortil jeg i de sidste Aar, med Understøttelse af det kongelige norske Videnskabs-Selskab, har samlet Materialier, finder jeg det fornødent at forudskikke en kortfattet Beretning om, hvorledes disse Materialier ere samlede, og om Udbyttet af de Undersøgelser, som i denne Henseende ere foretagne. Rigtignok ere disse Undersøgelser ikke endnu tilendebragte; men Arbeidet er imidlertid saavidt fremadskredet, at man kan have en temmelig omfattende Oversigt af Sagen, og at man herefter vil have mere at gjøre med at bearbeide det samlede Stof, end med at forøge samme ved nye Samlinger.

Begyndelsen til dette Arbeide blev gjort for tre Aar siden med en Undersøgelse af Sprogarterne i den mellemste Deel af Bergens Stift, hvorfra jeg siden gik over til de sydligste Distrikter i Stiftet. Arbeidets Plan gik ud paa at iagttage Sprogbrugen hos Almuen i de forskjellige Egne, og for det Første at optegne Alt, hvad der enten i Formerne eller Ordforraadet var forskjelligt fra Sprogbrugen i den nordligste Deel af Bergens Stift, om hvilken jeg forhen havde tilstrækkelig Kundskab. Da det senere blev bestemt, at en Undersøgelse af Dialekterne ogsaa skulde foretages i de andre Stifter, blev min paabegyndte Reise fortsat igjennem de kristiansandske Distrikter, og derefter igjennem de Dele af Agershuus Stift, som jeg ansaae for de mest vigtige for denne Sag. De vigtigste Sprogarter i de tre sydlige Stifter ere saaledes til denne Tid undersøgte, hvorimod en Iagttagelse af Dialekterne i de trondhjemske Distrikter endnu staaer tilbage.

For at faae Kundskab om Sprogets Forgreninger havde jeg besluttet at opholde mig en vis Tid i ethvert af de vigtigere Distrikter, som maatte antages at have nogen ægte Dialekt, der var forskjellig fra de andre, som jeg forhen kjendte til. Ved at

vælge Opholdssted i et saadant Distrikt vilde jeg imidlertid ikke søge til Udkanterne eller de afsides liggende Bygder, men derimod helst forblive paa et folkerigt og noget besøgt Sted i Midten af Distriktet, – saaledes i Sogndal i den indre Deel af Sogn, Ullensvang i Hardanger, Sillejord i Tellemarken o. s. v. Da Arbeidets Plan medførte, at man tilsidst maatte behandle flere Dialekter i Forening, maatte man tage fortrinligt Hensyn til det mest Almindelige, idet man ikke vel kunde befatte sig med de ubetydelige Afvigelser, som finde Sted i enkelte Sogne eller Bygder. De Tilfælde, hvori man maatte søge Oplysning, vare desuden saa mangfoldige, at man i høi Grad trængte til nærmere Bekjendtskab og Fortrolighed med Folk for at kunne vente nogen tilstrækkelig Underretning, ligesom man ogsaa behøvede Rolighed for at bearbeide de forhen tilveiebragte Samlinger.

De Samlinger og Optegnelser af dette Slags, som forhen ere komne for Lyset, saasom Hallagers Ordsamling, samt adskillige Viser og Fortællinger, har jeg saavidt som muligt sat mig i Besiddelse af, og forsaavidt de kun tilhøre enkelte Distrikter, har jeg paa vedkommende Steder gjennemgaaet og prøvet samme, og først derefter optaget, hvad der virkelig befandtes at være i Brug. Da min Plan desuden gik ud paa at eftersøge, hvorvidt adskillige udtryksfulde og bekvemme Ord vare almindelig bekjendte eller ikke, har jeg i de vigtigste Distrikter ogsaa gjennemgaaet en forhen indrettet Samling af saadanne Ord og derved gjort de fornødne Anmærkninger. Ved den videre Efterspørgsel af Ord har jeg især taget Hensyn til hvad der kunde være vigtigt for Ordbogen, saasom adskillige manglende Ord, hvorved enkelte dunkle Ordslægter, Navne og Talemaader kunde oplyses, samt adskillige manglende Betydninger af enkelte Ord, som derved kunde nærmere oplyses. Den fornødne Underretning om Ordenes Former er deels søgt ved Efterspørgsel, deels ved Opmærksomhed paa Dagligtalen; paa denne Maade ere ogsaa de mest brugelige Landskabsord eller Provindsialismer samlede.

Det kan ikke negtes, at Udbyttet af en saadan Undersøgelse for en stor Deel beroer paa Tilfældet, da det deels kommer an paa, hvilke Gjenstande der ved en saadan Leilighed komme mest under Omtale, deels paa hvorvidt de Folk, som man træffer sammen med, have Tid og Taalmodighed nok til at give de mangfoldige Underretninger, som kunde behøves. Da man ikke kan vente at finde nogen Interesse for denne Sag hos Folk, som ikke kjende til det gamle Sprog, er det tildeels ogsaa vanskeligt at faae

de fornødne Oplysninger. Paa nogle Steder har jeg imidlertid været heldig i denne Henseende, og der ere flere Almuesmænd, som jeg er megen Tak skyldig, da de med særdeles Velvillie have meddeelt alle de Oplysninger om Sagen, som de have faaet Anledning til at give.

Ved disse Undersøgelser ere rigtignok temmelig rige Samlinger, saavel til en Grammatik som til en Ordbog, tilveiebragte, men at disse imidlertid ikke ere saa fuldstændige, som man skulde ønske, mærker jeg alt for ofte, især naar Samlingerne til Ordbogen skulle bearbeides, da der jævnlig forekomme saadanne Tilfælde, hvori en tilstrækkelig Underretning savnes. Paa Grund af Stoffets Rigdom og Mangfoldighed kan dette imidlertid ikke være anderledes; et fuldstændigt Værk kunde her ikke tilveiebringes paa een Gang, og man vil see, at der først, naar en Ordbog engang er udkommen, vil være Leilighed til at faae tilstrækkelige Oplysninger om Sagen. En anden Uleilighed ved disse Arbeider er Formernes Forskjellighed i Dialekterne, idet man, saavel ved enkelte Ord som ved enkelte Flexionsformer, ofte maa anføre en Række af afvigende Former, der ville være ligesaa ubeleilige for Læseren som for Forfatteren. Alligevel er det ikke en Masse af usammenhængende og fordærvede Dialekter, som man her har for sig; det er derimod et gammelt og ægte Sprog, hvis Endelser og Former kun have faaet en noget forskjellig Dannelse i de forskjellige Egne. Om Sprogets Værd og Vigtighed skal her ikke videre tales, da man først kan faae det rette Begreb derom, naar Ordforraadet engang i samlet og ordnet Tilstand kan komme for Lyset, og da haaber jeg, det vil erkjendes, at dette Sprog har saa store Fortrin, at det i høi Grad vil fortjene en større Opmærksomhed, end det hidtil har vundet.

Hvad ellers Forholdet imellem Dialekterne i Almindelighed angaaer, da er det vanskeligt at sige, hvilke der ere de fortrinligste af samme, da der ere flere fortrinlige Dialekter, men neppe nogen enkelt, som i nogen betydelig Grad udmærker sig fremfor de andre. Den ene har sædvanlig visse Fortrin, som den anden mangler, og den anden har derimod visse Fortrin for den første. De mest ægte Dialekter findes i Egnene paa begge Sider af Langfjeldene; men i Bergens Stift kunne ogsaa adskillige Kystegnes Sprogarter henregnes hertil. Med Hensyn til Ordforraadets Rigdom ere, som man kunde vente, Sprogarterne i Midten af Landet de fortrinligste; især synes den guldbrandsdalske at udmærke sig ved sin Rigdom, da baade søndenfjeldske og norden-

fjeldske Ord her stode sammen og forekomme vexelviis. Med Hensyn til Formernes Regelmæssighed og Lighed med det gamle Sprog, ere Dialekterne i søndre Bergenhuus Amt meget fortrinlige, og dersom nogen af vore Sprogarter endelig skulde tilkjendes Forrangen, da synes mig, det maatte være den hardangerske eller vossiske. I det Hele have de vestenfjeldske Maalarter en større Regelmæssighed i Formerne og en større Lighed med Islandsk end de østenfjeldske, blandt hvilke sidste der dog findes ret gode Dialekter, saasom den tellemarkiske, der har et meget rigt Ordforraad og bekvemme Former. Denne Sprogart er desuden mærkelig derved, at den mere end nogen anden er anvendt i Vers og Sange, hvoriblandt endog findes en Række af gamle Kjæmpeviser, hvilke i andre Egne næsten aldrig forekomme.

Plan for Ordbogens Indretning.

Den Plan, hvorefter en Ordbog over det norske Almuesprog skal indrettes, er en Sag, som aldeles ikke er ligegyldig, men tvertimod fortjener en omhyggelig Overveielse, da en feilagtig Behandling af dette Sprog vilde medføre, at Ordforraadets egentlige Sammenhæng blev ukjendelig, og at Sproget ikke kunde vinde den Anseelse, som det virkelig fortjener. Den Omstændighed, at man her ikke har nogen Skriftsamling at rette sig efter, men derimod paa een Gang maa overføre Sproget fra Tale til Skrift, giver rigtignok en stor Frihed ved Behandlingen, men den giver ogsaa megen Leilighed til en vilkaarlig eller eensidig Behandlingsmaade, som vilde være til Skade for Sagen. Arbeidet har desuden temmelig store Vanskeligheder, saa at man i mange Tilfælde maa blive uvis om hvad der er det rette. Sprogets Beskaffenhed er nemlig saadan, at det kan behandles paa forskjellige Maader, medens der dog ved enhver Behandlingsmaade er en Uleilighed, som vil medføre, at mange af dem, der komme til at bedømme Arbeidet, ikke ville finde sig tilfreds med samme. Jeg har derfor troet, at jeg helst i Forveien burde gjøre Rede for den Plan, som jeg ved dette Arbeide agter at følge, og derved især henlede Opmærksomheden paa de Tilfælde, hvori det har forekommet mig vanskeligst at fatte nogen Beslutning.

Hvad Ordbogens Indretning i det Hele angaaer, maa det først være afgjort, om den skal være en Fællesordbog, som nemlig paa een Gang omfatter samtlige Dialekter, – og dette beroer paa, hvorvidt disse have saa megen indbyrdes Lighed, at de kunne betragtes som eet Sprog og behandles paa een Gang. At megen Forskjellighed maatte have Sted i disse Sprogarter, kunde man allerede slutte af Landets Beskaffenhed, da dets tyndt befolkede og fra hinanden stærkt afsondrede Distrikter vel allerede fra Oldtiden af maae have havt forskjellige Dialekter; desuden har Sprogets Skjebne i de sidste Aarhundreder just ikke bidraget til nogen Forening af Dialekterne. Det Sprog, hvoraf de ere Forgreninger, har været fortrængt og tilsidesat; det har savnet al Anvendelse i Skrift og offentligt Foredrag, og har blot været overladt til den simplere Almue, der saaledes uden noget Sammenhold har fortsat Udviklingen af samme. Men naar det imidlertid hedder, at hvert Præstegjeld har sit eget Sprog, og at Folk fra forskjellige Egne ikke kunne forstaae hinanden, da er denne Dom alligevel noget overilet. Thi naar disse forskjellige Sprogarter sammenlignes, viser det sig sædvanlig, at Forskjellen kun har Sted i uvæsentlige Dele af Sproget, saasom i Udtalen, i Ordenes Endelser og i Navnene paa adskillige ubetydelige Ting. I den væsentlige Deel af Ordforraadet have Dialekterne derimod det meste fælles med hinanden, og selv i det Ordforraad, som ikke er almindeligt, have de en mærkværdig indbyrdes Forbindelse. Adskillige Afledningsord bruges saaledes paa mange Steder, hvor deres Stamord og Beslægtede ikke findes, medens disse derimod ere i fuld Brug paa andre Steder; adskillige Ord bruges paa eet Sted i deres egentlige Betydning, men paa mange andre Steder blot i andre afledede Betydninger. Noget lignende finder Sted ved Ordenes Former, uagtet disses tilsyneladende Forskjellighed. Overalt tjener den ene Dialekt til at oplyse den anden; den fuldkomneste Form findes snart i Agershuus, snart i Bergens, snart i Kristianssands Stift, – og de forskjellige Formsystemer, som forefindes, kunne betragtes blot som Underarter af et fælles System, der bedst viser sig, naar samtlige Dialekter blive sammenstillede.

Det synes saaledes at være klart, at Ordforraadets egentlige Sammenhæng og Beskaffenhed ikke vel kan stilles i det rette Lys, uden at Dialekterne betragtes samlede som et enkelt Sprog. En Række af Dialekt-Ordbøger kunde rigtignok have visse Fordele; de vilde give et klarere Begreb om enkelte Forgreninger af Sproget, og derhos have en langt større Simpelhed i Formerne; men paa den anden Side vilde denne Plan medføre flere Uleiligheder, hvoriblandt at Oplysningerne om Sproget bleve altfor meget adspredte, og at den Deel af Værket, som skulde indeholde det almindelige Ordforraad, maatte blive uforholdsmæssig større end alle de andre, medens den tildeels ogsaa vilde træffe samme Vanskeligheder, som en fælles Ordbog.

Et andet Spørgsmaal, som her kunde komme under Betragtning, er, om det norske Almuesprog skal behandles som et eget selvstændigt Sprog eller blot som en underordnet Forgrening af et af de beslægtede og bekjendte Sprog, da man i sidste Tilfælde ikke behøvede mere end et Glossarium af mindre bekjendte Ord — efter samme Plan som Hallagers norske Ordsamling. Dette Spørgsmaal kan formeentlig affærdiges meget kort; thi endskjønt det er en meget udbredt og herskende Mening, at det norske Almuesprog kun er en Afart af det Danske eller af vort nuværende Skriftsprog, vil det dog være klart for Enhver, som har den fornødne Kundskab om Sagen, at det Norske aldrig kan ansees som nogen Underart enten under det Danske eller det Svenske, men maa lige fuldt som disse betragtes som et eget Sprog. Men heraf følger da, at Ordbogen bør være nogenlunde fuldstændig, saa at den ikke blot indeholder en Række af ubekjendte og besynderlige Ord, men saavidt som muligt omfatter det hele Forraad af norske Ord, som ere af nogen Betydenhed, og som trænge til særskilt Forklaring. Vel kunde der indvendes herimod, at man for at spare paa Rummet burde udelukke de Ord, som ere fælles for Norsk og Dansk og saaledes forhen bekjendte af Skriftsproget; men for det Første ere disse Ord sædvanlig af megen Vigtighed, blandt andet derved at adskillige Afledninger og Sammensætninger gaae ud fra samme, — for det Andet er det oftest

Tilfældet, at de enten i Formen eller i Betydningen have en eller anden Egenhed i de norske Dialekter. Det synes derfor rigtigst, at de indtage sin Plads i Ordrækken, saa meget mere som man her ikke behover at optage meget Rum med Forklaringer. Ved Indforelsen af saadanne fælles Ord vil det imidlertid blive paaseet, om de virkelig ere norske eller idetmindste ved gammel Brug indlemmede i Sproget; det er saaledes ikke Meningen, at man skal optage de unorske Ord, som i den seneste Tid ere indbragte ved Skriftsproget, f. Ex. Anstalt, anstændig, bedrove, erstatte, osv.

Antallet af de mere eller mindre brugelige Ord, som forekomme i Landets forskjellige Egne, vilde imidlertid optage et meget stort Rum, naar Alt skulde indfores uden Forskjel og forklares med lige Omhyggelighed. Adskillige af vore Dialekter have en Mængde eenstydige Udtryk for visse Begreber; enkelte af disse kunne vel have en vis Grund i Sproget, men mange af dem ere blot tilfældigt og skjodeslost dannede, enten ved Overforelse fra en anden Betydning eller ved en regellos Efterligning af andre Ord. Til Exempel kan man anfore en Deel af Benævnelserne paa en skjodeslos Person, hvilke sædvanlig begynde med sl, saasom Slaap, Slubb, Sludd, Slott, Slante, Slask, Slusk, Slark, Slarv, Slurv o. s. v. Med Hensyn til enkelte Dialekter kan tilfoies, at Begrebet sygelig har blot i det Sondmorske omtrent tyve Benævnelser, og at de Ord, som betegne uanseelig, belobe sig blot i det Tellemarkiske til et endnu storre Antal. At nu ikke alle saadanne Ord have lige Ret til Optagelse i Ordbogen, vil man let indsee, især da de fleste af dem kun bruges i enkelte Egne. Idet man saaledes optager de almindeligste og mærkeligste af disse Ord, kunne derimod de mindst udbredte og i Sproget mindst begrundede udelukkes for at undgaae Vidtloftighed og for ikke at skade Sprogets Værdighed. Det synes netop at være en betydelig Feil ved de ældre norske Ordsamlinger, at de indeholde et alt for stort Antal af overflodige og slette Ord, – og dette er vistnok en af Aarsagerne til, at vort Folkesprog hidtil ikke har vundet nogen Anseelse.

For at undgaae Vidtløftighed udelades desuden en stor Deel af de sammensatte Ord, nemlig alle de, som ikke nødvendig trænge til Forklaring, fordi deres Dele ere vel bekjendte, og deres Forbindelse saa simpel, at de kunne betragtes som adskilte Ord. Derhos udelukkes alle Steds- og Personsnavne samt Dyrs Særnavne, forsaavidt de ikke bruges som Appellativer. Af den kort forhen angivne Grund blive ogsaa alle Eder og Skjældsord udeladte, tilligemed de Ord, som ere mest anstødelige for Blufærdigheden. Endelig kunde man ogsaa udelukke saadanne Ord, som have en alt for indskrænket Betydning, saasom Navnene paa ubetydelige Redskaber eller Dele af samme, især naar de kun bruges i et enkelt Distrikt. Men ved denne Udeladelse bør man dog gaae frem med Varsomhed; thi det er ofte Tilfældet, at et Ord, som er ubetydeligt i een Henseende, dog er vigtigt i en anden, saasom derved at en vis Ordslægt eller en vis Overgang i Sproget kunde nærmere oplyses ved samme.

Hvad der ellers kunde siges om Ordenes Ordning og Forklaring bliver her forbigaaet, da de følgende Prøver af Ordbogen ville vise, hvilken Plan der i denne Henseende er antagen. Ved Substantiverne angives overalt Kjønnet (med Bogstaverne m. f. n.); Fleertallets Endelse angives blot ved de Ord, som afvige fra den almindelige Regel for hvert Kjøn. Ved de Verber, som ikke have Omlyd i Indikativ, anføres blot Endelsen i Præsens og Imperfektum, f. Ex. ved gløima: e–de (istedetfor gløime, gløimde); naar Omlyd finder Sted, anføres derimod disse Former tilligemed Supinum fuldt ud, f. Ex. ved vinna: vinn', vann, vunne. Den her anvendte Betegnelse ved Præsens (Apostrofen) burde maaske ogsaa have Sted ved en Deel af Adjektiverne, da Tilfældet her er det samme, nemlig at Ordet i de fleste ægte Dialekter faaer et utydeligt e i Enden, hvilket svarer til Endelsen r i det gamle Sprog, da nemlig r er bortfaldet, men den Halvlyd, som fulgte med samme, er bleven tilbage.

Hvorvidt Ordene ere almindelig brugelige eller ikke, skulde i de fornødne Tilfælde anmærkes, forsaavidt man kunde have Kundskab derom; især burde en saadan Anmærkning altid have Sted ved de i Skriftsproget ubekjendte Ord, som ere af nogen mærkelig Betydenhed, idet de enten udtrykke et rigtigt Begreb eller ogsaa omfatte en vis Klasse af Begreber og derhos have god Grund i Sproget. Men for ikke at optage Plads med ufornødne Anmærkninger bør man ligesaavel tage Hensyn til Ordenes Forstaaelighed som til deres virkelige Brug. Der gives nemlig en stor Mængde Ord, hvorved ingen saadan Angivelse behøves, da de ere saa regelmæssigt dannede eller saa tydelig beslægtede med bekjendte Ord, at man overalt vil forstaae dem, enten man før har hørt dem eller ikke. Ved de Ord, som kun bruges i enkelte Distrikter og derhos ikke ere almeenforstaaelige, bør derimod Distrikterne altid angives, blandt andet derfor at Læseren kan have et Slags Hjemmel for Ordenes virkelige Forekomst.

Ved Afledninger, som dannes ved Omlyd, skulde Stamordet nævnes, og ved utydelige eller forkortede Sammensætninger skulde Ordets egentlige Bestanddele angives, forsaavidt der var Anledning til at kjende samme. Naar Afledningen gaaer ud fra et Ord, som har flere grammatiske Former, bør den egentlige Stammeform angives; – dette gjælder fornemmelig de Ord, der komme af Verber, som have Omlyd, da disse Afledninger for en stor Deel maae henføres til Imperfektum; f. Ex. troita af traut (trjota), Smotta af smatt (smetta), Drogje af drog (draga). Ved tvivlsomme Afledninger bør man imidlertid gaae frem med Varsomhed; man bør altid søge en simpel og naturlig Oprindelse og derhos tage fortrinligt Hensyn til Analogien med de mere tydelige Ordslægter, samt til Overgangene fra det ældre til det nyere Sprog. Naar en Afledningsmaade saaledes har visse Grunde imod sig, da gjør man bedst i at udelade den, thi det er bedre, at ingen Oprindelse angives, end at man skulde opstille Gisninger, som vilde føre paa Afveie.

Endelig bør det tilkjendegives, hvorvidt Ordene findes i det gamle Sprog med samme eller lignende Beskaffenhed, – idet man fornemmelig ved

de enkelte eller usammensatte Ord tilføier sammes Form i det Islandske eller Gammelnorske. I mange Tilfælde vil det ogsaa være tjenligt at anføre Ordets Form i det Svenske, især ved adskillige Ord, som enten ikke ere brugelige i vort Skriftsprog, eller som i dette have en mindre rigtig Form. Danske og svenske Dialektformer blive kun at anføre i et og andet Tilfælde, hvor et Ord kan blive nærmere oplyst ved samme.

Idet jeg herved gaaer over til at omtale de forskjellige Formsystemer, som Almuesproget har, og hvorledes man skulde anvende samme ved Ordenes Indførelse i Ordbogen, maa det bemærkes, at dette Emne kræver en mere udførlig Behandling, da man her træffer mange Tilfælde, hvori det er vanskeligt at danne sig nogen bestemt Plan. Deels gives der to eller flere Dannelsesmaader, af hvilke det er vanskeligt at foretrække nogen; deels findes den fuldkomneste Form kun i meget faa Dialekter, og deels maa den overalt ansees som forældet. Vel kunde det her synes ligegyldigt, enten man stillede denne eller hiin Form i Spidsen, da man saa alligevel maa sætte de afvigende Former ved Siden; men imidlertid vil dog den Form, der sættes i Spidsen, altid komme mest i Betragtning, blandt andet ved alle Henviisninger til Ordbogen. Det var desuden i høi Grad ønskeligt, at de Former, som opstilles i den alfabetiske Række, maatte have saa megen Eenhed og Analogie som muligt; men denne bliver tildeels vanskelig at opnaae, og kan overalt kun finde Sted i det almindelige Ordforraad, da de Ord, som ere indskrænkede til enkelte Dialekter, formeentlig bør læmpes efter disses sædvanlige Former, — især naar de ikke ere af nogen særdeles Vigtighed.

Den Plan, som her maatte synes at være den fortrinligste, er vistnok den, at man overalt skulde opstille de Former, som efter Oldsproget og de beslægtede Sprog befindes at være de fuldkomneste, uagtet disse til-

deels kan være sjeldne, eller maaske forældede, i Talesproget *). Endskjønt det i sidste Tilfælde, nemlig naar den fuldkomne Form ikke længere bruges i nogen Dialekt, maatte ansees for noget dristigt at sætte denne i Spidsen, var det dog i Grunden ikke mere end en Tilbageførelse til Sprogets egentlige Former, og altsaa blot en Gjenoprettelse af noget, som har været forsømt. Ved at bedømme Almuesproget maae vi ikke glemme den Omstændighed, at det blot har udviklet sig som Talesprog; man har saaledes overalt anseet det for at være nok, naar man blev forstaaet iblandt sine nærmeste Omgivelser, og har derfor ikke holdt sig strengt til saadanne Regler, som maatte hindre Talens Lethed og Magelighed. Ligesom man derfor overalt har indført en større Simpelhed i de grammatiske Former og gjort Endelserne saa lette som muligt, saaledes har man ogsaa tildeels søgt at gjøre selve Ordene mere bekvemme for Dagligtalen, idet man har forkortet adskillige af de mest brugelige Ord, og bortkastet visse besværlige eller mindre velklingende Lyde. Det samme er jo ogsaa Tilfældet med de beslægtede Sprog, idet Dagligtalens sædvanlige Former ved en Mængde Forkortninger og Forandringer afvige fra de Former, som ere hævdede i Skriftsprogene. Da nu det norske Folkesprog ikke er at ansee som en vanslægtet Dialekt, men derimod som et Nationalsprog, der i visse Henseender staaer nærmere ved sit Udspring end de nu herskende Nabosprog, har det uden Tvivl en saadan Betydenhed, at man ved dets Behandling bør have et høiere Formaal for Øie – end blot at holde sig til den mest bekjendte Taleform, uden Hensyn til om den er den rigtigste eller ikke. Man har saaledes Grund til at følge den samme Regel ved dette som ved andre Sprog, det man vel giver efter for Talebrugen, saalænge som denne kun afkaster

---

*) S. Prof. Munch's Afhandling "om Indførelsen af en forbedret Retskrivning i vort Folkesprog" (i Den Constitutionelle No. 181 o. f. for 1845), hvor en saadan Plan med vægtige Grunde anbefales. Det kan her ogsaa anmærkes, at en lignende Plan sees tildeels at være fulgt af Molbech i hans danske Dialektlexikon, idet han først har anført Ordene i en Form, som passer til Skriftsproget, og dernæst angivet deres Form efter Udtalen i Dialekterne.

Ordenes Endelser og uvæsentlige Dele, men derimod sætter sig imod den, naar den vil gribe ind i Ordene selv og berøve dem noget af deres egentlige Kjerne.

Men ved at gjennemføre denne Plan i det her omhandlede Værk vilde man dog støde paa Vanskeligheder; især har man flere Grunde imod at foretrække saadanne Former, som ikke længere bruges i nogen Dialekt. I det Hele vilde det her blive vanskeligt at tilveiebringe nogen fuldkommen Eenhed og Harmonie i Ordrækken, saa meget mere som en stor Deel af Ordene kun bruges i enkelte Dialekter, og saaledes kun tildeels kan læmpes efter de almindelige Regler. I enkelte Tilfælde vil det ogsaa være tvivlsomt, om denne eller hiin Form skulde foretrækkes, da den ene synes at have lige saa megen Grund som den anden. Man vilde sætte sig et alt for høit Formaal, naar man baade vilde fremstille det forefundne Ordforraad og tillige give det den Form, som det egentlig skulde have i et Skriftsprog. Der vil endnu være meget at gjøre, forend denne Sag kan ansees som afgjort, og det vilde heller ikke være muligt paa een Gang at bringe Arbeidet til den Fuldkommenhed, som for en norsk Ordbog maatte være ønskelig. Arbeidet bør saaledes først have til Formaal at give en Skildring af Folkesproget, saaledes som det nu virkelig er; man bør først tage frem og stille til Skue hvad der virkelig forefindes, forsaavidt man selv har fundet samme. Herved kan man da foretrække det bedste, saavidt det findes, og ellers overalt jævnføre de nyere Former med de gamle, eller i Mangel deraf anmærke hvad der er eller synes at være det rette.

Det kan her endnu anmærkes, at en anden Plan ogsaa har været under Betragtning, nemlig at foretrække en af de fortrinligste Dialekter og danne Formsystemet efter denne. Derved kunde ogsaa adskillige Fordele opnaaes, da nemlig enhver Dialekt for sig selv har en vis Eenhed og Regelmæssighed, i hvilken Henseende de vestenfjeldske Sprogarter især udmærke sig. Imidlertid støder man her paa den Vanskelighed, at der endog ved de fortrinligste Dialekter (f. Ex. den hardangerske og vossiske) findes adskillige Mangler, hvorimod andre have visse Fortrin, uden dog at være

fuldkomnere i det Hele. Denne Plan kan saaledes ikke foretrækkes, fordi den altfor meget vilde lede til Eensidighed, en Fei hvortil der ellers gives Anledning nok i den Omstændighed, at Forfatteren neppe kan have fuldkommen eller ganske fuldstændig Kundskab om mere end een Dialekt, nemlig den som bruges der, hvor han er født og opdragen.

For saavidt jeg hidtil har kunnet fatte nogen Beslutning om Behandlingen af Formerne i Almindelighed, gaaer denne altsaa ud paa, at de skulle dannes efter de mest ægte Dialekter i Forening, og derhos læmpes saaledes, at de kunne have saamegen indbyrdes Overeensstemmelse som muligt. Det gamle Sprog bør ellers overalt haves for Øie, dog saaledes at man ikke derfor taber det nuværende Sprogs Beskaffenhed af Sigte. De Ordformer, som efter det gamle Sprog ere de rigtigste, men som nu ikke forekomme i Dialekterne, blive saaledes kun anførte til nærmere Oplysning og med Anmærkning om, at de ere ubrugelige. Gives der to eller flere Former af samme Ord, og den ene af disse er fuldkomnere end de andre, da stilles denne Form i Spidsen, hvorefter de andre siden anføres. Som fuldkomneste Form ansees den, der stemmer mest overeens med de beslægtede Ord, med andre Ord af samme Slags, og med Formerne i det gamle Sprog. Saaledes er f. Ex. djup fuldkomnere end jup, Morgon fuldkomnere end Morgaa, Moron og Maaro, etla fuldkomnere end esle og elsje. Ordene Stuv og Tjon ere fuldkomnere end Stu og Kjon, blandt andet fordi Afledningerne hedde styva og tyna, men aldrig stya eller kyna.

For at Læseren imidlertid kan danne sig et mere tydeligt Begreb om Sagen, skal jeg her anføre de mærkeligste af de Tilfælde, hvori der kunde være Tvivl om, hvilken Form man skulde foretrække.

1) De Hunkjøns-Substantiver, som ende med en ubetonet Vokal, have i de vestenfjeldske Dialekter fra Sogn til Lister Endelsen a, men ellers overalt e; østenfjelds have dog nogle af disse Ord u og o. Herved kan dog bemærkes, at de fleste Sprogarter, som have e i Grundformen, faae derimod a i den bestemte Form; f. Ex ubestemt: Klokke, bestemt: Klokka. I det gamle Sprog er Endelsen a for Nominativ,

og u eller o for Akkusativ; det Svenske har, som bekjendt, Endelsen a. At denne Form ogsaa egentlig tilhører det Norske, og at Formen med e er uægte, sees desuden deraf, at det er kun Hunkjønsordene, som have reent g og k foran Endelsen, f. Ex. Tunge, Luke; hvorimod de andre Kjøn have gj og kj, f. Ex. Ungje, Rikje, hvilket ogsaa maatte have Sted i Femininerne, dersom e var den rette Endelse. Det synes derfor at være rigtigst at foretrække Formen med a ved de almeenforstaaelige Ord, uagtet et større Antal Dialekter har en anden Form. En Vanskelighed, som man her vil støde paa ved de Ord, som skulde ende paa da, vil nedenfor blive omtalt.

2) Infinitiverne have den samme Forskjellighed, idet de ende paa a i Sprogarterne fra Sogn til Lister, men paa e i de øvrige Distrikter; hvorved dog kan mærkes, at man østenfjelds ogsaa har a, men kun i nogle faa af de mest brugelige Ord, som vèra, veta, gjeva. Baade i det Islandske og Svenske har denne Form a, og at denne Endelse ogsaa tilhører det Norske, sees blandt andet deraf, at Afledninger paa ast, ande og ar endnu ere herskende i de Dialekter, som have e i Stamordene; man siger saaledes sædvanlig finnast, haldande og Haldar, uagtet den første Form hedder finne og halde. Det synes altsaa af flere Grunde at være rigtigt at foretrække Endelsen a. Den Vanskelighed, som man støder paa ved de Ord, der have tabt et d i Enden, skal nedenfor omtales. Vel kunde denne og flere Uleiligheder undgaaes, naar man her, ligesom i Haldorsons islandske Ordbog, vilde sætte Indikativ Præsens i Spidsen ved den alfabetiske Ordning; men dette strider dog formeget imod, hvad der i Ordbøgerne over de nyere Sprog er brugeligt.

3) De Ord, som i det Danske have a foran ng og nk, have i de fleste vestenfjeldske Dialekter aa, f. Ex. laangt, haanga. I de østenfjeldske Sprogarter have de derimod a, dog saaledes at nogle Ord fraskilles og have aa, som Staang, Taang, Haank o. fl. (nemlig de samme Ord, som i Islandsk have au). De fleste Ord af dette Slags have

imidlertid aa (á) i det Islandske og tillige i det Svenske. Til at foretrække aa er der desuden en Grund i Sproget selv, idet Afledningerne af disse Ord have eens Vokal, nemlig æ (f. Ex. længje), hvorfor ogsaa Stamordene burde have eens Vokal, nemlig aa. Derimod er der ogsaa Grund til at foretrække a, da denne Form synes at være den ældste, blandt andet derfor, at naar ng gaaer over til en anden Lyd, beholdes almindelig a, som i gakk for gang, sprakk for sprang*); hvortil kan foies, at der gives beslægtede Former, som have u, f. Ex. Sprunga, sungje, – og saadanne Afledninger gaae i andre Tilfælde blot ud fra a. Imidlertid forekommer det mig dog, at aa bør foretrækkes.

4) Lyden jo gaaer over til jø i de nordlige Distrikter fra Søndfjord, samt i Hallingdal og Valders, f. Ex. Ljøs, njøte, bjøe (el. bjøde). De andre Sprogarter have derimod oftest jo, og denne Form stemmer overeens med det gamle Sprog og bør altsaa foretrækkes, dog maaskee ikke i saadanne Ord som Sjo og Snjo, der kun sjelden have denne Form.

5) Efter u og au bortfalder g i de fleste vestenfjeldske Dialekter, f. Ex. kjue, laua. I samme Tilfælde og samme Sprogarter bortfalder ogsaa v, f. Ex. Stu, Lau. I de østenfjeldske, især de oplandske Dialekter er Formen fuldkomnere, f. Ex. duge, Haug, Lauv, Huve. Det er her klart, at de sidste bør foretrækkes; – de Ord, som efter det foregaaende skulde ende paa a, kunne her uden Vanskelighed faae sin fuldkomne Form, da denne virkelig forefindes i det Hardangerske og Vossiske.

6) Efter en Vokal eller i den sidste Deel af et Ord bortfalder d overalt, undtagen i Nordfjord og søndre Søndmør, hvor det dog har en særegen, meget blød Udtale (jævnfør det isl. gjennemstungne ð). Da

---

*) I forkortede Former har man imidlertid ogsaa aa; saaledes gaa (ganga); jævnfør faa (fanga).

man nu almindelig er vant til at udelukke denne Konsonant (f. Ex. i Sta, lei, grei, kvie), vil man vel finde det stødende, at den indføres i de foretrukne Former i Ordbogen; men alligevel troer jeg, at dette bør skee, da det netop er en af de største Feil ved Folkesproget, at denne Lyd mangler i saa mange Dialekter. I dette Tilfælde støder man paa en Vanskelighed ved de Ord, som efter det Foregaaende skulde ende paa a (Femininer og Infinitiver), da de Sprogarter, som her have a, ikke have d foran Endelsen. Man maa her enten sætte Formen med a i Spidsen, og Formen med d (de) ved Siden, f. Ex. Greia (Greide, Nfj.), f. – kvia (kvide, Nfj.), v. n. – eller ogsaa omvendt; hvilket sidste maaskee vil være det rigtigste.

7) Tj gaaer almindeligst over til kj og bliver, saavidt vides, kun i Søndmør og Hardanger tydelig udtalt, f. Ex. Tjon, Tjøra. Det synes alligevel at være klart, at man ikke bør foretrække kj eller slige forvanskede Former som Kju, kjukt, sikja o. s. v.

8) Tl bliver kun i Distrikterne fra Sogn til Lister – tydelig udtalt, f. Ex. etla, fatla, litle; østenfjelds gaaer det over til sl, og i de nordlige Egne til ltj eller lsj med en egen Udtale. Det er her klart, at den første Form maa foretrækkes, dog saaledes at man fraskiller de Ord, som egentlig skulle have sl, f. Ex. Gjætsla, Reidsla.

9) Det gamle rn kan ansees som ubrugeligt i alle ægte Dialekter, da det kun i nogle faa Tilfælde forekommer tydeligt, som i Jarn (i de nordlige Distrikter), Orn (almindeligt). I den sydvestlige Deel af Landet er det overgaaet til dn, f. Ex. Badn, Hodn, – men ellers overalt til nn (som i det Nordenfjeldske altid har en særegen Udtale), f. Ex. Bjønn Konn (eller Kongj). Uagtet det her vilde være ønskeligt at foretrække den oprindelige Form, synes det dog ikke i alle Tilfælde at være tilraadeligt; imidlertid bør man her aldrig forsømme at sætte den oprindelige Form ved Siden af den almindeligste.

10) Det gamle vn (fn) bliver kun i Hardanger og Tellemarken tydelig udtalt, f. Ex. Navn, javna; ellers gaaer det paa nogle Steder over

til dn, men almindeligst til mn, f. Ex. Stamn, Emne. Den sidste Form er, som bekjendt, ogsaa antagen i det Svenske. Da den gamle Form her ikke synes at være af synderlig Vigtighed, er det maaskee bedst at foretrække den almindeligste; dog bør der gjøres en Undtagelse ved de Ord, som ere tydelige Afledninger af en Form, der har v, saasom livna, sovna, rivna.

11) Endelig kan anføres, at Partikelen u gaaer over til o i alle nordlige Distrikter fra Søndfjord og Guldbrandsdalen, f. Ex. Oaar, Odyr. Denne Form er gjennemført baade i Islandsk og Svensk, og har saaledes meget for sig, saa at den maaskee maatte foretrækkes ved de almindelige Ord. Et betydeligt Antal Ord, som ikke ere almindelige, kommer imidlertid til at staae for sig selv, enten den ene eller den anden Form foretrækkes.

Blandt de Former, som overalt ere bortfaldne eller forandrede, blive, foruden det føromtalte rn, endnu at mærke: 1) rd overgaaet til r, f. Ex. Gar, Bor (østenfjelds med en særegen Udtale). 2) d og t bortfaldet efter en Vocal i Enden af Adjektiverne, f. Ex. maala (for maalad og maalat), falle (for fallet). At n i adskillige Former ogsaa bortfalder, vedkommer mere Grammatiken end Ordbogen. 3) Det gamle hv er overgaaet til kv, f. Ex. kvit; østenfjelds har man dog i nogle faa Ord h for hv, f. Ex. haar (for hvar). Efter det Foranførte blive disse gamle Former ikke foretrukne, men kun anførte i Ordbogen til nærmere Oplysning, hvortil Sammenførelsen med det gamle Sprog for en stor Deel vil blive tilstrækkelig.

Som almindelig Anmærkning ved de foregaaende Stykker maa anføres, at de afvigende Former bør i de fornødne Tilfælde blive indførte paa sit Sted i Ordrækken med Henviisning til den Form, hvorved Forklaringen og de nærmere Oplysninger findes. At der ellers forekomme mange Tilfælde, hvori det er vanskeligt at følge nogen bestemt Regel, vil man allerede kunne skjønne af de foregaaende kortfattede Bemærkninger, der ikke just kunne ansees som nogen bestemt Plan, men heller som en

foreløbig Underretning om Sprogets Beskaffenhed i nogle af de Tilfælde, som her komme mest i Betragtning. En udførlig Fremstilling af Sprogets Former og sammes Forskjellighed vil ellers finde Sted i Grammatiken, der i det Hele maa tjene som en Regle til Ordbogen.

Endskjønt disse Bemærkninger allerede ere blevne mere vidtløftige, end jeg ønskede, maa jeg dog endnu tilføie noget angaaende Skrivemaaden, da denne Sag aldeles ikke er ligegyldig, om den end synes at omfatte blot uvæsentlige Gjenstande. Formaalet for Skrivemaaden burde være, at man paa den simpleste Maade kunde betegne det Lydsystem, som finder Sted i de mest ægte Dialekter, og at man tillige, saa vidt som muligt, kunde gjøre Sprogets naturlige Regler kjendelige ved overalt at forestille den samme Lyd med de samme Bogstaver. Naar dette skal iagttages, vil den norske Skrivemaade i de vigtigste Tilfælde komme til at ligne den islandske, og altsaa tildeels blive forskjellig fra den danske og svenske. Vistnok vilde det her være mere mageligt og tillige vinde mere Bifald hos Mængden, naar man kun simpelt hen vilde lempe sig efter Skrivemaaden i vort Skriftsprog; men herved vilde man dog i flere Tilfælde komme til at forvanske Sproget, og især i Vokalsystemet give Anledning til en Udtale, som ikke tilhører det ægte Almuesprog.

Hvad der her fornemmelig bliver at tale om, er Betegningen af nogle Vokaler, som man indtil videre kan kalde Mellemlyde eller aabne Vokaler, endskjønt ingen af disse Benævnelser er fuldkommen passende. Det vil i Grammatiken blive nærmere oplyst, at Sproget har sex Vokallyde, som vel ikke ere meget forskjellige fra de nærmeste af de mere bestemte og bekjendte Selvlyde, men dog have en egen Beskaffenhed, som baade mærkes i Udtalen og tillige i Afledningen. Den ene af disse Lyde, nemlig det aabne ø, nærmer sig kun til een af de mere bestemte Vokaler (nemlig ø), og foraarsager saaledes ikke nogen Vaklen i Skrivningen; medens derimod enhver af de øvrige nærmer sig til to forskjellige Vokaler, dog saale-

des at den sædvanlig staaer nærmest ved den mest aabne af disse; f. Ex. i det Ord n e t, hvor Lyden er nærmere æ end e. I det gamle Sprog forestilles disse Lyde ved den mere lukte Vokal, som staaer nærmest; i Dansk og Svensk blive de derimod oftest, især i lange Stavelser, skrevne med en mere aaben Vokal; saaledes til Exempel: Islandsk nes, strik, borinn, sumir, dylja; vega, vita, bod, hlutr, fyrir; – dansk Næs, Streg, baaren, somme, dølge; – Svensk väga, veta, båd, lott, före. — En saadan Overgang finder tildeels ogsaa Sted i nogle af vore Dialekter, idet Mellemlyden i adskillige Ord omtrent falder sammen med den mest aabne af de nærmeste Vokaler; saaledes f. Ex. i Ordet bera (at bære), der paa nogle Steder udtales som bæra. Paa Grund heraf og tillige i Medhold af Skriftsproget ville vistnok mange paastaae, at man ikke skulde ansee Mellemlyden som nogen egentlig Vokal, men for Simpelheds Skyld slaae den sammen med den nærmeste Selvlyd, og saaledes f. Ex. skrive: væra, læsa, Flaate, Draape (Isl. vera, lesa, floti, dropi). Men herved vilde da Sprogets egentlige Vokalsystem blive ukjendeligt. I de ægte Dialekter (saasom den tellemarkiske, sognske, søndmørske o. fl.) gjøres en bestemt Forskjel imellem disse Lyde (f. Ex. i de Ord lesa, at læse, og læsa, at tillukke; Kol, Kul, og Kaal, Kaalvæxt, o. s. v.), saa at det strax vilde ansees som en fremmed Udtale, naar man skulde sammenblande eller forvexle samme. En saadan Forskjel finder ogsaa Sted ved Afledningen, idet Mellemlyden gaaer ud fra en ganske anden Vokal end den, som den nærmeste Lyd gaaer ud fra; f. Ex. Læte, Lyd, – af laata, v. n. – men Lete, Ladhed, af lat, adj. Gaava, Gave, af gav (giva); men Gova, Damp, af gauv (gyva).

En Adskillelse af disse Lyde i Skrivningen er desuden ikke noget nyt, da den, som forhen bemærket, er gjennemført i det gamle Sprog, idetmindste i den islandske Skrivemaade. Det synes saaledes at være klart, at denne Adskillelse ogsaa bør finde Sted i den Skrivemaade, som antages for vort Almuesprog. Men herved bliver det tildeels nødvendigt at bruge en vis Betegning ved Vokalerne, for at Læseren i de fornødne Tilfælde

kan skjelne den aabne Lyd fra den lukte *). Der ere to Slags Tegn, som man har seet anvendte i slige Tilfælde, nemlig Akut (´) over en Vokal med lukt Udtale, og Gravis (`) over en med aaben Udtale (saaledes i Sprogproverne i Petersens nordiske Sproghistorie o. fl. St.). Men begge disse Tegn kunne ikke vel bruges i samme Skrift, da dette vilde blive besværligt og forvildende for Læseren. Jeg har derfor vedtaget at anvende blot det sidste af disse Tegn (`), nemlig i Tilfælde af aaben Udtale eller Mellemlyd; f. Ex. Vèg, Vei; dìm, dunkel; Hòl, Hul; Lùt, Lod; ỳve, over; sjø̀l, selv. Der er imidlertid en Omstændighed, som synes at tale imod denne Brug. I det Islandske, hvis Vokalsystem har saa megen Lighed med det norske, og som i alle Fald er vigtigt for os for Sammenligningens Skyld, har man i længere Tid brugt en Betegningsmaade, som er forskjellig fra denne. Idet man ogsaa der har antaget blot det ene af de foromtalte Tegn, har man nemlig foretrukket at betegne den lukte Lyd og derimod lade den aabne være ubetegnet; dog er dette kun anvendt ved fire Vokaler, nemlig i, o, u, y, – f. Ex. vík, sól, hús, dýr o s. v. med Betegning, men derimod vinr (Ven), dyr (Dør) o. s. v. uden Betegning. Da den af mig antagne Maade altsaa tildeels er modsat den, som bruges i det Islandske, ville de, som kjende til dette Sprog, formodentlig ansee den som ubekvem og besværlig; men alligevel har jeg dog troet at burde beholde samme.

Den fornemste Grund hertil er, at Læseren helst maa gjøres opmærksom paa den Lyd, som er afvigende fra en mere bekjendt og bestemt Lyd. Den Udtale, som en Vokal har, naar den nævnes som Bogstav eller Stavelsedeel, nemlig den lukte, er især i de lange Stavelser lettest at træffe

*) Benævnelsen aaben og lukket Lyd er her, som man vil see, blot anvendt til at betegne Lydens Beskaffenhed i Udtalen. Nogle synes at ville lægge en anden Betydning i disse Udtryk, nemlig at aaben skulde være det samme som ubetegnet (efter den islandske Skrivemaade); men i saa Fald forekommer Benævnelsen mig at være feilagtig (ligesaavel som "gjennemstunget d" o. fl.), da en Lyd bør have Navn af dens Beskaffenhed, og ikke af en vilkaarlig antagen Betegning.

ved Læsningen; den synes altsaa ikke at behøve nogen Betegning, – ialfald kan den, i tvivlsomme Tilfælde, med Lethed antydes i Ordbogen (f. Ex. „Buk, l. Buuk"), hvilket aldeles ikke er Tilfældet med den aabne Udtale. Ved denne er Betegningen derimod nødvendig for at antyde en Afvigelse, hvorom der ellers paa sit Sted vil gives den fornødne Oplysning. Vist er det ialfald, at en rigtig Udtale i Læsningen vanskeligere vil opnaaes ved den islandske Betegningsmaade, end ved den her antagne. En anden Grund er det, at den islandske Betegning ikke vel kunde anvendes formedelst dens Mangel paa Simpelhed. Det er kun ved de anførte fire Vokaler, at Tegnet angiver den lukte Udtale i det Islandske; ved Vokalen e har man derimod et Tegn af en ganske anden Betydning (nemlig som Mærke for et indskudt j); det lukte og aabne ø forestilles derhos i Islandsk med forskjellige Bogstaver, nemlig æ eller oe (lukt) og ö (aabent). Naar nu Betegningen af den lukte Udtale skulde gjennemføres i det Norske, da maatte den gjeres simpel og regelmæssig; men derved vilde den ogsaa afvige fra den islandske, og saaledes endnu blive ubeleilig ved Sammenligningen.

Herved kan endnu bemærkes, at man ikke behøver at betegne Mellemlydene i alle de Tilfælde, hvori de forekomme, f. Ex. i Berg, Voll, Tuft og deslige Ord, hvis Udtale ikke vil være tvivlsom. Det vil være nok for Læseren, naar Lyden er betegnet i de lange Stavelser og i adskillige Ord, som let kunde forvexles med andre. Den Uleilighed, som man kunde støde paa ved Jævnførelsen med de islandske eller gammelnorske Ord, som have faaet en anden Betegning, kan formeentlig undgaaes ved at anføre disse Ord uden Tegn, saaledes som de forekomme i gamle Skrifter.

Foruden de her omtalte Lydmærker antages ingen særegne Bogstaver eller Bogstavtegn. Den særegne Udtale, som tildeels finder Sted ved andre Bogstaver, som r, ll, nn, er blot at ansee som en Dialektform, der tilhører enkelte Forgreninger af Sproget, og vil blot komme i Betragtning i Grammatiken.

Vokalfordobling antages i Almindelighed ikke, uden i de tilføiede Antydninger af Udtalen, som paa et og andet Sted kunne behøves; derimod vil Konsonantfordobling i korte Stavelser blive anvendt; saaledes til Exempel: Vegg, en Væg, men Vèg, en Vei; Sott, Sygdom, men Sot, Sod. Foruden at dette stemmer overeens med den islandske og svenske Retskrivning, synes det ogsaa at være den mest naturlige og rigtige Maade, da Ordets Rod derved faaer den samme Skikkelse i Eenstavelsesformen, som i de øvrige Former, og man saaledes undgaaer at tillægge eller fratage noget i selve Ordet, saasnart dette forlænges i Enden.

Med de Ord, som paa Grund af Lydens Beskaffenhed kunne skrives paa mere end een Maade, forholdes saaledes, at man foretrækker den gamle Skrivemaade, naar der ere vigtige Grunde til at beholde samme, men i andre Tilfælde antager det, som er tydeligst, simplest og mest passende til andre lignende Former. Saaledes beholdes den gamle Skrivemaade i de Ord, som begynde med j, hj og gj, f. Ex. Jol, Hjul, Gjor, – da man tildeels har beslægtede Ord med tydeligt h og g, som altsaa vise, at hine Lyde bør adskilles, om de end i Udtalen falde sammen. Derimod skulde man maaskee, ligesom i det Svenske, antage æ istedetfor det gamle e foran nd, ng og lignende Former, hvor det blot kan udtales som æ, f. Ex. i Eng, venda; dog synes dette at være temmelig ligegyldigt, – naar kun disse Ord fik en større Lighed, end de have i vort Skriftsprog. I de Former og Afledninger, hvor en blød Konsonant bliver utydelig formedelst Sammenstød med en haardere Lyd, vil det formeentlig være rigtigst at beholde den Lyd, som findes i Ordets Rod, f. E. Vægt, høgt, havt, Vævt (ↄ: Islæt), kaldt, snildt, vandt (ↄ: vanskeligt), hugsa, Hogster; – ligesaa radt, stødt, leidt o. s. v., uagtet dette ikke har Medhold i det gamle Sprog.

Prøver af Ordbogen.

(Efter Ordsamlinger fra Bergens, Kristiansands og Agershuus Stifter.)

Forkortninger og Tegn.

a–a. Præsens og Imperfektum have a i Enden.
Ag. Stift. Agershuus Stift.
alm. almindeligt.
Berg. Bergenhuus (søndre eller nordre).
e–de. Præsens har e og Imperfektum de i Enden.
Fl. Fleertal.
Guldbr. (eller Gbr.) Guldbrandsdalen.
Hall. Hallingdal.
Hard. Hardanger.
Isl. Islandsk (efter Haldorsons Ordbog).
If. jævnfør, sammenlign.
Jæd. Jæderen.
Kr. Stift. Kristiansands Stift.
Nfj. Nordfjord.
Nhl. Nordhordlehn.
Raabg. el. Rbg. Raabygdelaget.
Sdm. Søndmør.
Sfj. Søndfjord.
Shl. Søndhordlehn.
Sv. Svensk.
Sæt. Sætersdalen.
Tell. Tellemarken.
vestf. vestenfjelds (d. e. i Bergens og den vestlige Deel af Kristiansands Stift).
østf. østenfjelds (ↄ: Agershuus og den østlige Deel af Kristiansands Stift. — De øvrige Forkortninger ere de samme som ellers bruges i Ordbøgerne, saasom m. masculinum, v. a. verbum activum o. s. v.

Tegnet

= betyder at Ordet svarer til eller har samme Betydning som det følgende.
` (Gravis) over en Vokal betegner, at denne har en mere aaben Udtale, saaledes at è nærmer sig noget til æ, ì til e, ò til aa, ù til o og ỳ til ø.
' (Apostrof) ved Enden af et Ord betegner, at dette i visse Dialekter har en utydelig Vokal i Enden, f. Ex. høg', høg-e.

1. En Deel af Ordene under A.

aud', (au, au'e), adj. blottet for, som aldeles mangler eller savner en Ting; ogsaa tom, øde. Næsten almindeligt (ellers = fri, lens). Isl. audr, øde, ledig. Dei va reint aude fyre dæ (Sdm.), det fandtes ikke hos dem. Dær æ audt fyre Folk, der er ikke et Menneske at finde. Heraf øide, v. a. og øide, adj.

aud-kjend', adj. kjendelig, let at kjende. Nordre Berg. (= utkjend). Isl. aud-kendr; Sv. ödkänd. Den gamle Partikel aud', som bemærker en Lethed, findes her kun i dette og et Par andre Ord.

aud-set, adj. n. let at see, tydeligt. Sdm. (Ogsaa Isl.)

audsleg (ausle), adj. om et Sted: stille, eensomt, tomt for Mennesker. Alm. (i Tell. auskleg). Sv. ödslig.

aud-var', adj. nøieregnende, skarpseende. Sdm. (sjelden).

audvis (audvise), adj. eenfoldig, taabelig. Sogn.

Aue, f. see Auga. Auer, s. Auger.

Auga, n. Øie. (Isl. auga; Sv. öga). Ogsaa Aue, f. (Sfj. Nfj. Sdm. o. fl.). Fleertallet har altid samme Endelser som Femininerne af anden Klasse; altsaa Augur, Augo, Auge, Aue (s. Grammatiken). I Sammensætn.: Augne, Augna (søndre Berg.), Ogne (Tell. Sdm.), Isl. augna.

Auge-kvite, m. det Hvide i Øiet. (Valders o. fl.). Isl. augnahvita.

Auge-lag, n. see Augnelag.

Auge-leite (og Augløite), n. Horizont. Synskreds; ogsaa: den Strækning, som man paa een Gang kan see eller overskue. Tell. Sæt. (Jfr. Leite, Himnaleite.)

Auger (Auer), m. en Fiskeart (Snarre, Gasterosteus Spinachia), saa kaldet af dens store Øine. B. Stift. I Sdm. Tindauer, til Forskjel fra Rødfisken (Perca marina), som her kaldes Stor-Auer og i Sogn blot Auger.

auget, augutte, adv. bagvendt (Hard.). See ovugt.

Augna-saur, m. see Augnevar.

Augne-blik (rettere -blink), n. Øieblik.

Augne-brun, f. Øienbryn. See Brun, storbrynt, svartbrynt.

Augne-fær, f. den Maade, hvorpaa man seer eller bevæger Øinene. Tell.

Augne-kraa, f. Øienkrog. Ellers Augna-kro, Ognero; see Kraa.

Augne-kvarm, m. Øienlaagenes Kant eller Rand. Nordre Berg. (Isl. augnahvarmr, Øienlaag).

Augne-lag, n. Øinenes Beskaffenhed, især forsaavidt de udtrykke et vist Sindelag eller Anlæg. (Almindeligt). Eit blidt Augnelag, et blidt Aasyn; Øine som udtrykke Mildhed og Velvillie.

Augne-lòk, n. Øienlaag. Isl. augnalok.

Augne-maal, n. Øiemaal, omtrentligt Maal som tages ved Øiesyn. Tell. o. fl.

Augne-ring, m. Huulheden i Ansigtet omkring Øinene. (Sjelden).

Augne-stein, m. Øiesteen.

Augne-syn (Ognesynd), f. Øiesyn.

Augne-vår, m. Voer, Slim i Øinene, (Kr. St., Shl.). = Augnasaur (Hard.). Sv. ögonvar; Isl. augnavar.

Augunn, f. (i Hall.), see Aavund.

auka, v. a. (a–a), forøge, formere. Isl. auka. – auka paa, forøges, tiltage (Østenfjelds).

Aukje, m. 1) Forøgelse (Isl. auki). Sjelden eenligt; see Arbeidsaukje, Syndaukje. 2) i Sdm. Fiskeyngel, meget smaa Fiske. (Fl. Auka).

auklast, v. n. formeres, voxe til (om Kvæg). Hard. Aukling, f. Formerelse.

aula, v. n. (a–a; eller: a–te), krybe, skyde sig fremad som Ormene eller Sneglene; ogsaa: mylre, vrimle (om Krybdyr). B. Stift.

Aun, n. Lykke, især med Kvæget. Sogn. (= Hæming). Isl. audna.

Aur, m. Gruusjord; den haarde og grove Jord, som i bjergige Egne sædvanlig forefindes nedenfor Agerjorden eller nærmest ved det øverste Jordlag. Ellers ogsaa om flere Jordarter, som adskille sig fra Muldjorden; saaledes Leiraur, Sandaur, Raudaur. Almindeligt og meget brugeligt. (Isl. aur, grovt og stenigt Leer; i danske og svenske Dialekter: Ør, Gruus, Smaasteen).

aura, v. a. blande med Gruus eller Aar.

auraa, (gammelt Dativ) see annen.

Aure, m. Ørred. Næsten alm. (s. Kræde, Kjoa). I Nhl. Orje el. Aurje, for Aurri'e. Isl. aurridi; Sv. örlax. (I Sdm. forekommer Aurel og Aurride som forældede Navne paa Laxens Yngel).

Aure-kjøa, f. en ung Ørred. (Hard.). I Nhl. Orgakjøa (feilagtig dannet, idet Formen Orje er bleven anseet som: Orgje).

auren, adj. om Jord: blandet med Gruus eller Aur; ueg. om Snee: kornet.

Aur-fòr, f. Agerskjel, en aaben Fure imellem to adskilte Agerstykker (B. St.). I Tell. en dyb Fure til Vandafledning.

Aur-hella, f. det nederste Lag af Gruusjorden (eller Auren), hvori denne gaaer over til en meget haard og tæt Masse. (B. Stift). See Hella.

aurhændt (keithaandet), s. orvhændt.

aur-lændt, adj. om Mark eller Ager, som indeholder megen Gruusjord (Aur). Ag. Stift.

Aur-mold, f. Muldjord blandet med Gruusjord.

Aur-ski'a, f. det nederste Stykke i Ploven (den Deel hvorpaa Plovjernet er anbragt). I Sdm. Aurskide.

aurt, adv. ubeleiligt, forkeert (Yttresogn). Eg sat so aurt. Jævnfør aurhændt (orvhændt).

ausa, v. a. (vis' auste), øse. Isl. ausa (eys, jos). I Sdm. ogsaa om Heste: slaae bag ud.
Ausa, f. en Øse, Slev. Isl. ausa.
Ause-kjær (Auskjer), n. Øsekar som bruges i Baadene. See Kjær.
auskle, see audsleg.
Aust, m. og adv. Øst. Isl. austur).
austa (austa-til, austan-te), østenfra.
Austa-drag, n. østlig Vind i Skyerne. See Drag (i B. Stift: Draatt o. fl.).
Austa-kjøla, f. en svag Blæst fra Østen. (B. Stift). Ellers Austavind.
aust-hall (-halt), adj. hældende mod Øst (om Marker). Nhl.
austleg, adj. østlig.
Aust-mann (i B. Stift), Østlænding.
Austr (Auster), m. Vand som samler sig i en Baad. Isl. austr. (Af ausa).
Austr, f. et Redskab til at øse med. (Tildeels i B. Stift).
Aust-yrje, f. langvarig Østenvind. Rbg. Tell.
av, præp. (med Dativ), af. (Skrives i Isl. og Sv. af). Eenligt kun i Kr. Stift (av, Tell. Raabg. – a, Stavanger Amt); ellers sammensat med ut: utav, uta, 'ta; eller ogsaa; utaav, utaa, 'taa (Søndre Berg. Hall. Valders, Guldbr.); f. Ex. 'ta Tre, af Træ; – ta Skogj'a eller taa Skogj'æ, af Skoven. Ved forældede Dativer er Formen av mere almindelig; f. Ex. av-lagje, s. Lag; av-sumre, see Sumar.
av (nogle Steder: aav), adv. 1) af, fra. – leggje av, aflægge. sleppe av, slippe fra, blive skaanet. telje av, fraraade. Han tok aava-av, han tog blot af Overfladen. Vinden sto inna-av (Sdm.), Vinden blæste østenfra. – 2) afsted, bort, hen. reise av, reise bort. Han strauk av, han rømte. (See aav). Dæ bar av, det gik afsted. – 3) itu, i Stykker. Almindeligt. (Isl. og Sv. af). slite av, slide itu. Dæ datt av, det brast itu. – 4) om en Fuldendelse eller Afgjørelse. Dei ha pløgt av, de ere færdige med Ploiningen. Me ha snakka dæ av, vi have aftalt (eller afgjort) det. – D'æ meir av elde so att' æ (Sdm.), der er mere færdigt, end der staaer tilbage.

---

2. Den sidste Deel af Ordene under H.

Hø, f. en Forhøining, Høide, Bakke, især paa en Fjeldryg. (Guldbr.) – Jævnfør Isl. hár, adj. og hæd, f.
høg', adj. høi (i de alm. Betydn.). Sv. hög. – høg Sjø, høit Vande. Dæ gjekk ein høge Gang, det stod paa Nippet. Høge-Borsenden, den øverste Bordende. Te bère høgan Hest (gam. acc.),

at bære En paa Nakken eller Skuldrene (en Leg; Sdm.). – Foruden den almindelige Form hog, med comp. hogre, sup. hogst, har man i Sætersdalen: haag', hægre, hægst og Subst. Hægd; i Nhl. hæst og Hædd, – hvilket, i Forening med det Isl. há(r), hærri, hæstr, – og de mange Stedsnavne med haa (Haanes, Haavoll o. fl.), viser, at Ordets gamle Form ikke er hog, men haa eller haag. – Hog har derimod havt en ganske anden Bemærkelse, nemlig: magelig, let (Isl. hægr), der nu er ganske fortrængt af den forrige, undtagen i Sætersdalen, hvor dette Ord forekommer i neutrum (hogt). See hoglege, hogfor og hogvint, som alle høre hertil.

hog-bara (–bala), adj. høibordet, om Baade. Guldbr. See Bar.

hog-beina, adj. s. hogfott.

Hogd, f. 1) Hoide, Hoihed (som Beskaffenhed). Hægd (Sæt.), Hædd (Nhl.). 2) Hoide, ophoiet Sted eller Stilling. Dæ snøva i Hogdenne (Dativ). Han kom seg i Høgda (svang sig op, blev ophoiet). 3) Forhøining, Bjerg, Fjeld. (Mest i Ag. Stift, især Hall. Guldbr.). 4) Stokværk, Etage. Nerste Hogda, andre H. – See einhog, tvihog. 5) i Seiladsen: Luvart, Vindsiden. Set deg i Hogd, sæt dig til Luvart. 6) blot i bestemt F.: det meste, den største Deel. Dei ha faatt Hogda (Sdm.), de have faaet det meste.

hog-farma (el. -fermd), adj. hvis Ladning rager hoit op.

hog-fjella (el. fjelt), adj. om et Landskab, som har høie Fjelde.

Hog-fær, f. hoi Levemaade, det at man lever paa en stor Fod. Vælfæra æ bere elde Hogfæra.

hog-for, adj. som farer magelig afsted. (Tell.). Af hogt, 2.

hog-fott', adj. hoifodet, hoibenet. – Han æ'kje hogfotte (figurl.), han har ikke meget at stole paa.

hoglege (hogle), adv. mageligt, bekvemt. (Mandal, Rbg. Tell. Nhl.). S. hogt, 2.

hog-liva, adj. stormavet. (Nhl.). Jfr. Sv. högmagad.

Hogljo (for Hogljod), m. (Sogn), = Hogmæle.

hog-lændt, adj. hoit liggende, om Eng og Ager. (Østenfjelds). Sv. högländ.

Hogmæle, f. offentlig Omtale (Sdm. Nfj. o. fl.). Dæ kom i Hogmælaa, det rygtedes, blev bekjendt. Isl. hámæli, n.

hog-mælt', adj. som har en hoi Stemme.

hogna, v. n. (a–a), blive hoiere. Nogle Steder ogsaa v. a. gjore eller sætte hoiere; hvilket rettere skulde hedde hogra.

hograud, adj. hoirod.

hogre, adj. 1) hoire (hogra Haandæ, sd. Berg.). Sv. höger. Isl. hægri. – 2) comp. hoiere. Isl. hærri.

Hog-sèt, n. Hoisæde, Hoibænk. Lyder tildeels som Hekset; i Nhl. Hauset, Haust. (Jf. Isl. hàsæti.).

høgst, adv. høiest. høgst aa Dag, midt paa Dagen (Sdm.). Ligesaa høgst aa Natt, Sùmar, Vinter. Istedet herfor hedder det østenfjelds høgst Dags (høstags), i Nhl. hæst Dag.

høgst, adj. (sup.), 1) høiest; 2) mest (nordlige Distr.). Høgste Parten, den største Deel.

høgt (haagt, Sæt.), adv. høit. høgt Middag, vel (eller lidt over) Middag.

høgt, adj. n. og adv. mageligt, bekvemt, let. (Sæt. Tell.) Dær æ sò høgt aa godt te kòma fram. Isl. hægt. See Anm. under høg.

Høg-tid, f. Høitid. høgtia, v. n. (i Sogn) gjøre meget Væsen af noget; gjøre Opvartning, være ydmyg for at faae noget. Me laut gaa so længje aa høgtia, før me fekk da.

høg-vint', adj. let at dyrke eller bearbeide. Sæt. = letvinna.

Høi, n. Hø. Isl. hey. Høi-brùt, f. brùt.

høia, v. n. (a–a), arbeide med Høet, tørre og indsamle Hø. Isl. heya. Deraf Høiar, m. Høiing, f.

Høi-aar, n. Aar med Hensyn til Høavl.

Høiende, n. Pude, Hynde. Sv. hyende; men Isl. hægindi, hvorfor det synes udledet af høg (magelig).

Høifaang, f. Faangan.

Høi-flekk, m. en Deel Hø, som er udspredt for at tørres.

høilaus, adj. som mangler Hø. Deraf Høiløise, f.

Høi-meis, f. see Meis.

Høimola, f. Skræppe (en Urt), Rumex crispus. Berg. Stift. Ellers Høimaalu (Tell.), Heimule (Gulbbr.). Isl. heimanioli (nioli, en Stængel); alligevel er Oprindelsen uvis.

Høi-onn, f. Høslæt, = Slaatt.

høira (e), v. a. og n. (e–de; men i B. Stift heire, haurde eller haure, haurt), at høre. Isl. heyra. Jævnf. lya (lyde). høire aat, lytte nøie til; ogs. spørge efter noget. høire ette ein Ting, forhøre sig om noget, efterspørge, begjære. høire te, tilhøre. Dæ va høirande te di (Sdm., Gbr. o. fl.), man maa formode det, efter hvad man hørte.

Høirsla, f. (ogs. Høirsl, f. og Høirelse, n.), Hørelse.

høisa, v. n. (e–te), raabe til En, (som er langt borte). Mandal, Raabg.

Høi-stae (for stade), m. det oplagte eller opstablede Hø i Laden. (Kr. Stift). = Høistabbe (Sogn o. fl.), Høistaal (nordl. D.).

Høi-tærre, m. Veir som er gunstigt for Høets Tørring. Vestenf.; derimod: Høiturk og Høivær østenfjelds. Te halda Høitærre, at tørre Hø. Høitærres-dag, en gunstig Dag for Høbjergningen. = Høiværsdag, østf. See Tærre.

Høl, m. see Hyl.

høla, v. a. og n. (e–te), smigre, kildre ved behagelige Forestillinger. (Jæd. Tell. o. fl.). Ellers øle, ølla. Isl. hæla, rose.

høl en, adj. tilbøielig til at smigre.
Høling, m. s. Høring.
Høna, f. Høne. (Ordet Høns er plur. n.).
Hønse-bær, Korneelbær (Cornus svecica); Sydl. Distr. Ellers Skrubbe o. fl.
høre, v. a. s. hæra, 2.
Høring eller Høling (for Hyrding), m. en Fævogter, Hyrde. (Hall. Ringerige). Ellers = Gjætar, Gjætl. I Tell. og Raabg. hedder det Hjuring (for Hjording); sammesteds siges ogsaa Gjure, for Gjor (Gjord, Baand) — Isl. hirdingi, af hiörd eller Hjord, hvilket sidste nu er ganske forældet hos os, men derimod brugeligt i Danmark. Efter Molbechs Dial. (Side 211) siger man i Jylland Hior eller Hiaar for Hyrde; sammesteds forekommer ogsaa Ordet Hjorung.
høva, v. a. og n. (e-de), 1) afpasse, faae noget til at passe eller træffe sammen. Sjelden (Hall. o. fl.), hvorimod v. n. i Betydningen falde sammen, passe til hinanden, – er almindeligt. See høva, v. a. og Høv, n. 2) om Omstændigheder: føie sig, indtræffe. Dæ høvde so te. Dæ høvde inkje so fyre meg. 3) træffe, møde, f. Ex. En paa Veien. (Hard. Shl. Jæd.). 4) træffe, ramme (noget som man sigter til). Sæt. Tell. (Isl. hæfa.). 5) v. n. m. Dativ: passe, være passende for (Almindeligt). Isl. hæfa. Sv. höfvas.
Høve, n. 1) en passende Ting, det som passer for En. 2) Tilfælde, indtræffende Omstændighed (Nhl. Shl. o. fl.); ogsaa Lykketræf, Slump.
Høvel, m. s. Hyvel.
høveleg', adj. passende. (Alm.).

3. En Deel af Ordene under S.

Skjodn (for Stjorn), n. huuslige Sysler, især Kvægets Fodring og Pleie; ogsaa Huusholdning (sjeldnere). Voss. (Isl. stiorn, Bestyrelse). Jf. Styr, Styrn.
skjodna (f. stjorna), v. n. 1) gaae jævnt eller i lige Linie. (Voss). 2) fodre og røgte Kvæget; = skjødna, Hardanger, Søndhordlehn. Ellers stia, agta, stulla o. fl.
Skjol, n. 1) Skjul; især Skur, aabent Huus. Tell. (= Skyle; jfr. Skaale). Isl. skjol, Skjul. Heraf skyla. 2) en Luge, hvormed Lufthullet (Ljoren) paa Røgstuerne tillukkes (Sdm. o. fl.). 3) den Feil, at Tandkjødet vorer ind over Tænderne (paa Heste). Sdm. o. fl.
Skjold, m. s. Laasskjold.
skjolde, v. n. om Sneen, see flekka.
Skjor, f. Skade (en bekjendt Fugl). B. Stift, Guldbr. Hedemk. Derimod Skjor (Hall. Vald.), Skjær (Tell. o. fl. østf.),

Skjeer, Fl. Skjera (Jæd. Shl.). Isl. skjör og skær. See Skate.

skjoret' (skjørut), adj. lysstribet eller hvid paa Siderne (ligesom Skaden).

Skjor-tjeld, m. Strandskade (Hæmatopus). Jf. Graatjeld.

Skjor-væng, m. et Slags Ørn, som er hvid paa Midten af Vingerne. (Sdm.)

Skjot, n. Bortjagelse. (Sdm.)

Skjot, m. 1) Skyds, Befordring. (Gbr.) = Skyss, Skjuss. Jfr. skjot, adj. og skjota, v. 2) Person eller Følge, som reiser med Skyds. 3) Bortjagen, hurtig Fordrivelse.

skjot', adj. snar, hurtig, rask (til at komme afsted). Tell. Sæt. Af skjota, v. Isl. skiotr.

skjota, v. a. og n. (skyt', skaut, skòte), skyde. Isl. skiota. Infinitiv hedder østenfjelds skjote (sjote) og i de nordl. Distrikter skjøte. Betydningen har mange Forandringer; saaledes A. v. a. 1) skyde, drive eller flytte afsted med nogen Hurtighed. skjote fram, støde frem. skjøt dæ unda, flyt det tilside (Jf. Skjøt, Skutel, skutla). skjøte einn aaver Fjaaren (Sdm.), sætte En over Fjorden (Jævnf. Skjot). Han skaut paa Hæranne, han trak paa Skuldrene. Afvigende: a) jævne eller slette noget ved at skyde det over en Langhøvel. skjota Stav. Heraf Skothyvel, hyvleskoten. En ganske afvigende Betydniug har Talemaaden: skjøte Gann (skyde Garn), nemlig at forsyne Garnet med Toug paa Kanterne eller Omkredsen; see Skot. b) vrage, udskyde eller bortkaste det sletteste, f. Ex. af Fisk. Heraf Utskot. c) henskyde, henstille, skjote te Skjels (Tell.), skjota te Vitnes (B. Stift), tilkalde Vidner, kræve Nogen til Vidne. d) med paa: opgive omtrentlig, anslaae noget paa Slump. Skjot paa, kor mykje du vil gje', sig omtrent hvormeget du vilde give. 2) afkaste, skyde fra sig. skjota Isen (om frosne Sager), Hamen (om Slanger). Om Hundyr: kaste Fosteret, abortere. Heraf Skotning. 3) skyde med Skydevaaben. Jf. Skot, skotfri, Skotmaal, Skotvidd. B. v. n. 4) glide, rende, fare hurtig afsted (om Slæder, Baade, Fisk i Vandet o. s. v. Dæ skyt' unda, det glider bort. Heraf Undaskot. Han skaut stad (Nfj. Sdm.), han gled og faldt. Føtenne skaut unda 'naa, hans Fødder glede. Uegentlig: Dæ skaut ti me (Sdm.), det faldt mig pludselig ind. 5) skydes frem, komme op (Jfr. Utskot, Uppskot, Framskot). Han skaut uppatt' or Vatne, han kom op igjen af Vandet. Flod'a heve skote, Havet har steget høiere op, der har været høi Flod. Om Kornet: springe ud, saa at Axet viser sig. Heraf skòten, Skotblad, Skotholk. 6) rage frem, staae længere ud (Sjelden). Jfr. Skot, skute, v. n. Skaut og skjøita.

skjotast, n. n. eller skjotast um, glide ud, gaae forbi hinanden (om to Kanter, som

skulde falde sammen); figurlig slaae feil, mislykkes.

skjote, v. a. (a–a), jage, drive; ogsaa tugte (Sdm. hvor skyde derimod hedder skjote). Betydningen: skydse – synes at forekomme ved Dovre. Jf. Skjot og skyssa (ɔ: skyt-sa).

skjot-før', adj. rask, som farer hurtig afsted. Tell.

Skjotleik, m. Hurtighed (Tell.).

skjott, adv, snart, hurtigt. (Sæt. sjelden). Isl. skjott.

skjot-øgd, adj. skræmt, forskrækket (Sdm.). Ordets sidste Deel kommer formodentl. af øgje, v. (frygte, ræddes) og Ogje (Rædsel).

Skjuk-far, se Stykfar.

skjur (eller sjur, for stjur), adj. stiv, ikke smidig (Kr. Stift), see styr.

skjurna (sjurna), v. see styrna.

skjyld, skjyma, skjyr, – see skyld o. s. v.

Skjæk', Fl. s. Skaak. – skjæk', v. s. skaka.

Skjæl, f. Fl. Skjelja (r), Musling; Muskelskal. Isl. skel. I de Former, som have j, forandres Vokalen til e, saaledes: Skjeljebotn, m. Grund som er fuld af Muslinger. Skjeljesand, m. Sand af knuste Muslingskaller. skjeljevaksen, adj. bedækket af Muslinger.

Skjæl, m. en udvidet Rand, f. Ex. paa en Klokke. Tell.

skjæle, v. n. (e–te), udvide sig i Enden, have en bred Aabning (Tell.). Af Skaal.

skjæmd', adj. 1) skamfuld (Sdm.); 2) fordærvet, ilde medhandlet. Alm.

skjæmma, v. a. og n. (e–de), 1) skj. paa ein, skjende paa En, faae ham til at skamme sig. (Ikke alm.) 2) fordærve, handle ilde med (s. utskjæmd); besudle, tilsmudse; – figurlig: fordærve En, foraarsage at han opfører sig slet. (Almindeligt). Dei ha reint skjæmt ut Bonna sine, de have aldeles forvænnet (eller fordærvet) sine Born.

skjæmmast, v. n. skamme sig. (Imp. skjæmdest, sup. skjæmst).

Skjæmsle, f. Skjend, Irettesættelse. (B. Stift). Han fekk ei Skjæmsle.

skjænast, v. fortørres; og Skjæning, f. Fortørrelse. (Sdm.)

skjæne, v. n. (e–te), løbe skjævt, dreie sig til forskjellige Sider, som en Fugl i Flugten, eller en tynd Skive naar den kastes. Tell. (= skiva seg). S. skaana og Skaa.

Skjæne, f. en tynd Skive. Tell.

Skjænk, m. Drik; Beværtning med Drikkevarer. Isl. skenkr.

skjænkja, v. a. (–kje, –kte), beværte med Drik. skjænkt', beskjænket, beruset.

Skjænkjar, m. Skjænker (= Kjellarsvein). — Skjær, f. see Skjor.

skjær', adj. moden, som kan afskjæres (om Korn). Af skar (skjera). Alm. S. jamskjær, fullskjær, vanskjær. 2) = skir.

skjæra, sjæra, – see skjèra.

Skjæra, f. 1) en Sax. (Synes at være almindeligt). Isl. skæri, n. Jf. Soks 2) see Skjæru.

Skjæring, m. Kjedelkrog (Vestenfjelds

Gbr. o. fl.) = Skore. Skjæringe-lag, n. Indsnit el. Hager i Kjedelkrogen, hvorved Kogeredskabet kan flyttes op og ned.

skjærna, v. n. (a-a), blive moden til at skjæres (om Korn).

skjærr', adj. sky, ræd, som let skræmmes. Næsten alm. især om Dyr. Isl. skiarr. (Jf. skyr).

skjærra, v. a. skræmme (Ikke alm.).

Skjæru, f. en Segel (= Sigd). Tell. Budskerud (Sv. skära). Skyru (Sjyru) er deels det samme, deels en større eller mere krummet Segel. (Toten, Hedemarken o. fl.).

skjæv', v. see skava. Skjævel, see Skjèvel.

skjødna, see skjodna.

skjøgl, adj. og skjøgle, see skjègl.

skjøgna, see skygna.

skjøira, v. n. tumle, fare ubetænksomt afsted. (Hard.). skjøiralè, adv. uforsigtigt. skjøiren, adj. fremfusende, uforsigtig.

Skjøit, m. Sammenføining, Stedet hvor to Stykker ere sammenføiede. Isl. skeyti, n. 2) et tilføiet Stykke. S. Skaut, m. Botnaskaut.

skjøita, v. a. (e-te), 1) sammenføie to Stykker (især langagtige, f. Ex. Stokke, Toug, Traade o. dsl., idet man fæster Enderne i hinanden). Skjøite ihop, skj. attaat. Isl. skeyta. Egentl. sammenskyde, af skaut (skjota). 2) øge (skjøde), forlænge eller gjøre større ved at sætte et Stykke til. (Jfr. renna). Sv. sköta. Almindeligt og meget brugeligt.

skjøita, 2 v. a. (e-te), skjøde, give Skjøde paa (en Gaard). Sv. sköta.

skjøita, 3 v. a. og n. (e-te), skjøtte, have Omsorg for. skjøite seg sjøl. (Ikke meget brugeligt). skjøite ùm, agte, bryde sig om (= bry, giva ùm, kjære seg ùm). Isl. skeyta. S. oskjøiten og skjøitelaus.

Skjøita (Skjøte, n. St.), f. Skjøde.

Skjøita, 2 f. en Skude, liden Jægt. (Stavanger Amt, Shl.).

skjøite-laus', adj. 1) skjødesløs, ikke agtsom eller omhyggelig; 2) forvoven, dumdristig. Heraf Skjøiteløise, f. (Almind.)

Skjøiting, f. 1) = Skjøit. 2) Handlingen at øge eller skjøde.

Prøver af Grammatiken.

Det synes rigtignok mindre nødvendigt i nærværende Skrift at meddele Prøver af Almuesprogets Grammatik; men imidlertid kunde det dog være tjenligt at give en foreløbig Underretning om den Plan, hvorefter man

har behandlet Sagen, og derved anføre nogle af de Stykker, som bedst kunne tjene til Exempler. Skjønt disse Stykker her komme til at følge efter Prøverne af Ordbogen, er det dog ikke Meningen, at denne skulde først udgives; det vil tvertimod blive nødvendigt at lade Grammatiken gaae forud, for at man i Ordbogen kan henvise eller henholde sig til samme ved de forskjellige Dialektformer, som ellers vilde medføre en vidtløftig og ofte gjentagen Forklaring.

Den Plan, som er fulgt ved Sprogets Behandling i denne Henseende, gaaer ikke saa meget ud paa at tilveiebringe en Grammatik efter den sædvanlige Maade, som at give en Fremstilling af Sprogets Regler i en saadan Orden, som disse Regler selv synes at kræve. Man burde her ikke blive staaende ved det Ydre af Sproget, eller efter sædvanlig Brug blot give en Oversigt af Formlæren; man burde derimod forsøge at trænge dybere ind i Sagen og søge at forklare selve Ordforraadets Udviklingsmaade, saa meget mere som Sproget i denne Henseende giver en rig Anledning til interessante Iagttagelser, medens derimod dets Formlære taber meget i Interesse ved de mange forskjellige Dialektformer. Jeg har saaledes fundet det nødvendigt at optage en Orddannnelseslære og at behandle denne med nogen Udførlighed. Da jeg ikke kjender til nogen tilstrækkelig Bearbeidelse af dette Emne i andre Grammatiker, har jeg her som i flere Tilfælde været nødt til at behandle Sagen blot efter eget Skjøn; man kan saaledes frygte for, at Behandlingen maa blive feilagtig, men derfor vilde jeg dog ikke afholde mig fra et Forsøg, som ialfald maa have den Nytte, at det kan give Anledning til videre Granskning af Sagen.

Det Udkast til en Grammatik, som vil blive lagt til Grund ved Sagens videre Behandling, er deelt i følgende Affsnit: 1) om Bogstaver og Udtale, 2) om Ordenes Dannelse og Afledning, 3) om Ordenes Forandringer (Formlæren), 4) om Ordføiningen (Constructionen), 5) om Sprogarternes Forskjellighed (Dialektlæren). Hertil vil maaskee endnu lægges en sjette Afdeling, indeholdende en Samling af korte Læsestykker i nogle af de vigtigste Dialekter, hvortil man kunde vælge enkelte Stykker af en Saga

eller en gammel norsk Bog, saaledes at Originalen blev sat foran og Oversættelsen i et Par Dialekter ved Siden.

Af Grammatikens første Afdeling, som omhandler Bogstavsystemet og Bogstavernes Overgang i afledede Ord og Former, anføres her blot den vigtigste blandt de Paragrafer, som handle om Omlyden eller Vokalernes Forandring.

(§ 43 i Udkastet.)

De mærkeligste af Vokalernes Overgange ere følgende:

1) a til ò, som: flat Flòta, halv Hòlva, vaka Vòka, Blad Blòd (ↄ: Blade, Isl. blöd). I nogle Tilfælde seer det ud som om a skulde være afledet af ò, f. Ex. Bork barka, Logg lagga, Ogn Agne, Fonn Fanne (plur.) Nòt Natcskog. Men da a ellers overalt findes at være Stammevokal, kan man vistnok antage, at dette ogsaa er Tilfældet her; idet enten den sidste Form er den ældste, eller Stamordet har havt to sideordnede Former, saa at den ene ikke kan ansees som afledet af den anden. — En sjeldnere Omlyd er: a til ù, som: kald Kùlde, skar Skùr.

2) a til è, som: fast feste, Lass lesse, glad Glède (Nfj.). Som en ubetydelig Afvigelse herfra mærkes Omlyden: a til æ foran m, n og r, især naar endnu en Konsonant paafølger; som: Dam dæme, Land lænde, Arv ærve. Hertil hører ogsaa Forandringen ò til è, som: Fonn fenne, Nòt Nèt(er); flere af de Ord, som høre hertil, have nemlig ogsaa en Form med a, f. Ex. Ton Tenn(er) Tanne-værk. Desuden kan her anføres den sjeldne Omlyd: a til ì, og a til ỳ, som: Hagl higle, Halm Hylma, Nagle Nygla.

3) aa til æ, som: Laas læsa, vaat Væta, Aakr Ækra.

4) o til ø, som: mot møte, tom tøme, Krok krøkje.

5) jo til y, som: Ljos lyse, ljot Lyte, Skjol skyle, fljota flyt. Ligesaa: ju til y, som: djup dypest, sjuk Sykje, fjuka fyk.

6) u til y, som: Hus hyse, Knut knyte, sur Syra, ut ytre. Ligesaa; ù til ỳ, (aabent) som tung tyngje, upp yppe.

7) ò til ỳ, som: Ost yste, Botn Bytning, Orm Yrme.
8) au til ò, som: laus lòsa (ɔ: løsne), braut bròten, draup Dròpe. Sjeldnere: au til ù, som: flaug Flùga, skaut skùta.
9) au til øi, som: laus løise, blaut bløite, flaut fløite.
10) ei til ì, som: heit Hìte, bleik blìke, dreiv drìven. Herved kan ogsaa anføres den sjeldne Omlyd: è til ì, som: Segl sigle, vèga Vigt. Man maa her erindre (hvad der forhen i Grammatiken er anført), at aabent i og y ikke finder Sted foran gg, kk, ll, nn, gl, gt (og nogle andre), men gaaer i disse Tilfælde over til en lukt Vokal.

Den anden Afdeling af Grammatiken omhandler Ordenes Afledning og Sammensætning. I Udkastet er Afledningen behandlet saaledes, at de forskjellige Former og Endelser ere anførte i en vis Orden med en tilføiet Forklaring over de Begreber, som betegnes ved disse forskjellige Dannelsesmaader. Efter nærmere Overveielse har jeg imidlertid fundet det mere tjenligt at opstille selve Begreberne i en vis Orden og derved anføre de Former, ved hvilke de sædvanlig betegnes. Til Prøve af denne Behandlingsmaade meddeles her den tredie Klasse af de Afledninger, som gaae ud fra Tingsbegrebet (Substantivet), nemlig:

Adjektiver af Substantiver.

64. De Begreber, som sædvanligst udtrykkes ved dette Slags Adjektiver, ere følgende tre: 1) besiddende, som er forsynet eller beheftet med (Tingen), f. Ex. buka (ɔ: buget) af Buk; 2) forbunden med, f. Ex. harmeleg af Harm; 3) tilhørende, f. Ex. finsk, af Finn, m.

65. (1, a). Det første af disse Begreber udtrykkes ved Ord af forskjellige Endelser, som dog kunne henføres til tre Arter, hvis Forskjel grunder sig paa Beskaffenheden af den Ting, som en Gjenstand forestilles at have eller besidde. Naar det, som Gjenstanden har, er kun enkelte og sandselige Ting, bliver Beskaffenhedsordet dannet paa samme Maade som de saakaldte Participier, idet Stamordet gaaer over til et Adjektiv ved at faae Endelsen a (= ad), d eller t, sjeldnere en; f. Ex. ringa af Ring,

litá eller litt af Lit (Farve), trædd af Traad, øigd af Auga, hært af Haar, sølt af Sol, sænden af Sand. Disse Ord forekomme kun sjelden eenlige, men derimod hyppig i Sammensætning; f. Ex. laagfjella, tunnskya, bærarma, blaaøigd, storbrynt, storføtt, letthændt, høgmælt. Naar Ordet har en Aflednings-Vokal (æ, ø, øi, y), eller dannes ved Omlyd af Stamordet, bliver Endelsen sædvanlig – t eller d, men i andre Tilfælde derimod – a, ligesom i Verbernes Former. Der gives saaledes undertiden en dobbelt Form, som: stor-aksa og stor-ekst, tviknappa og tviknept, laanghaara og laanghært.

66. (b). Naar det, som Gjenstanden er forsynet eller beheftet med, skal forestilles som en Mængde eller som flere eensartede Ting, faar Ordet Endelsen et eller ùt (Isl. ottr); f. Ex. bakket, flekket, rukket (ɔ: rynket), steinet, tuvet, roset, kvistet.

Anm. Denne Endelse lyder forskjellig i Dialekterne; saaledes ette eller ìtte (Bergens Stift o. fl.), ùt, utte (Tell. Hall.), òt eller aatt (Guldbr.), att (Trondhj.); f. Ex. krokette, krokutte, krokaatt, krokatt.

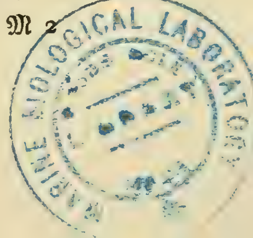
67. (c). Naar det, som tillægges Gjenstanden, ikke er nogen sandselig Ting, men en vis Evne eller Tilstand, faaer Adjektivet derimod Endelsen ùg eller ig (Isl. ugr); f. Ex. minnug, vìtug, svevnug (somnug), nyttug, lystug, dygdig (ɔ: kraftig).

68. (2). Det andet af de foranførte Begreber (nemlig: forbunden med en Ting eller Omstændighed) udtrykkes ved Adjektiver paa lèg (lè) og sam (Isl. legr, samr), f. Ex. faarleg, roleg, gagnleg, lukkeleg; morosam, brysam, mødesam. Hertil høre ogsaa nogle faa Ord, som ende paa all (i Tell. aal), som hùgall, mødall, frostall.

Det maa anmærkes, at disse Endelser ogsaa finde Sted ved Ord, som dannes af Verber.

69. (3). Begrebet: tilhørende, passende eller bestemt for (§ 64) – udtrykkes ved Adjektiver paa lèg og sk (isk), f. Ex. folkeleg, manneleg, kungeleg; dansk, russisk (eller rysk). Den første Endelse er i denne Betydning kun lidet brugelig, eller ialfald langt mindre anvendt, end den ved

en større Uddannelse af Sproget kunde og burde være. Den anden Endelse er indskrænket til nogle faa Ord, som deels dannes af Nationers Navne, deels af fremmede Ord, f. Ex. histørisk. Uagtet denne Form forekommer hyppig i de gamle Skrifter, synes den dog at have en vis fremmed Klang og at være mindre passende til Sproget. Den bliver saaledes oftest ombyttet med Substantivet i Sammensætningsform, f. Ex. Upplands (oplandsk), Trandeims (trondhjemsk), Sògne eller Saugna (sognsk), Tyrke eller Turka- (tyrkisk).

Den tredie Afdeling indbefatter Formlæren og er temmelig stor i Forhold til de øvrige Affsnit. Af denne anføres her blot et Stykke, som staaer i Forbindelse med det, som forhen er anført angaaende Omlyden.

Verbernes Former. Første Konjugation, anden Slægt.

149. I den anden Slægt ender Præsens paa e (Tell. er), Imperfektum paa de og te, Supinum paa t, Imperativ uden Endevokal; f. Ex.

Infinitiv:	tøma, e.	mæla, e.
Imperativ:	tøm!	mæl!
Ind. Præs.:	tøme (r)	mæle (r)
Imperfekt.:	tømde	mælte
Supinum:	tømt	mælt
Particip.:	tømd' (e)	mælt' (e)

Anm. Præsens faaer i Tellemarken og Raabygdelaget r, altsaa tømer, mæler, som, vel at mærke, ikke maa læses tomær eller mælær.

150. Til denne Slægt hører et betydeligt Antal Verber, hvoriblandt de allerfleste af de Verber, som dannes af andre Ord ved at faae Omlyd, f. Ex. bløite, bøte, dæme, føre, hyse, kjøle, kvesse, lyse, løise, møte, skyle, tyne o. s. v. Det er fornemmelig de Verber, hvis Rodvokal er æ, ø, øi eller y, som antage denne Formdannelse; hvorimod de Verber, der have Stammevokal (a, aa, o, u, au, ei), sædvanlig forbindes med Formerne i den første Slægt (nemlig a i Præsens, Imperfektum og Participium).

151. De Verber, som have g og k foran Endelsen, faae et ind-

skudt j i de Former, hvori en Vokal umiddelbar paafølger, men ikke i andre Tilfælde; f. Ex.

Infinitiv:	pløgja, e.	tænkja, e.	Imperfekt.:	pløgde.	tænkte
Imperativ:	pløg!	tænk!	Supinum:	pløgt	tænkt
Ind. Præs.:	pløgje (r).	tænkje (r).	Particip.:	pløgd' (e).	tænkt' (e).

I nogle Ord, som have øi, y eller i foran g, falder g og j saaledes sammen, at det første ikke høres i Udtalen; f. Ex. bøigje (bøie), drygje, (drye ɔ: gjøre drøiere), vigje (vie, i Sogn vige). Naar ingen Vokal paafølger, er g tydeligt; saaledes Imperativ bøig, dryg, vig; – Imperf. bøigde, drygde, vigde.

152. Til denne Slægt hører ogsaa endeel passivformede Verber, i hvilke Præsens ender paa est (= ìst), Imperfektum paa dest og test, Supinum paa st, som lægges til Ordets egentlige Rod; f. Ex.

Ind. Præsens:	syneſt.	blygjeſt.	likjeſt (ɔ: ligner)
Imperfectum:	synteſt.	blygdeſt.	likteſt
Supinum:	synſt.	blygſt.	likſt

153. Ved denne Afdeling af Verberne maa endnu mærkes: 1) Nogle Ord, som i Roden have d eller t efter en anden Konsonant, blive i Præsens og Imperfektum ganske ligedannede (undtagen i de faa Dialekter hvor Præsens har r), f. Ex. hænde (hænder og hændte), velte (vælter og væltede); ligesaa sende, feste, skifte, dryfte o. fl. (i Tell. og Raabg. derimod hænder, hænde; fester, feste o. s. v.). Naar den sidste Konsonant derimod er enkelt d eller t, dannes Imperfektum blot ved Fordobling af denne, som leide (Nfj.), leidde; møte, møtte; byte, bytte. 2) Naar Efterlyden er ll eller nn, bortfalder den egne Udtale, som den har i visse Dialekter, saasnart en ny Konsonant tilføies; f. Ex. fylle (fyilje, fydle, fydde), Imperfektum overalt fylte; – kjenne (kjèngje, kjèdne), Imperf. kjende. Naar Efterlyden (eller Enden af Ordets Rod) bestaaer af flere Konsonanter, bliver den sidste af disse tildeels utydelig, naar den støder sammen med t i Endelsen; saaledes høres sædvanlig mærte for mærkte, tùrte for turvte, hjelte for hjelpte.

Den fjerde Afdeling, som omhandler Ordføiningen, maa her for Kortheds Skyld ganske forbigaaes. Derimod antager jeg, at her bør gives en kortfattet Underretning om den femte Deel, nemlig Dialektlæren, for at Læseren kunde faae en Oversigt af Sprogets Forgreninger og de Former, hvorefter disse nærmest kan bestemmes. Idet man saaledes forbigaaer Alt, hvad der bliver at anføre om hver enkelt Dialekt, meddeles her blot de Former og Kjendemærker, som tilhøre Sprogets større Forgreninger. Herved maa man erindre, at de trondhjemske Dialekter ikke endnu kunne medregnes, og at denne Oversigt altsaa kun omfatter Sprogarterne i de tre sydlige Stifter.

1. Den nordvestlige Forgrening,

indbef. Sprogarterne i Søndmør, Nordfjord, Søndfjord og en Deel af Ytre Sogn.

Infinitiv ender paa e. De aabne Hunkjønsord ende paa e. Alle Hunkjønsord faae i det bestemte Fleertal enne (eller inne); de lukte faae i Sentallet altid a, de aabne a eller aa. Dativ bruges regelmæssig og er eenformet i hvert Kjøn i Sentallet; det ender i Maskulinum og Neutrum paa a, i Femininum paa enne (eller inne).

Ex. kaste, fare, ei Kiste, ei Skive. Bestemt Fleertal: Kistenne, Skaalenne; Sental: Skaal'a, Kista (i Sdm. Kistaa.). Dativer: mæ Stav'a (m.), i Husa (n.), i Kistenne (f.).

Anm. Ved Hunkjønsord eller Femininer menes her blot de Substantiver som høre til Hunkjøn; ved lukte Substantiver forstaaes (ligesom i Rask's Grammatiker) de som ende paa en Konsonant, ved aabne derimod de som have to Stavelser og ende med en ubetonet Vokal.

2. Den vestlige eller bergenske Forgrening,

indbefattende Sprogarterne i Nordhordlehn, Sogn, Voss og Hardanger.

Infinitiverne og de aabne Hunkjønsord ende paa a. Femininerne faae i det bestemte Fleertal enna (Hard. enna og unna); de lukte faae i Sentallet æ eller i, de aabne aa eller o. Dativ bruges kun tildeels; i den ene Dialekt er det toformet i Maskulinerne.

Ex. kasta, fara; ei Kista, ei Skiva; Skaalenna, Kistenna (Kistunna, Hard.); Skaal'æ (Skaal'i, Sogn), Kistaa (Kisto, Voss, Hard.); mæ Stav'æ, i Enda (Voss).

3. Den sydvestlige eller stavangerske Forgrening,

indbefattende Sprogarterne i Søndhordlehn, Ryfylke, Jæderen og tildeels Dalerne og Lister.

Infinitiverne og de aabne Hunkjønsord ende paa a. Lukte og aabne Hunkjønsord faae lige Endelser, i Eentallet aa eller o, i Fleertallet enne. Dativ forekommer ikke.

Ex. kasta, finna; Kista, Skiva; i bestemt Form: Kistaa, Skivaa, Skaal'aa (i Shl.: Kisto, Skivo, Skaal'o); Kistenne, Skivenne, Skaalenne; mæ Stav'en, i Enden (m.); i Kistaa, i Skaal'aa (f.), ligt Nominativ.

4. Den sydlige eller raabygdiske Forgrening,

indbefattende Sprogarterne i Raabygdelaget og Tellemarken.

Infinitiverne ulige paa e og a. Hunkjønsord paa e og u. De lukte Hunkjønsord adskilles fra de aabne i den bestemte Form (dog ikke overalt); de lukte faae nemlig æ eller i (dog ogsaa a), i Fleertallet inne (inn); de aabne faae a, i Fleertal unne (unn). Dativ bruges kun i een Dialekt (Sætersdalsk). Det ubestemte Fleertal faaer oftest r (– ar i Mask. – ir og ur i Femin.).

Ex. kaste, finne, vèra; – Kiste, Skive, Fùru; Skaal'i (Skaal'æ, Sæt. – Skaal'a, nedre Distrikter), Skaalinne (-inn'); Kista, Kistunne (Fùro, Fùrunne). – Ubestemt Fleertal: Stavar, Endar, Skaalir, Greinir, Kistur, Skivur.

5. Den vestre oplandske Forgrening,

eller Sprogarterne i Hallingdal, Valders og nordre Guldbrandsdalen.

Infinitiver paa e og a. Hunkjønsord paa e og u (samt o). Femininernes Endelser i den bestemte Form ere ulige; de lukte Ord faae – e, i Fleertal inn (idn); de aabne faae – a (nogle o), i Fleertal unn (udn).

Dativ bruges regelmæssig og er toformet i Maskuliner og Femininer. Fleertal mangler r.

Ex. Bestemt Form: Skaal'e, Sol'e; Skaalinn (Skaalidn, Hall. Vald.), Kista, Huva; Kistunn (-udn, Hall. V.), Huvunn. Dativ: mæ Stav'e, aat Hest'e, i Enda, paa Bakka (m.); i Skaal'en, Sol'en; i Kistun, paa Skivun (f.); i Huse (n.).

6. Den østre oplandske Forgrening,

eller Sprogarterne i søndre Guldbrandsdalen, Toten og Hedemarken (og formodentlig ogsaa Østerdalen).

Infinitiver paa e og a. Alle Hunkjønsord faae -a i det bestemte Ental. Dativ bruges regelmæssig og er toformet i Femininerne. Fleertal har sædvanlig r (er eller ær).

Ex. Bestemt F. Skaal'a, Sol'a, Kista, Hua, - Fùrua. Dativer: mæ Stav'a, aat Hest'a, i Enda; - i Skaalen, i Kistun, paa Skivun.

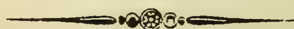
7. Den vigenske Forgrening,

eller Sprogarterne i Distrikterne omkring Kristiania og ved Kristianiafjorden.

Infinitiver og Hunkjønsord sædvanligst paa e. Alle Hunkjønsord faae -a i det bestemte Ental. Dativ forekommer ikke.

(Nyere og mindre ægte Dialekter).

Det maa endnu anmærkes, at det, som her er anført, kun er de mærkeligste af de Former, som ere forskjellige i Sprogets Forgreninger. I Udkastet til Dialektlæren ere derimod mange andre Former og Kjendemærker tillægsviis anførte, ligesom ogsaa de Dialekter, hvoraf enhver Forgrening bestaaer, ere paa vedkommende Sted anførte med Angivelse af de vigtigste Former, hvorved de adskille sig fra hinanden.

Indhold.

Det

Kongelige Norske Videnskabers-Selskabs

Skrifter

i det 19de Aarhundrede.

4de Binds 2det Hefte.

Throndhjem, 1859.
Trykt af Tönnes Andreas Höeg.

Det

Kongelige Norske Videnskabers-Selskabs

Skrifter

i det 19de Aarhundrede.

Fjerde Bind.

Throndhjem, 1846–1859.
Trykt af Tønnes Andreas Høeg.

Indhold.

Det

Kongelige Norske Videnskabers-Selskabs

Skrifter

i det 19de Aarhundrede.

4de Binds 2det Hefte.

Throndhjem, 1859.
Trykt af Tönnes Andreas Höeg.

IV.

Beretning

om

en zoologisk Reise

i Sommeren 1858.

Af

D. C. Danielssen.

Med 2 Tavler.

Bergen, 26 April 1859.

Det Kongelige Videnskabernes Selskab i Throndhjem tilstod mig en Understöttelse af 200 Spd. for i Sommermaanederne at foretage zoologiske Undersögelser af Kyststrækningen mellem Stat og Indlöbet af Throndhjemsfjorden. At jeg netop valgte denne Deel af vort Kystland, havde sin Grund deri, at jeg ansaae denne Strækning for en af de mindst undersögte. Visselig skal man ikke kunne rose sig af at vor Kystfauna er meget vel kjendt, og endnu mindre af at der har været stillet de enkelte Forskere, der have villet berige Kundskaben i denne Retning, de fornödne Midler til deres Undersögelser. Vort Universitet har ikke store Summer at raade over til naturvidenskabelige Reiser i Landet, og for de Naturforskere, der boe udenfor Hovedstaden og ikke ere knyttede til Universitetet, bliver det heelt vanskeligt at erholde nogle Smuler af hine Summer, ikke at tale om, at der i de sedneste Aar har været knyttet saadanne Betingelser til de Reisestipendier i Indlandet, Universitetet har uddeelt, at neppe nogen Mand, der er sig Sagen klart bevidst, kan indlade sig derpaa. Det er derfor saameget mere at paaskjönne, at Videnskabernes Selskab i Throndhjem kommer de Naturforskere tilhjælp, som leve under mindre begunstigede Forholde, og hvis Bestræbelser have viist sig at være til Gavn for Videnskaben. Maaskee skal dette Selskab just derved bidrage en god Skjerv til at faae opklaret Kundskaben om vor Kystfauna, hvilket maa være en Æressag for Nationen at see tilveiebragt ved Landets egne Börn fremfor at overlade det til Udlandets Videnskabsmænd eller Videnskabsinstituter, saaledes som der allerede haves enkelte Exempler paa.

Min Reise paabegyndte jeg i Begyndelsen af Juli i Forening med min Ven og Medarbeider Conservator Joh. Koren samt Professor Lilljeborg fra Upsala, hvilken sidste var ankommen til Bergen for derfra at foretage zoologiske Excursioner, og endte den i Slutningen af August. Molde og Christiansund gjorde jeg til Hovedstationer, og fra disse Steder foretoges daglig Excursioner i större og mindre Udstrækning. Saavel i Molde Fjord, som i Fjordene omkring Christiansund vare Undersögelserne, især naar det gjaldt de större Dybder, forbundne med adskillige Besværligheder, og ikke sjeldent hændte det, at Strömningerne i Söen vare saa stærke, at de gjorde det umuligt for os at anvende Skraben fra Baaden, omendskjöndt hver Baad var forsynet med 4 Roerskarle. Hyppig var Underströmmen saa rivende, at hvor stille end Havets Overflade var, blev dog Skraben af Strömmen löftet saa höit op fra Bunden, at den jævnligen kom tom op. I Juli Maaned, medens vi opholdt os paa Molde, indtraf mange Dage hvor Heden steg til en Höide, der i Forening med den klare Himmel og det fuldkomne Vindstille mindede os om Troperne, og paa de Dage var det ikke muligt at bringe levende Dyr tilbage til vort Hjem for i al Roe at kunne observere dem; de döde nogle Timer efterat de vare komne op fra Dybet, uagtet Karrene, hvori de bragtes, vare beskyttede mod den brændende Sol; men Luften, Klipperne, Söens Overflade og Baadene vare saa stærkt ophedede, at der ingen Kjöling var at finde. Ikke saa ganske sjeldent hændte det, at paa disse hede Dage reiste der sig ud paa Eftermiddagen pludselig orkanagtige Storme, der i et Øieblik oprörte Havet saa forfærdeligt, at Baadene truedes med at knuses mod Klipperne, og det var da ikke at tænke paa at anvende Bundskraben; vi maatte prise os lykkelige ved at være komne op paa en Klippe, hvorfra vi i al Sikkerhed kunde betragte det forbifarende Uveir, som med Alt det, at det hindrede os fra at udföre vor Gjerning, dog var interessant og nyttigt forsaavidt det forskaffede os flere af de betydningsfulde Øieblikke, der ingensinde fremkaldes lettere end ved mægtige Naturbegivenheder. Molde Fjord fik for os en ganske overordentlig Interesse; dens Clima er mildt, dens Bund

er rig paa levende Væsener og dens Omgivelser ere forunderlig skjønne. En saadan mangfoldig Vexlen af Situationer, fra de grönne rigtbevoxede Lier, de venlige skovfulde Øer til de skyehöie Alpetinder, bedækkede af evig Snee, skal sandelig ikke mange Lande kunne fremvise, - og kommer nu hertil det Liv, der bevæger sig i dens dybe Vande, hvoraf saa Meget er uudgrundet, da er det let begribeligt, at Naturforskeren gjerne tilbringer der mange Dage og mange Uger. Fjordens Bund er næsten ligesaa vexlende som dens Omgivelser. Kun paa ringe Dyb fra 10-20 Favne er den i store Udstrækninger jævn og danner temmelig betydelige Sandsletter, der kun hist og her afbrydes af Leerlag, og paa disse Strækninger var det dyriske Liv sparsomt. En og anden Sandboer havde sagtens der sit Hjem, men det var dog Stepper, som vi ikke længere besögte end höist nödvendigt for at lære deres faa Beboere at kjende. Anderledes forholdt det sig med de större Dyb fra 30-150 Favne. Som oftest fandtes Midtfjords en Rende, der udgjorde Fjordens största Dybde, og som paa mange Steder var smal nok — 20-30 Favne —, imedens den i Længden bugtede sig udover hele Fjorden. I denne Rende fandtes leerholdig Dynd, rig paa Levninger af et udslukt Dyrliv, men ogsaa beboet af enkelte sjeldne Krebsdyr, Ledorme og Mollusker, der dog langtfra vare i nogen stor Mængde tilstede. Saadanne Render, som findes næsten i alle vore dybe Fjorde, synes snarere at være Gravsteder for de tilgrundegaaede Individer, der have levet i höiere Regioner, end Opholdssteder, der yndes af andre levende Væsener end dem, der nære sig af Aadsler og hvoraf der ikke findes saa faa endda. Fra Renden i Moldefjord skraaner det paa mange Steder stærkt af i en Höide af 30 - 40 Favne, og paa denne Skraaning traf vi i större Strækninger et sandholdig Leerlag, der af og til afbrödes af reen Klippegrund. I disse undersöiske Lier er Dyrlivet temmelig rigt, og saa ofte vi vare istand til at lade Skraben gjöre en Vandring op over dem, bragte den stedse en god Fangst i Dagen; men for at dette skulde lykkes var det nödvendigt at ligge Midtfjords, og dertil at Söen var rolig, fri for de rivende Underströmninger, der löftede Skraben fra Bunden, - og en saa rolig Söe var

sjelden. Fra Lien hævede sig en steil Klippevæg i en Höide af 40 - 50 Favne, gjennemskaaret af Klöfter, og paa disse Klippevægge fandtes Terebratler, Asterider, Echinider, enkelte Limaer, Coraller samt Svampe. Fra Höiden af denne Klippeskrænt udbreder sig en Slette, 60 Favne under Havfladen, der langsomt stiger mod Stranden, og afbrydes mange Steder af Klippestykker, som rage op og danne större og mindre Styrtninger. Det var især paa denne Slette, som er bedækket deels af Leer, deels af sandholdig Leer og deels af reen Sand, at vi foretog de fleste Excursioner; thi baade var den tilgjængelig fra Landet og var den ualmindelig rig paa Dyr. Paa enkelte Steder var dette undersöiske Sletteland ganske optaget af löse Steenblokker, der vare ramlede ned fra de höie Fjelde, som begrændsede Fjorden, - og vare vi saa uheldige at sænke Skraben ned paa saadanne Localiteter, maatte vi være vel tilfredse om vi efter megen Möie fik den op enten tom eller fyldt af mindre Rullestene. — Saa tillokkende Moldefjord var for os, saa lidet fölte vi os tiltrukne af Christiansund med dens Fjorde. Naturen har her været mere end almindelig karrig i sit Udstyr, og det er ligesom om den Fattigdom, der overalt spores i det organiske Liv, saavel paa de Holmer, der indtages af Byen, som paa de nærmeste Omgivelser, ogsaa strækker sig ned i Dybet. Fjordene ere tildeels meget dybe, indtil 180 Favne; men Bunden er overordentlig klippet, kun faa Steder bemærkede vi större Sletter og Skraaninger, der vare gode Tilholdssteder for de forskjelligste Dyr. Imidlertid havde vi her for os en stærkt udpræget Havfauna, der, hvor fattig den end kunde være, dog var forskjellig fra Moldes Fjordfauna. Det var som om vi vare henflyttede til et andet Land med et langt haardere Clima, og ofte syntes jeg at gjenkjende fra Polarhavet de kolde gjennemisnende Vinde, der jævnligen hilsede os paa vore Excursioner ved Christiansund.

Naar jeg i det Fölgende leverer en systematisk Fortegnelse med fornödne Bemærkninger over de paa min Reise fundne lavere Dyr, troer jeg derved at kunne udfylde nogle af de Huller, som findes i vor Viden om de lavere Dyrs Forekomst og Udbredning langs vor vidtstrakte Kyst.

Ihvorvel vor Kystfauna fra Christiania og lige til Vadsöe paa enkelte Afbrydelser nær, igjennem Aarenes Löb har været undersögt af forskjellige Naturforskere, nemlig, Christianiafjorden af O. F. Müller, Ørsted, Lovén og Asbjörnsen; Bergenstrakten af Sars, J. Koren og Danielssen; Throndhjemsfjorden af Chr. Boeck og J. Koren; Nordland og Finmarken af Lovén, Sars, Kröyer, M' Andrew & Barret, Liljeborg og Danielssen: saa er det ikke destomindre vist, at endnu overordentlig meget staaer tilbage at undersöge, förend man kan sige at have en nogenlunde fuldstændig Oversigt over denne Deel af vort Lands Fauna.

Naar der for det enkelte Dyr ikke er angivet Findested, forekommer det baade ved Molde og Christiansund.

Crustacea.

Orden 1. Decapoda, Latreille.

Familie I. Macropodiadæ, Milne-Edwards.

Slægt 1. *Stenorhynchus,* Lamarck.

1. St. phalangium, M. Edwards. Temmelig almindelig paa sandig Bund paa nogle faa Favnes Dyb.

2. *Inachus,* Fabricius.

1. I. dorsetensis, Pennant. Hist og her paa dyndet Bund fra 8-16 Favne.

Familie II. Majadæ, M. Edwards.

Slægt 1. *Hyas,* Leach.

1. H. araneus (Cancer), Linné, Bell. Almindelig paa samme Localiteter.

2. H. coarctatus, Leach. Almindelig med den foregaaende.

Familie III. Canceridæ, M. Edwards.

Slægt 1. *Cancer*, Linné.

1. *C. pagurus*, Linné. Almindelig overalt.

2. *Perimela*, Leach.

1. *P. denticulata*, Montagu, Bell. Den er tidligere funden af afdöde von Düben ved Christiansund.

Familie IV. Portunidæ, Leach.

Slægt 1. *Carcinus*, Leach.

1. *C. mænas (Cancer)*, Linné, Bell, Pennant. Almindelig i Stranden.

2. *Portunus*, Fabricius.

1. *P. depurator*, Leach, Bell. *P. plicatus*, Risso. Hist og her i Stranden.

2. *P. pusillus*, Leach, Bell. Temmelig hyppig ved Christiansund paa 4-6 Favne; sandig og stenet Bund.

3. *P. arcuatus*, Leach, Bell. Forekom iblandt de foregaaende Portunusarter, men sjeldnere.

Familie V. Leucosiadæ, Leach.

Slægt 1. *Ebalia*, Leach.

1. E. *tuberosa*, Pennant. *E. Pennanti*, Leach, Bell. Afdöde v. Düben har fundet den ved Christiansund; jeg fandt den ikke.

Familie VI. Corystidæ, Leach.

Slægt 1. *Atelecyclus*, Leach.

1. *A. heterodon*, Leach. } Begge ere tidligere fundne af von Düben
2. *A. cruentatus*, Desmar. } ved Christiansund. Jeg fandt dem ikke.

Familie VII. Lithodiadæ, Leach.

Slægt 1. *Lithodes*, Latreille.

1. *L. maja (Cancer)*. Linné, Bell. *L. arctica*, Lamarck. Hist og her paa sandig Steenbund fra 20-50 Favne.

Familie VIII. Paguridæ, Leach.

Slægt 1. *Pagurus,* Fabricius.

1. *P. Bernhardus (Cancer)*, Linné, Bell. Meget almindelig i tomme Skal af Buccinum, Littorina og Turitella.
2. *P. Prideauxii,* Leach, Bell. Temmelig sjelden ved Christiansund paa stenet Sandbund fra 20-30 Favne.
3. *P. pubescens,* Kröyer, H. Rathke, Bell. Almindelig, ja næsten ligesaa hyppig som *Bernhardus* paa muddret Bund fra 10-40 Favne.
4. *P. lævis,* Thompson, Bell. Sjelden ved Christiansund paa sandig Leerbund, hvor den fandtes i tomme Skal af *Turitella terebra* fra 20-50 Favne.
5. *P. chiroacanthus,* Liljeborg. Temmelig sjelden paa sandig Leerbund fra 20-40 Favne. Ny for vor Fauna.

Familie IX. Galatheidæ, M. Edwards.

Slægt 1. *Galathea,* Fabricius.

1. *G. strigosa,* Fabricius, Bell. Ikke sjelden paa sandig Leerbund fra 10-30 Favne.
2. *G. sqvamifera (Cancer),* Montagu, Bell. Som den foregaaende, paa samme Localiteter.
3. *G. intermedia,* Liljeborg. Iblandt de foregaaende Galatheaarter, men sjeldnere.

- 2. *Munida,* Leach.

1. *M. Rondeletii,* Bell. Sjelden paa sandig Leerbund fra 10-40 Favne.

Familie X. Thalassinidæ, Bell.

Slægt 1. *Calocaris,* Bell.

1. *C. Macandreæ,* Bell. Meget sjelden paa sandig Leerbund fra 40-80 Favne. Denne for vor Fauna nye Art blev först funden af Koren og mig i Fanefjorden ved Bergen. Sednere er den funden af Sars i Christianiafjorden.

Familie XI. Astacidæ, Leach.

Slægt 1. *Astacus*, Fabricius.

1. *A. Gammarus (Cancer)*, Linné. *A. marinus* Fabr. *Homarus vulgaris* M.-Edwards. Almindelig.

2. *Nephrops*, Leach.

1. *N. norvegicus (Cancer)*, Linné, M. Edwards, Bell. Sjelden ved Christiansund paa sandig klippet Grund fra 40-60 Favne. von Düben har tidligere fundet den paa lignende Localiteter.

Familie XII. Crangonidæ, M. Edwards.

Slægt 1. *Crangon*, Fabricius.

1. *C. vulgaris*, Fabricius, *Astacus Crangon*, Herbst. Hist og her paa sandig Bund fra 10-40 Favne.
2. *C. spinosus*, Leach, Bell. Sjelden ved Molde paa sandig Leerbund fra 50-80 Favne. Ny for vor Fauna.
3. *C. nanus*, Kröyer. Yderst sjelden paa sandig Leerbund fra 40-60 Favne. Koren har tidligere fundet den ved Bergen.
4. *C. septemcarinatus*, Sabine. 1 Exemplar blev fundet ved Molde paa 50 Favnes Dyb, stenet Sandbund.

Familie XIII. Palæmonidæ, Leach.

Slægt 1. *Hippolyte*, Leach.

1. *H. Gaimardi*, M. Edwards, Kröyer; *H. lentigenosa*, H. Rathke; *H. Retzii?* H. Rathke. *H. recurvirostris?* H. Rathke. Hist og her paa sandig Bund fra 10-40 Favne.
2. *H. pusiola*, Kröyer. *H. vitata*, H. Rathke. *H. subula*, H. Rathke. Ikke almindelig ved Molde paa sandig Leerbund fra 10-20 Favne.
3. *H. Sowerbei*, Leach, Kröyer. *Cancer spinus*, Sowerby. Sjelden ved Christiansund paa sandig Leerbund fra 20-40 Favne.

4. *H. varians,* Leach, H. Rathke. *H. smaragdina,* Kröyer. Sjelden ved Christiansund paa sandig Bund fra 10-20 Favne. Ved Bergen er denne Art meget almindelig.
5. *H. mutila,* Kröyer, *H. Lovéni,* H. Rathke. Sjelden ved Christiansund paa samme Localiteter som den foregaaende.
6. *H. Phippsii?* Kröyer. Det er muligt at dette er en ny Art; den maa imidlertid nöiere undersöges. Den fandtes yderst sparsomt ved Molde paa sandig Bund fra 20-30 Favne.
7. *H. turgida,* Kröyer. Sjelden ved Christiansund paa 20-25 Favne klippet Grund.

2. *Pandalus,* Leach.

1. *P. annulicornis,* Leach, H. Rathke, M. Edwards. Temmelig almindelig paa ringe Dyb, ofte iblandt Tang.
2. *P. brevirostris,* H. Rathke. Sjelden ved Christiansund fra 10-20 Favne, iblandt Tang sammen med den foregaaende.

3. *Palæmon,* Fabricius.

1. *P. sqvilla,* Linné, H. Rathke. Ikke sjelden iblandt Tang paa 10-15 Favne.

Orden II. Stomapoda.

Familie I. Mysididæ, Milne-Ewards.

Slægt 1. *Mysis,* Latreille.

1. *M. inermis,* H. Rathke. Temmelig almindelig i Vandskorpen.
2. *M. flexuosa,* Leach, H. Rathke. Sjeldnere, iblandt den foregaaende.

2. *Lophogaster,* Sars.

1. *L. typicus,* Sars. Af denne sjeldne Crustace fandt Koren og jeg hver 1 Exemplar paa dyndet Leerbund fra 70-80 Favne ved Molde.

Familie II. Diastylidæ, Spence-Bate.

Slægt 1. *Diastylis*, Say,

1. *D. lucifera (Cuma)*, Kröyer. Meget sjelden paa sandig Leerbund ved Molde fra 20-50 Favne. Ny for vor Fauna.
2. *D. tumida*, Liljeborg. Sjelden paa samme Localiteter ved Molde. Ny for vor Fauna.
3. *D. n. sp.* Denne nye Art var ikke sjelden ved Molde paa sandig Leerbund fra 30-50 Favne.
4. *D. n. sp.* Af denne nye Art fandtes endeel Exemplarer ved Christiansund paa sandig Leerbund fra 30-50 Favne.

2. *Cuma*, M. Edwards.

1. *C. bispinosa*, Stimpson. Denne for vor Fauna nye Art svarer aldeles til Stimpsons Beskrivelse. Den var temmelig sjelden ved Molde paa sandig Leerbund fra 30-60 Favne.

3. *Eudora*, Spence-Bate.

1. *E. truncatula*, Spence-Bate. Sjelden ved Christiansund, hypigere ved Molde paa sandig Leerbund fra 30-40 Favne. Ny for vor Fauna.
2. *E. truncatula*, Spence-Bate? Denne Art staaer meget nær den foregaaende, men synes dog at være forskjellig, og kommer rimeligviis til at danne en ny Art. Kun nogle faa Exemplarer fandtes ved Molde paa sandig Leerbund fra 30-50 Favne.

4. *Leucon*, Kröyer.

1. *L. nasica*, Kröyer. Ikke almindelig paa sandig Leerbund fra 30 til 50 Favne.

Orden III. Amphipoda.

Familie I. Orchestidæ, White.

Slægt 1. *Orchestia*, Leach.

1. *O. littorea*, Leach, M. Edwards. Almindelig i Stranden.

Familie II. Gammaridæ, White.

Slægt 1. *Anonyx*, Kröyer.

1, *A. ampulla*, Phipps, Kröyer. Hist og her paa sandig Leerbund fra 30-60 Favne.

2. *A. Edwardsii*, Kröyer. Ikke almindelig; paa samme Localiteter og Dybde som den foregaaende.

3. *A. minutus*, Kröyer. Iblandt de foregaaende, men sjelden.

4. *A. Vahlii*, Kröyer. Hist og her ved Christiansund paa sandig Leerbund fra 30-60 Favne.

5. *A. Holböllii*, Kröyer. Ikke saa ganske sjelden ved Molde paa sandig Leerbund fra 30-50 Favne.

6. *A. gulosus*, Krøyer. Sjelden, deels paa stenet Sandbund, deels paa sandholdig Leer fra 30-60 Favne.

7. *A. tumidus*, Kröyer. Sjelden ved Christiansund paa stenet Sandbund fra 40-60 Favne.

8. *A. nanus*, Kröyer. Sjelden paa sandig Leerbund fra 30-50 Favne.

9. *A. n. spec.* Af denne nye Art fandt jeg enkelte Exemplarer ved Molde paa stenet Sandbund fra 30-40 Favne.

10. *A. n. spec.* Et Par Exemplarer fandt jeg af denne nye Art ved Christiansund paa sandig Leerbund fra 30-50 Favne.

2. *Oedicerus*, Kröyer.

1. *O. saginatus*, Kröyer. Ikke almindelig paa sandig Leerbund fra 20-40 Favne.

3. *Ampelisca*, Kröyer. *Tetromatus*, Spence-Bate.

1. *A. Eschrichtii*, Kröyer. Temmelig almindelig paa sandig Leerbund fra 30-60 Favne.

2. *A. Gaimardii*, Kröyer. Temmelig almindelig ved Molde, sjelden ved Christiansund paa sandig Leerbund fra 30-60 Favne. Ny for vor Fauna.

3. *A. tenuicornis*, Liljeborg. Temmelig almindelig ved Molde, sjelden ved Christiansund, paa sandig Leerbund fra 30 til 60 Favne. Ny for vor Fauna.

4. *A. macrocephala,* Liljeborg. Ikke saa ganske sjelden ved Christiansund paa sandig Leerbund fra 40 - 60 Favne. Ny for vor Fauna.

5. *A. lævigata,* Liljeborg. Sjelden paa sandig Leerbund fra 40 - 60 Favne. Ny for vor Fauna.

6. *A. Kröyerii n. spec.* Af denne nye Art fandtes kun 3 Exemplarer ved Molde paa sandig Leerbund fra 60 - 80 Favne.

Flere af disse Ampelisca-Arter beboe fladtrykte, temmelig brede Rör.

4. *Kröyera,* Spence-Bate.

1. *K. n. sp.* Af denne Slægt, hvoraf der ved den engelske Kyst kun er funden 1 Art, fandt jeg ved Molde 1 Exemplar af en Art, der er forskjellig fra den engelske. Sandig Leerbund 45 Favne.

5. *Phoxus,* Kröyer.

1. *P. plumosus,* Holböll, Kröyer. Sjelden paa sandig Leerbund fra 30-50 Favne. Ny for vor Fauna.

6. *Iphimedia,* H. Rathke.

1. *I. obesa,* H. Rathke. Hist og her ved Christiansund paa stenet Sandbund fra 30 - 50 Favne. Den forekommer temmelig almindelig ved Bergen paa samme Localiteter.

7. *Dexamine,* Leach.

1. *D. spinosa,* White. Denne for vor Fauna nye Art er först funden af mig i Finmarken og sednere fandt Liljeborg et lille Exemplar ved Christiansund paa sandholdig Leerbund, 40 Favne.

8. *Gammarella,* Spence-Bate.

1. *G. n. sp.* Af denne Slægt er der kun beskreven 1 Art og fra denne er den forskjellig, som jeg fandt 1 Exemplar af ved Molde paa Sandbund fra 10-20 Favne.

9. *Gammarus*, Latreille.

1. *G. locusta (Cancer)*, Linné, Montagu, Latreille. *Cancer pulex*, Linné. *Gammarus Dübeni*, Liljeborg. Almindelig i Fjæren.
2. *G. angulosus*, H. Rathke. Ikke almindelig paa sandig Bund fra 10-20 Favne.
3. *G. longipes*, Liljeborg. Sjelden ved Christiansund paa sandig Bund fra 20-30 Favne. Ny for vor Fauna.
4. *G. Sabini*, Leach, H. Rathke. Sjelden ved Christiansund paa sandig Bund fra 10-20 Favne.
5. *G. poecilurus*, H. Rathke. Sjelden ved Molde fra 5-10 Favne, iblandt Tang.
6. *G. Sundevallii*, H. Rathke. Hist og her paa sandig Bund fra 5-10 Favne, ogsaa i Fjæren.
7. *G. n. spec.* Af denne nye Art blev funden et Par Exemplarer ved Chrisiansund paa sandig Bund fra 10-20 Favne.

10. *Haploops*, Liljeborg.

1. *H. tubicola*, Liljeborg. Sjelden paa sandig Leerbund fra 40-60 Favne. Den forekom altid i fladtrykte Rör. Ny for vor Fauna.
2. *H. n. spec.* Af denne nye Art, der ligeledes lever i fladtrykte Rör paa sandig Leerbund, fandt jeg et Par Exemplarer ved Christiansund fra 40-60 Favne.

Familie III. Corophidæ, White.

Slægt 1. *Podocerus*, Leach.

1. *P. calcaratus*, H. Rathke. Temmelig hyppig i Tangen.
2. *P. capillatus*, H. Rathke. Sammen med den foregaaende; men sjeldnere.

2. *Amphitoe*, Leach.

1. *A. Prevostii*, H. Rathke. Sjelden ved Christiansund paa Tang fra 5-10 Favne.

2. *A. bicuspis,* Kröyer. Sjelden ved Christiansund paa sandig Bund fra 10-30 Favne.

3. *A. podoceroides,* H. Rathke. Temmelig almindelig iblandt Tang paa ringe Dybder.

(Foruden disse 3 Arter fandt jeg endnu 4 Arter, der ikke kunne henföres til de mig bekjendte Amphitoearter; de skulle sednere blive bestemte.)

Familie IV. Phronimadæ, White.

Slægt 1. *Hyperia,* M. Edwards.

1. *H. Latreillii,* M. Edwards. Sjelden ved Christiansund paa sandig Bund fra 30-40 Favne.

Orden IV. Læmodipoda.

Familie I. Caprellidæ, White.

Slægt 1. *Caprella,* Lamarck.

1. *C. lobata,* Müller, Kröyer. Ikke saa sjelden paa Tang.

Orden V. Isopoda.

Familie I. Idoteidæ, White.

Slægt 1. *Arcturus,* Latreille.

1. *A. longicornis,* Sowerby. Hist og her paa Tang.

2. *Idotea.*

1. *I. tridentata,* Latreille. Temmelig almindelig i Stranden.

2. *I. granulosa,* H. Rathke. Ikke sjelden ved Christiansund i Stranden mellem Coralliner.

3 *I. torosa,* H. Rathke. Den forekom sammen med den foregaaende.

Familie II. Asellidæ, White.

Slægt 1. *Apseudes*, Leach.

1. *A. talpa*, Montagu. Sjelden ved Christiansund paa sandig Leerbund fra 30-50 Favne. Ny for vor Fauna.

Familie III. Oniscidæ, White.

Slægt 1. *Ligia*, Fabricius.

1. *L. oceanica*, Fabricius. Almindelig paa Klipperne, hvor den kröb langt op paa det Törre.

Familie IV. Pranizidæ, White.

Slægt 1. *Praniza*, Leach.

1. *P. cæruleata (Oniscus)*, Montagu. Sjelden ved Christiansund paa sandig Leerbund fra 20-30 Favne. Ny for vor Fauna.

Familie V. Anceadæ, White.

Slægt 1. *Anceus*, Risso.

1. *A. oxyuræus*, Liljeborg. *Cancer maxillaris?* Montagu. Sjelden paa samme Localitet som den foregaaende. Ny for vor Fauna.

Familie VI. Cymothoadæ, White.

Slægt 1. *Cirolana*, Leach.

1. *C. borealis*, Liljeborg. Temmelig almindelig ved Christiansund paa stenet Sandbund fra 30-60 Favne.

2. *Æga*, Leach.

1. *Æ. bicarinata*, H. Rathke. Sjelden paa sandig Bund fra 10-30 Favne.

Familie VII. Bopyridæ, White.

Slægt 1. *Bopyrus*, Latreille.

1. *B. abdominalis*, Kröyer, *Phryxus hippolytes*, H. Rathke. Forekom ikke saa ganske sjelden paa Bugen af *Hippolyte Gaimardii*.

De Entomostraceer, som bleve fundne, skal jeg lade uomtalte, saameget mere som man snarlig kan vente en Bearbeidelse af denne Gruppe af Professor Liljeborg.

Af Lerneer fandt jeg blot *Chondracanthus gibbosus*, Kröyer. *C. Lophii*, H. Rathke.

Annulata.

I. Appendiculata polychæta.

A. Tribus Rapacia.

Familie I. Aphroditea, Savigny.

Slægt 1. *Aphrodite*, Linné.

1. *A. aculeata*, Baster. *Halithea aculeata*, Savigny. Sjelden paa sandholdig Leer fra 20-40 Favne. Nordligere end Christiansund gaaer den neppe.

2. *Lætmatonice*, Kinberg.

1. *Lætmatonice filicornis*, Kinberg. Temmelig almindelig paa samme Localiteter, som den foregaaende. Den lever langs hele Kysten ligetil Vadsöe.

3. *Polynoë*, Savigny.

1. *P. punctata* (*Aphrodite*), O. Müller. *Lepidonote punctata*, Ørsted. Temmelig almindelig paa Sand og stenet Bund fra 20-60 Favne. Lever langs hele Kysten til Vadsöe.

2. *P. lævis*, Aud. et Edwards. Sjelden paa sandholdig Leer fra 20-40 Favne. Den lever langs Kysten til Christiansund; nordligere er den ikke funden.

3. *P. cirrata* (*Aphrodite*), O. Müller. *Lepidonote cirrata*, Ørsted. *P. cirrata*, Sars. Temmelig almindelig paa sandig, stenet Bund fra 20-60 Favne. Forekommer langs hele Kysten til Vadsöe.

4. *P. scabra* (*Aphrodite*), O. Fabricius. *Lepidonote scabra*, Ørsted. Sjelden paa sandholdig Leer fra 30-60 Favne. Ved Bergen er denne Art sjelden og Individerne smaa; fra Throndhjem begynder den at blive hyppigere og Individerne större. I Nordland og Finmarken er den ligetil Vadsöe temmelig almindelig og Individerne opnaae der en betydelig Störrelse. Dens egentlige Hjem synes at være Polarhavet.

4. *Panthalis*, Kinberg.

1. *P. Oerstedi?* Kinberg. Denne for for vor Fauna nye Slægt og Art fandt jeg ved Molde paa Leerbund fra 25-40 Favne. Röret, den beboer, ender sig foroven næsten kugleformig, dets nederste Deel, der sidder fast i Leret, har jeg ikke seet, fordi det altid var afrevet. Heller ikke fik jeg Dyrets bagerste Ende at see, da alle de Exemplarer, jeg fik op, vare mere eller mindre afrevne.

Familie II. Eunicea, Savigny.

Slægt 1. *Onuphis*, Aud. & Edwards.

1. *O. tubicola* (*Nereis*), O. Müller. Temmelig sjelden paa sandig Bund fra 20-40 Favne. Lever langs Kysten til Christiansund, hvor den endnu forekommer i store Exemplarer, men sjelden. Koren fandt den ikke ved Bejan (Throndhjem).

2. *O. conchylega,* Sars. *O. Eschrichti,* Ørsted. Almindelig deels paa Sand, deels paa Leer og deels paa stenet Bund fra 20 80 Favne. Den lever langs hele Kysten til Vadsöe. I Finmarken var den ligesaa almindelig som ved Bergen.

2. *Eunice,* Cuvier.

1. *E. norvegica* (*Nereis*), Linné. *Nereis pennata et pinnata,* O. Müller. *E. norvegica,* Ørsted. Almindelig paa sandig, stenet Bund fra 10-50 Favne. Forekommer langs hele Kysten til Vadsöe og lige almindelig overalt.

3. *Lumbriconereis (Lumbrineris),* Blainville.

1. *L. fragilis* (*Lumbricus*), O. Müller. Hist og her paa sandholdig Leer fra 20-40 Favne. Forekommer langs hele Kysten til Vadsöe.

Familie III. Lycoridea, Savigny.

Slægt 1. *Nereis,* Linné. *Lycoris,* Savigny.

1. *N. pelagica,* Linné, H. Rathke. Almindelig deels i Stranden under Stene, deels paa sandig, stenet Bund indtil 80 Favne. Den lever langs hele Kysten lige til Vadsöe og er overalt yderst almindelig. I Finmarken fandt jeg den i store Exemplarer paa en Dybde af indtil 180 avne.
2. *N. zostericola,* Ørsted. Ikke sjelden i Tangen.
3. *N. Sarsii,* H. Rathke. Denne Art, der er opstillet af Rathke og af ham funden ved Molde, fandt jeg ikke.
4. *N. arctica,* Grube. *Heteronereis arctica,* Ørsted. *Nereis grandifolia,* H. Rathke. Sjelden paa sandholdig Leer ved Molde fra 10-40 Favne. Ved Bergen forekommer denne Art hyppigere.

Familie IV. Nephthydea, Grube.

Slægt 1. *Nephthys*, Cuvier.

1. *N. ciliata (Nereis)*, O. Müller. *N. borealis*, Ørsted. Temmelig almindelig paa sandig, stenet Bund fra 10-40 Favne. Den lever langs hele Kysten til Vadsöe. I Finmarken fandt jeg den ikke saa ganske sjelden paa meget store Dyb indtil 160 Favne.

Familie V. Phyllodocea, Grube.

Slægt 1. *Phyllodoce*, Savigny.

1. *P. mucosa*, Ørsted. Ikke sjelden paa sandholdig Leer fra 20-40 avne. Den lever langs hele Kysten til Vadsöe. I Østfinmarken var den dog meget sjelden.
2. *P. viridis (Nereis)*, O. Müller. *Eulalia viridis*, Savigny. *Phyllodoce clavigera*, Aud. & Edwards. Som den foregaaende paa samme Localiteter. Denne Art fandt jeg nordligst ved Øxfjord (Finmarken).

2. *Psamathe*, Johnston.

1. *P. venusta (Halymede)*, H. Rathke. Yderst almindelig paa sandig, stenet Leerbund fra 10-40 Favne. Ved Bergen forekommer den paa enkelte Localiteter ikke saa ganske sjelden. Nordligere end Christiansund har jeg ikke fundet den.

Familie VI. Glycerea, Grube.

Slægt 1. *Glycera*, Savigny.

1. *G. alba (Nereis)*, O. Müller. *Gl. alba*, H. Rathke. Almindelig paa sandholdig Leer fra 10-60 Favne. Den lever langs hele Kysten ligetil Vadsöe, og paa enkelte Localiteter i Finmarken var den meget hyppig.
2. *G. capitata*, Ørsted. Næsten ligesaa almindelig som den foregaaende. Ogsaa denne Art forekommer hyppig i Nordland og Finmarken, ligetil Vadsøe.

2. *Goniada*, Aud. & Edwards.

1. *G. norvegica*, Ørsted. Paa enkelte Localiteter ved Christiansund forekom den ikke saa ganske sjelden paa sandholdig Leer fra 20–40 Favne. Den forekommer ogsaa ved Bergen, men sjelden.

Familie VII. Syllidea, Grube.

Slægt 1. *Syllis*, Savigny.

1. *S. cornuta*, H. Rathke. Sjelden i Stranden ved Christiansund.
2. *S. tigrina*, H. Rathke. Af denne Art har kun Rathke fundet 1 Exemplar ved Molde.
3. *S. armillaris* (*Nereis*), O. Müller, Ørsted. Ligesom *S. cornuta* i Stranden. Den lever langs Vestkysten til Nordkap.

Familie VIII. Ariciea, Aud. & Edwards.

Slægt 1. *Nerine*, Johnston.

1. *N. cirrata*, Sars. Temmelig almindelig paa sandholdig, stenet Leer fra 20–40 Favne. Denne forekommer temmelig hyppig i Nordland og Finmarken ligetil Vadsöe.

2. *Chætopterus*, Cuvier.

1. *Ch. norvegicus*, Sars. Ikke sjelden paa enkelte Localiteter paa sandig Bund fra 20-40 Favne. Den lever langs Kysten fra Bergen til Vadsöe.

3. *Spiochætopterus*, Sars.

1. *S. typicus*, Sars. Ved Christiansund tæt ved Havnen fandt jeg paa 20 Favnes Dyb, dyndet Bund, en utrolig Mængde af tomme Rör, tilhörende denne Annelide, der sikkert lever ikke langt derfra. Ved Vadsöe fandt jeg paa 160 Favnes Dyb, Leerbund, et Par levende Exemplarer; ogsaa der var tomme Rör yderst almindelig paa enkelte Steder. Den synes saaledes at leve langs Kysten fra Bergen til Vadsöe.

4. *Ephesia*, H. Rathke.

1. *E. gracilis*, Rathke. Denne Art, der af Rathke er funden ved Molde, fandt jeg ikke.

5. *Cirratulus*, Lamarck.

1. *C. borealis*, Lamarck. *Lumbricus cirratus*, O. Müller. Sjelden paa sandig, stenet Bund fra Stranden til 40 Favnes Dyb. Den lever langs hele Kysten til Vadsöe, og er paa mange Steder yderst almindelig.

6. *Aricia*, Savigny.

1. *A. armiger* (*Lumbricus*), O. Müller. *Scoloplos armiger*, Ørsted. *Aricia Mülleri*, H. Rathke. Paa nogle Steder temmelig almindelig paa sandholdig Leer fra 20-40 Favne. Den lever langs hele Kysten til Vadsöe.

B. Tribus Limivora.

Familie I. Opheliacea, Grube.

Slægt 1. *Ophelia*, Savigny.

1. *O. aulogaster* (*Ammotrypane*), H. Rathke. *Ophelia acuminata*, Ørsted. Temmelig almindelig paa sandig, stenet Bund fra 10-40 Favne. Ved Bergen er den ogsaa hyppig og gaaer langs hele Kysten til Vadsöe.

2. *Ammotrypane*, H. Rathke.

1. *A. limacina*, H. Rathke. *Ophelia bicornis*, Ørsted. Ikke saa almindelig som den foregaaende paa lignende Localiteter. Ved Bergen forekommer den hyppigere. Den lever langs Vestkysten til Øxfjord, Finmarken, hvor jeg paa et Par Favnes Dyb fandt den i stor Mængde; dog vare Individerne der meget smaa.

3. *Travisia,* Johnston.

1. *Tr. oestroides*(*Ammotrypane*), H. Rathke. *Ophelia mammillata*, Ørsted. Sjeldnere end de foregaaende paa lignende Localiteter. Denne Art er den almindeligste ved Bergen, ogsaa den gaaer langs Kysten til Øxfjord; nordligere er den neppe funden.

4. *Eumenia,* Örsted.

1. *E. crassa*, Ørsted. Meget sjelden ved Molde paa sandholdig Leerbund fra 20 - 30 Favne.

Familie II. Pherusea, Grube.

Slægt 1. *Siphonostomum,* Otto.

1. *S. plumosum* (*Amphitrite*), O. Müller. *Siphonostoma plumosum*, H. Rathke. Hist og her paa sandholdig Leer fra 20 - 40 Favne. Den lever langs hele Kysten til Vadsøe. I Finmarken var den ikke sjelden og forekom i store Exemplarer.

2. *S. vaginiferum*, H. Rathke. Sjelden paa sandholdig Leerbund fra 20 - 40 Favne. Denne Art, der gaaer fra Bergen til Nordkap, er sjelden overalt.

3. *S. inhabile,* H. Rathke. Yderst almindelig ved Molde paa sandholdig Leerbund fra 20 - 50 Favne. Omendskjöndt alle de Exemplarer, jeg fandt, havde 8 Tentakler (Rathke angiver 6), er jeg dog tilböielig til at troe, at den ikke er forskjellig fra Rathkes Art, hvoraf han kun fandt 1 Exemplar og saaledes havde Vanskelighed for med Sikkerhed at bestemme Tentakelantallet.

4. *S. villosum*, Rathke. Yderst sjelden paa sandholdig Leer fra 10-30 Favne ved Molde. Af denne Art fandt jeg i Komagfjord, Finmarken, et Exemplar, saa den synes at leve langs Vestkysten.

Familie III. Telethusa, Savigny.

Slægt 1. *Arenicola*, Lamarck.

1. *A. piscatorum*, Linné. *Lumbricus marinus*, Belon, Linné, O. Müller. Yderst almindelig overalt i Fjæren. Den lever langs hele Kysten til Vadsöe.

2. *Scalibregma*, H. Rathke.

Oligobranchus, Sars.

2. *S. inflatum*, H. Rathke. *Oligobranchus roseus*, Sars. Sjelden ved Molde paa sandholdig Leer fra 10 – 20 Favne. Jeg har nu havt Anledning til at sammenligne Exemplarer fra Molde, hvor Rathke först fandt sin Art, med Exemplarer fra Nordland, hvilke sidste vare af Sars constaterede som hans Art, – og af denne Sammenligning fremgaaer, at Sars's *Ol. roseus* er Rathkes *Sc. inflatum*. Allerede Grube har slaaet disse Arter sammen. Ved Grötöen (Nordland) fandt jeg den i temmelig stor Mængde i Fjorden, nedgravet fra 1–2 Fod i Sandet, hvor den lever i egne Gange, ogsaa i Øxfjord fandt jeg enkelte Exemplarer, saa den synes at leve paa en stor Strækning af Norges Vestkyst. I Slutningen af dette Arbeide leverer jeg en Anatomie over dette Dyr, og det vil deraf sees, at jeg har havt Grund til at stille det nær *Arenicola* under Familien *Telethusa* og ikke som Grube har gjort til Opheliaceernes Familie.

3. *Notomastus*, Sars.

1. *N. latericeus*, Sars. Hist og her paa sandig Leerbund fra 10 – 40 Favne. Den forekommer ved Bergen, Nordland, Finmarken ved Vadsöe, saa den synes at leve langs Kysten.

Familie IV. Maldania, Savigny.

Slægt 1. *Clymene*, Savigny.

1. *C. Mülleri*, Sars. Temmelig almindelig paa sandholdig Leer fra 20-60 Favne. Den lever langs Vestkysten til Vadsöe.

2. *C. lumbricalis (Sabella)*, O. Fabricius. Paa enkelte Localiteter temmelig almindelig, især ved Molde paa sandholdig Leerbund fra 20-80 Favne. I Finmarken var den ret hyppig og gik ned til en Dybde af 180 Favne.

3. *C. n. sp.* Denne nye Art, der adskiller sig væsentlig fra vore kjendte Clymenearter derved, at den er uden Tragt, var ikke saa ganske sjelden paa sandholdig Leerbund fra 30-50 Favne. Muligens kommer den til at danne en ny Slægt.

2. *Ammochares*, Grube.

1. *A. assimilis*, Sars. Meget almindelig paa sandholdig Leer fra 20-80 Favne. Den forekommer temmelig hyppig ved Bergen og bliver i Finmarken end hyppigere. Ved Vadsöe gik den ned til 200 Favne, sandig Leer.

Familie V. Terebellacea, Grube.

Slægt 1. *Terebella*, Linné.

1. *T. cirrata (Amphitrite)*, O. Müller. Meget almindelig paa sandig Leerbund fra 10-80 Favne. Den er den almindeligste Terebella langs hele Kysten lige-til Vadsöe.

2. *T. cristata (Amphitrite)*, O. Müller. Sjelden paa sandholdig, stenet Leerbund fra 30-60 Favne. Müller angiver for denne Art kun et Par Gjeller, imedens den virkelig har 2 Par, af hvilke det forreste er temmelig lille. Den forekommer ved Bergen, men ogsaa der sjelden.

2. *Terebellides*, Sars.

Canephorus, Grube.

1. *T. Strömii*, Sars. Temmelig almindelig paa sandholdig Leer fra 20-60 Favne. Den lever langs hele Kysten fra Bergen til Vadsöe, hvor den forekommer paa store Dybder indtil 200 Favne.

3. *Sabellides*, M. Edvards.

1. *S. cristata*, Sars. Hist og her paa sandig Bund fra 20-60 Favne. Den lever langs Kysten fra Bergen til Vadsöe. I Finmarken var den paa enkelte Localiteter, saasom i Ramfjord meget almindelig og der levede den paa en Dybde af 160 Favne.

2. *S. octocirrata*, Sars. Sjelden paa lignende Localiteter som den foregaaende. Ogsaa ved Bergen forekommer denne Art.

4. *Pectinaria*, Lamarck.

1. *P. auricoma* (*Amphitrite*), O. Müller. Temmelig hyppig paa sandig Bund fra 20-60 Favne. Den lever langs Kysten til Tromsöe.

2. *P. Eschrichtii*, H. Rathke. Næsten ligesaa hyppig som den foregaaende paa lignende Localiteter. Ved Bergen er denne Art sjelden og forekommer der kun paa store Dyb; i Nordland og Finmarken er den almindelig og gaaer lige til Vadsöe. I Finmarken saasom i Øxfjord fandt jeg den paa 3 Favnes Dyb i dyndet Leer, medens den i Ramfjorden var meget hyppig paa 100-150 Favne, reen Leer.

3. *P. grönlandica?* Grube. *Amphitrite auricoma*, O. Fabricius. Af denne Art, der syntes at være forskjellig fra *Eschrichtii* fandt jeg et Exemplar ved Christiansund paa sandig, stenet Bund fra 40-60 Favne.

5. *Amphicteis*, Grube.

Amphitrite, Sars.

1. *A. Guneri*, Sars. Hist og her paa sandholdig Leer fra 20-50 Favne. Jeg fandt den i Komagfjorden (Finmarken) paa 80 Favne. Ved Bergen forekommer den ogsaa, men sjelden.

Familie VI. Serpulacea, Burm.

Slægt 1. *Sabella*, Linné.

1. *S. Sarsii*, Kröyer. *S. penicillus*, Sars. Sjelden paa sandig Leerbund fra 30-50 Favne. Den lever langs Kysten til Tromsöe og forekommer paa enkelte Steder, saasom ved Tromsöe temmelig hyppig.
2. *S. crassicornis*, Sars. Sjelden paa sandig Bund fra 30-50 Favne. Sydligere end Molde er den ikke funden; i Finmarken, saasom ved Tromsøe, forekommer den temmelig hyppig imellem Nulliporer paa 30 Favnes Dyb; ogsaa i Komagfjord fandt jeg den.

2. *Serpula*, Linné.

1. *S. triqvetra*, Linné. *Vermilia triqvetra*, Lamarck. Almindelig overalt paa Stene og Skjæl fra 4-80 Favne. Langs hele Kysten til Vadsöe.
2. *S. polita*, Sars. Temmelig almindelig paa Stene og Skjæl fra 30-200 Favne. Den lever langs Vestkystén til Vadsöe.
3. *S. vermicularis*, O. Müller. Ikke saa almindelig som de foregaaende Arter, ligeledes paa Stene og Skjæl fra 20-80 Favne. Ogsaa den lever langs hele Kysten til Vadsöe.

3. *Filograna*, Berkeley.

1. *F. inplexa*, Berkeley. *Serpula filograna*, Linné. Ikke sjelden paa stenet Grund fra 30-80 Favne. Den lever langs hele Kysten til Vadsöe.

4. *Ditrupa*, Berkeley.

1. *D. arietina* (*Dentalium*), O. Müller. *Serpula libera*, Sars. Almindelig overalt paa stenet, sandig Bund fra 30-60 Favne. Den lever langs Kysten til Øxfjord (Finmarken), hvor jeg fandt den; nordligere er den ikke fundet.

5. *Spirorbis*, Daud.

1. *S. nautiloides*, Lamarck. *Serpula spirorbis*, Linné, O. Müller. Almindelig paa Tang og Stene ved Stranden. Den lever langs hele Kysten.

2. *S. porrecta* (*Serpula*), O. Müller. Ligesaa almindelig som den foregaaende. Ogsaa denne Art lever langs hele Kysten.

3. *S. granulata* (*Serpula*), O. Müller. Almindelig med de foregaaende.

Familie VII. Sipunculidæ.

Slægt 1. *Sipunculus*, Linné.

1. *S. concharum* (*Phascolosoma*), Ørsted. *S. capitatus*, H. Rathke. *S. Bernhardi & Johnstoni*, Forbes. Yderst almindelig overalt i tomme Snekker fra 10-100 Favne. Den lever langs hele Kysten til Vadsöe og er lige hyppig over alt.

2. *S. Harveii* (*Syrinx*), Forbes. Af denne Art fandt jeg et Exemplar ved Molde paa sandig Bund fra 30-50 Favne. Den forekommer ved Bergen, hvor den ogsaa er meget sjelden.

3. *Sipunculus spec.* Ved Molde fandt jeg paa Sandbund, 30-50 Favnes Dyb, en lille Sipuncul med en pæreformig halvanden Linie lang Krop, og en tynd Hals, der var mindst 12 Gange saa lang som Kroppen. Tentaklernes Antal kunde jeg ikke tælle, da de kun i yderst korte Mellemrum vare udstrakte. Om Arten er ny har jeg Vanskelighed for Øieblikket at bestemme.

2. *Chætoderma*, Lovén.

1. *Ch. nitidulum*, Lovén. Af dette for vor Fauna nye Dyr, fandt jeg endeel Exemplarer saavel ved Molde som Christiansund paa sandig Leerbund fra 30 - 60 Favne. Omendskjöndt jeg ikke har kunnet undersöge dette Dyrs Organisation, har jeg dog efter de ydre Charakterer at dömme Grund til at troe, at det nærmest maa henföres til Sepunculidernes Familie.

Familie VIII. Priapulidæ.

Slægt 1. *Priapulus*, Lamarck.

1. *P. caudatus*, Lamarck, *Holothuria priapus*, Linné, O. Müller, Fabricius. Sjelden paa Sandbund fra 10-20 Favne. Den lever langs hele Kysten til Øxfjord (Finmarken).

Mollusca.

Orden A. Acephala. Lamellibranchiata.

Familie I. Pholadidæ.

Slægt 1. *Teredo*, Adamson.

1. *T. norvegica*, Spengler, Lovén, Forbes & Hanley. Ved Molde og Christiansund i gamle Bolværksstokke.

Familie II. Gastrochænidæ.

Slægt 1. *Saxicava*, Fleuriau de Bellevue.

1. *S. arctica (Mya)*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Temmelig almindelig deels paa sandig, stenet Bund, men fornemmelig imellem Rödderne af Laminaria digitata. Denne Tangart voxer paa enkelte Steder paa langt större Dybder, end enkelte Forfattere have angivet,

hvilket ogsaa tidligere er iagttaget af Koren. Den saakaldte Laminariarzone faaer saaledes indtage en Dybde, större end den hidtil angivne.

2. *S. rugosa (Mytilus)*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Ligesaa almindelig som den foregaaende, og som oftest sammen med den.

Familie III. Myadæ.

Slægt 1. *Mya*, Linné.

1. *M. truncata*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. *T.-jun. Sphenia Swanisonii*, Forbes, *Mya Swanisonii*, Lovén. Almindelig i Fjæren.

2. *M. arenaria*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Almindelig i Fjæren sammen med den foregaaende.

Familie IV. Corbulidæ.

Slægt 1. *Corbula*, Bruguiere.

1. *C. nucleus*, Lamarck, Forbes & Hanley. *Corb. gibba*, Olivi, Lovén. Forekom af og til deels paa sandig, deels leret Bund i en Dybde fra 20-50 Favne.

2. *Neæra*, Gray.

1. *N. cuspidata*, Olivi, Forbes & Hanley. *N. brevirostris*, Lovén. *Erycina cuspidata*, Risso. Ikke saa ganske sjelden paa Leerbund i en Dybde fra 40-80 Favne. Den forekommer ved Bergen, men sjelden, og er der funden af Koren længe för Asbjörnsen fandt den i Christianiafjorden.

2. *N. costellata*, Deshayes, Forbes & Hanley. *N. sulcata*, Lovén. Sjelden; den forekom paa Leerbund fra 40-80 Favne.

3. *N. abreviata*, Forbes. Proc. zoolog. Soc. 1843 Pag. 75. Forbes & Hanley. *N. vitrea*, Lovén. Meget sjelden paa Leerbund fra 40-50 Favne.

4. *N. obesa*, Lovén. Kun et Exemplar paa Leerbund, 40 Favne. Exemplaret svarede fuldkommen til Lovéns Beskrivelse, og er saavidt mig bekjendt ikke tidligere funden i Norge.

5. *N. rostrata* (*Mya*), Spengler, Lovén. Sjelden, paa Leerbund fra 60 - 80 Favne.

3. *Thetis*, Sowerby. *Poromya*, Forbes. *Embla*, Lovén.

1. *T. Korenii* (*Embla*), Lovén. Et enkelt Skal paa Sandbund paa 40 Favne ved Christiansund. M'Andrew og Barret angive Dybden fra 45 - 90. Saavel disse som Sars angive den som yderst sjelden, dog synes den at leve langs hele Kysten fra Bergen til Nordkap.

Familie V. Pandoridæ.

Slægt 1. *Lyonsia*, Turton. *Osteodesma*, Deshayes. *Pandorina Scacchi*, Philippi.

1. *L. norvegica* (*Mya*), Chemn., Gray, Forbes & Hanley. Sjelden ved Molde, noget hyppigere ved Christiansund, stundom paa leerholdig Sand, men som oftest paa Sandbund fra 20-40 Favne. Den er altid incrusteret med Sand. Ved Bergen er den ogsaa temmelig sjelden og kun paa enkelte Localiteter.

Familie VI. Anatinidæ.

Slægt 1. *Thracia*, Leach.

1. *T. phaseolina*, Lamarck, Lovén, Forbes & Hanley. Forekom hist og her paa sandig Bund fra 20 - 30 Favne.

2. *T. villosiuscula* (*Anatina*), Macgellivray, Forbes & Hanley. Forekom ligeledes hist og her sammen med *Th. phaseolina*. Den er visseligen tidligere funden i Norge, men ikke angivet.

3. T. *convexa*, Wood, Lovén, Forbes & Hanley. Et dödt Exemplar fandt jeg paa Sandbund, 15 Favnes Dyb ved Molde. Den er tilforn kun funden i Finmarken af M. Andrew og Barret, der angive, at den lever paa et Dyb fra 8-100 Favne.

4. *T. distorta (Mya)*, Montagu, Lovén, Forbes & Hanley. Enkelte döde Skaller paa Sandbund fra 20-40 Favne.

Familie VII. Solenidæ.

Slægt 1. *Solen*, Linné.

1. *S. ensis*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Enkelte döde Skaller paa Sandbund fra 5-15 Favne. Ved Bergen er denne Art paa enkelte Localiteter temmelig almindelig.

2. *S. pellucidus*, Pennant, Lovén, Forbes & Hanley. Af og til paa Sandbund fra 10-30 Favne.

Familie VIII. Tellinidæ.

Slægt 1. *Psammobia*, Lamarck.

1. *P. feröensis* (*Tellina*), Chemn., Lovén, Forbes & Hanley. Forekom hist og her paa sandig Bund fra 15-30 Favne.

2. *P. tellinella*, Lamarck, Lovén, Forbes & Hanley. Ikke saa ganske sjelden ved Grib, Christiansund, paa Sandbund fra 20-40 Favne.

2. *Tellina*, Linné.

1. *T. crassa*, Pennant, Montagu, Lovén, Forbes & Hanley. Liljeborg fandt et Exemplar ved Grib paa Sandbund fra 20-40 Favne. Den er forhen funden ved Kin (Söndfjord) af Koren og mig, men kun döde Skaller, hvorimod Koren har fundet levende Exemplarer saavel ved Bergen som Bejan. Den er imidlertid sjelden overalt.

2. *T. tenuis*, Da Costa, Lovén, Forbes & Hanley. Hist og her paa Sandbund fra 15-25 Favne.

3. *T. fabula*, Gronovius, Forbes & Hanley. Et enkelt Skal blev fundet af Professor Liljeborg ved Molde paa Sandbund, 15 Favne. M. Andrew og Barret, der först har fundet i Nordland denne for den norske Fauna nye Art, angive Dybden fra 3 - 10 Favne; men sige dog at den er sjelden.

4. *T. solidula*, Pulteney, Lovén, Forbes & Hanley. Forekom temmelig hyppig i Stranden.

5. *T. proxima*, Brown, Forbes & Hanley. *Tel. lata*, Lovén. Forekom ligeledes i Stranden ved Molde.

6. *T. pygmæa*, Philippi, Lovén, Forbes & Hanley. Denne Art blev funden af Liljeborg ved Grib paa Sandbund, 20 - 25 Favne.

3. *Syndosmya*, Recluz.

1. *S. intermedia*, Thompson, Forbes & Hanley. *S. nitida*, O. Müller, Lovén. Yderst almindelig ved Molde paa Leerbund fra 15 - 80 Favne, sjeldnere ved Christiansund.

2. *S. prismatica*, Montagu, Forbes & Hanley, Lovén. Meget sjelden paa lignende Localiteter, som den foregaaende. Ved Bergen forekommer den hyppigere.

Familie IX. Mactridæ.

Slægt 1. *Mactra*, Linné.

1. *M. elliptica*, Brown, Forbes & Hanley, Lovén. Forekom hist og her paa Sandbund fra 30 - 40 Favne.

Familie X. Veneridæ.

Slægt 1. *Tapes*, Megerle.

1. *T. pulastra (Venus)*, Wood, Forbes & Hanley. *Venus pulastra*, Lovén. Forekom temmelig hyppig i Stranden.

2. *T. aurea (Venus)*, Gmelin, Forbes & Hanley. *Venus aurea*, Lovén. Forekom ligesom den foregaaende i Stranden, men sjeldnere.

3. *T. virginea (Venus)*, Linné, Forbes & Hanley. *Venus virago*, Lovén. Forekom meget almindelig ved Grib i de af Lovén angivne Varieteter. Den fandtes paa Sandbund i en Dybde af 20 - 30 Favne. Ved Bejan fandt Koren den at være meget almindelig, derimod er den sjelden ved Bergen. I Finmarken har hverken Lovén, Sars, M'Andrew eller jeg fundet den, saa det synes som om dens nordligste Grændse er Lofoten.

2. *Venus*, Linné.

1. *V. cassina*, Linné, Forbes & Hanley, Lovén. Ved Grib, Christiansund, paa en enkelt Localitet fandtes endeel Exemplarer paa Sandbund fra 20 - 30 Favne. Den forekommer ved Bergen, men sjelden, derimod fandt Koren den ikke saa ganske sjelden ved Bejan.
2. *V. fasciata (Pectunculus)*, Da Costa, Forbes & Hanley, Lovén. Temmelig sjelden ved Molde og Christiansund, derimod ved Grib almindeligere. Den forekom paa Sandbund fra 30 - 40 Favne.
3. *V. striatula (Pectunculus)*, Da Costa, Forbes & Hanley, Lovén. Forekom hist og her paa Sandbund fra 30 - 40 Favne.
4. *V. ovata*, Pennant, Forbes & Hanley, Lovén. *Ven. pectinula*, Lamarck. Temmelig almindelig paa Sandbund fra 20-40 Favne.

3. *Artemis*, Poli.

1. *A. exoleta (Venus)*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Temmelig almindelig paa Sandbund fra 30 - 60 Favne. Koren fandt den hyppig ved Bejan og Sars siger, at den forekom ikke sjelden ved Sund i Lofoten.

4. *Lucinopsis*, Forbes & Hanley.

1. *L. undata*, Forbes & Hanley. *Venus undata*, Pennant, Lovén. *Lucina undata*, Lamarck. Forekom temmelig sjelden paa Sandbund fra 20 - 40 Favne.

Familie XI. Cyprinidæ.

Slægt 1. *Cyprina*, Lamarck.

1. *C. islandica* (*Venus*), Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Almindelig paa stenet og sandig Bund fra 20-40 Favne.

2. *Astarte*, Sowerby.

1. *A. Danmoniensis* (*Venus*), Montagu, Lovén. *A. sulcata* (*Pectunculus*), Da Costa, Forbes & Hanley. Temmelig almindelig paa sandig, stenet Bund fra 20 - 50 Favne.

2. *A. scotica* (*Venus*), Mat. & Rack., Lovén. *Ast. sulcata*, Da Costa, Forbes & Hanley. Som oftest sammen med den foregaaende, men sjeldnere. Disse to Arter ere saa distincte, at jeg ikke kan være enig med Forbes & Hanley i at slaae dem sammen.

3. *A. elliptica* (*Crassina*), Brown, Forbes & Hanley. *A. semisulcata*, Lovén. *Crassina sulcata*, Nilsson. Sjelden ved Christiansund paa sandig, stenet Bund fra 20 - 50 Favne.

4. *A. compressa* (*Venus*), Montagu, Forbes & Hanley. *A. striata et Banksii*, Lovén. Forekom iblandt de övrige Astarter, dog temmelig sjelden.

3. *Isocardia*, Lamarck.

1. *I. cor* (*Chama*), Linné, Lamarck, Forbes & Hanley, Lovén. Meget sjelden ved Molde paa sandig Leerbund i en Dybde fra 60 - 80 Favne. Den er fundet her i Landet af afdöde Stiftamtmand Christie i Sognefjorden paa Sandbund, 60 Favne. Asbjörnsen angiver, at

han i Christianiafjorden ved Tafleholmene har fundet et tomt Skal.

Familie XII. Cardiadæ.

Slægt 1. *Cardium*, Linné.

1. *C. edule*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. I stor Mængde i Stranden.
2. *C. echinatum*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Forekom hist og her paa sandig Leerbund fra 20 - 60 Favne.
3. *C. nodosum*, Turton, Lovén, Forbes & Hanley. *Card. scabrum*, Philippi. Ikke saa ganske sjelden paa sandig Leerbund fra 20 - 40 Favne.
4. *C. svecicum*, Reeve, Lovén, Forbes & Hanley. *Card. Lovéni*, Thompson. Forekom temmelig hyppig paa sandig Leerbund fra 20 - 40 Favne, som oftest sammen med *Card. nodosum* og *fasciatum*.
5. *C. fasciatum*, Montagu, Lovén, Forbes & Hanley. Paa lignende Localiteter, som de foregaaende, dog gaaer den höiere op, saa at den træffes paa 5 Favne Vand.
6. *C. norvegicum*, Spengler, Lovén, Forbes & Hanley. Sjelden og kun yngre Exemplarer fandtes paa Sandbund fra 30 - 50 Favne.

Familie XIII. Lucinidæ.

Slægt 1. *Lucina*, Brugiere.

1. *L. borealis* (*Venus*), Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Temmelig almindelig paa sandig Leerbund fra 5-40 Favne.
2. *L. spinifera* (*Venus*), Montagu, Lovén, Forbes & Hanley. Langtfra saa almindelig som den foregaaende paa sandig Leerbund fra 20 - 40 Favne.

2. *Axinus*, Sowerby. *Cryptodon*, Turton. *Ptychina*, *Plilippi.*

1. *Ax. flexuosus* (*Tellina*), Montagu, Lovén. *Lucina flexuosa*, Forbes & Hanley. Temmelig almindelig paa Leerbund fra 20 - 60 Favne.

2. *A. Sarsii*, Philippi, Lovén. Meget almindelig paa Leerbund fra 20 - 60 Favne. Den forekom næsten bestandig sammen med den foregaaende.

3. *A. ferruginosus* (*Lucina*), Forbes & Hanley, M'Andrew & Barret. Denne for den skandinaviske Fauna nye Mollusk er först funden af M'Andrew & Barret ved Trondhjem og i Nordlandene paa sandig Bund fra 20-100 Favne. I Sommer fandt Liljeborg den i Bergensfjorden, og sednere fandt vi den ikke saa ganske sjelden ved Molde og Christiansund, deels paa sandig Leerbund, deels i Dynd paa en Dybde fra 50-80 Favne. Forbes & Hanley og efter dem M'Andrew & Barret henförer den med Urette til Slægten Lucina. Sandsynligviis have de ikke havt Anledning til at iagttage Dyret levende; thi ellers vilde de sikkerlig ikke have gjort sig skyldig i den Feiltagelse, da Dyret tydelig nok charakteriserer sig som Axinus.

Familie XIV. Kelliadæ.

Slægt 1. *Montacuta*, Turton.

1. *M. ferruginosa* (*Mya*), Montagu, Forbes & Hanley. *M tenella*, Lovén. Sjelden paa sandig Leerbund fra 30 - 60 Favne.

2. *M. bidendata* (*Mya*), Montagu, Forbes & Hanley. *Mesodesma exiguum*, Lovén. Sjelden paa lignende Localiteter som den foregaaende og sammen med den.

3. *M. substriata* (*Mya*), Montagu, Lovén, Forbes & Hanley. Paa Ryggen af *Brissopsis lyrifera*, *Amphidetus*

ovatus og *Spatangus purpureus*, især ved Christiansund.

2. *Turtonia*, Hanley.

1. *T. minuta (Venus)*, O. Fabricius, Forbes & Hanley. *Cyamium minutum*, Lovén. Sjelden, ved Christiansund imellem Conferver.

3. *Kellia*, Turton.

1. *K. suborbicularis (Mya)*, Montagu, Lovén, Forbes & Hanley. Kun et Par döde Skaller fandtes ved Christiansund paa Sandbund fra 20-40 Favne. Koren fandt den temmelig almindelig ved Bejan. Liljeborg angiver at have fundet den ved Grib.

2. *K. lactea*, Brown, Lovén. Liljeborg angiver den i en Fortegnelse over Mollusker fra Grib. Hverken han, Koren eller jeg fandt den paa vore Excursioner i Sommer.

Familie XV. Mytilidæ.

Slægt 1. *Mytilus*, Linné.

1. *M. edulis*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Almindelig overalt.

2. *Modiola*, Lamarck.

1. *M. modiolus (Mytilus)*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Almindelig siddende mellem Rödder af Tarer.

3. *Crenella*, Brown. *Modiolaria*, Beck.

1. *C. discors (Mytilus)*, Linné, Forbes & Hanley. *Modiolaria discors*, Lovén. Kun enkelte Exemplarer fandtes ved Christiansund mellem Rödderne af Laminarier og iblandt Coralliner i Stranden.

2. *C. nigra (Modiola)*, Gray, Forbes & Hanley. *Modiolaria nigra*, Lovén. Forekom hist og her paa sandig Bund fra 20-50 Favne.

3. *C. marmorata (Modiola)*, Forbes, Forbes & Hanley. Et Par Exemplarer ved Christiansund i Kappen af *Ascidia mentula*. Ved Bergen er den temmelig almindelig.

Familie XVI. Arcadæ.

Slægt 1. *Nucula*, Lamarck.

1. *N. nucleus (Arca)*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. *N. margaritacea*, Lamarck. Temmelig almindelig paa sandig Leerbund fra 20 - 40 Favne.

2. *N. inflata*, Hancock. *N. tenuis*, Gray, Montagu, Lovén, Forbes & Hanley. Temmelig almindelig paa Leerbund fra 30 - 60 Favne. Ved at sammenligne Exemplarer fra Grönland, sendte under Navnet *N. inflata*, Hancock, har jeg fundet disse ganske overeensstemmende med de norske.

3. *N. delphinodonta*, Michel & Adams. *Nucula corticata*, Holböll & Möller. Denne Art er i Skandinavien först funden af Professor Lovén i Bohuslehn, sednere af Asbjörnsen i Christianiafjorden, hvor den ikke skal være saa ganske sjelden. I Bergensfjorden er den funden af Liljeborg, og af Koren og mig ved Christiansund paa sandig Leerbund fra 40 - 60 Favne.

2. *Leda*, Schumacher.

1. *L. caudata (Arca)*, Donovan, Lovén, Forbes & Hanley. Temmelig almindelig paa Leerbund fra 20 - 60 Favne.

2. *L. pernula (Arca)*, O. Müller, Lovén. *Leda buccata*, Steenstrup. Forekom hist og her paa Leerbund fra 30 - 60 Favne.

3. *Yoldia*, Möller.

1. *Y. pygmæa (Nucula)*, Münster, Lovén. *Leda pygmæa*, Forbes & Hanley. *Nucula lenticulata*, Möller. Hist og her paa Leerbund fra 40 - 80 Favne.

2. *Y. lucida,* Lovén. *Leda lucida,* M'Andrew & Barret. Almindelig paa lignende Localiteter, som den foregaaende.

4. *Arca,* Linné.

1. *A. tetragona,* Poli, Forbes & Hanley. *Arc. navicularis,* Brugiere, Lovén. Kun et Exemplar blev fundet af Koren ved Molde paa stenet Bund, omtrent paa 50 Favne. Den findes ved Bergen, men ogsaa der sjelden. Professor Liljeborg har tidligere fundet den ved Grib (Christiansund), der muligens bliver dens nordligste Grændse.
2. *A. nodulosa,* Müller, Lovén. Forekom meget sjelden ved Christiansund paa stenet Bund fra 40-50 Favne. Ogsaa i Bergensfjorden findes den, men er ogsaa der sjelden og træffes kun paa en långt betydeligere Dybde, nemlig paa 200 Favne, hvor den lever mellem Grenene af Oculina prolifera. M'Andrew & Barret angive, at den i Throndhjemsfjorden findes paa 25 Favnes Dyb
3. *A. raridentata,* S. Wood, Forbes & Hanley. *A. pectunculoides,* Scacchi, Philippi, Lovén. Forekom sjelden paa Leerbund fra 40-60 Favne.

5. *Pectunculus,* Lamarck.

1. *P. glycimeris (Arca),* Linné, Forbes & Hanley. Forekom ved Grib sjelden paa sandig Bund fra 30-50 Favne. Denne for den skandinaviske Fauna nye Bivalv blev først funden af Koren og mig ved Kin i Söndfjord, men kun enkelte döde Skaller.

Familie XVII. Ostreadæ.

Slægt 1. *Lima,* Brugiere.

1. *L. subauriculata (Pecten),* Montagu, Forbes & Hanley, Lovén. Sjelden paa sandig Bund fra 30-60 Favne.
2. *L. sulculus,* Lovén. Denne Art, der forekom paa lignende Localiteter, som den foregaaende, men sjeldnere, viser sig som

en fra denne distinct Art, og jeg kan derfor ikke være enig med Forbes & Hanley samt Malm, der slaae den sammen med *L. subauricul.*

3. *L. Loscombi*, Sowerby, Lovén, Forbes & Hanley. Sjelden ved Christiansund paa stenet Bund fra 15 - 30 Favne.

4. *L. hians (Ostrea)*, Gmelin, Lovén, Forbes & Hanley. Denne ved Bergen yderst almindelige Art forekom temmelig sjelden paa stenet Bund fra 20 - 40 Favne.

2. *Pecten*, Brugiere, Müller.

1. *P. similis*, Laskey, Forbes & Hanley. *Pecten tumidus*, Lovén. Hist og her paa sandig Leerbund fra 30 - 60 Favne.

2. *P. varius*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Forekom almindeligere end den foregaaende paa Sandbund fra 30 - 60 Favne.

3. *P. vitreus*, Chemn., Lovén. Kun enkelte Exemplarer fandtes ved Christiansund paa Sandbund fra 40 - 60 Favne.

4. *P. opercularis*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Forekom temmelig sjelden paa stenet Bund fra 15 - 30 Favne.

5. *P. sulcatus*, Müller, Lovén. Sjeldnere end den foregaaende ved Christiansund paa Klippegrund fra 15 - 30 Favne.

6. *P. striatus*, Müller, Lovén. *P. rimulosus*, Philippi. Hist og her ved Christiansund paa stenet Bund fra 30-40 Favne.

7. *P. furtivus*, Lovén. *P. striatus*, Forbes & Hanley. Yderst sjelden ved Christiansund paa bjergig Bund fra 30 - 40 Favne. Jeg maa være enig med Malm i at ansee denne Art forskjellig fra *P. striatus*.

8. *P. tigrinus*, Müller, Lovén, Forbes & Hanley. Temmelig almindelig paa stenet Bund fra 20 - 50 Favne.

9. *P. septemradiatus*, Müller, Lovén. *Pecten danicus*, Forbes & Hanley. Ligesaa almindelig som den foregaaende paa lignende Localiteter fra 30 - 70 Favne.

10. *P. islandicus*, Müller, Lovén. Döde Skaller ved Christiansund paa stenet Bund fra 40 - 50 Favne. Ved Bejan fandt

Koren den temmelig almindelig. Omkring Bergen findes den fossil paa enkelte Steder i overordentlige store Masser begravede i Leerbakker. Levende er den ikke funden ved Bergen.

11. *P. maximus (Ostrea)*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Enkelte döde Skaller ved Christiansund.

3. *Ostrea*, Linné.

1. *O. edulis*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Almindelig fra 4-15 Favne.

4. *Anomia*, Linné.

1. *A. ephippium*, Linné, Forbes & Hanley. *A. sqvamula*, Lovén. Almindelig paa döde Skjæl fra 6-50 Favne.
2. *A. aculeata*, Müller, Lovén, Forbes & Hanley. Paa Stene og Skjæl fra 6-80 Favne.
3. *A. patelliformis*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Hist og her paa Stene og Skjæl fra 10-40 Favne.
4. *A. striata*, Brocchi, Lovén, Forbes & Hanley. Ligeledes paa Stene og Skjæl fra 10-60 Favne.

Acephala, Palliobranchiata v. Brachiopoda.

Familie I. Terebratulidæ.

Slægt 1. *Terebratula*, Brugiere.

1. *T. cranium*, Müller, Lovén, Forbes & Hanley. *T. vitrea*, Fleming. Paa stenet Bund fandtes den paa enkelte Localiteter i stor Mængde fra 40-80 Favne.

2. *Terebratulina*, D'Orbigny.

1. *T. caput serpentis (Anomia)*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Forekom paa lignende Localiteter, som den foregaaende og stundom sammen med denne.

Familie II. Craniadæ.

Slægt 1. *Crania*, Retzius.

1. *Cr. anomala* (*Patella*), O. Müller, Lovén, Forbes & Hanley. *Orbicula norvegica*, Lamarck. Den forekom paa stenet Bund sammen med de nysnævnte Terebratler.

Pteropoda.

Slægt 1. *Spirialis*, Eydoux & Souleyet. *Scæa*, Philippi.

1. *S. stenogyra* (*Scæa*), Philippi, Lovén; Sjelden. Enkelte Exemplarer fandtes i Sand, der indeholdtes i Tarmen af Spatangus purpureus ved Christiansund.

Gasteropoda, Prosobranchiata.

Familie I. Chitonidæ.

Slægt 1. *Chiton*, Linné.

1. *Ch. ruber*, Linné, Forbes & Hanley. *Ch. lævis*, Lovén. Forekom hist og her paa Stene og tomme Skjæl fra 30 - 50 Favne.
2. *C. cinereus*, Linné, Forbes & Hanley. *Ch. marginatus*, Pennant, Lovén. Temmelig sjelden, deels paa Skjæl, deels paa Stene fra 20 - 40 Favne.
3. *C. albus*, Linné, O. Müller, Lovén, Forbes & Hanley. Ikke sjelden paa lignende Localiteter som de foregaaende.
4. *Ch. alveolus*, Sars, Lovén. *C. cancellatus?* Sowerby, Forbes & Hanley. Hist og her paa Stene fra 20 - 40 Favne.
5. *C. lævis*, Pennant, Forbes & Hanley. *Ch. corallinus*, Risso, Lovén. Sjelden, paa Stene ved Christiansund fra 30 - 40 Favne.
6. *C. asellus*, Chemn., Forbes & Hanley. *Ch. cinereus*, Lovén. Almindelig paa döde Skjæl, paa Stene fra 20 - 40 Favne.

7. *Ch. marmoreus*, O. Fabr., Forbes & Hanley. *Chiton ruber*, Spengler, Lovén. Hist og her, paa Stene og döde Skal fra 30 - 50 Favne.

Familie II. Patellidæ.

Slægt 1. *Patella*, Linné.

1. *P. vulgata*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Almindelig overalt paa Klipperne.
2. *P. pellucida*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Sjelden ved Christiansund paa Laminarierne.

2. *Acmæa*, Eschscholtz. *Lottia*, Gray. *Tectura*, Audouin & M. Edwards.

1. *A. testudinalis (Patella)*, O. Müller, Forbes & Hanley. *Patella testudinalis*, Lovén. Forekom hist og her paa Bolværksstokkene.
2. *A. virginea (Patella)*, O. Müller, Forbes & Hanley. *Patella virginea*, Lovén. Temmelig almindelig paa Skjæl og Stene fra 20 - 40 Favne.

3. *Pilidium*, Forbes & Hanley.

1. *P. fulvum (Patella)*, O. Müller, Forbes & Hanley. *Patella fulva*, Lovén. Forekom ikke saa sjelden paa Skjæl og Stene fra 30 - 50 Favne.

4. *Lepeta*, Gray.

1. *L. cæca (Patella)*, O. Müller. *Propilidium ancyloide?* Forbes. *Patella cæca*, Lovén. Temmelig almindelig paa Skjæl og Stene fra 20 - 40 Favne.

Familie III. Dentaliadæ.

Slægt 1. *Dentalium*, Linné.

1. *D. entalis*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Meget almindelig paa sandig Bund fra 20 - 60 Favne.

Familie IV. Calyptræidæ.

Slægt 1. *Pileopsis*, Lamarck.

1. *P. hungaricus (Patella)*, Linné, Forbes & Hanley. *Capulus hungaricus*, Lovén. Sjelden paa stenet Bund fra 30 - 60 Favne.

Familie V. Fissurellidæ.

Slægt 1. *Puncturella*, Sowerby.

1. *P. noachina (Patella)*, Linné, Forbes & Hanley. *Cemoria noachina*, Gould. *Rimula noachina*, Lovén. Hist og her paa stenet Bund fra 20-50 Favne.

2. *Emarginula*, Lamarck.

1. *E. crassa*, Sowerby, Lovén, Forbes & Hanley. Kun et Exemplar blev fundet af Koren ved Christiansund paa stenet Bund fra 50 - 60 Favne.
2. *E. reticulata*, Sowerby, Lovén, Forbes & Hanley. *Patella fissura*, O. Müller, Montagu. Meget almindelig paa Sandbund fra 20 - 40 Favne.

Familie VI. Trochidæ.

Slægt 1. *Trochus*, Linné.

1. *T. zizyphinus*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Hist og her paa Sandbund fra 20 - 40 Favne.
2. *T. millegranus*, Philippi, Lovén, Forbes & Hanley. Almindeligere end den foregaaende paa lignende Localiteter.
3. *T. tumidus*, Montagu, Lovén, Forbes & Hanley. Temmelig sjelden paa Sandbund fra 20 - 40 Favne.
4. *T. cinerarius*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Almindelig paa Sandbund fra 20-40 Favne.
5. *T. occidentalis*, Michel & Adams. *Margarita alabastrum*, Beck, Lovén. *Trochus formosus*, Forbes. Annal & Magazin etc. *Trochus alabastrum*, Forbes & Hanley. Sjelden paa sandig og stenet Bund fra 40-80 Favne.

2. *Margarita*, Leach.

1. *M. helicina* (*Trochus*), O. Fabr., Forbes & Hanley, Lovén. Sjelden, paa Laminarier.

2. *M. cinerea*, Couthoy, Bost. Journal. *Trochus cinerarius varietas*, Fabr. F. Gr., *Margarita striata variet. grönlandica*, Möller. Sjelden, paa Sandbund fra 30 - 40 Favne.

3. *M. undulata*, Sowerby, Lovén. Temmelig almindelig paa Laminarier.

3. *Scissurella*, A. D'Orbigny.

1. *S. crispata*, Fleming, Lovén, Forbes & Hanley. Meget sjelden paa sandig Bund fra 30 - 50 Favne.

Familie VII. Littorinidæ.

Slægt 1. *Littorina*, Ferussac.

1. *L. littorea*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Meget almindelig overalt i Stranden.

2. *L. littoralis* (*Nerita*), Linné, Forbes & Hanley. *Litt. obtusata* Lovén. Meget almindelig overalt paa Havskjærene, og fandtes i alle de af Lovén angivne Varieteter.

3. *L. rudis*, Donovan, Montagu. *Littor. grönlandica*, Möller. Forekom almindelig paa Klipperne, især ud imod Havet. Efter min Formening er *Litt. grönlandica* og *rudis* den samme Art, jeg har idetmindste ikke kunnet adskille dem. *Littor. arctica*, Möller, er visselig heller ikke andet end en climatisk Varietet af *rudis*.

2. *Lacuna*, Turton.

1. *L. pallidula* (*Nerita*), Da Costa, Lovén, Forbes & Hanley. Forekom hist og her ved Christiansund paa Laminarier.

3. *Rissoa*, Frèminville.

1. *R. Beanii* (*Cingula*), Hanley, Lovén, Forbes & Hanley. Sjelden paa sandig Leerbund fra 40 - 60 Favne.

2. *R. punctura (Turbo)*, Montagu, Forbes & Hanley. Nogle faa Exemplarer fandtes ved Christiansund paa stenet Bund fra 40 - 60 Favne.

3. *R. striata (Turbo)*, Montagu, Forbes & Hanley. *R. striata & arctica*, Lovén. Forekom hist og her paa lignende Localiteter.

4. *R. rufilabris*, Leach, Alder, Forbes & Hanley. *R. rufilabris & porifera*, Lovén. Temmelig almindelig paa sandig Bund fra 20 - 40 Favne.

5. *R. costata (Turbo)*, Montagu & Lovén. Sjelden ved Christiansund paa sandig Bund fra 40 - 60 Favne.

6. *R. labiosa (Helix)*, Montagu, Forbes & Hanley. *R. membranacea & cornea*, Lovén. Hist og her paa Tarer ved Christiansund.

4. *Skenea*, Fleming.

1. *S. planorbis (Turbo)*, O. Fabricius, Lovén, Forbes & Hanley, *Sk. depressa*, Fleming. Temmelig almindelig paa Alger i Stranden.

Familie VIII. Turritellidæ.

Slægt 1. *Turritella*, Lamarck.

1. *T. ungulina (Turbo)*, Linné s n. *Turbo terebra*, Linné F. n. *Turritella communis*, Risso, Forbes & Hanley. Almindelig paa sandig Leerbund fra 5 - 80 Favne.

Familie IX. Cerithiadæ.

Slægt 1. *Aporrhais*, Da Costa.

1. *A. pes pelicani (Strombus)*, Linné, Lovén, Forbes & Hanley. *Chenopus pes pelicani*, Philippi. Paa lignende Localiteter som *Turritella ungulina*.

2. *Cerithium*, Adamson.

1. *C. reticulatum (Strombiformis)*, Da Costa, Lovén, Forbes & Hanley. *C. lima*, Brugiere. Overordentlig almindelig paa sandig Bund fra 10 - 60 Favne.

2. *C. adversum* (*Murex*), Mont., Forbes & Hanley. *Triforis adversa*, Thompson, Lovén. Meget sjelden ved Christiansund paa sandig Bund fra 30-40 Favne.

3. *C. costulatum* (*Turritella?*), Möller. *Cerithium arcticum*, Mörck. Denne for Skandinaviens Fauna nye Art, svarer aldeles til Möllers Beskrivelse i Fauna grönlandica. Möller har kun havt et beskadiget Exemplar, saa den synes at være meget sjelden ved Grönland. Jeg fandt 2 levende og 1 dödt Exemplar ved Christiansund paa Sandbund — 40 Favne.

4. *C. Emersonii*, Adams. *Cer.metula* Lovén, Forbes & Hanley. *C. nitidum*, Forbes Ann. Nat. hist. Sjelden ved Christiansund paa dyndet Leerbund fra 25 - 50Favne.

Familie X. Scallariadæ.

Slægt 1. *Scallaria*, Lamarck.

1. *S. Turtonis* (*Turbo*), Turton, Lovén, Forbes & Hanley. *S. planicorta*, Bivon, Philippi. Meget sjelden paa sandig Bund fra 30-40 Favne.

2. *S. Trevellyana*, Leach, Lovén, Forbes & Hanley. Kun et Exemplar blev funden ved Christiansund paa 60 Favnes Dyb, sandig Bund.

Familie XI. Pyramidellidæ.

Slægt 1. *Eulima*, Risso.

1. *E. polita* (*Helix*), Linné, Forbes & Hanley. *E. nitida*, Lovén. Hist og her paa sandig Leerbund fra 35-80 Favne.

2. *E. distorta*, Deshayes, Lovén, Forbes & Hanley. *Melania distorta*, Philippi. Sjelden paa sandig Leerbund fra 40 - 80 Favne.

3. *E. subulata* (*Turbo*), Donovan, Lovén, Forbes & Hanley. *E. lineata*, Sowerby. Sjelden paa lignende Localiteter som de foregaaende.

2. *Chemnitzia*, Alcide D'Orbigny.
Turbonilla, Leach.

1. *C. rufa*, Philippi, Forbes & Hanley. *Turbonilla rufa*, Lovén. *Turritella fulvocincta*, Thompson. Sjelden paa sandig Leerbund fra 40 - 60 Favne.

2. *C. rufescens*, Forbes. *Turbonilla interrupta*, Lovén. Sjelden paa sandig Leerbund fra 40 - 60 Favne.

3. *Odontostomia*, Fleming.

1. *O. conoidea*, Brocchi. *Odostomia conoidea*, Forbes & Hanley. *Turbonilla plicata*, Lovén. Hist og her paa sandig Leerbund fra 30 - 50 Favne.

2. *O. rissoides*, Hanley, Forbes & Hanley. *Turbonilla albella*, Lovén. Sjelden paa Sandbund fra 30 - 40 Favne.

4. *Eulimella*, Forbes.

1. *E. Scillæ* (*Melania*), Scacchi, Forbes & Hanley. *Turbonilla Scillæ*, Lovén. Sjelden paa sandig Leerbund fra 30 - 60 Favne.

Familie XII. Naticidæ.

Slægt 1. *Natica*, Brugiere.

1. *N. nitida* (*Nerita*), Donovan, Forbes & Hanley. *N. pulchella*, Lovén. *Nerita glaucina*, Linné. F. sv. ed. 2. Almindelig paa Sandbund fra 20 - 50 Favne.

2. *N. pusilla*, Gould, Forbes & Hanley. *N. grönlandica*, Beck, Möller, Lovén. Sjelden paa sandig Leerbund fra 40-80 Favne. Flere Exemplarer vare ligesaa store som de största, jeg fandt i Finmarken. Koren fandt den temmelig hyppig ved Bejan. Den forekommer ved Bergen, men sjelden og i smaae Exemplarer.

3. *N. Montagui*, Forbes, Lovén. *Nerita rufa*, Montagu. Hist og her paa stenet og leerholdig Sandbund fra 15-50 Favne.

Familie XIII. Velutinidæ.

Slægt 1. *Velutina*, Fleming.

1. *V. haliotoidea* (*Helix*), O. Fabricius, Lovén. *V. lævigata*, Forbes & Hanley. *Bulla velutina*, Müller. Temmelig almindelig paa sandig Leerbund fra 20-40 Favne.

Familie XIV. Cancellariadæ.

Slægt 1. *Trichotropis*, Broderip & G. Sowerby.

1. *T. borealis*, Brod. & Sowerby, Lovén, Forbes & Hanley. *T. atlantica*, Beck, Möller. Almindelig deels paa stenet, deels paa sandig Leerbund fra 20-80 Favne.

2. *Cancellaria*, Lamarck.

1. *C. viridula* (*Tritonium*), O. Fabricius, Lovén. *Admete crispa*, Möller. *Cancellaria buccinoides*, Couth. Hist og her paa sandig Leerbund fra 40-80 Favne.

3. *Cerithiopsis*, Forbes & Hanley.

1. *C. tuberculare* (*Murex*), Montagu, Forbes & Hanley. Kun et Par Exemplarer bleve fundne af Liljeborg ved Christiansund paa sandig Leerbund fra 40-50 Favne.

Familie XV. Muricidæ.

Slægt 1. *Purpura*, Adamson.

1. *P. lapillus* (*Buccinum*), Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Meget almindelig paa Klipperne, hvor den under Ebben sidder ganske tör.

2. *Nassa*, Lamarck.

1. *N. reticulata* (*Buccinum*), Linné, Lovén, Forbes & Hanley. *Tritonium reticulatum*, Middendorf.

Temmelig almindelig paa stenet Sandbund fra 15-40 Favne.

2. *N. incrassata* (*Buccinum*), Ström, Müller, Lovén, Forbes & Hanley. *Buccinum Ascanias*, Brugière. Meget almindelig paa sandig Leerbund fra 10-40 Favne.

3. *N. pygmæa* (*Ranella*), Lamarck, Forbes & Hanley. *N. incrassata*, Lovén. *N. varicosa*, Brown. Sjelden, iblandt den foregaaende.

3. *Buccinum*, Linné.

1. *B. undatum*, Linné, Forbes & Hanley. *Tritonium undatum*, Lovén. Meget almindelig paa Klipper, hvor den ofte fandtes sammen med *Purpura lapillus* og *Littorina littorea*.

2. *B. fusiforme*, Broderip, Forbes & Hanley. Af denne for vor Fauna nye Art fandt jeg 1 levende Exemplar ved Christiansund paa 50 Favnes Dyb, stenet Sandbund. M'Andrew & Barrett have fundet den i Finmarken paa Sandbund, men angiver, at den ogsaa der er yderst sjelden.

4. *Fusus*, Lamarck.

1. *F. islandicus*, Chemnitz, Forbes & Hanley. *Tritonium islandicum et gracile*, Lovén. Nogle faa meget smaae Exemplarer fandtes ved Christiansund paa stenet Sandbund fra 40-50 Favne.

2. *F. antiqvus* (*Murex*), Linné, Forbes & Hanley. *Tritonium antiqvum*, Lovén. 1 dödt Exemplar fandtes ved Christiansund paa sandig Leerbund, 40 Favne.

5. *Trophon*, de Montfort.

1. *T. clathratus* (*Murex*), Linné, Forbes & Hanley. *Tritonium clathratum*, Müller, Lovén, Midd. *Murex Bamffius*, Donovan. Meget sjelden paa sandig Leerbund fra 40-60 Favne.

2. *T. Barvicensis (Fusus)*, Johnston. *Tritonium Barvicense*, Lovén Kun et Par Exemplarer bleve fundne ved Christiansund paa sandig Leerbund fra 40-60 Favne.

6. *Mangelia*, Leach.

1. *M. turricula (Murex)*, Montagu, Forbes & Hanley. *Triton turricula*, Lovén. *Defrancia nobilis*, Möller. Temmelig almindelig paa sandig Leerbund fra 30-40 Favne.
2. *M. Trevellyana (Pleurotoma)*, Turton, Forbes & Hanley. *Tritonium reticulatum*, Lovén. Hist og her paa sandig Leerbund fra 20-40 Favne.
3. *M. linearis (Murex)*, Montagu, Forbes & Hanley. *Defrancia linearis*, Lovén. Hist og her paa sandig Leerbund fra 30-50 Favne.
4. *M. nana*, Forbes & Hanley. *Tritonium nanum*, Lovén. Liljeborg fandt 1 Exemplar ved Christiansund paa sandig Leerbund fra 30-40 Favne.
5. *M. purpurea (Murex)*, Montagu, Forbes & Hanley. *Pleurotoma Philberti*, Michaud, Philippi. *Pleurot. variegatum*, Philippi. Sjelden paa sandig Leerbund fra 30-50 Favne.
6. *M. brachystoma (Pleurotoma)*, Philippi, Forbes & Hanley. *Mang. tiarula*, Lovén. Sjelden ved Christansund paa stenet Sandbund fra 40-50 Favne.
7. *M. striolata*, Scacchi, Forbes & Hanley. Yderst sjelden ved Christiansund paa sandig Bund fra 30-40 Favne. Denne for vor Fauna nye Art blev först funden af Liljeborg.
8. *M. costata (Buccinum)*, Da Costa. *Murex costata*, Montagu, Lovén, Forbes & Hanley. Kun to Exemplarer fandtes ved Christiansund paa stenet Sandbund fra 40-60 Favne. Koren har tidligere fundet den ved Bergen, hvor den

ikke er saa overordentlig sjelden som nordligere.

9. *M. harpularia (Fusus)*, Couth. *Tritonium harpularium*, Lovén. *Tritonium roseum*, Sars, Lovén. Hist og her paa sandig Leerbund fra 30-50 Favne.

7. *Pleurotoma*, Lamarck.

1. *P. teres (Mangelia)*, Forbes, Forbes & Hanley. *Pleurotoma boreale*, Philippi, Lovén. Meget sjelden. Jeg fandt 3 levende Exemplarer ved Christiansund paa stenet Bund fra 50-60 Favne.

2. *P. nivale*, Lovén. Sjelden paa stenet Bund fra 40-60 Favne.

Familie XVI. Cypræadæ.

Slægt 1. *Cypræa.*

1. *C. europæa variet. arctica*, Montagu, Lovén, Forbes & Hanley. *Cypræa coccinella*, Lamarck. *C. norvegica*, Sars. Sjelden paa stenet Sandbund fra 30-50 Favne.

Gasteropoda, Opisthobranchiata.

Familie I. Bullidæ.

Slægt 1. *Cylichna*, Lovén.

1. *C. cylindracea (Bulla)*, Pennant, Lovén, Forbes & Hanley. Temmelig almindelig paa sandig Leerbund fra 20-60 Favne.

2. *C. alba (Bulla)*, Brown, Lovén. *Bulla triticea*, Couth, Gould. *Bulla corticata*, Möller. Ikke saa almindelig som den foregaaende, men paa lignende Localiteter og som oftest sammen med den.

3. *C. truncata (Bulla)*, Adams?, Montagu, Lovén, Forbes & Hanley. Hist og her paa sandig Bund fra 20-40 Favne.

4. *C. nitidula,* Lovén, *Bulla umbilicata,* Montagu, Adams. Sjelden paa sandig Bund fra 20 - 40 Favne.

5. *C. acuminata (Bulla),* Brugiere, Brocchi, Philippi, Lovén. Af denne for vor Fauna nye Art blev kun to Exemplarer fundne ved Molde paa sandig Leerbund — 40 Favne.

2. *Amphisphyra,* Lovén. *Utriculus,* Brown. *Bulla,* Turton.

1. *A. globosa,* Lovén. Sjelden paa sandig Leerbund ved Molde fra 30 - 50 Favne.

2. *A. hyalina (Bulla),* Turton, Forbes & Hanley. *Amph. pellucida,* Lovén. Sjelden paa lignende Localiteter som den foregaaende.

3. *Tornatella,* Lamarck.

1. *T. tornatilis (Voluta),* Linné, *Acteon tornatilis,* Lovén. *T. fasciata,* Forbes & Hanley. Temmelig almindelig paa sandig Leerbund fra 20-60 Favne.

4. *Akera,* Müller.

1. *A. bullata,* O. Müller, Lovén, Forbes & Hanley. *Bulla norvegica,* Brugiere. *Bulla fragilis,* Lamarck. Sjelden paa sandig Leerbund fra 20 - 50 Favne.

5. *Bulla,* Linné.

1. *B. Cranchii,* Leach, Forbes & Hanley. *Scaphander Cranchii,* Lovén. Sjelden, især levende Exemplarer, paa sandig Leerbund fra 30 - 60 Favne.

6. *Scaphander,* Montfort.

1. *S. lignarius (Bulla),* Linné, Lovén, Forbes & Hanley. Sjelden, paa sandig Leerbund fra 30-40 Favne.

2. *S. librarius,* Lovén. Endnu sjeldnere end den foregaaende paa lignende Localiteter.

7. *Philine*, Ascanius. *Lobaria*, Müller. *Bullæa*, Lamarck.

1. *P. aperta (Bulla)*, Linné. *P. qvadripartita* Asc, *Bullæa aperta*, Lamarck. Sjelden paa sandig Leerbund fra 30-60 Favne.
2. *P. qvadrata (Bullæa)*, Scarles Wood, Forbes & Hanley. *P. scutulum*, Lovén. Hist og her paa sandig Leerbund fra 30-60 Favne.
3. *P. scabra (Bulla)*, O. Müller, Lovén, Forbes & Hanley. *Bullæa granulosa*, Sars. Temmelig hyppig paa lignende Localiteter som de foregaaende.
4. *P. pruinosa (Bullæa)*, Clark, Lovén, Forbes & Hanley. Sjelden paa sandig Leerbund fra 30-60 Favne.

Familie II. Dorididæ.

Slægt 1. *Doris*, Linné.

1. *D. muricata*, Müller, Sars, Lovén. Sjelden, paa Tang.

2. *Triopa*, *Johnston*.

1. *T. claviger (Doris)*, Müller, Lovén, Forbes & Hanley. *Euplocamus claviger*, Thompson. Hist og her paa Tang.

Familie III. Eolididæ.

Slægt 1. *Eolis*, Cuvier.

1. *E. branchialis (Doris)*, Müller, Lovén. Sjelden, paa Tang.

(Af en nögen Mollusk, der kommer til at danne en ny Slægt og som sednere vil blive beskreven og afbildet i Fauna littoralis Norvegiæ, fandtes nogle faa Exemplarer.)

Echinodermata.

Orden A. Echinida.

Familie I. Cidaridæ.

Slægt 1. *Cidaris*, Klein.

1 *C. papillata*, Leske. *C. hystrix*, Sars. Denne Art, der lever paa en temmelig stor Strækning langs Vestkysten, forekom ved Christiansund, men var der som overalt sjelden og kun paa overordentlig store Dyb fra 100-200 Favne.

Familie II. Echinidæ.

Slægt 1. *Echinus*, Linné.

1. *Ech. esculentus*, Linné. *E. sphæra*, O. Müller. Meget almindelig fra 2-30 Favne, stenet Grund. Den lever langs hele Kysten til Øxfjord; nordligere har jeg ikke seet den. I Finmarken er den dog langtfra saa almindelig som sydligere.

2. *Ech. Flemingii*, Ball, Forbes. *Ech. miliaris*, Fleming. Sjelden paa 30-50 Favne, stenet Bund. Nordligere end Christiansund har jeg ikke fundet den. Koren fandt den ikke ved Bejan, saa det er muligt at Christiansund er dens nordligste Grændse.

3. *Ech. Dröbachiensis*, O. Müller. *E. neglectus*, Lamarck, Forbes, Düben & Koren. *Ech. esculentus*, Sv. Zoologie fasc. 8. Tab. 48 Fig. a. Temmelig almindelig paa 20-30 Favne, stenet og sandig Bund. Denne Art, der lever langs hele Kysten ligetil Vadsö, synes ret at have sit Hjem i det nordlige Polarhav, hvor den findes i uhyre Mængde, og hvor Individerne opnaae en overordentlig Störrelse. Forskjellighed i Form, Störrelse og Farve

har givet Anledning til Dannelsen af mange Arter, der alle kun ere climatiske Modificationer af en og samme Art.

4. *E. norvegicus*, Düben & Koren. Yderst sjelden ved Christiansund paa 40-50 Favne, stenet Bund.

5. *E. elegans*, Düben & Koren. Af denne Art fandt jeg nogle Exemplarer paa 80 Favnes Dyb, klippet Grund i Storfjorden ved Molde. Naar Dr. Lytken slaaer denne Art sammen med *Ech. Flemingii*, saa skulde jeg være tilböielig til at troe, at han ikke har været i Besiddelse af Originalexemplarer af *Ech. elegans*; thi denne forekommer mig at være en distinct Art. Foruden Farven, det större Antal Pedicellarier, Mangelen paa abortive Knuder paa Skallen adskiller den sig fra *Ech. Flemingi* ogsaa derved, at denne aldrig lever paa saa store Dybder, som hiin.

6. *E. miliaris*, Leske. *Ech. virens*, Düben & Koren. *E. Koreni?* Desor. Sjelden paa klippet Bund fra 30-40 Favne. Ved Bergen forekommer denne Art i stor Mængde paa enkelte Localiteter, og er der altid constant i sin Farve, varierer ingenlunde saaledes som Tilfældet er i Øresund. Det turde derfor hænde, at *Ech. virens*, Düben & Koren, bliver en distinct Art.

Familie III. Scutellidæ.

Slægt 1. *Echinocyamus*, Leske.

1. *E. angulosus*, Leske. *Spatangus pucillus*, O. Müller. *Fibularia tarentina*, Lamarck. Hist og her paa sandig Bund fra 30-80 Favne. Den lever langs hele Kysten til Vadsöe.

Familie IV. Spatangidæ.

Slægt 1. *Spatangus*, Klein.

1. *S. purpureus*, O. Müller. Temmelig almindelig ved Grib, Christiansund, paa sandig Bund fra 20-40 Favne. Den gaaer

langs hele Kysten til Lofoten. Koren fandt den ved Bejan yderst almindelig. Saavel de Exemplarer fra Bejan, som Christiansund vare overordentlig store.

2. *Amphidetus*, Agassiz.

1. *A. cordatus* (*Echinus*), Pennant. *Spatangus flavescens*, Abildgaard. *Sp. arcuarius*, Lamarck. Ved Christiansund paa enkelte Localiteter temmelig almindelig paa sandholdig Leerbund fra 25 – 50 Favne. Den forekommer langs hele Kysten til Lofoten.

2. *A. ovatus* (*Spatangus*), Leske. *Spatangus flavescens*, O. Müller, *Prod. Amphid. roseus*, Forbes. Yderst almindelig overalt paa lignende Localiteter som den foregaaende. Den lever langs hele Kysten ligetil Vadsöe.

3. *Brissiopsis*, Agassiz.

1. *B. lyrifera* (*Brissus*), Forbes, Agassiz, Desor. Ikke ganske sjelden paa enkelte Localiteter baade ved Molde og Christiansund paa sandholdig Leer fra 20-40 Favne. Nordligere gaaer den neppe.

4. *Tripylus*, Philippi, Schizaster, Agassiz.

1. *T. fragilis* (*Brissus*), Düben & Koren. Hyppigere end den foregaaende paa lignende Localiteter. Den lever langs hele Kysten til Vadsöe. Overalt i Finmarken er den almindelig og forekommer der i store Exemplarer. Ved Bergen er den sjelden; men bliver hyppigere, jo nordligere man kommer.

Orden B. Holothurida.

Familie I. Holothuridæ.

Slægt 1. *Thyone*, Oken.

1. *T. fusus* (*Holothuria*), O. Müller. *Th. fusus*, Koren. Nyt Mag. for Nat. 4 D. Pag. 203. Tab 1. *Holothuria*

penicillus, O. Müller. *Hol. papillosa*, Abilgaard. Paa enkelte Localiteter fandtes den ikke saa ganske sjelden paa sandig og stenet Bund fra 20-40 Favne. Nordligere er den ikke funden saavidt mig bekjendt.

2. *T. Raphanus*, Düben & Koren. Ved Molde var den paa et Sted, Gjætepinen, meget almindelig paa sandholdig Leer fra 30-50 Favne. Ved Christiansund var den sjelden, hvilket ogsaa er Tilfældet ved Bergen.

2. *Holothuria*, Linné.

1. *H. tremula*, Gunnerus, *H. elegans*, O. Müller. Hist og her paa sandholdig Leer fra 60-80 Favne. Den lever langs hele Kysten til Bejan, hvor Koren har fundet den; om den gaaer nordligere er tvivlsomt. Paa enkelte Steder, saasom ved Furresund, Söndfjord, er den endog meget almindelig.

2. *H. intestinalis*, Ascanius & J. Rathke. *H. mollis*, Sars. Temmelig sjelden paa lignende Localiteter som den foregaaende og tildeels sammen med den. Denne Art, der forekommer i stor Mængde ved Bergen, aftager mod Nord, saa at dens nordligste Grændse muligens bliver Christiansund.

Familie II. Cuvieriadæ.

Slægt 1. *Cuvieria*, Peron. *Psolus*, Oken.

1. *C. phantapus* (*Holothuria*), Strussenfeldt. *Holothuria sqvamata*, O. Müller. Sjelden, og kun i smaa Exemplarer paa stenet Bund fra 30-40 Favne. Den lever langs hele Kysten til Nordkap. I Finmarken fandt jeg ligeledes kun smaa Exemplarer, hvilket ogsaa Sars angiver at have været Tilfælde med ham.

2. *C. sqvamata*, Koren. Sjelden paa stenet Bund fra 30-50 Favne. Ved Bergen forekommer den paa en enkelt Localitet,

Florvaag, i stor Mængde, ellers er den sjelden; den gaaer neppe nordligere end Christiansund.

Familie III. Pentactidæ.

Slægt 1. *Cucumaria*, Blainville. *Pentacta*, Goldfuss, Agassiz. *Cladodactyla*, Brandt.

1. *C. frondosa*, Gunnerus, Düben & Koren. *Holothuria grandis*, Forbes & Goodsir. *Ochnus brunneus*, Forbes. *Cucumaria fucicola*, Forbes. Paa enkelte Localiteter ved Christiansund i en utrolig Mængde, saa den ganske bedækkede Bunden i et trangt Sund med et Par Favne Vand. Den lever paa Sandbund fra 2-30 Favne og varierer stærkt i Farver. Ved Bejan var den ligeledes yderst almindelig; forövrigt forekommer den langs hele Kysten til Nordkap og opnaaer i Finmarken en ganske betydelig Störrelse.

2. *C. lactea (Ochnus)*, Forbes, Düben & Koren. Kun et Par Exemplarer fandt jeg paa sandholdig Leer fra 30-40 Favne. Den synes at være sjelden overalt, og er saavidt mig bekjendt ikke funden nordligere.

3. *C. Hyndmanni*, Forbes, Düben & Koren. Paa enkelte Steder ikke saa ganske sjelden paa sandig, stenet Bund fra 30-40 Favne. Ogsaa for denne Art er for Tiden dens nordligste Grændse Christiansund. Ved Bergen har jeg paa et enkelt Sted, Askenæs, fundet den i stor Mængde paa stenet Bund fra 40-50 Favne.

4. *C. elongata*, Düben & Koren. Ved Molde var den paa en enkelt Localitet, Gjætepinen, yderst almindelig paa sandholdig Leer fra 30-40 Favne. Ved Christiansund var den meget sjelden; nordligere er den ikke funden. Ved Bergen er den sjelden, kun paa et Sted, Madhopen, fandt jeg den i stor Mængde paa dyndet Leer 20-25 Favne.

2. *Thyonidium*, Düben & Koren.

1. *T. hyalinum* (*Cucumaria*), Forbes. *Th. pellucidum*, Düben & Koren. *Pentacta pentactes*, Ørsted. Yderst sjelden paa sandholdig Leer ved Molde fra 30 - 40 Favne. Nordligere er den neppe funden; ved Bergen forekommer den, men ogsaa der meget sjelden.

2. *T. Drummondi* (*Holothuria*), Thompson. *Cucumaria Drummondi*, Forbes. *Cucum. communis*, Forbes & Goodsir. *Thyonidium commune*, Düben & Koren. *Thyone Portlockii*, Forbes. *Holothuria fusus*, Ørsted. Sjelden paa sandig Bund fra 30-40 Favne. Den lever langs Kysten fra Bergen til Lofoten.

Familie IV. Synaptidæ.

Slægt 1. *Synapta*, Eschscholtz.

1. *S. inherens* (*Holothuria*), O. Müller, Agassiz, Düben & Koren, H. Rathke. *Chirodota digitata*, Forbes. *Fistularia digitata*, Lamarck. Hist og her paa sandholdig Leer fra 10-20 Favne. Den forekommer ved Bergen paa en enkelt Localitet, Madhopen, i overordentlig stor Mængde i dyndet Leer paa 10 - 20 Favne.

Orden C. Asteroida.

Familie I. Asteriadæ.

Slægt 1. *Asterias*, Linné. *Asteracanthion*, Müller & Troschel. *Stellonia*, Nardo, Agassiz, Forbes.

1. *A. rubens*, Linné. *Ast. rubens violacea*, O. Müller. *Ast. violacea*, Gmelin, Lamarck. *Asteracanthion violaceus*, Müller & Troschel. *Uraster violaceus*, Forbes. *Asteracanthion violaceus*, Lytken. Almindelig overalt fra Strandbredden til 30 Favne. Den Adskillelse, man har villet gjöre mel-

lem *A. rubens* og *violaceus* kan jeg vanskeligen gaae ind paa. Saavel paa denne Reise, som den i Nordland og Finmarken, var jeg opmærksom paa de Charaktermærker, der ere opstillede for hver især; men de gik saa over i hinanden, at hvad der er angivet som Særkjende for *A. violaceus*, fandtes hyppigt hos *A. rubens* og omvendt, ligesom ogsaa Farven nuancerede sig ganske betydeligt. Heller ikke Koren har været istand til at finde bestemte Charakterer for disse to opstillede Arter. Den lever langs hele Kysten til Vadsöe.

2. *A. glacialis*, Linné. *Asteracanthion glacialis*, Müller & Troschel. Næsten ligesaa hyppig som den foregaaende fra Strandbredden til 30 Favne. Den lever langs Kysten til Komagfjord, Finmarken.

3. *A. Mülleri* (*Asteracanthion*), Sars. Ikke almindelig paa sandig, stenet Bund fra 10-40 Favne. Lever langs hele Kysten til Vadsöe.

Familie II. Asteropectinidæ.

Slægt 1. *Asteropecten*, Linck.

1. *A. Mülleri*, Müller & Troschel, Düben & Koren. *Asterias aurantiaca*, O. Müller, Forbes. *Asteropecten irregularis*, Linck, Pennant. Temmelig almindelig paa sandholdig Leer fra 15-50 Favne. Den lever langs hele Kysten til Tromsöe.

2. *A. tenuispinus*, Düben & Koren. Yderst sjelden. Ved Molde fandt jeg et Exemplar paa sandholdig Leer fra 30-40 Favne. Ved Christiansund, hvor den tidligere er funden af Düben, fandt jeg et lille Exemplar paa lignende Localitet.

2. *Ctenodiscus*, Müller & Troschel.

1. *Ct. crispatus* (*Asterias*), Retzius, Düben & Koren. *Ct. polaris et pygmæus*, Müller & Troschel. Ved Christian-

sund paa enkelt Localitet temmelig almindelig paa sandig Leerbund fra 30 - 50 Favne. Fra Christiansund gaaer den langs hele Kysten til Vadsöe. Paa enkelte Steder i Finmarken s. f. E. Ramfjord forekommer den i overordentlig Mængde og gaaer ned til 180 Favne.

3. *Archaster*, Müller & Troschel.

1. *A. Parelii (Asteropecten)*, Düben & Koren. *Asterias aurantica varietas*, Parelius. Meget sjelden paa sandholdig Leer fra 30 - 40 Favne. Den lever langs Kysten fra Bergen til Finmarken, men er sjelden overalt.

4. *Luidia*, Forbes.

1. *L. Sarsii*, Düben & Koren. *L. Savignyi*, Gray. *L. fragilissima*, Forbes. Sjelden paa sandig Bund fra 30 - 40 Favne. Nordligere end Christiansund er den neppe funden.

5. *Solaster*, Forbes. *Stellonia*, Nardo, Agassiz. *Crossaster*, Müller & Troschel.

1. *S. endeca (Asterias)*, Linné. Sjelden paa sandig, stenet Bund fra 5 - 40 Favne. Forekommer langs hele Kysten til Tromsöe; paa enkelte Steder ved Bergen er den almindelig og varierer temmelig betydelig i Farve.

2. *S. papposus (Asterias)*, Linné. Endnu sjeldnere end den foregaaende paa sandig Bund fra 15 - 50 Favne. Den lever langs Vestkysten til Vadsöe og er i Finmarken paa enkelte Steder temmelig almindelig.

6. *Cribella*, Agassiz. *Henricia*, Gray. *Echinaster*, Müller & Troschel.

1. *C. sangvinolenta (Asterias)*, Müller. *Echinaster sangvinolentus*, Sars. *Echinaster Sarsii*, *Eschrichti et oculatus*,

Müller & Troschel. Hist og her paa sandig, stenet Bund fra 10–50 Favne. Den lever langs hele Kysten til Vadsöe.

7. *Sticaster*, Müller & Troschel.

1. *S. roseus* (*Asterias*), O. Müller. *Cribella rosea*, Forbes. *Asteracanthion roseus*, Müller & Troschel. Hist og her paa sandig, stenet Bund fra 10–40 Favne. Nordligere end Christiansund er den neppe funden.

Familie III. Pentacerotidæ.

Slægt 1. *Asterogonium*, Müller & Troschel. *Hippasteria*, Gray. *Goniaster*, Agassiz.

1. *A. phrygianum* (*Asterias*), Parelius, Müller & Troschel. *Goniaster eqvestris*, Agassiz, Forbes. Sjelden paa sandig Bund fra 30-60 Favne. Den lever langs Kysten til Nordkap, men er sjelden overalt.

2. *A. granulare* (*Asterias*), O. Müller. Temmelig sjelden paa sandig Bund fra 30–60 Favne. Den lever langs Kysten til Finmarken.

Familie IV. Asterinidæ.

Slægt 1. *Asteropsis*, Müller & Troschel. *Porania*, Gray. *Goniaster*, Thompson, Forbes.

1. *A. pulvillus* (*Asterias*), O. Müller, Müller & Troschel, Düben & Koren. *Goniaster Templetoni*, Thompson. Sjelden paa sandholdig Leer fra 30-60 Favne. Den lever langs hele Kysten til Christiansund, men sjelden overalt.

2. *Pteraster*, Müller & Troschel.

1. *Pt. militaris* (*Asterias*), O. Müller, Müller & Troschel. Sjelden paa sandig, stenet Bund ved Christiansund

fra 30-60 Favne. Den lever langs Kysten fra Bergen til Vadsöe. I Finmarken opnaaer den en betydelig Störrelse og er almindeligere, hvorfor den synes at tilhöre Polarhavet.

Orden D. Ophiurida.

Familie I. Ophiuridæ.

Slægt 1. *Ophiura*, Forbes & Lytken.
Ophiolepis, Müller & Troschel.

1. *O. texturata*, Lamarck. *Asterias ciliata?*, Retzius. *Asterias ophiura*, O. Müller. *Ophiolepis ciliata*, Müller & Troschel, Forbes. Kun et Exemplar blev funden ved Christiansund paa sandholdig Leer fra 40-50 Favne. Denne Art, der er yderst sjelden ved Bergen, gaaer langs Kysten til Christiansund; nordligere er den neppe funden. Naar Sars i sin Finmarksreise angiver, at den er meget almindelig i Finmarken lige-til Havösund, saa grunder dette sig ganske vist paa en Forvexling med *Oph. albida* eller *Sarsii*, der er yderst hyppig i Nordland og Finmarken; thi paa min Reise i Finmarken saae jeg ikke et eneste Exemplar af *Oph. texturata*, men vel en Mængde af *Oph. albida* og *Sarsii*. Barret har vistnok ogsaa gjort sig skyldig i samme Forvexling.

2. *Oph. albida*, Forbes. *Ophiolepis ciliata minor*, Müller & Troschel. *Ophiolepis ciliata*, Düben & Koren. Temmelig almindelig paa sandholdig Leerbund fra 15-50 Favne. Den lever langs hele Kysten til Vadsöe og er overalt en af de almindeligste Ophiurer.

3. *O. Sarsii*, Lytken. Sjeldnere end den foregaaende paa lignende Localiteter. Den lever langs Kysten fra Stavanger til

Vadsöe. Ved Bergen er den temmelig sjelden og forekommer i meget smaa Exemplarer. Den bliver almindeligere jo længer Nord man kommer, ligesom Individerne tiltage i Störrelse, saa at den i Finmarken er meget hyppig og Exemplarerne overordentlig store. Polarhavet synes at være dens rette Hjem.

4. *O. carnea*, Sars, Lytken. Temmelig sjelden deels paa Leerbund, deels paa stenet Sandbund fra 40-80 Favne. Den lever fra Bergen ligetil Vadsöe, og er i Finmarken ikke saa ganske sjelden.

5. *O. sqvamosa*, Lytken. Sjelden og kun paa et enkelt Sted ved Christiansund paa sandholdig Leer fra 30-40 Favne. Denne Art, der er meget sjelden ved Bergen, er yderst alalmindelig i Nordland og Finmarken ligetil Vadsöe, hvor jeg fandt den paa Sand og Leer fra 10-100 Favne.

2. *Ophiopholis*, Müller & Troschel.

1. *O. aculeata (Asterias)*, Retzius. *Ophiocoma bellis*, Forbes. *Asterias Ophiura*, O. Fabricius. *Ophiolepis scolopendrica*, Müller & Troschel. Yderst almindelig paa sandholdig Leer, stenet Sand fra 10-50 Favne. Den lever langs hele Kysten til Vadsöe.

3. *Ophiocoma*, Müller & Troschel.

1. *O. nigra (Asterias)*, O. Müller. *O. echinata*, Agassiz. *O. granulata*, Forbes. Sjelden paa Leerbund fra 20 - 40 Favne. Denne Art, der paa enkelte Steder ved Bergen findes i utrolig Mængde, forekommer neppe nordligere end Christiansund, hvor den var yderst sjelden.

4. *Ophiotrix*, Müller & Troschel.
Ophiocoma, Forbes.

1. *O. fragilis* (*Asterias*), O. Müller. *Ophiocoma rosula*, Forbes. Sjelden paa sandholdig Leer fra 30-40 Favne. Nordligere end Christiansund er den neppe funden.

5. *Amphiura*, Forbes, Lytken.

1. *A. filiformis* (*Asterias*), O. Müller, Forbes. *Ophiolepis filiformis*, Müller & Troschel, Düben & Koren. Yderst almindelig paa Leerbund fra 20-60 Favne. Den lever langs Kysten til Christiansund. Ved Bergen er den sjelden.
2. *A. Chiaje*, Forbes. *Ophiolepis Sundevalli*, I. Müller, Koren. Ikke saa almindelig som den foregaaende, men dog hyppig og sammen med denne. Ved Bergen er denne Art temmelig almindelig.
3. *A. elegans* (*Ophiura*), Leach. *Ophiocoma neglecta*, Forbes. *Asterias sqvamata*, Delle Cchiaje, *Ophiolepis sqvamata*, Müller & Troschel, Düben & Koren. Temmelig almindelig i Stranden paa Grib ved Christiansund.

6. *Astrophyton*, Linck. *Gorgonocephalus*, Leach. *Euriale*, Lamarck.

1. *A. Lamarckii*, Müller & Troschel. 1 Exemplar fik jeg op ved Christiansund fæstet til Skrabetouget paa 60 Favnes Dyb, klippet Grund.

Anatomisk-physiologisk Undersögelse
af *Scalibregma inflatum*, H. Rathke.

Fordöielsesapparatet.

Spiseröret *(Ösophagus)*, der tager sin Begyndelse ved Mundspalten, er omtrent 5''' langt, temmelig smalt og af en tyk muskulös Struktur. Dets indre Flade er stærk foldet efter Længden og beklædt med et fimrende Epithelium; dets ydre Flade er glat, glindsende og forsynet med et tendinöst Overtræk, der udsendes fra en Mængde fine Muskler, som ere fæstede paa Hudens indvendige Flade. Henimod 3''' nedenfor Mundspalten begynder Spiseröret at udvide sig i en Længde af et Par Linier (Pl. I. Fig. 1, *a*), og her paa denne Strækning ere dets Vægge tyndere, uden at der er foregaaet nogen Strukturforandring; men temmelig pludselig danner det en betydelig Udvidning, den egentlige Mave, Ventriculus (Pl. I. Fig. *b*). Denne er 4''' lang 2''' bred, har en intens orangeguul Farve, tykke rynkede Vægge, hvis udvendige Flade frembyder flere Indsnöringer og en rig Karudbredning, - den indre Flade er temmelig ujævn paa Grund af den stærkt udviklede Muskelhud og er forsynet med et ganske eiendommeligt Epithelialovertræk. Dette bestaaer af tætihinanden staaende, forlængede Celler (Pl. II. Fig. 2.), hvis lange tilspidsede Ender ere fuldkommen klare og rage frit ned i Maven og hvis bredere Deel indeholde flere, 10-12, intens grönne Moleculer. Fra Mavens nederste Ende tager Tarmen sin Begyndelse, - den er allerede strax ved sit

Udspring meget tynd, næsten gjennemsigtig og danner en heel Deel Slyngninger indtil den mod Dyrets nederste Ende antager et mere lige Löb og gaaer over i Analaabningen (Pl. I. Fig. 1 *c*). Tarmen er ved en Mængde membranöse Traade, hvori Blodkar löbe, fasthæftet til Kropshuulheden, dens udvendige Flade er overalt beklædt med et eget Flimmerepithelium (Pl. II. Fig. 1), og er forövrigt forsynet med betydelige Karudbredninger, - dens indre Flade er overtrukket med almindeligt Flimmerepithelium. Paa det Sted, hvor Spiseröret begynder at udvide sig, findes paa hver Side et næsten pæreformigt Organ (Pl. I. Fig. 1 *d*), hvis nederste, bredere, afrundede Deel hænger frit ned i Kropshuulheden, medens den överste, smallere er sammenvoxet med den tilsvarende, og fra denne smallere Deel udgaae paa hver Side en kort, temmelig fiin Udföringskanal, der udmunder paa Spiserörets indvendige Flade. Disse Organer ere paa deres ydre Flade omgivet af et rigt Karnet (Pl. II. Fig. 3 *a*), de ere fuldkommen compakte, og ved Compression sees, at de væsentligen ere sammensatte af en Mængde sækformige Blærer (Fig, 3 *b*), som ere fyldte med en slimet, fiinkornet Vædske (Fig. 3 *c*), Det er rimeligt at disse to kjertelformige Legemer ere Spytkjertler, der afsondre endeel af Fordöielsessaften, medens de i Maven beskrevne Celler virke som Lever. I Maven og den øverste Deel af Tarmen fandtes noget Sand og Conchyliefragmenter blandet med en tyk sliimagtig Vædske, men den nederste ligelöbende Deel af Tarmen var udfyldt af en compakt Masse, bestaaende af Sand og Conchyliestumper. Tarmens överste Deel har en stærk peristaltisk Bevægelse, der, saa ofte Dyret blev forgiftet, antog en voldsom convulsivisk Charakter.

Circulationssystemet.

Paa Rygsiden sees langs Dyrets hele Længde et Kar, der tager sin Begyndelse med to mindre Grene, som ved Analenden oversendes fra Bugfladen og meget snart forene sig til en större Stamme. Dette Kar, *vas dorsale*, (Pl. I. Fig. 1 *e e*) er fæstet til den överste Flade af Tarmkanalen ved en Mængde fine Blodkar, som kommer fra Tarmen og udmunde i det. Efterhaanden som Rygkarret kommer længere op bliver det videre, idet det modtager mange temmelig betydelige Grene fra Tar-

nen og Huden. Naar det har naaet selve Maven, danner det en stærk Udvidning, der i rolig Tilstand er langstrakt, af omtrent 4''' Længde og hvori flere Kar udlöbe, men bliver under Contraktionen mere kugleformigt, og er da kun 2''' langt. Ovenfor denne Udvidning (Rygkarrets Blodbeholder Fig. 1 *f*) bliver Karret igjen meget smalt i en Længde af henved 2''', hvorefter det atter udvider sig næsten kugleformigt. Denne kugledannede Udvidning, Hjertet, (Fig. 1 *g*), er omtrent af 1''' Diameter, og fra dens överste Deel fortsættes nu Rygkarret langs Spiserörets överste Flade lige op til Hovedet, hvor det deler sig i to Grene, der slaae sig om Spiseröret og gaae over til Bugfladen. Efter at dette Rygkar et Stykke ovenfor Hjertet har modtaget flere fine Blodkar fra Spytkjertlerne og Spiseröret, afgiver det en betydelig Gren til hver Gjelle (Fig. 1 *h*), altsaa 4 paa hver Side, hvilken gaaer ind i Gjellen, hvor den deler sig i 4 Grene, der atter dele sig i mange meget fine Forgreninger (Fig. 1 *i*). Disse samle sig nu til större Grene, der ligge dybere mod Gjellens Bugflade (Fig. 2 *e*), indtil der endelig fremkommer 4 Grene, som gaae over i en Stamme (Fig. 2 *f*). Fra hver Gjelle udgaaer en saadan Gren, som strækker sig henimod Spiserörets Bugflade, hvor den gaaer over i det egentlige Bugkar. Dette, der modtager de to överste Grene, hvori Rygkarret endelig deler sig, erholder saaledes 4 store Gjellegrene paa hver Side og danner derved en temmelig tyk Stamme (Fig. 2 *g*). Efterat denne har afgivet nogle mindre Grene til Spiserøret og de tvende kjertelformige Organer, deler den sig i to Hovedstammer, nemlig i Bugfladekarret (*vas ventrale*) og Tarmkarret (*vas intestinale*). Bugfladekarret (Fig. 2 *i*, *i*) fölger Midtlinien af den indvendige Bugflade lige ned til Analaabningen, hvor det deler sig i flere fine Grene, der löbe over paa Tarmen og tabe sig i Rygkarret. Paa denne Vei afgiver *vas ventrale* en Mængde Tvergrene, nemlig for hvert Segment en Gren til hver Side, og fra disse Sidegrene udsendes Grene deels til Huden, deels til de slangeformige Legemer, der senere under Generationsorganerne skulle beskrives. Tarmkarret (Fig. 2. *h*, *h*) tager sit Löb langs den underste Flade af Spiseröret, Mave og Tarm, og afgiver til disse Dele en Mængde Grene, hvilke anastomosere med de fine For-

greninger fra Rygkarret. Nedimod Analaabningen bliver Tarmkarret temmelig tyndt og deler sig tilsidst i to Grene, som gaae over i Rygkarret.

Fra de to beskrevne Udvidninger af Rygkarret synes Blodströmmen at tage sin Begyndelse, idetmindste er det fra dem lettest at fölge den. Naar den nederste og störste Udvidning, Rygkarrets Blodbeholder, trækker sig sammen, jages Blodet op i det egentlige Hjerte. Dette sammentrækker sig nu og driver Blodet op igjennem Gjellegrenene ind i Gjellerne, som svulme stærkt op og antage en rödere Farve. Fra de fine Gjellegrene drives Blodet atter igjennem de større Kar til Bugkarret, der tydelig udspændes for hver ny Blodbölge, som tilströmmer Gjellerne, og fra Bugkarret jages Blodet ud i Tarm- og Bugfladekarret for derefter igjennem Capillærforgreningerne at gaae over i Rygkarret. Naar den store Blodbeholder sammentrækker sig, udvides og fyldes Hjertet, og naar dette sammentrækkes, udvider Blodbeholderen sig og suger derved Blod i sig fra de til det löbende Kar. Rygkarret med dets Blodbeholder og Hjerte virke som venöst Blodsystem, före Blodet til Gjellerne, medens Bugkarret repræsenterer det Arterielle, förer Blodet fra Gjellerne. Igjennem Rygkarret drives störstedelen af det i Legemet forbrugte Blod til Gjellerne for der at undergaae den fornöde Oxydationsproces, og gaaer da som arterielt Blod over i Bugkarret. Hjertets og den store Blodbeholders vexelvise Udvidninger og Sammentrækninger ere saa stærke, at den hele Tarmkanal drages med, hvorved fremkommer en tumultuarisk Bevægelse, der, saalænge Dyret er i fuld Livskraft, gjör det yderst vanskeligt at iagttage Blodbölgens Retning. Först naar Dyret begynder at blive svagt kan den med Sikkerhed observeres. Hjertet er her en Moderator for Blodströmmen, der uden det vilde sættes i en altfor voldsom Bevægelse mod Gjellerne.

Nervesystemet.

Under Bugfladekarret sees en Nervestamme, der löber langs Dyrets hele Bugflade og bestaaer af to fine Nervestrenge (Pl. I. Fig. 3 *a*, *a*), som omtrent paa Midten af hvert Segment danner to smaa Ganglier, der paa Midten ere sammensmeltede. Fra Siden af hvert Ganglion udsendes

en Gren, der fölger Bugfladekarrets Sidegren. Nedimod Analaabningen bliver Nervestammen finere og Ganglierne mindre. Opimod Svælget vige Nervestrengene fra hinanden, strække sig henimod Spiseröret, slaae sig om dette og danne paa hver Side et Ganglion, der paa Rygsiden forenes med en temmelig tyk Commissur (Pl. I. Fig. 3. *b. c. d*). Fra Nerveringens Siderande udgaae flere fine Grene, der löbe nedover Spiseröret og fra Commissuren udsendes 4-6 Grene (Fig. 3. *e*), som stige opad og forsvinde i Huden.

Forplantningsorganerne.

Langs Dyrets indvendige Bugflade findes paa hver Side fra 6te Segment og lige ned til Analsegmentet en Række slangeformige, gule Legemer, der have en noget skraa Retning ovenfra nedad, udenfra indad. De ere ved deres udvendige, øverste og smallere Ende fæstede til den indvendige Side af Kropshuulheden i Nærheden af det underste Fodbörsteknippe, imedens den afrundede, indre og underste Ende hænger frit i Huulheden ved Siden af Bugfladekarret (Pl. I. Fig. 1. *l. l*). Fra 6te til 13de Segment er der paa hvert Segments Side to saadanne slangeformige Legemer, der ligge saa tæt ved hinanden, at det ved förste Øiekast seer ud som om de vare sammenvoxede. Disse 6 Par Legemer paa hver Side ere de största, henimod 4''' lange. Paa de 16 fölgende Segmenter er der et saadant Legeme paa hver Side; her blive de alt mindre jo længere de komme ned, - og paa de derpaa fölgende 20-26 Segmenter findes kun et slangeformigt Legeme paa hvert Segment; men saaledes at det afvexlende sidder paa höire og venstre Side, nemlig paa 29de Segment sidder det paa höire og paa 30te Segment paa venstre Side, og saa fremdeles. Nedimod Analaabningen blive disse Legemer meget korte, knapt $\frac{1}{2}$''' lange. Der er ialt 40-42 saadanne Legemer langs hver Side. De dannes af en temmelig fast, sækformig Membran (Pl. II. Fig. 4 *a*. Fig. 5 *a*), paa hvis ydre Flade findes en rigelig Karudbredning, og hvis indre Flade er forsynet med fine Cilier. De ere fyldte med en overordentlig Mængde temmelig store, runde, klare Celler, der indeholde nogle guulgrönne Moleculer (Fig. 4. *b*); disse Celler ligge i en seig, klar Vædske. Nogen Udföringsgang for disse Organer fandt jeg ikke, - heller

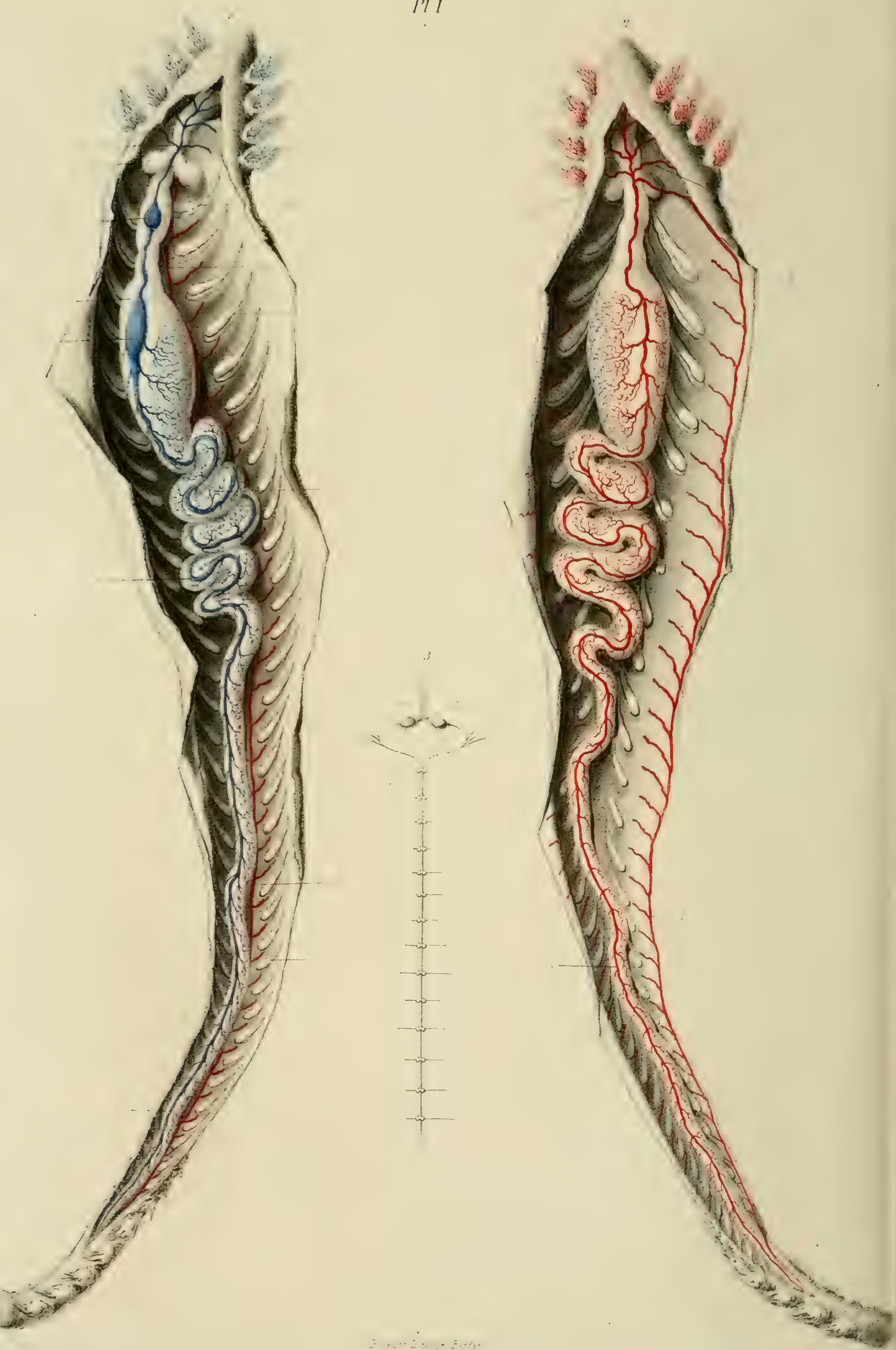
ikke saa jeg udviklede Æg i dem, imedens Kropshuulheden indeholdt hos alle de Dyr, jeg observerede, en uhyre Mængde Æg, der svömmede i et seigagtigt Fluidum. Ikkedestomindre anseer jeg dem for Æggestokke, der, saasnart Æggene ere fuldelig udviklede, briste for at udtömme Æggene i Kropshuulheden. Paa den Tid, jeg undersögte dette Dyr, i Slutningen af Juni, vare Æggestokkene udtömte, og jeg fandt derfor udviklede Æg kun i Bughuulheden. Men omtrent samtidig hermed — 8 Dage senere — foretog jeg en anatomisk Undersögelse af en ny Terebella (gjellelös), der visselig kommer til at danne en ny Slægt, som nærmer sig Eumenia, og i dette Dyrs Kropshuulhed fandt jeg paa hver Side 10 guulröde Legemer, der i Bygning næsten fuldkommen lignede de ovenfor beskrevne slangeformige Organer, og afveg kun fra disse derved, at de vare bredere ved den udvendige og överste Ende, med hvilken de vare fæstede til Bugvæggen, at Cilierne paa Sækkens indvendige Flade vare betydelig længere, og endelig at de vare mere opsvulmede (Fig. 5). I samtlige disse 20 Organer fandt jeg Æg i alle Udviklingsstadier. I den nederste fri Ende vare Æggene mindst udviklede, men bleve alt mere og mere fuldkomne mod den överste og udvendige Ende (Fig. 5. *b*. *b*). Imellem Æggene fandtes i en seigagtig Vædske en heel Deel mindre Celler, der vare klare og indeholdt nogle guulröde Moleculer; disse Celler (Fig. 5 *c*) havde megen Lighed med dem, jeg tidligere har omtalt i Æggestokkene hos Scalibregma. De Æg, jeg fandt i Kropshuulheden hos Terebellaen (Fig. 5 *a*) vare næsten alle befrugtede, ogsaa hos Scalibregmaen fandt jeg der befrugtede Æg. De her beskrevne Æggestokke vare i en stadig Bevægelse, uden at jeg med Bestemthed kan sige om denne Bevægelse tilhörte Organet selv, eller om det ikke snarere fremkaldtes ved Dyrets uafbrudte Contraktioner. Imidlertid forekom det mig som om Æggestokkene i Terebellaen havde en selvstændig ormformig Bevægelse.

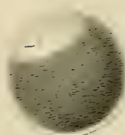
Saavel H. Rathke som Sars have i deres Beskrivelse af Dyrets Ydre omtalt et bladformigt Appendix, der findes paa hver Finne hos alle de fodbærende Segmenter fra det 15de til Analenden (See H. Rathke Beiträge zur Fauna Norwegens Tab. IX. Fig. 18–20, *a*. Sars Fauna littoralis Norvegiæ 1te Lieferung Tab. X. Fig. 26. *a*. *b*). Rathke har i

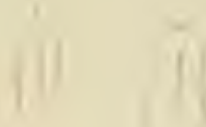
disse bladformige Appendices seet nogle Canaler; men spörger dog om de ere forsynede med „stærkt forgrenede Blodkar og virke som Gjeller“; Sars giver ingen yderligere Forklaring derover. At de skulle tilhöre Forplantningsorganerne have ingen af dem havt nogen Anelse om. Paa hver Finne, saavel Ryg- som Bugfinne, findes fra 15de til 56de Segment et saadant Organ, altsaa 80 paa hver Side. De have en hvid, glinsende Farve, og have deels en hjerteformig (Pl. II. Fig. 6. *b*), deels lancetformig Figur (Fig. 6. *a*), alt eftersom de sidde nærmere eller fjernere fra det 15de Segment. Egentlig ere de at betragte som blinde Sække, hvis bredere Dele udgaaer fra Finnen, hvortil den er fæstet, og hvis smalere, afrundede Deel er fri. De indeholde en Mængde slangeformige Legemer, der ere meget lange, hvis smalere næsten tilspidsede Ende er fæstet til Sækkens indvendige Flade, medens dens bredere Ende hænger frit ned i Huulheden (Fig. 6. *d*). Disse Legemer ere fæstede i Knipper, især langs den ene Side, dog hændte det, at jeg fandt nogle faa Knipper ogsaa tilhæftet den modsatte Side, saa at egentlig Midtpartiet af Sækken var fri for de slangeformige Legemer. Antallet af disse i hvert Knippe, ligesom Knippernes Antal var temmelig betydeligt. Ved meget stærk Forstörrelse viste det sig, at disse Legemer vare ganske udfyldte af Sædtraade (Zoospermer), Fig. 7, der laae i Bundter (Fig. 8) og som ved let Tryk strömmede udaf Röret og skiltes fra hverandre. Den Deel af det sækformige Organ, der ikke indtages af de slangeformige Legemer, var mere eller mindre fyldt med en seigagtig Vædske, hvori Sædtraade vrimlede. Sædtraaden er temmelig langstrakt, stærkt tilspidset i begge Ender og uden synbar Bevægelse. Enkelte ere ganske lige, medens mange ere mere eller mindre böiede (Fig. 9-10). At de her beskrevne Organer ere Testikler vil vel Ingen betvivle, og ligesom Æggestokkene i Kropshuulheden ere i stor Mængde tilstede, saaledes bære Finnerne en stor Mængde af Testikler. Jeg kan ikke med Bestemthed paavise nogen directe Forbindelse mellem Testiklen og Kropshuulheden, omendskjöndt jeg troer at have seet nogle fine Aabninger i Bunden af den bredere Deel af enhver Testikel; men jeg fandt iblandt de Æg, der opholdt sig i Kropshuulheden, ogsaa Sædtraade, der sikkerlig vare indvandrede fra Testiklerne.

Scalibregma inflatum kan vel med Rette betragtes som en fuldelig udviklet Hermaphrodit. Om de i Kropshuulheden befrugtede Æg fortsætte deres Udvikling der og Dyret saaledes föder levende Unger, eller om Æggene jages udenfor Legemet for der at udvikles, kan jeg ikke afgjöre; kun iagttog jeg paa mange Individer, at naar de nogen Tid — 1 Dögn — holdtes i Fangenskab, udstödte de Æggene igjenem en lille Ruptur i Huden, der oftest fremkom ved Dyrets stærke Sammentrækninger.

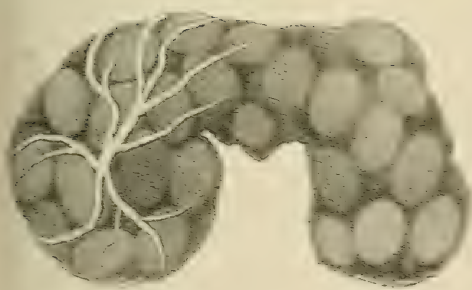
Ihvorvel Scalibragma inflatum er en Sandboer, der lever indtil 1 Alen dybt i Sandet, hvor den graver lange Canaler, tilgjængelige for frisk Söe, - saa svömmer den dog med overordentlig stor Livlighed, og bevæger sig under Svömningen fuldkommen lig en Blodigle.

Forklaring over Figurerne.

Tab. I.

Fig. 1.

Dyret forstörret og aabnet efter Rygsiden.

a. Spiseröret.
b. Maven.
c. Tarmen
d. Spytkjertler.
e. Rygkarret med dets Forgreninger, der anastomosere med Tarmkarrets Cappillærgrene.
f. Rygkarrets store Blodbeholder (Sinus).
g. Hjertet.
h. Grene til Gjellerne.
i. Gjellerne.
k. Bugfladekarret.
l. Æggestokke.

Fig. 2.

Dyret forstörret og aabnet efter Bugfladen.

e. Grene fra Gjellerne.
f. De store Gjellegrene, der före Blodet fra Gjellerne.
g. Bugkarret.
h. Tarmkarret.
i. Bugfladekarret.

Fig. 3.

Nervesytemet forstörret.

a. De tvende Nervestrenge med deres Ganglier, og de derfra udgaaende Sidegrene.
b. Ringen om Svælget og de fra den udgaaende Grene.
c. Ganglier (Hjerne).
d. Commissur imellem Ganglierne.
e. Grene, der udgaae fra Commissuren.

Tabel II.

Fig. 1.

Flimmerepithelium paa Tarmens udvendige Flade, omtrent 300 Gange forstörret.

Fig. 2.

Celler (Cylinderepithel), der beklæde Mavens indvendige Flade, samme Forstörrelse.

Fig. 3.

Spytkjertlerne deelviis forstörret indtil 300 Gange.

a. Karforgreninger, 300 Gange forstörret.
b. Sækformige Indsynkninger i Kjertlens Parenchym, 300 Gange forstörret.
c. Moleculer, der indeholdes i Sækkene.

Fig. 4.

Æggestok henved 150 Gange forstörret.

a. Sækformig Menbran, paa hvis indre Flade Cilier.
b. Celler, hvori guulgrönne Moleculer.

Fig. 5.

Æggestok af en Terebella. 200 Gange forstörret.

a. Sækformig Membran, hvis indre Flade er forsynet med lange Cilier.
b. Æg i forskjellige Udviklingsstadier.
c. Celler.

Fig. 5 a.

Et befrugtet Æg fra Kropshuulheden, 300 Gange forstørret.

Fig. 6.

Testikler (Bladformige Appendices til Finnerne, Rathke, Sars). 200 Gange forstörret.

a. En lancetformig.
b. En hjerteformig.
c. Den ydre Membran.
d. De slangeformige Legemer, hvori Sædtraadene udvikles.

Fig. 7.

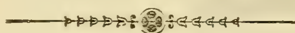
Et saadant slangeformigt Legeme meget stærkt forstörret, hvori sees Sædtraadene.

Fig. 8.

Sædtraade, der ere udtraadte af de slangeformige Legemer, og endnu ligge i Bundter, 600 Gange forstörret.

Fig. 9. 10.

Enkelte Sædtraade, 800 Gange forstörret.

V.

Biskop til Oslo, Mag. Jens Nielssöns

Itinerarium fra Oslo til Fritzö

Aar 1593.

Tilligemed

hans Levnetsbeskrivelse

ved

P. Coucheron,

Adjunkt.

Det Manuskript, som herved offentliggjöres, indeholder, som Titelen angiver, en Beskrivelse over en Reise, som Biskoppen i Oslo Mag. Jens Nielssön gjorde til Fritzö Gaard i Anledning af en Barnedaab hos Lehnsmanden over Brunlaug Lehn Peder Iverssön.

Forfatteren beskriver Reisen samvittighedsfuldt saa at sige Skridt for Skridt, saa man ved at fölge paa Landkartet med temmelig Sikkerhed kan angive, hvor Veien den Tid laa; han beskriver de Naturmærkværdigheder, som han paa sin Reise seer, beretter de Sagn og andre Mærkeligheder, som knytte sig til de Steder, han drager igjennem, kort man kan see, at Forfatteren er en Mand med levende Interesser og et aabent Øie for hvad der foregaaer om ham; og af den jævne, kunstlöse Fremstilling kan man vel ogsaa slutte, at han ikke har manglet Øvelse i at nedskrive sine Iagttagelser. Itinerariet giver en tro Beskrivelse af den Tids Maade at reise paa, en temmelig udförlig Beretning om Gildet paa Fritzö og beskriver overhovedet med en næsten smaalig Omstændelighed Alt, hvad der indtraf paa Reisen, Alt hvad Bispen sagde og gjorde: det giver derfor trods det ringe Indhold, som der unægtelig er i Manuskriptet, et ganske godt Indblik i den Tids private og selskabelige Liv. Det kan derfor vel ansees for at fortjene at offentliggjöres, saameget mere som man maa ansee for vigtigt ethvert Bidrag, som kan kaste noget Lys over den Tid, fra hvilken de historiske Kilder ere saa faae og tarvelige.

Manuskriptet opbevares i det kongl. norske Videnskabers-Selskabs Bibliothek (No. 354 in 4to) og bestaaer af 24 tætskrevne Kvartblade. Saavidt vides, findes ingen Kopi deraf; afdöde Overlærer ved Throndhjems Kathedralskole H. H. Müller har med megen Omhu og Nøiagtighed afskrevet det bogstavret; jeg deeltog i Confereringen og Gjennem-

synet af de förste Blade, men hans Sygdom og derpaa fölgende Död gjorde, at Arbeidet blev afbrudt. Efter Anmodning af Directionen for det kongl. norske Vidensk. Selskab har jeg fortsat Arbeidet, confereret den hele Afskrift med Originalen, tilföiet en Udsigt over Biskop Mag. Jens Nielssöns Liv og givet de nödvendige personalhistoriske Oplysninger om de i Texten forekommende Personer, hvilke desværre i flere Tilfælde ere blevne magre nok paa Grund af de til min Raadighed staaende Kilders Utilstrækkelighed.

Hvem Forfatteren er, kan ikke angives; han nævner sig sig ikke nogensteds selv og giver heller ikke noget Vink, hvoraf man kan drage nogen sikker Slutning, om hvem det er. Men det fremgaaer klart nok af den hele Beskrivelse, at Forfatteren maa have været med paa Reisen, ja vel endog have nedskrevet Störsteparten eller ialfald gjort udförlige Optegnelser paa selve Reisen. — I Begyndelsen af Manuskriptet angives ved Navn de Personer, hvoraf Bispens Reisefölge bestod, og man har saaledes Valget mellem En af dem. De vare foruden Bispen Mag. Jens Nielssön „den fremmede Studenter Peder Jörgenssen och Mattis Portz choralis og Bispens egen Dreng Oluf Börgerssen, item Ouden paa Canikegaarden.“ Disse to sidste synes at have været et Slags Tjenere, saa at Valget vel kommer til at dreie sig mellem Bispen selv og Mattis Portz; Peder Jörgenssön stod vel, som allerede Benævnelsen „den fremmede Studenter“ synes at hentyde paa, ikke i noget nærmere Forhold til Bispen, men var vel med tilfældigviis eller kanskee for Fornöielsens Skyld*). Bispen havde, som man kan see af det ved Nyerup givne Uddrag af hans „Tegnebog“ (i „Nyeste Samling af det kgl. norske Vidsk. Selskabs Stifter“ 1798, Side 55 - 60), for Vane at optegne paa sine Reiser, hvad han fandt mærkeligt i en eller anden Henseende; man finder i det omtalte Uddrag sagnhistoriske, antikvariske, historiske, botaniske,

*) Den her nævnte Oluf Börgersſön kunde dog muligviis være den Samme, som 1610 nævnes som Kapellan, 1614 som Succentor og Tolvpræst i Oslo, og formodentlig den Samme, som 1632-1640 var Præst i Urskoug (Efter Oslo Kapitelsböger). Benævnelsen „Bispens Dreng“ er ikke til Hinder; og saa Studenten Peder Jörgensſön benævnes senere i Manuskriptet saaledes.

zoologiske, mineralogiske o. s. v. Notitser; han var ret, hvad Langebek kalder ham „en lærd og curieux Mand“ *).

Mod at han selv har forfattet Itinerariet, kan indvendes, at det stedse taler om ham i 3die Person, medens han i „Tegnebogen“ stedse taler i 1ste Person. Men sammenligner man disse Reisenotitser med de nævnte Visitatsnotitser i Tegnebogen, vil det strax være En paafaldende, hvilken stor Lighed der er mellem dem i Tone og Indhold, og naar det dertil tages i Betragtning, hvor nöie Underretning Forfatteren har om Alt, hvad Bispen foretog sig, er det maaskee ingen urimelig Gjætning — for mere udgiver jeg det ikke —, at Mattis Portz, der vel var Bispens egen choralis**), har fulgt med paa denne Reise, som et Slags Amanuensis, og at han har forfattet Reisebeskrivelsen under Bispens Veiledning og Opsyn. Om denne Mattis Portz vides forresten ikke Stort; han kan paa denne Tid ikke have været nogen ganske ung Mand, da han 25 Septbr. 1596 nævnes som Kapellan paa Tunom (i Viken?) og anbefales i et kgl. Brev til Bispen til bedre Kald (Norske Tegnelser for 1596), og ifölge Ordinationsprotokollen (i Rigsarkivet) har Matthias Porssius 31 Juli 1605 aflagt Ed som Sognepræst til Sigdal. — Spörgsmaalet om hvem Forfatteren er, faaer da staae derhen uafgjort; Saameget kan dog ansees for vist, at Itinerariet paa en fjernere eller nærmere Maade skylder Bispen sin Tilværelse***).

Om Biskop Mag. Jens Nielssön findes en Deel trykte Underretninger, men spredte paa mange forskjellige Steder; jeg har bestræbt mig for at samle og sammenstille, hvad jeg har kunnet finde om ham saavel i trykte som utrykte Kilder. Angaaende Behandlingen af dette Stof maa jeg paa Forhaand bemærke, at Fremstillingen maaskee er bleven noget ujævn, da jeg har anseet det for bedst at dvæle ved de Efterretninger, som ere hentede af utrykte Kilder, hovedsagelig Dokumen-

*) Danske Magazin 1, 25.

**) Om Choralis se senere.

***) Jeg kan dog ikke undlade at tilföie, at Haandskriften i Itinerariet er paafaldende lig en egenhændig Antegnelse af Mag. Iens paa et Dokument, der findes i Rigsarkivet.

ter i Rigsarkivet, med noget större Udförlighed, end ved hvad der allerede er trykt.

I sin „Tegnebog“ angiver han selv Hovedmomenterne i sit Liv. Han er föd 1538 i Oslo; hans Fader Niels Jörgenssön Frendessön, dansk af Födsel, var „Skipper og Styrmand“, og hans Moder var Hilleborg Ionsdatter, norsk af Födsel.

Justitsraad m. M. Hammer beretter i sine genealogiske Optegnelser*) (der opbevares i det kgl. norske Vidsk. Selskabs Bibliothek), at han hörte til en gammel Familie Hak, hvis Stamtræ han begynder med en russisk Greve Hakkil, der var Fader til Sverke Hak, Konge i Sverige 1138 o. s. v., og fra disse skulde da nedstamme en Hr. Niels Hak, dansk Rigsraad † 1524, hvis Sönnesön vor Biskop skulde være. Men som anfört angiver Mag. Iens selv sin Bedstefaders Navn at have været Jörgen; hvorledes det altsaa forholder sig med denne hans Genealogi hos Hammer, kan ikke afgjöres; höist tvivlsom er den ialfald. Aar 1549 döde hans Fader, og Aaret efter reiste hans Moder ned til Danmark med ham og satte ham först i Kjöbenhavns og siden i Roskilde Skole, men et Aars Tid efter vendte han tilbage til Oslo. Kort Tid efter (1554) drog han atter ned til Kjöbenhavn, hvor han fuldendte sin Skoledannelse. Efter et kort Ophold ved Universitetet blev han Hörer ved Oslo Kathedralskole 1558, men frasagde sig efter eet, eller som Pontoppidan beretter to Aars Forlöb denne Post for at drage ned til Kjöbenhavn igjen og fortsætte sine Studier. I Febr. 1562 tog han Baccalaureusgraden, og Aaret efter, 1563, blev han Rektor ved Kathedralskolen i Oslo. Om Grundene til alle disse Flytninger frem og tilbage mellem Oslo og Kjöbenhavn berettes Intet; Hammer siger, at han ved Forældrenes Död befandt sig i smaae Kaar, og at han i Danmark havde nogle Paarörende, som understöttede ham; ogsaa Pontoppidan (Annaler III, 191) beretter

---

*) Og sandsynligviis efter ham Gjessing (Jubellærere II, 1, 89 og II, 2, 320). I Schönnings Exemplar af Pontoppidans Annaler er efter „Janus Nicolai“ tilskrevet „cognomine Sass“, hvilket ogsaa findes i et Exemplar, der har tilhört Biskop Harbo med den tilföiede Bemærkning: „so wird er genannt in Petr. Hegelundii Calend. Msto.“

det Samme, dog kun som en Formodning; ere disse Efterretninger paalidelige, kan Sagen maaskee forklares deraf. Medens han studerede til Baccalaureusgraden, fik han et Vikarie i Marie Kirken i Oslo, „dog saa“, heder det, „at naar han ikke studerer hos noget Universitet, da skal han residere og boe hos Oslo Domkirke og gjöre deraf slig Tynge og Besværing baade inden Kirken og uden, som andre residerende Vikarier gjøre der sammesteds“ o. s. v. Brevet er udfærdiget Frederiksborg 25 April 1561 (Norske Registranter 2, 682). Aaret efter at han var udnævnt til Rektor, giftede han sig med en Datter af Mag. Frants Berg, Biskop i Oslo og Hammer Stift; hun kaldes snart Margaretha, snart Magdalena; maaskee Margaretha er det rette Navn, da hun vel var opkaldt efter sin Bedstemoder Margaretha Grött (Pont. Annaler III, 189). I Aaret 1571 drog Iens Nielssön atter ned til Kjöbenhavn, hvortil han vel var sat istand derved, at han Aaret forud var bleven forlenet med et Kannikedömme ved kgl. Brev af Nykjöping 27 October 1570 (Norske Registr. 2, 940). Under Opholdet i Kjöbenhavn tog han den 18 Septbr. Magistergraden. Hans Svigerfader, den gamle Mag. Frants Berg, var nu bleven saa svag og affældig, at han trængte til en Medhjælper, som kunde foretage de besværligste Visitationsreiser og forresten hjælpe ham i Embedets Bestyrelse; han henvendte sig i den Anledning til Kongen, og der udstedtes et Brev til Kapitlet i Oslo, saalydende (Norske Registr. 3, 25):

Brev til Kapitel udi Oslo og Hammer Domkirker, at de samtligen skulle udvælge og tilnævne en gudfrygtig lærd Mand, som M. Frants Berg, Superintendent udi forne Stifter, kunde hjælpe udi hans Befaling at visitere Kirkerne udi samme Stifter ut seqv.

Vi Friderich hilse Eder, os elskelig, hæderlig Kapitel udi Oslo og Hammer Domkirker med Gud og vor Naade; vider, at os elskelig, hæderlig og höilærd Mand Mester Frantz Berg, Superintendent udi forne Oslo og Hammer Stifter, haver underdanigst ladet give os tilkjende, hvorledes han for hans Alderdom og Skröbelighed nu længer alene og uden en Medhjælper ikke kan paa hans Embeds Vegne forestaae forne tvende Stigter, og derfor begjæret, at hannem maatte tilforordnes en god, forstandig, lærd Mand

som hannem kunde hjælpe Kirkerne udi Stigterne at visitere, og udi andre Maade hans Superintendents Befaling at fuldföre og udrette, da paa det at udi saa Maade Intet udi Religionens Sager skulle blive forsömmet, men at Alting udi forne Stigter saa meget des bedre og med större Flid kunde bestilles, bede vi Eder og byde, at I med det Allerförste paa beleilig Tid Eder forsamler, tagendes til Eder nogre af de lærdeste og forstandigste Præstemænd udi begge Stigterne og med dennem grangiveligen og med al som störste Flid denne Leilighed overveier og siden med forne Mester Frantz Bergs Bevillinge og Samtykke udvælger og tilnævner en god, gudfrygtig, lærd og forstandig Mand, som duelig og bekvem er at hjælpe forne Mester Frantz Berg udi hans Befalinge og at visitere de Kirker udi forne Oslo og Hammer Stifter, som længst fra Handen ere beliggende, og i andre Maade hjælpe og fordre de Religions Sager, som forne Mester Frantz Berg er befalet, dog skal han uden forne Mester Frantz's Befalinge og Samtykke aldeles Intet ordinere eller skikke udi nogen Religions Sager; og naar I samme Person udvalgt haver, at I da det skriftligen lader os formelde; siden ville vi med vort Brev hannem befale samme Bestillinge at skulle antage sig lade være befalet og derudi lade sig bruge (sic). Hermed skeer vor Villig og alvorlige Meninge.

Act. Frederiksborg 29de April 1572.

Til denne Post udvalgte Kapitlet eenstemmig Mag. Jens Nielssön, og der udgik derfor en Skrivelse til ham, hvori han udnævntes til Biskop Mag. Frants Bergs Medhjælper og Efterfölger (Norske Registranter 3, 73):

Mester Jens Nielssen fik Brev at skulle være Superintendent efter Mester Frantz Bergers Död, liudende som efterfölger:

Vi Frederik den 2den gjöre Alle vitterligt, at efterdi os elskelig, hæderlig og höilærd Mand Mester Frantz Berger, Superintendent udi Oslo og Hammer Stigt, nogen Tid siden forleden haver sig beklaget for os, at han for hans Alderdom og Skröbeligheds Skyld nu fast ikke mere gider eller kan alene visitere der udi Stigterne, prædike eller i andre Maade fuldgjöre hans Superintendents Befaling og Embede, som af hannem ud-

kræves, hvorfore han underdanigst af os haver været begjærendes at mue tiltage sig en god, from, gudfrygtig Mand udi Lærdom og Levnet, som kunde være hans Medhjælpere og hannem bistandig i samme Befaling, baade at visitere og i andre Superintendentens Bestillinger, og vi den Tid have tilskrevet hæderlig Kapitel udi forne Domkirker, at de skulle udvælge en deres Medbroder i Kapitel skikkelig og bekvem udi Levnet og Lærdom, som kunde være forne Mester Frantz's Medhjælper og Successor udi samme Kald og Embede efter hans Död, da efterdi forne Kapitel udi Oslo og Hammer nu eendrægteligen haver udvalgt os elskelig, hæderlig og höilærd Mand Mester Jens Nielssen, Kannik der sammesteds, og hannem kjendt duelig til samme Befaling, have vi af vor synderlige Gunst og Naade, paa det Intet derover udi forne Oslo og Hammer Stigt med Religionen skulde blive forsömmet, men Altingest kunde gaae des bedre og ligeligere til, bevilget, samtykt og stadfæst, og nu med dette vort aabne Brev bevilge, samtykke og stadfæste forne Mester Jens Nielssen at skulle være forne Mester Frantz's Medhjælper udi Religionen og andre Superintendentens Bestillinger og efter Mester Frantz's Död, eller naar han hannem samme Kald godvilligen uptræder, og ikke længer gider forestaae, da at være og skulle blive Superintendent udi forne Stigter, og skal forne Mester Jens Nielssen det Kald troligen og med al Flid forestaae, og tit og ofte, naar Behov gjöres, visitere Kirkerne udi begge Stigter og forfare, hvad Bröst paa Færde er, og naar forne Mester Frantz Berger döer og afgaaer, skal han os besöge og gjöre sin Ed. Siden ville vi give hannem vort Brev derpaa. Bedendes og biudendes menige Provster og Præster i forne Stigter, at I paa vore Vegne udi tilbörlige Sager ere hannem hörige og liudige. Sammeledes befale vi vore Lehnsmænd og menige Ridderskab af Adelen der udi begge forne Stigter, at I ere hannem bistandige og udi samme Befaling beskytter, beskjærmer og handthaver.

Dat. Frederiksborg 14 Februarij Anno 1574..

Mellem Aarene 1574 og 1580 har nu Mag. Iens flittig visiteret i sit store og vidløftige Stift og har paa disse Visitatsreiser, som det lader til, ved Siden af sine embedsmæssige Optegnelser fört en privat

Dagbog; denne sidste er det, som opbevares paa det kongelige Bibliothek i Kjöbenhavn, og hvoraf Nyerup har givet de omtalte Uddrag; den „Visitatsbog“ eller „liber visitationis“, som han der (Side 55 og 58) omtaler, er altsaa den embedsmæssige Protokol. — I de sidste Tider havde nok Visitationen været sjælden nok i de fjernere Distrikter; saaledes heder det om Tønset Præstegjeld: „Fra den Tid at Biskop Gaute*) visiterede i det Gjæld Tönneseter, som er mere end 100 Aar siden, haver herindtil ikke nogen Biskop der visiteret“. Som Grund angives, at man ikke var paa det Rene, om det hörte til Throndhjems eller Oslo og Hammer Stift. Munch i sin Beskrivelse over Norge i Middelalderen sætter ogsaa Sagen tvivlsom: „Kvikne, Vingelen og Tönset synes“, siger han, „at have hört under Nidaros“ (Side 180), hvilket bestyrkes ved en Indskrift, Biskop Iens fandt der, om at Kirken 1211 var indviet „a Therrichio archiepiscopo“ (Thorer Gudmündssön 1205-1214). I Stiftsbogen af 1575 regnes det dog til Oslo og Hammer Stifter, og der findes ogsaa en Embedsforpligtelse fra en Kapellan i Gjældet indgivet til Biskoppen i Oslo strax efter Mag. Iens's Tid.

Paa Mödet i Skien 1576, hvor Striden mellem Geistligheden og Almuen om Tienden blev afgjort, var det vel Mag. Iens, som mödte (Se Pontopp. Ann. III, 458 og Theol. Tidssk. 2, 206); thi faae Aar efter, 1580, resignerede Mag. Frants Berg**), og Mag. Iens drog samme Aar, efterat have visiteret Viken, ned til Danmark. Den gamle Biskop skrev i den Anledning et Brev til en af sine formaaende kjöbenhavnske Venner, hvoraf et rigtignok höist utydelig skrevet Concept endnu haves i Rigsarkivet blandt en Samling af sammenheftede Breve, der for störste

*) Erkebiskop Gaute Ivarssön 1474-1510.

**) Pontopp. III, 191 siger, at Resignationen foregik 29 Juli, men det maa beroe paa en Feiltagelse; allerede i Juni Maaned var Mag. Iens i Danmark. Mag. Frants Berg levede endnu mange Aar, efter at han havde resigneret; han döde 2 Novbr. 1591 i en höi Alder. Mag. Iens siger „at han var henved 90 Aar efter hans egen Beretning. Somme er i den Mening, at han var vel 100 Aar gammel“; ja Pontoppidan beretter om, at en Tavle, der har hængt i Christiania Kirke, endog har gjort ham til 121 Aar gammel; men er N. M. Peterssens Angivelse, (i Bidrag til den danske Litt. Hist. 2, 50) at han er födt 1513, paalidelig, bliver han ikke engang 80 Aar.

Delen ere fra Biskop Iens Nielssöns Tid; jeg kommer oftere til senere hen at anföre dem, og det vil da for Kortheds Skyld skee under Titelen: „Bispestolens Breve". Hvem denne „sönderlig gode Ven" er, til hvem han skriver, angiver han ikke; han titulerer ham „reverende domine doctor", og man kan maaskee gjætte paa Biskoppen i Sjælland Dr. Povel Madssön. „Jeg har", siger han, „udi lang Tid, som er tolf og tyve Aar, udi disse tvende Stigter, arbeidet udi Superintendents Embede og Bestilling", men formedelst Alderdom og Skröbelighed „haver jeg nu med fuldberaadt Hug opladt Magistro genero meo samme mit Superintendentsembede, om det skee kan med kgl. Maj.s Villig og Samtykke, efter[som] kong. Maj.s Brev formelder, naar jeg ikke længer gider, og jeg hannem samme mit Superintendentsembede opsigendes vorder, da skal han præsentere sig kongl. Majestæt, at han hannem confirmerer og stadfæster. Saa er han nu paa sin rette Reise neder til Kongen derom, om hans kgl. Majestæt hannem derudi samtykke og confirmere vil; dog at jeg min Livstid maa nyde en Part af samme Besolding, eftersom vi det imellem os sjelver gjort haver, at I mig (sic) gode domine doctor her udi ville hjælpe til, at det kan gange for sig, eftersom vi det imellem os med den gode Mands, Ludvig Muncks Raad besluttet og samtykt haver. Haver han Stadtholderens og min Skrivelse til kongl. Maj. med sig derom". (Bispst. Breve 31, b; det er skrevet sandsynligviis med Mag. Frants's egen Haand paa Bagsiden af Konceptet til en Formaningsskrivelse fra ham til Præsterne, som senere vil anföres). — Man finder ikke, at Sagen har mödt nogen Hindring; i Begyndelsen af Juni Maaned 1580 blev Mag. Jens viet til Biskop over Oslo og Hammer Stifter af Sjællands Biskop Dr. Povel Madssön i Frue Kirke i Kjøbenhavn. Derpaa gjorde han en Reise gjennem Sjælland og Fyen over til Jylland, var fra 11te-17de Juni i Kolding, hvor Kongen den Tid opholdt sig, prædikede den 20de Juni i Ribe Kirke og vendte saa over Kjöbenhavn tilbage til Norge. Under Opholdet i Kolding har han noteret i sin Tegnebog: „expedita sunt negotia apud regem; litteræ regiæ acceptæ duodecim". Blandt disse var et Brev til Adelen og Ridderskabet i Oslo og Hammer Stift saalydende:

„Menige Adel og Ridderskab udi Norge udi Oslo og Hammer

Stigt finge kgl. Maj.s aabne Brev at være Mester Iens Nielssen behjælpelige udi de Sager, hans Embede anrörendes ere, ut sequitur.

Vi Frederik den Anden hilse Eder alle vore kjære troe Undersaatter, menige Adel og Ridderskab, saa og Fogeder og Lehnsmænd, som bygge og boe over al Oslo og Hammer Stigte udi vort Rige Norge, kjærligen med Gud og vor Naade. Vider, at eftersom os elskelig, hæderlig og höilærd Mand Mester Iens Nielssen er nu retteligen udvalgt og kaldet til Superintendent at være der udi Oslo og Hammer Stigte efter os elskelig Mester Frantz Berger, som samme Superintendents Befaling for hans Alderdom og Skröbelighed nu haver resigneret og afstaaet, og han nu haver gjort os hans Ed samme sit Embede og Kald troligen og retteligen af hans yderste og höieste Magt og Formue at skulle forestaae, da hvis som forne Mester Iens Nielssen nogen Eders Hjælp og Bistand Behov haver udi de Sager, hans Embede anrörendes er, Bede vi Eder Alle og Hver særdeles biude og befale, at I forne Mester Iens Nielssen paa vore Vegne derudinden er bistandige og hannem derhos for Overvold og Uret handthaver og beskjærmer, ladendes det ingenlunde. Actum Koldinghuus den 13de Juni Aar 1580.“ (Norske Registranter 4, 728).

I norske Registranter findes indförte Störsteparten af de Breve, som Mag. Iens modtog den 13de Juni; to af dem anordne, hvorledes der skulde forholdes med Embedsindtægterne. Den afgaaende Biskop, Mag. Frants skulde have Halvparten af den aarlige Besolding, der udbetaltes af Lehnsmanden paa Akershuus Slot*), samt hvad der var ham personlig bevilget; hvorimod den anden Halvpart af den aarlige Besolding samt alle Indtægter, der hörte til Kaldet og Embedet, skulde oppebæres af Superintendenten Mag. Iens. Brevene lyde som fölger:

Mester Frants Bergis fik Brev paa Halvparten af Superintendentens Underholdning ut sequ.

---

*) Christian den 3die havde bestemt, at Mag. Frants Berg aarlig skulde have udbetalt 300 Daler af Lehnsmanden paa Akershuus; derpaa gives kongelig Bekræftelse af Frederik 2den i et Brev, dateret Frederiksborg 12 Mai 1575 (Norske Registr. 3, 120). Denne Besolding findes opfört blandt Udgiftsposterne i Lehnsregnskaberne for Akershuus for 1557 og 1560 (Norske Saml. 1, 177 og 196).

Vi Frederik gjöre Alle vitterligt, at eftersom os elskelig og höilærd Mand Mag. Frants Berg, som til des haver været Superintendent udi Oslo og Hammer Stigt udi vort Rige Norge, nogen Tid siden forleden haver beklaget sig ikke at kunne for Alderdom og Skröbeligheds Skyld samme Kald længer alene med Visitats, Prædiken og udi andre Maade forestaae, hvorfor hannem paa den Tid af samme Aarsage haver været bevilget og samtykt os elskelig, hæderlig og höilærd Mand Mester Iens Nielssen til en Medhjælpere udi samme hans Kald og Embede, paa det udi forne Stigt aldeles Intet med Religionen skulde blive forsömmet, Men at Altingest maatte der gange des bedre og ligeligere til, med denne Besked, at naar forne Mester Frants Bergis döde og afginge eller samme Superintendents Kald og Embede vilde godvilligen oplade til forne Mester Iens Nielssen og ikke længer gad det forestandet, skulde han udi forne Stigter egen (sic) være og blive en Superintendent, da efterdi forne Mester Frants Bergis nu haver godvilligen afstaaet forne Kald og det til forne Mester Iens Nielssen opdraget og resigneret efter den Bevilninge dennem selv derom mellem gangen er, og paa det forne Mester Frants Bergis maa ligevel udi hans Livstid med en tilbörlig Underholdning være forsörget, have vi af vor synderlig Gunst og Naade bevilget, samtykt og tilladt og nu med dette vort aabne Brev bevilge, samtykke og tillade, at forne Mester Frants Bergis maa og skal aarligen bekomme og lade opbære Halvdelen af den aarlige Besolding, som forordnet er til Superintendentens Underholdning af vort Slot Akershuus aarligen at skulle gives, som er iijct Daler, hvoraf forne Mester Frants aarligen skal lade oppebære og annamme Halvdelen og den have, nyde, bruge og beholde udi hans Livstid og saalænge han lever, foruden hvis hannem eller for hans Person er foreskreven og ikke ligger til Kaldet, men naar han död og afgangen er, skal al den Rente, som Superintendenten til hans Underholdning er tillagt, udi de eller andre Maade strax ubehindret fölge forne Mester Iens Nielssen, og han den fremdeles at skulle nyde og beholde, saalænge han er udi samme Superintendents Befalning. Cum inhibitione solita.

Actum Coldingæ 13de Juni 1580.

(Norske Registr. 3, 294.)

Det andet Brev lyder:

Superintendenten udi Oslo Stigt fik Brev paa hvis Avlsgaarde og Enge, som ligger til hans Kald og Embede.

Vi Frederik gjöre Alle vitterligt, efterat hvis Breve, som Superintendenten udi Oslo af fremfarne Konninger og os selv var given paa hvis Avlsgaarde og Enge til hans Kald og Embede er tillagt, saavelsom andre Kapitels Breve sammesteds udi sidst forleden svenske Feide af Rigens Fiender skal være forkommen, da have vi nu naadigst samtykt og stadfæst og med dette vort aabne Brev samtykke og stadfæste, at hvis Avlsgaarde og Enge, som Superintendenten udi Oslo haver havt og endnu haver paa sit Embeds Vegne udi rolig Brug og Besiddelse, maa og skal altid herefter fölge og blive til Superintendenten udi forne Oslo Stigt, som nu er eller her efter kommendes vorder. Cum inhibitione solita.

Act. Coldingæ 13de Juni Anno 1580.

(Norske Registr. 3, 295.)

I et Brev af samme Dag fik han et Kannikedömme ved Hamar Domkirke, som Slotsprædikanten paa Akershuus, Hr. Hans Söffrenssön overdrog ham*). Men uagtet han saaledes foruden sin visse Lönning har havt Kaldsindtægterne og dertil flere Præbender, har han dog fundet Indtægterne for knappe og ansögt om en Forögelse; han klager over, at han saalænge den afgangne Biskop lever, og han kun har det Halve af Besoldningen, „dermed ikke kan tilkomme til sit Huses Ophold", og Kongen bevilger ham derfor een Daler af hver Kirke i Stiftet, som han visiterer, saalænge den gamle Biskop lever, eller indtil derom fattes anden Bestemmelse. (Brevet er dateret Silkeborg 11te Aug. 1589. Norske Registr. 2, 540). Den gamle Biskop döde, som nævnt, i 1591, men Mag. Iens beholdt Daleren endnu nogle Aar, til 1595; da udgik der et kongl. Brev, hvorved han mistede den; Brevet lyder:

Axel Gyldenstjerne og Hannibal Gyldenstjerne finge Breve, samtligen Bispen udi Oslo anrørendes ut seqv.

---

*) Denne Sidste fik til Gjengjeld fölgende 16de Juni Exspectansbrev paa det förste ledige Kanoni i Oslo og Hamar Stift. Han fik ogsaa et den 17de August 1583. (Norske Registranter 3, 401.)

Christianus 4. Vor synderlig Gunst tilforn. Vider, at efterat vi kommer udi Forfaring, hvorledes vor kjære Hr. Fader, salig og höilovlig Hukommelse, nogen Tid siden forleden naadigst haver bevilget os elskelig, hæderlig og höilærd Mand M. Iens Nilssen, Superintendent udi Oslo Stigt, til hans Besolding og Underholdning en Daler af hver Hovedkirke over al forne Oslo Stigt, som han visiterer, imeden den forrige Biskop levede, eller og hans Maj. anderledes derom lader tilsige, og efterdi vi forfarer, at forne M. Iens Nilssen dog derforuden rigelig nok er forsörget med Underholdning for hans Bestilling baade med Kanonikater, Præbender og udi andre Maader, foruden hvis som med Rette ligger til Superintendentens Underholdning, en Part Kirkerne ere og selv nödtörftige og have forne Penge vel udi Behov, da bede vi Eder og ville, at I lade gjöre den Forordning der udi Stigtet og over al Akershuus Læn, at forne Daler af hver forne Hovedkirke herefter af Kirkeværgerne opbæres Kirkerne til Bedste og föres Kirkerne til Regnskab, og tilsige forne M. Iens Nilssen, at han sig dermed herefter aldeles Intet skal befatte. Dermed o. s. v. Act. Hafniæ 4 Martii 1595. (Norske Tegnelser for 1595)*).

---

*) I et Brev af samme Dag (13de Juni 1580) fritages Kapitelet og de Geistlige i Oslo for Landsknegt-Hold og anden Byes Tynge; et andet Brev indeholder Befaling til Kapitlet i Oslo, at det skulde besörge Udskrifter af „den röde Bog" til Præsterne i Stiftet, da de Breve og Registre, hvormed de skulde forsvare Præstebolig, Indkomster og Kirkernes Gods, vare forkomne i den svenske Feide (Norske Registr. 3, 293; begge Breve findes (temmelig feilfuldt) aftrykte i Sandvigs Samlinger til den danske Historie II, 206 - 8). Et af Brevene angaaer Bispegaarden. Allerede 1572 heder det i et Brev til Povel Hvitfeldt (Norske Reg. 4, 577), at Bispegaarden er afbrændt, saa at Bispen ingen Bopæl har, og at han derfor snarest mulig skal lade opbygge og færdiggjöre en Bolig for ham; men 5te Mai 1579 (Norske Reg. 3, 239) fik Borgermesteren i Oslo, Christen Mule Skjöde paa „den öde Biskopsgaard", og först i December 1579 (Norske Reg. 3, 282) anvises en Tomt til Bispeboligen. Nu heder det i Brevet af 13de Juni 1580 (Norske Reg. 4, 737), at Superintendentens Gaard skal være bygfalden, og at den derfor med det Förste maa repareres. Sagen maa vel hænge saaledes sammen, at den sidstnævnte Bispebolig kun har været en midlertidig Bopæl for Bispen, medens den egentlige Residens var under Bygning; thi i et Brev af 6te Juli 1584 (Norske Reg. 4, 828) heder det

Med Hensyn til sin Embedsvirksomhed henvendte Mag. Iens sig under sit Ophold i Danmark med en Deel Spörgsmaal om vanskelige Forhold til Sjællands Biskop Dr. Povel Madssön, og disse Spörgsmaal og de dertil givne Svar ere ret oplysende for Forholdene paa de Tider. Jeg skal senere komme tilbage til dem.

Efter sin Tilbagekomst fortsatte han med lige Iver og Nidkjærhed sine Visitationer, hvorom han har efterladt Vidnesbyrd i sin „Tegnebog"; han foer, fortæller han, slige Veie, „hvor ingen Biskop, Provst eller Foged tilforn haver faret". Midtvinters 1589 var han f. Ex. i Fyrisdal, hvorhen han kom med stor Livsfare; „siden derfra over Guldbergklev, hvorover aldrig nogen Bisp var kommen; thi der maatte man vinde Slæderne nedenfor Bjerget med Toug. Fra Vinje og til en Bondegaard, heder Bredland; kom hid sildig i Mörket og i en svar Holke. Bonden kom ud paa Skoven lang Vei imod mig med Blus, at man kunde noget see Veien."

Foruden Visitatsreiserne gjorde han ogsaa 1584 en Tour til Danmark, hvor han var tilstede ved Christian 4des höitidlige Hyldning i Odense 27de Juni (Holberg Danmarks Hist. II, 519). Paa denne Reise besögte han ogsaa den berömte Tyge Brahe paa Hveen, med hvem han

---

at den Gaard og Residens i Oslo, som er forordnet at skulle bygges til Superintendenten, endnu ikke er færdig, hvorfor der gives Befaling til, at Arbeidet skal paaskyndes. „Den gamle Bispegaard", der senere vil blive omtalt som Prindsesse Annas Bolig i 1589, er da „den öde Biskopsgaard", hvorpaa Christen Mule fik Skjöde, og som han senere har restaureret. Den nye Bisperesidens maa saaledes være bleven færdig för Aaret 1589; men den har, som det lader til, ikke været meget solid bygget; thi allerde i 1601 omtales den som næsten ubeboelig, fordi den „udi den forrige Biskop Mag. Iens's Tid er bleven saaledes forsömt og ikke ved Magt holden, som det sig burde". Herover klagede den nye Biskop Mag. Anders Bentsen Dal, og i et kgl. Brev til Lehnsmanden paa Akershuus, Axel Gyldenstjerne, paalægges det ham at tilholde Mag. Iens's Efterleverske og Arvinger, at de skulde lade Residensen forbedre og reparere. (Brevet er udstedt under Kongens Ophold i Norge ombord paa Victor 26 April 1601. Norske Tegn. for 1601). Bispegaarden blev repareret, men hos Mag. Iens's Arvinger har nok Intet været at faae, da Kongen i et Brev, dateret Akershuus 12te Septbr. 1602, bestemmer, at de Bekostninger, som allerede ere gjorte og fremdeles skulle gjöres, skulde opföres i Lehnsregnskabet. (Norske Tegn. for 1602).

synes at have staaet i venskabelig Forbindelse, da hans Sön Christoffer nogle Aar efter ogsaa sees at have besögt ham og i længere Tid opholdt sig hos ham. Mag. Iens var heller ikke ukyndig i Astronomien (hvorom senere), saa at sandsynligviis ogsaa fælles videnskabelige Interesser har givet Anledning til denne Forbindelse.

I Begyndelsen af Vinteren 1589 fik Biskop Iens heel uventet höifornemme Gjæster i Oslo. Prindsesse Anna skulde nemlig reise over til Skotland for at giftes med Kong Iakob den 6te, men blev ved Storm og andre Uheld nödt til at opsætte Reisen, og paa de skotske Udsendinges Begjæring bestemtes det, at hun skulde opholde sig Vinteren over i Oslo. En Beretning, der tydelig er forfattet af et Øienvidne, maaskee En af Prindsessens Fölge, findes i Norske Samlinger og giver en udförlig Skildring af hendes Ophold i Oslo, Formælingen o. s. v. Bispen og Statholderen maatte gjöre Honneurs for disse uventede Fremmede, og Bispen lader til at have nydt megen Gunst og Naade saavel af Prindsessen som hendes Brudgom. Beretningen er vistnok trykt, men til Bekvemmelighed for dem, som ei have Bogen ved Haanden gives her et udförligt Uddrag, der naturligviis hovedsagelig vil behandle den Deel, Mag. Iens tog i Festlighederne og hvad der ellers forefaldt. Den 25de October ankom Prindsessen og blev modtagen og ledsaget til sin Bolig i den gamle Bispegaard af Statholderen og Lehnsmændene med deres Fruer, (hvoraf vi finde mange igjen i Gjæstebudet paa Fritzö), den hele Geistlighed med Superintendenten i Spidsen, Borgerskabet anfört af Borgermester Oluf Glad (Bispens Svigerfader) og Raadmændene o. s. v. Nogle Dage efter besluttede Prindsessen sig til at reise ned til Danmark, men forandrede sin Bestemmelse, da hun uventet fik Bud om, at Kong Iakob var kommen til Landet.

Den 5te November blev Bispen buden til Aftensmaaltid hos Prindsessen, og efter endt Maaltid blev han og et Par Andre „indbuden i Fruerstuen, hvor de adelige Fruer gav sig i Tale med ham om Adskilligt; og blandt Andet lod velbaarne Fru Ide (Prindsessens Hovmesterinde) sig mærke, at han skulde bestille Noget for Fröken. Men hvad det skulde være, vilde hun dengang ikke give tilkjende, men en anden Gang skulde han faae det at vide.“ Den 9de November prædikede Bi-

skoppen over Evangeliet om Synagogeforstanderen og den blodsottige Kvinde; derpaa spiste Bispen ved Prindsessens eget Taffel. Efter foregaaende Varsel prædikede han den 12te November i Kirken for Prindsessen, som begav sig derhen i et pragtfuldt Optog. Texten var Eph. 2, 8 „I ere blevne salige af Naade formedelst Troen“ osv. Den 19de Nov. kom Kong Jakob og blev modtagen med stor Stads. Bispen og Geistligheden mödte ogsaa frem. „Axel Gyldenstjerne (Statholderen) talede til Bispen, at han skulde faae Kongen Haand. Og der h. Maj. kom lige for Bispen, viste Greven (Keith) ham, hvilken Bispen var; da stod han stille, og Bispen gik frem og gav hannem paa det Ydmygeligste Haand og havde en liden latine Oration til hannem, udi hvilken han önskede h. Maj. til Lykke. Og hans kgl. Maj. tog sin Hat af, og strax satte han den paa igjen og gav nöie Agt paa, hvad Bispen talede, og der Orationen var endt, tog h. kgl. Maj. Hatten atter af og gav Bispen Haand, takkende ham ærbodeligen“. Den 23de November foregik Vielsen paa den store Sal i Christen Mules Gaard, der var „paa det Kosteligste med Tapeter beprydet“. Ceremonien forrettedes af den skotske Hofprædikant Mag. David Lyndsay, der talte paa Fransk, men efter forrettet Vielse traadte Bispen frem og holdt en Tale paa Dansk om deres Majestæters Ægteskab, og da Kongen gik ud, „saluterede Bispen h. kgl. Maj. paa Latine og önskede hannem Lykke i sit ny begyndte Ægteskab og et lyksaligt Regimente. Hvortil h. kgl. Maj. svarede: Hoc scio, te ex corde precari, det er, jeg veed, at I ønsker det af Hjertet. Og hans Kansler, som stod derhos, sagde: Certe ex corde precatur, det er, visseligen ønsker han det af Hjertet. Da svarede h. Maj. og sagde: Hoc lubens accipio, det er, det er mig kjært.“

De følgende Dage af det høie Pars Ophold tilbragtes, som det lader til, i temmelig Stilhed; nogle mindre Selskaber holdtes, Bispen havde den skotske Præst Mag. David Lyndsay og Prindsessens Hofprædikant Mag. I. Seringius og nogle Andre til Gjæst, og Kongen holdt et lidet Gjæstebud for de skotske Herremænd og var nogle Dage senere paa Jagt paa Hovedöen. Bispen fik af Hovmesterinden Fru Ide det Ærinde at gaae i Forbøn hos den skotske Kansler for en skotsk Herremand, som var landsforviist paa Grund af en Drabssag, og det lykkedes Kans-

leren, med hvem Prindsessens begge Hovmesterinder og Fruer og Jomfruer forenede sig, at udvirke Fred for ham hos Kongen*) Efterhaanden droge nu Gjæsterne bort; „den 16de December“, berettes der, „sendte hans Majestæt to forgyldte Sölvfade til Bispen med hans egen Tjenere, en meget vel klædt Karl, kunde ikke Latine, talede ei heller Skotsk med Bispen, men alene ved en Tolk sagde: Kongen lod sige Eder en god Dag, her er Noget, som han sender Eder til Foræring, bedendes, I det vilde tage tiltakke. For hvilket Bispen og for Kansleren h. kgl. Maj. paa det Ydmygeligste betakkede med devot Lykönske paa hans Maj.s foretagne Reise etc. — — Den 19de Dec. sendte h. kgl. Maj.s Hofprædiker Mag. David Lyndesius ved sin Sön Mag. Davide Lyndesio juniore et Stykke Guld, paa hvilket stod h. kgl. Maj s Effigies eller Efterlignelse, og angav, at Bispen mundelig skulde takke h. Maj. for Foræringen. Samme Dag kom Guilielmus Schou og bad Bispen op til Kongen, og der Bispen blev indvist paa Kongens Kammer, var hans Maj. ikke selv derinde; thi han sad i Dronningens Gemak og legede med hende; dette skeede ved to Slet. Men henved 3 Slet kom h. Maj. ind i hans eget Gemak med nogle Herremænd og talede henved en halv Time med Bispen om h. Maj.s Reise fra Skotland og hid og ellers havde anden almindelig Discours. Og der Bispen paa det Allerydmygeligste takkede h. Maj. for hans kgl. Liberalitet imod hannem, svarede h. Maj., det at være en ringe Foræring; derefter drak h. Maj. Bispen til med et Credentz fuld af Viin, og der han havde ladet iskjænke paany, tog h. Maj. selv Credentzen og antvordede Bispen det. Det Guilielmus berettede h. Maj. aldrig at have gjort ved Nogen.“ — Den 22de Dec. afreiste det kgl. Par til Danmark. — Videre Underretning om Opholdet i Danmark, Indtoget i Edinburg o. s. v. findes i Norske Samlinger 1, 450-512; Skildringen er baade i og for sig interessant, og ved sin Udförlighed og Anskuelighed tjener den i mange Punkter til Belysning af den i Itinerariet indeholdte Beskrivelse over Gjæstebudet paa Fritzö.

Aar 1591 den 8de Juni var der atter Höitidelighed i Oslo; da blev den unge Konge hyldet i Norge (Holberg Danm. Hist. II, 545);

*) Kanske det var dette, Fru Ide havde sigtet til; en eller anden af de skotske Udsendinge maatte da för Kongens Ankomst have anmodet Prindsessen om hendes Forbön i den Sag.

iſölge Brev, dateret Koldinghuus 31te December 1590, skulde alle Adelsmænd, Lagmænd, Superintendenten og to Kanniker o. s. v. være tilstede ved Höitideligheden (Norske Tegn. for 1590). Samme Aar foretog Bispen en kort Reise til Moss for at varetage Oslo Hospitals Interesser, og Aar 1593 gjorde han den Reise til Fritzö, hvorover her leveres Beskrivelse; i Uddraget af „Tegnebogen" findes Intet antegnet om den, maaskee den kun kortelig har været berört der, ligesom det f. Ex. heder under 1589, at han „drog til Fru Helge Marsvin Axel Ugerups Frues Kirkegang" (se Note 16 og 23 i Itinerariet). Notitserne i „Tegnebogen" ende med 1597, og om hans sidste Leveaar har jeg ikke fundet nogen specielle Underretninger. Han er död Aar 1600: i Biskop Harboes Exemplar af Pont. Ann. er der tilskrevet: „i Juli Maaned"; men den Angivelse kan ikke være rigtig; thi i et kgl. Brev, dat. Kjöbenhavn 7de Mai 1600, forlenes Dellugs Præbende til Mag. Anders Bendtssön (Dal), Hofprædikant, (der fölgende Aar, 30te Marts 1601, udnævntes til Mag. Iens's Eftermand) som det heder „efter afgangne Mag. Iens Nielssön"; han maa saaledes være död allerede om Vinteren eller dog tidlig om Vaaren 1600. — Som för omtalt, giftede han sig 1564 med en Datter af Mag. Frants Berg og havde med hende 9 Börn: en Datter Anna, födt 1566 g. m. Jakob Jakobssön Wolf, Rektor i Oslo 1584-1594, Lector theol. i Odense 1594-1635, (i Anledn. af Kong Iakobs Bryllup i Oslo skrev han et latinsk Digt, trykt 1590. Budstikken 3, 339; se forresten Gjessing 2, 1, 87 flg.); en Datter Hilleborg, födt 1579, gift med Erik Olufssön, Borgermester i Oslo; en Datter Katharina † c. 1581. Fremdeles Sönnen Christoffer, född 1572, Præst i Stange 1595, paa Thoten 1611 † 1611 (se nærmere i Itinerariet Note No. 1). Fremdeles nævnes i danske Magazin 1, 25 en Sön Evert Jenssön, maaskee den Samme, som aflagde Ed som Præst i Höland 29de Januar 1605 og endnu var der i 1632 (Ordinationsprotokollen). Mag. Iens's förste Hustru döde 12 Febr. 1583*); der-

*) Denne Dag nævner Mag. Iens selv, og hans Svoger Hr. Rasmus Hjort, Provst i Tönsberg, sendte ham en Condolationsskrivelse dat. 17de Marts 1583 (Budstikken 3, 340), saa at Angivelsen i Nyerups Uddrag, 1585, maa være feilagtig; ligesaa urigtig er den Angivelse, at hun döde, idet hun födte Sönnen Christoffer. (Hammer, Gjessing, Pontopp.?).

paa giftede han sig med Anna Glad, Datter af Borgermester i Oslo Oluf Glad og Margaretha Pedersdatter; hun födte ham 5 Börn, om hvilke Intet vides; hun overlevede ham.

Mag. Iens har været en lærd Mand og har som de Tiders Videnskabsmænd syslet med temmelig forskjelligartede Gjenstande, ialfald har han havt Interesse for dem og noget Skjön paa dem, som man kan see af hans Optegnelser. Langebek (Danske Magazin I, 25) siger, at han var „en temmelig god latinsk Poet", og Hammer finder endog, at han har havt „et besynderligt Geni til at forfatte latinske Vers"; en Fortegnelse over hans trykte Skrifter findes i Nyerups og Krafts Litteraturlexikon, og blandt dem kan mærkes et latinsk Digt i Anledning af Kometen, som viste sig 1577, en latinsk Elegie i Anledning af hans lille Datter Katharinas Död (1581), en Fortolkning af 1ste Kapitel af Genesis, skreven for at forslaae Sorgen over Hustruens Död og tilegnet Svigerfaderen Mag. Frants Berg; den er beregnet paa at bruges af Disciplene i Oslo Kathedralskole og trykt i Rostock 1583; fremdeles nogle theologiske Skrifter og Ligprædikener. Foruden disse trykte Værker har man ogsaa adskillige utrykte Optegnelser, blandt hvilke især kan mærkes den oftere omtalte „Tegnebog", der opbevares i det kgl. Bibliothek i Kjöbenhavn, og hvoraf Nyerup har givet Uddrag. I den findes: Familieantegnelser, Register over alle Hovedkirker og Annexkirker i Oslo og Hammer Stift, norsk Kongerække, norske Bisperækker, Bemærkninger paa Visitatsreiser fra 1574-1597 og et Calendarium perpetuum, beregnet efter Oslo's Polhöide.

Men ikke alene som latinsk Skribent har Mag. Iens et hædret Navn blandt sine Samtidige, ogsaa af vor oldnorske Litteratur har han stor Fortjeneste. Han var en af de faae Mænd i hiin Tid, som forstod at læse og kunde vurdere Sagalitteraturen, og han har ogsaa bidraget Sit til dens Bevarelse. Han forstod ikke alene at læse det gamle Sprog, men kunde endog skrive det temmelig godt (Lector Unger i en Notits om ham i Norsk Tidsskr. for Vidsk. og Litt. 1855, Side 291). Hans Hovedfortjeneste i denne Retning vil dog blive, at han har afskrevet en Deel af Snorre Sturlesöns Kongesagaer. (Fortalen og en Deel af Ynglingasagaen mangler i Afskriften, og den gaaer kun til Midten af Olaf

den Helliges Saga. Arn. Magn. Mscr. No. 37). Thormod Torfesen har benyttet den til sin Historia Norvegica (1711) og har givet den Navnet „Jöfraskinna" (Prolegomena Pag. 10). Omtrent midt i Manuskriptet staaer i Initialbogstavet þ indskrevet de Ord: Ritat i Rindini i Sænikiudal Sokn þan 21 Maji ár 1567 Ioannes Nicolai Osloënsis. Dette Initialbogstav og et Facsimile af Manuskriptet findes foran Fortalen i Folioudgaven af Kongesagaerne. Udgiveren, Gerhard Schoning, mener, at „han under en Reise paa Landet, under et Besög i Sanikidal, der har skrevet bemeldte Bogstav". Endvidere bemærker han: „At han har forstaaet og skrevet det gamle norske Sprog, det sees tydelig af en haandskreven Bog af ham, som fører den Titel: Sylvula, hvori han med en net Haand foruden andet, har indskrevet en Fortegnelse over Bisperne i Norge, der begynder saaledes: þessar Hr Bpar voru i Nidrosi, samt en Liste over de norske Konger, med denne Titel: Ein stut tilviisan um alla þá einwaldz Konninga, sem verit hr i Norege til þessa dags, hvilken gaaer til Kong Frederik den Anden. Det er ellers höist rimeligt, at den her ommeldte Codex maa være udskreven af en meget ældre Pergamentscodex, da endeel af dens Bogstave, især d og f, meget nærme sig de gamle angelsaxiske"*).

Da Mag. Iens saaledes var en Mand, der jævnlig og stadig har beskjæftiget sig med boglige Sysler, maatte det være til adskillig Uleilighed for ham, at der ikke i hele Stiftet gaves nogen Boghandler, som kunde forsyne ham med de nödvendige Böger (— först henved et halvt Aarhundrede senere blev der Tale om Bogtrykkeri). Det er vel derfor nærmest Mag. Iens at tilskrive, at der blev truffet Foranstaltninger til

---

*) Det er forresten en Feiltagelse af Schöning, naar han siger, at Bogen har til Titel Sylvula: af Indholdsangivelsen kan man nemlig see, at den Bog, han omtaler, ingen anden er end „Tegnebogen", et Navn, Nyerup har foreslaaet, og som ogsaa er brugt her, da den nemlig mangler Fællestitel: Sylvula er Navnet paa den förste Afdeling af den, som indeholder Familieantegnelserne. Om hans Dygtighed i at skrive Oldsproget fælder Nyerup en mindre gunstig Dom: han siger, at „Kongelisten er affattet paa et Sprog, som er en Blanding af Dansk og det gamle Nordiske", og den Pröve, han giver til Bedste, synes rigtig nok ogsaa at tale for hans Anskuelse. Men det bliver en Bisag, hvorvidt hans oldnorske Sprog var korrekt eller ikke, Hovedsagen er, at han forstod det, og den staaer fast.

Oprettelsen af en Boghandling, da Biskop Frants Berg ikke syntes at have beskjæftiget sig med litterære Sysler, ialfald har han ikke skrevet Noget. I et kgl. Brev siges der, at „da der ikke udi Oslo eller andre Kjöbstæder der udi Stiftet fandtes nogen Bogföre, som falholder hvis Böger Præster, Skolepersoner eller Andre have fornöden, skal Bispen og Kapitlet forhandle med en Bogföre, som skal gjöre dennem Tilföring af gode nyttelige Böger, som og stedse skal boe og residere udi Oslo og allehaande Böger falholde“, og denne Mand skal være fri for Skat og al anden borgerlig Tynge, „dog saa at han skal være forpligt gode, nyttelige Böger baade in theologia og in philosophia at tilföre og falholde og ikke nogen sektiske og hæretiske Böger“ *), hvormed Bispen skal have Opseende, ligesom ogsaa med at han sælger dem for et skjelligt og billigt Værd. Skanderborg 22de Januar 1575. (Norske Registr. 3, 117; trykt i Sandvigs Saml. 2, 205).

Den Tid, i hvilken Mag. Iens beklædte Oslo Bispeembede, var vanskelig; Katholicismen var endnu ikke ganske udryddet, eller ialfald var ikke den lutherske Lære tilfulde bekjendt. Menighederne vare nedsunkne i Vankundighed, og som en Fölge deraf herskede Overtro. Usædelighed og Raahed i dem, og stort bedre stod det heller ikke til med Præsterne. — Uheldigviis savnes netop den vigtigste Kilde, hvoraf man kunde öse Kundskab om den sædelige Tilstand blandt Læg og Lærd paa denne Tid, nemlig Kapitelsbögerne, ialfald findes de ikke i Rigsarkivet; den ældste Kapitelsbog, som opbevares der, er först fra Mag. Iens's Eftermand Mag. Anders Bentssön Dals Tid, og det, saavidt mindes, först fra Slutningen af hans Embedstid. Man kan vistnok med temmelig Sandsynlighed slutte sig til, at Tilstanden i dette Stift ikke var stort bedre end i Nabostiftet Stavanger under Mag. Iens's Samtidige Mag. Iörgen Erichssön, hvorom kan læses i Theol. Tidsskrift 2, 155-278, ved A. Faye; idet Mindste har Indholdet af Kapitelsbögerne i den nærmest paafölgende Tid, Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, en sörgelig

*) Til disse forbudne sektiske og hæretiske Böger regnedes senerehen ogsaa Formula concordiæ; de, som solgte den, skulde „have forbrudt deres Boeslod og straffes paa Livet uden al Naade“. Kgl. Brev af 23de Juli 1580. Pont. Ann. III, 482.

Lighed med de i nævnte Tidsskrift givne Uddrag af Stavanger Kapitelsbog. — Mangelen af Kapitelsprotokoller for denne Tid erstattes kun for en liden Deel ved den för nævnte Brevsamling fra Mag. Iens's Tid; en stor Deel af den indeholder kun Embedsforpligtelser af tiltrædende Præster, der jo ogsaa ere af Interesse, navnlig for Præstehistorien; men der er dog ogsaa ved Siden af dem en Deel Dokumenter, som sprede adskillig Lys over Tilstanden blandt Geistligheden, og vise, hvad Mag. Iens havde at kjæmpe med i sit Stift. Fremdeles faaer man endeel Veiledning af de kongelige Breve, der findes i de norske Tegnelser og Registranter. En mærkelig Oplysning om Tilstanden blandt Folkets Masse kan hentes af et Par Lehnsregnskaber for Akershuus Lehn, som ere meddeelte af T. H. Aschehoug i Norske Saml. 1, 161-220. De ere vistnok for Aarene 1557-58 og 1560-61, men Resultaterne for disse Aar ville ogsaa tilnærmelsesviis gjælde for vort Tidsrum, da der ingen Sandsynlighed er for, at Tilstanden i Landet blev stort forandret i de nærmest paafölgende Tiaar. Man seer deraf, at Antallet af domfældte Forbrydere i Akershuus Lehn for Aaret 1560 var 43 paa hvert 10,000 og sandsynligviis flere, medens der i 1846 paa samme Antal i det hele Rige var 25, og ganske karakteristisk for Tiden er der i 1560 for hvert 100,000 Mennesker 114 Domfældte for grove Legemsfornærmelser, medens der i 1846 kun er 13; blandt dem, som ere straffede for Slag med Øxehammer, Stridshammer, Stik med Sværd eller Daggert findes i Øvre Romerikes og Solör Fogderi ogsaa en Præst; om Sædeligheden kan man gjöre sig et Begreb ved at see, at i 1557 er for Blodskam straffet 8, for Hoer 22, Leiermaal 52, Frillelevnet 31 o. s. v. paa en Befolkning af omtrent 120,000 Mennesker.

Usædelighed og Voldsombed udgjorde saaledes et Hovedtræk i de daværende Generationers Karakter; den religiöse Sands kunde blandt saadanne Folk kun være liden, og den lille Rest, som stod tilbage, vendte sig paa alskens Afveie; Vantro og Overtro gik Haand i Haand. Saalænge Vankundigheden var lige stor blandt Folket, hjalp det lidet, at man engang imellem brændte nogle Hexe, og de strenge kongelige Breve, som truede dem og deres Lige paa Livet, frugtede vel heller ikke stort. I Mag. Iens's Tid findes en kongelig Skrivelse til den verdslige Øvrighed om den Sag. Den lyder:

Kongl. Maj.s aabne Brev udgangen til de 5 Hovedlehnsmænd udi Norge om Kors, Signelse, Læsning og andre ugudelig og ukristelig Handel anrörendes.

Vi Christian gjöre Alle vitterligt, at efterdi vi komme udi Forfaring, hvorledes at over alt vort Rige Norge bruges stor ukristelige Utilbörlighed med Guds Navns store Misbrug iblandt nogle forfængelig Folk, som udi deres Sygdom söge ukristeligt og udi Guds Ord forbudne Middel og lade sig skjære Kors paa deres Liv med ugudelige Signelse, Fabel og Læsning og med andre Forfængelighed, og Trolddoms Konster derhos bruges mod den kristelige Religion ikke uden Guds store Fortörnelse og Menneskens Forargelse: da ville vi hermed vore Lehnsmænd og Fogder i N. N. Lehn og Stigt, som nu ere eller herefter kommendes vorder, paalagt og befalet have, at de have alvorlig Tilsjun med, at ikke slig Guds hellige Navns og Ords Misbrug ustraffet tilstedes, og at hvor nogen saadanne Folk befindes, som enten bruge eller lade bruge og gjöre saadan forargelige og ukristelige Middel enten med Kors, Signelse, Læsning og anden saadan ugudelig og ukristelig Handel, da at skulle lade dennem, som befindes enten at söge og bruge eller at gjöre eller lade gjöre saadan ukristelig Trolddoms Handel, straffe paa Livet uden al Naade, eftersom her udi Riget og andensteds udi slig Fald skeer, og med ingen saadanne see gjennem Fingre, saafremt de ikke ville stande os derfore til Rette, om vi deres Forsömmelse derudinden befinde; herefter sig vore Lehnsmænd, som nu er eller herefter kommendes vorder udi forne N. N. Læn skulle vide at rette og forholde, ladendes det ingenlunde. Actum Haffniæ 30te Juli 1594 (sic) ɔ: 1593. (Norske Tegnelser for 1593).

Gjennemlæser man de hidhen hörende Breve i Registranterne og de omtalte Dokumenter i Bispestolens Brevsamling, faaer man Indtrykket af, at Tilstanden blandt Præsterne ikke var stort bedre end blandt Almuen. Selv Forbrydelsernes Beskaffenhed er kun lidet forskjellig, uagtet man dog skulde have ventet, at Geistligheden, hvor lavt den end stod, dog maatte have hævet sig lidt over Massen. I de kgl. Breve udslynges den ene Beskyldning værre end den anden mod Standen i Almindelighed; at de ikke vare ugrundede, derpaa findes Beviser nok baade for denne Tid i den omtalte

Brevsamling og for den fölgende Tid i de i Rigsarkivet opbevarede Kapitelsprotokoller. For at man kan gjöre sig en Forestilling om, i hvilken Tone Regjeringen fandt det passende og nödvendigt at tale til Præsterne og om dem, hidsættes et Brev af 1593:

Superintendenterne over alt Norge finge Breve, ut sequitur:

Christian den 4de. Vor synderlige Gunst tilforn. Vider, efterat vi forfare den meget store Bröst og Mangel, som findes hos Præsterne saavelsom og Provsterne paa Landsbyerne og udi Kjöbstæder over alt vort Rige Norge, at Mange deres Levnet og Lærdom ikke fölges ad, meden störste Part dennem före et utilbörligt og ukristeligt Levnet med idelig Drukkenskab, Horeri og andre saadanne mangfoldige Laster, hvormed de give Andre Forargelse, som det og nogle af Eder vore Superintendenter vel er vitterligt om deres Handel, alligevel I med dennem paa det Bedste overdrage, og endog vi os vel havde tilforseet, at I uden vor Paamindelse skulle have havt flittig Indseende dermed, dog efterdi saadant Bröst vel findes, og saadanne Laster ikke sömmer præstelig Embede, som skulle være Andre til et Exempel, eller os som en Øvrighed tilsæt af Gud at lide og gedulde, da bede vi Eder og hermed alvorligen befale, at I dermed have et tilbörligt flittigt Opseende over alt Eders Stigt paa Provster saavel som paa Præster deres Levnet, hvorledes de skikke og skae (sic) dennem, og hvis Nogen findes at före saadant forargeligt, ugudeligt og ukristeligt Levnet, at I da ikke oversee med dennem, meden eftersom Eders Embede det udkræver, dennem strax afsætter, tilforordnendes og tilskikkendes andre gode, gudfrygtige, duelige og bekvemme Personer udi deres Sted, og at I ikke see gjennem Fingre med Nogen for Vild, Venskab eller nogen Fordeels Skyld, saafremt vi ikke skulle vide det hos Eder, eller og befale vore Embedsmænd paa vort Slot N. Eder uadspurgt at finde der Raad til; herefter I Eder ville vide at rette og forholde, eftersom det sig egner og bör. Ladendes det ingenlunde.

Actum Hafniæ 30te Julij 1593.

(Norske Tegnelser for 1593).

Samme Dag udgik et Brev til „Hovedlehnsmændene over alt Norge, Præsternes Drukkenskab anrörendes“, af tildeels ordlydende

samme Indhold med tilföiet Befaling til at lade det læse og forkynde over hele Lehnet, og siden sammen med Superintendenterne strengelig paasee, at Brevet overholdtes, hvis de ikke i modsat Fald selv vilde stande til Rette derfor. Disse Breve vare ikke enestaaende; man vil f. Ex. i Pontopp. Annaler III, 438 allerede under 1574 finde et Brev af lignende Indhold, der udgik for Danmark; netop de samme Laster nævnes ogsaa der.

Under disse vanskelige Forholde sögte Bispen at virke med Mildhed, – at afsætte uværdige Præster var vistnok let gjort, men at skaffe bedre Folk istedet var ikke saa let. I mange Henseender maatte han lempe sig efter Omstændighederne, men sögte dog ogsaa, saa godt han kunde, at anspore de Geistlige til Studeringer og vaage over, at de ikke besmittedes af Tidens Laster. Blandt Bispestolens Breve (No. 52) findes et rigtignok enkeltstaaende Dokument, som viser, hvilke eiendommelige Midler han kunde nödes til at bruge for at naae sit Maal. En ung Mand, Mads Jenssön, erklærer deri: „Bispen har for nogen gode Venners Forbøns Skyld viet og ordineret mig til det hellige Prædikeembede, hvilket han ellers ikke gjerne havde gjort; thi jeg er baade ung og dertil med skröbelig paa Lærdoms Vegne og lidet bekvem til saadant Embede at forestaae; derfor har jeg lovet og tilsagt hannem, at jeg flittigen vil studere udi boglige Kunster og besynderligen udi den hellige bibelske Skrift“, vogte mig for Drukkenskab, Lösagtighed o. s. v. Naar Aaret er omme, skal jeg komme igjen til Oslo, „og da lade höre, hvorledes jeg mig forbedret haver.“ Lover fremdeles ikke at begjære Kald uden Øvrighedens Raad. „Og naar jeg skal begive mig udi Ægteskabsstadt, skal jeg bespørge mig med Gud, min Øvrighed og bedste Venner om gode Raad og Intet heri begynde foruden deres Raad, Villie og Samtykke.“ Holder jeg ikke dette, „da skal jeg stande til Rette og lide tilbörlig Straf derfor“. Dette kan man dog kalde en sand faderlig Omsorg, – dog maa det bemærkes, at en saadan Klausul som den sidste ikke er uden Sidestykke; det var ingen sjælden Ting i de Tider, at f. Ex.

Kapellaner i sine Kontrakter afgave udtrykkeligt Løfte om at ægte sin Sognepræsts Datter*).

Forsömmelige Præster sögte han at tale til Rette og faae dem til at love Bedring; saaledes maatte Hr. Hans Jakobssön i Hvideseid 3die Juni 1582 i Provstens og flere Medbrödres Nærværelse afgive den Forpligtelse, „at han ikke skulde forsømme Tjenesten i sine Kirker over en Söndag, uden han fik en Anden i sit Sted. Dersom han gjorde det, skulde han have sit Kald fortabt“. (Bispest. Br. 22). Om han holdt det, vides ikke; ialfald blev han ikke længe i Præstegjeldet; i 1590 finde vi en anden Præst der, Hr. Hans Berentssön, som Statholderen Axel Gyldenstjerne og Bispen den 16de Mai maatte suspendere, fordi han ikke efter Stevning havde mödt for at forsvare sig mod Almuens og Kapellanens Klagemaal; til Stevningen „skal han have spottelig, trodsig og foragtelig svaret og siddet overhörig“. (Bispst. Br. No. 34). Dette Exempel paa Trods var ikke enestaaende; under No. 21 i samme Brevsamling findes nogle Erklæringer angaaende en Historie med en Præst paa Næsodden, som er ganske betegnende for, hvad en Biskop i de Dage maatte udstaae; jeg anförer den i sin Heelhed.

Jeg Siurdr Pederssen, Sognepræst til Trygstadt, kjendes og gjör vitterligt med dette mit aabne Brev, at jeg var udi Oslo den 16de Martii til Mester Jenssis. Som vi sade over Maaltidt om Aftenen, efter Klokken havde slaget 7, kom Hr. Iens [Svane] paa Næsodden, skikkede Bud i Stuffuen for sig og sagde sig ville tale med Mester Iens om nogen Ting, som storligen skulde ligge Magt paa. Der han nu kom ind i Stuffuen, og som mig siuntis vel rusindis, beklagede han, hvorledes at Daniels Broder havde forlöbet sin Tjeneste og havde stjaalet hannem ifra en Øxe og et Par Buxer. Svarede da Mester Iens og sagde: Hvad kommer det Daniel ved? Jo, svarede Hr. Iens, jeg vil, at I skal forholde hannem, indtil saalænge jeg faaer Fat paa den Anden; thi jeg

*) Den norske Ordinans (af 1607) finder sig foranlediget til formelig at forbyde saadanne Transactioner; det heder Fol. 46: „Ikke heller maa nogen Præst tilstedes at kalde sin egen Sön til Kapellan, heller nogen Fremmede, som han agter at give sin Datter, og udi saa Maade fradrage Sognemændene fra deres rette Kalds Frihed“ — —.

tænker, at de ere baade lige gode. Herforuden gav han Mester Iens mange stive og trodsige Ord, saa at Mester Iens maatte omsider vise hannem ad Dören. Siden havde han og mange knubbevoren Ord, saa gik han ad Dören. Bekjendes ogsaa vi efterskrevne Aslag Houckaas og Odt Sande, Laugrettesmand udi Trygstadt Præstegjeldt, at Amundt Torersen, som sagde sig at have været i Stuffuen hos til Mester Jenssis samme Tid, haver bestaaet for os, sig at have hört alle disse Ord af forne Hr. Iens, som forskrevet staaer. End her foruden haver forne Amundt Torerssön bestaaet for os, at han gik ud af Stuffuen strax efter Hr. Iens, da hörde han ydermere Ord af hannem nede paa Gaarden saa lydendes: Jeg haver ikke Behov at fire hannem. Thi jeg skal være saa vel kjendt med Kongen i Danmark, som han er. Til ydermere Vidnesbyrd etc.

Datum Trygstadt den 7de Aprilis Anno 1580.

Ligesaa hyppig som Drukkenskab vor ogsaa Lösagtighed blandt Præstestanden. Den maatte ifölge Sagens Natur vække större Forargelse, hvorvel Massen paa Grund af den slappede Sædelighedsfølelse ikke tog saa stort Anstöd af den Bröde, saameget mere som den vel ikke stillede saa strenge Fordringer til Geistligheden i saa Henseende. Dertil havde ialfald de katholske Præster för Reformationen ikke givet Anledning, og de Par förste Generationer af lutherske Præster havde vel i Almindelighed ikke ved sin Vandel bragt Traditionen om Præsternes Usædelighed i Glemme. Deels af Hensyn hertil, deels paa Grund af den stedfindende Mangel paa brave og dygtige Folk var det vel, at Biskop Iens ogsaa mod disse gik frem med stor Lemfældighed. 18de Marts 1584 kaldtes Hr. Peder Jörgenssön paa Kapitelshuset; han havde forseet sig med Skjørlevnet, men blev benaadet dermed, „at han efterat have taget aabenbarlige Skrifte skulde paa tre Aars Tid ikke bruge det præstelige Embede og dertil med holde sig ud af disse tvende Stigter og behjælpe sig andensteds, hvor han kunde; ellers skulde han være afsat med hans præstelige Embede, dersom Retten skulde have havt sin Gang“. Naar han efter de tre Aars Forlöb kom tilbage til Stiftet igjen, lovede Bispen, at han vilde see til at hjælpe ham, hvis han kunde bevise, at han imidlertid havde skikket sig vel, „og en anden Tid vilde see sig vel

og bedre fore". (Bispest. Br. No. 49). Den 27de Jan. 1585 tiltalte Biskoppen paa Kapitlet „Hr. Hans Anderssön for det Leiermaal, som han var kommen udi med Hr. Claus [Hjort]'s Stifdatter paa Gran", og da blev det afsagt, at „forne Hr. Hans skulde forsee sig af disse tvende Stigter paa 2 Aars Tid, Andre til en Frygt og Afskrækkelse fra Synden". Dog ikke altid kunde Bispen gaae saa mildt frem; naar Brøden var altfor offentlig og forargelig, maatte han bruge Lovens hele Strenghed. Blandt Bispestolens Breve (No. 32) findes en Kapitelsdom over en Præst, som, om han end ikke er enestaaende, dog vel hörer til de Værste. Dokumentet lyder:

Kjendes vi Kapitel, Kanniker udi Oslo og gjöre vitterligt for Alle med dette vort aabne Brev, at Anno 1586 den 22de Juli, overværende ærlig og velbyrdig Mand Ove Juul til Kjeldsgaard, kgl. Maj.s Befalingsmand paa Akershuus, kom udi Rette her paa Kapitelshuset Hr. Michel [Christenssön] af Spydeberg, eftersom han og tilforn havde været her, og blev hans Sag andengang forhandlet, og kom en Kvinde ind med en Barn paa Armen og hed samme Kvinde Asger Siursdatter og overbeviste hannem, at han var hendes Barnefader, og kunde han ikke sige nei for det, han jo havde ligget hos hender, men var det aabenbare bekjendt, endog han ikke vilde kjende sig ved hendes Barn, men sagde, at det var siden tilkommet, end der han laa hos hender. Derforuden var han endnu anden Gang bekjendt, at han havde ligget med tvende Piger, som havde tjent hannem, hvilke Piger og tilforn havde været paa Kapitlet og det Samme bekjendt; den ene ved Navn Ane Christensdatter, som han havde givet Pasboer*), der han fornam, at hun var bleven svagelig, og foer hen paa en anden Sted og födte hendes Barn, siden er kommen til hannem igjen og gik for en Pige. Den Anden ved Navn Marine Nielsdatter, hvilken og havde avlet Barn med hannem, som han selv og ei kunde fornegte, med mange andre Sager, som hannem samme Tid tillagdes; og efter saadanne hans bekjendte Gjerninger blev der saa for Rette afsagd, at han skulde degraderes og afvies fra hans præstelige Embede, hvilket og skeede; den næste Söndag derefter blev han af Su-

*) ɔ: passeport, Pas.

perintendenten, hæderlig og höilærd Mand, Mester Iens Nielssen, afsagt fra det præstelige Embede. Til Vidnesbyrd trykke vi vort Kapitels Segl herunder. Actum anno, die, loco ut supra.

Dette Dokument tiltrænger ingen Kommentar.

Usædeligheden blandt Geistligheden var en Fölge af Tidens dybe Fordærvelse overhovedet; det var ikke at vente, at Geistligheden skulde kunne holde sig ubesmittet af den. Allerede paa Skolen indviedes den studerende Yngling i sin Tids Laster. Hertil bidrog ikke lidet den saakaldte Sognegang, som först 1602 blev afskaffet. I et Brev af 1602 heder det, at Kongen har bragt i Erfaring, at i Oslo og Hammer Stift var det brugeligt, „at fattige Skolebörn udi Oslo Skole have tvende Gange om Aaret omlöbet i Stigtet iblandt Bönderne og bedet om Hjælp til deres Skolegang, og forfarer derhos, at Börnene fast derover forsömmes, Bönderne ogsaa meget dermed besværes, efterat med samme Sognegang meget uskikkeligt tilgaaer.“ Derfor anmodes Statholderen om at see til at faae sluttet den Aftale med Bönderne, at de skulde betale 2 Skilling danske for hver heel Gaard og saa være fri for Sognegangen. Brevet er dateret Kjöbenhavn 29de Nov. 1602 (Norske Tegn. for 1602). Hvordan det gik med Lærdommen, naar Börnene slig sendtes paa Bygden to Gange om Aaret, er let at skjönne, og hvad de glemte i Lærdommen, lærte de vist i andre Retninger; thi Intet er mere rimeligt, end at det gik „meget uskikkeligt til“ ved Sognegangen*). Man finder ogsaa i Kapitelsbögerne for Oslo (efter 1600) enkelte Beretninger om de vildeste Drikkelag blandt Disciplene paa Kathedralskolen, naturligviis forbundne med Slagsmaal og Overfald paa fredelige Borgere. Raaheden og Vildskaben ligesom stak dem i Blodet, — man har en Deel Aar senere en Beretning om en

---

*) Forbudet imod Sognegang gjentages i den norske Ordinans; med Almuens Bidrag til Skolebörnenes Underholdning gjöres den Forandring, at de skulle være frivillige; Præsten i hvert Sogn skulde opfordre sine Sognemænd til at give efter Evne og gode Villie. Prælater og Kanniker og formuende Borgere opfordres ogsaa til at yde Bidrag, og for at Folks Godhed ikke skal misbruges, bestemmes der, at „Posepilter eller de, som löbe for godt Folks Döre og holde sig for Skolebörn og ere dog ikke, dennem maa Skolebörn drage i Skolen og straffe dennem med Riis, indtil de enten give sig udi Skole eller til Handverk“. (Fol. 73 a og b).

Skolegut, som tre Gange efter hver andre forsögte at sætte Ild paa Skolen, efter hans egen Tilstaaelse „paa det at naar Skolen var afbrudt, han da kunde komme hjem til sine Forældre og blive Skolegang kvit“ (Kapitelsbogen for 1633. Fol. 38).

En videre Uddannelse i den Retning fik Studenten i Kjöbenhavn hvor Drukkenskab, Slagsmaal og Lösagtighed var hans eneste Tidsfordriv: Beviser paa denne „barbaries academica“ findes i Overflod i Pontoppidans Annaler (III, 41. 42. 306. 521. 527 o. s. v.). Af denne Stok toges nu Landets Præster; nogen bestemt Tid at studere eller noget vist Maal af Kundskab var ikke foreskrevet, Biskoppen skulde examinere Embedsansögeren, om han var dygtig eller ikke; senerehen (1593) skrev det theologiske Fakultet til Bisperne, at de ikke maatte ordinere Nogen, förend han havde studeret nogle Aar ved Universitetet i Kjöbenhavn og derom medbragte Attest (Pont. Ann. III, 522); men som det senere vil sees, tog man det ikke saa noie hermed, selv Folk, som ikke havde fuldendt sin Skolegang, end sige besögt noget Universitet, toges til Præster. Först 1629 anordnedes en theologisk Embedsexamen (Pont. Ann. III, 784). Fra Universitetet drog nu Studenten hjem, kun Faae havde Lyst og Raad til at besöge fremmede Universiteter; var han Præstesön, reiste han hjem til Faderen og blev hans Medhjælper, og understöttet af ham sögte han ved alskens Midler at skaffe sig Yndest hos Almuen, som ved sine syv bedste Mænd udövede Kaldsretten, for saa var han sikker paa at blive Eftermand i Kaldet. Et fuldstændigt Beviis paa, at denne Skildring ikke er for mörk, men fuldkommen passer paa Forholdene, haves i fölgende Kongebrev:

Forordning om Præstekald udi Norge.

Vi Christian gjöre Alle vitterligt, at eftersom vi ere komne udi Forfaring, hvorledes at paa nogle Steder udi vort Rige Norge skal begive sig stor Uskikkelighed og Misbrug, saa at en Part Præster der sammesteds, som en Tidlang have holdt deres Börn til Skole og Studering paa Universiteter, udaf hvilke en Deel have unytteligen fortæret og forspildt deres Forældres Pendinge og store Bekostning med Drukkenskab, i Lösagtighed og andre utilbörlige Laster og Vellyst og befindes derfor efter at være hjemkommen at være unyttige Drukkenbolte og at

bevise sig mod Forældrene ulydige, ikke uden stor Guds Fortörnelse og mange Menneskers Forargelse, og naar Superintendenterne der sammesteds ikke kunne hjælpe og forfremme slige udugtige og ubekvemmelige Personer for deres grove Uskikkeligheds Skyld til noget Kald og Vilkaar, da lade de sig tit og ofte ikke alene med Fortalelse og grove Eftersagn mod Superintendenten höre og bemærke, meden og Præsterne deres Forældre det saa handle og forskaffe hos Almuen, at saadanne deres Sönner, Superintendenten uadspurgt, bliver för deres Död kaldet og udvælget efter dennem og udi deres Sted igjen at være Sognepræster og udi saa Maade ved slig ukristelig og ulovlig Middel fortrænger og forskyder de Kapellaner, som længe have tjent, og indtrænge slige Personer til det hellige Prædike-Embede, hvortil gudfrygtige og lærde Personer billigen burde at kaldes, tilskikkes og forordnes.“ — For at faae dette afskaffet skal herefter Ingensomhelst „kalde eller udvælge nogne Personer eller Andre til at være deres Sognepræster og Sjælesörgere, förend de rette Sognepræster ved Döden er afgangen, medens at de dennem dermed aldeles efter Ordinansen skulle forholde“; og naar en Person lader sig kalde og tilforhandler sig et Kald, förend den rette Sognepræst er död, da skal sligt Kald aldeles ingen Magt have, men de, som have udgivet det, skulle derfor stande til Rette, og den, som saaledes har ladet sig kalde, skal derefter ikke tilstedes til noget Kald. — Hafniæ 7de Oct. 1597. (Norske Tegnelser for 1597)*).

Som et slaaende Exempel paa, hvorvidt Præster, der vare opdragne i denne Skole, kunde gaae i sin Raahed, kan anföres, „at en Præst ved Navn Hr. Augustinus, som haver bedrevet meget Modvillighed, iblandt Andet skal have slaget Kirkeværgen udi Ansigtet med Vinen, som Folket skulde berettes med“; herom havde Statholderen Axel Gyldenstjerne gjort Indberetning og faaer Befaling til at indstævne ham for Bispen og efter Dommens Lydelse straffe ham, som vedbör. Hvad Dom han fik, berettes ikke. Brevet er dateret Hafniæ 4de Marts 1592 og findes blandt Norske Tegn. for 1592.

*) Dette Kongebrev har nok ikke medfört nogen videre Forandring i den paaklagede Uskik. Den norske Ordinans (af 1607) omtaler den som fremdeles herskende og ivrer meget stærkt mod den. (Fol. 45, b og 46).

Det vil herefter ikke undre os, naar vi see, at Præsterne undertiden led en Medfart, hvorfra deres Embede dog burde have befriet dem; Menigmand havde ingen Fölelse af deres hellige Embedes Værdighed af den gode Grund, at Præsternes Færd hyppig ikke var saadan, at den kunde vække og nære den Agtelse, som tilkom Standen. En Præst i Skien, Jörgen Jörgenssön, klager over, at en Kvinde ved Navn Hester (sic) havde skjældt ham ud for „en svart Djeffuel", „en svart Tjuff", og brugt saadanne Ukvemsord mod ham, at et Vidne erklærede, „at han aldrig havde hört nogen Hundedreng saa ubluelig være tiltalt"; at hendes Sön havde tilsigtet voldeligt Overfald paa ham o. s. v. (dateret 28de Aug. 1589; Bispest. Breve No. 96). Var Agtelsen for Standen borte, kunde man heller ikke vente, at den kirkelige Orden blev respekteret; Helligbröde og Krænkelse af Kirkefred vare ingen sjældne Forbrydelser (Norske Saml. 1, 210), Folk indfandt sig berusede i Kirken og forstyrrede Gudstjenesten; og i Rakkestads Provsti blev en Mand i 1559 straffet, fordi „han svarede Præsten ved Messen". (Norske Saml. 1, 171). Præsterne, hvis Dannelse, som vi have seet, var tarvelig nok, og som derfor vel ikke havde store Fordringer til Livet og i Levemaade vist ikke skilte sig stort fra Bondestanden, havde dog mange Steder kun altfor usle Indkomster; de giftede sig med Bondepiger, og deres Börn gik atter over til Bondestanden og udmærkede sig just ikke altid ved Dannelse og Sædelighed fremfor Massen. I et kongl. Brev til Mag. Iens siges der, at Hr. Töger Pederssön, der er ansat som Kapellan i Oslo Stift, kun har 10 Daler til Lön og lider derfor med Hustru og Börn stor Nöd, hvorfor han anbefales til förste ledige Kald. (Akershuus 2den Juni 1591. Norske Tegn. for 1591). I Hjorthöy's Gudbrandsdalens Beskrivelse findes der i Lesja's Præstehistorie enkelte Træk, som ere ret oplysende for Præsternes Levemaade den Tid. Om den 3die Præst efter Reformationen, Iens (Ienssön) den Ældre (han nævnes der som Præst allerede 1577) berettes der, at han i en Hungersnöd henimod 1600 blev nödt til at flytte ud af Præstegjeldet, og da trak han sin Kone afsted paa en Kjelke henover Isen*). Hans Efterfölger var hans Sön, Hr. Iens

*) Det er vel det samme Hungersaar, hvorom der findes Antegnelse i et gammelt Missale, der skal være i Opdals Kirke: 1601 var en stor Dyrtid og stor Hunger i

(Ienssön den Yngre, ordineret 21de Juli 1602), om hvem der berettes, at han skal være tagen af Throndhjems Skoles fjerde Lectie og sat til Præst der, „deels fordi der var Mangel paa Studenter, deels og fordi Ingen vilde tage mod Kaldet for dets Ringhed og slette Tilstands Skyld“. Han blev gift med en Bondepige fra Sognet, og hans 9 Börn gik over i Bondestanden. Om ham fortæller Hjorthöy et ganske pudsigt Sagn, for hvis historiske Paalidelighed der vistnok ikke kan indestaaes, men — si non è vero, è ben trovato; — er Traditionen end ikke ganske paalidelig i Faktum, er den dog sand i sin Karakteristik. Det heder: „Han kunde Bundtmagerprofessionen, som han i Förstningen tildeels skal have ernæret sig ved med at gjöre Skindfelder for Bönderne, i hvilken Henseende man fortæller, at han engang i en Ligprædiken over en Bonde, som havde været Skindfeldmager skal i sin Application have sagt: Vel var den gode salig Mand en god Mester i at gjöre Skindfelder, dog kunde han ikke gjöre saadanne Fryndser i Hjörnene som jeg“ (Hjorthöy 2, 11 flg.). Men Skindfeldmagerprofessionen var ikke den eneste verdslige Syssel, hvormed Præsterne beskjæftigede sig; en anden Bedrift lader til at have været mere yndet og har vel ogsaa givet lidt mere af sig, nemlig Handel. Om to samtidige Præster (c. 1650), Hr. Mikkel Christenssön i Hevne og Hr. Christen i Oure berettes der, at de vare blandt de største og mest bekjendte Trælasthandlere nordenfjelds, saa at man paa hollandske Karter over Norge fra den Tid istedetfor Præstegaardenes Navn finder sat: „Hr. Mikkel op Hevn“ og „Hr. Christen op Aur“ (Erlandssen Side 223 og 412). Deres Embedsbrödre söndenfjelds vare nok ikke mindre driftige. Borgerne i Oslo syntes, at Præsterne gik dem vel meget ind i Næringen og indgave en formelig Klage over dem, nemlig over at de brugte at drage op i Landet og opkjöbe alskens Kjöbmandsvarer, og at de anmodede sine Sognemænd om at sælge dem sine Varer. Statholderen Ludvig Ludvigssön Munk til Nörlund forsamlede

---

Norge, da baade Hö og Korn blev opædt af Muus og Lemæn, og det Overblevne frös bort, saa at 1 Skjeppe Byg kostede 4 Rdlr. og alene i Opdal döde 80 Mennesker af Hunger. Dette Aar blev til en Erindring kaldet det store Dyreaar.“ Erlandssen: Biogr. Efterr. om Geistl. i Thjems Stift, Side 167.

Kapitlet og raadslog med det i den Anledning, og det blev besluttet, at Biskop Mag. Frants Berg skulde tilskrive Præsterne og gjöre dem opmærksomme paa, at de ikke havde Ret til at kjöbslaae mere, end hvad der var nödvendigt til deres eget Behov. „Og betænker I Dannemænd", heder det videre i Brevet, „at I ere Præstemænd, der skulle studere i den hellige Skrift og have Christi Hjord udi Befaling, at de ikke forsömmes udi deres Saligheds Sag; hvem det skal gjöre, han kan ikke vel tage Vare paa Kjöbenskab eller befatte sig med anden verdslig Handel, om han vil staae sit Embede vel for. Thi hans Bog og hans Embed, han er kaldet til, skal faae hannem nok at tage Vare paa, saa han skal ikke have Behov at bekymre sig med anden verdslig Handel. Thi vil det ikke skikke sig, at en Præstemand skal være en Kjöbmand. Thi er bedst, at en Kjöbmand bliver en Kjöbmand, og en Præstemand bliver en Præstemand. Hvad Præstemænd derefter ikke vil skikke sig i disse tvende Stigter, men vil heller være Kjöbmand end Præstemand, da er af kong. Maj.s Statholder og Kapittel i Oslo besluttet, hermed skal være af med sit Gjeld og en anden god gudsfrygtig Mand, som vil tage Vare paa sit Embed, tilskikkes i hans Sted igjen. Saadant I Dannemænd maa Alt være, thi at der gjælder ikke om ringe Ting, men om Guds Ære og Menneskens Salighed. Hvis den forspildes, skal de svare til, som have Religionen udi Befaling, og betænker I Dannemænd, der I bleve ordineret, da blev I ikke ordineret til Kjöbmand, men til Præstemand. Desligeste tænker og, hvad Handskrift I mig givet haver, saa mange som af mig ordineret, at I skulle ikke befatte Eder med verdslig Handel, men tage Vare paa Eders Bog og skikke Eder, som Præstemænd har at gjöre. Jeg vil nödig det skulde komme udi kgl. Maj.s Øren, at jeg haver ordineret Kjöbmænd til Præstemænd. Her kunne I Dannemænd vide at rette Eder efter". (Bispest. Br. No. 31, a).

Brevet er uden Dato og Underskrift, men, som man seer, er det udfærdiget, medens Ludvig Munk var Statholder; han blev udnævnt 9de Juli 1577 og beklædte Embedet til 1582; 1580 resignerede Mag. Frants, og altsaa er Brevet skrevet mellem 1577 og 1580. Uagtet det er udstedt, medens Mag. Frants Berg beklædte Bispeembedet, er det dog vel med Rette her anført som en Foranstaltning udgangen fra Mag. Iens, da

Mag. Frants i de sidste Aar af sin Embedstid visselig mere var Biskop af Navn end i Virkeligheden.

Efter disse Fakta tör man vist ikke paastaae, at den Skildring af Sædernes Tilstand, som gives i det bekjendte samtidige Skrift „den norske So", egentlig er usand, skjönt Forfatteren, i hvis Plan det ligger at see Alting fra den værste Side, vistnok har malet med temmelig mörke Farver. Efterat han i de mest mulig djærve og massive Udtryk har skildret de verdslige Stænders dybe Fordærvelse, siger han: „Af Biskopperne ere nogle gamle og syge, de øvrige passe deres Betjening som de bör, men af Præsterne ere en Deel besatte med Gjerrighedsdjævelen og en Deel Epikuræer (— flere Exempler herpaa anföres). Landsbypræster og Kapellaner ere Horejægere, en Deel af dem Bondeplagere og passe kun lidet paa deres Embede. Skolemesterne gaae ledige, tage bibere for scribere og see til at forföre Piger og gifte Koner. (Exempler) — —. Bergens By er som Sodoma og Gomorrha, deri ere Kalvinister, Vederdöbere, Aagerkarle, Udsugere, Horeri og Blodskam gaae der i Svang — —. Deres Præster straffe dem vel derfor i Kirken og lære dem Vei til Himmelen, men i deres Stuer og Samkvemme svire de til den lyse Morgen og lære deres Tilhörere Veien til Helvede" (Exempler anföres paa den væmmeligste Uteerlighed og Drukkenskab blandt Præster). I denne forfærdelige Skildring har Forfatteren vistnok nærmest Bergen for Øie, hvor vel alskens Usædelighed gik langt mere i Svang end i andre Byer i Landet (cfr. Norske Saml. 1, 14). Imidlertid tilföier han: „I de andre Stæder i Landet, Christiania*), Skien, Tönsberg, Oddewald, Frederiksstad, Mandal, Stavanger, Throndhjem, Wardehuus er det ligesaa forkeert. De gode gamle Normænd skulde staae op, de vilde vist forundre sig, at Gud saalænge vil tilstede det". (Sandvigs (Suhms) Saml. 2, 1.

*) Da der staaer „Christiania", kunde man indvende, at Skildringen ikke gjælder Biskop Iens's Tid; men som man kan see af den i Sandvigs Samlinger forudskikkede Indledning, er Skriftet sandsynligviis forfattet senest 1585. Sagen hænger nemlig saaledes sammen, at i den yngste Afskrift, hvoraf Aftrykket i Samlingerne er taget, er „Oslo" ombyttet med „Christiania"; der har man ogsaa et Vidnesbyrd om, at den ovenfor beskrevne sörgelige Sædernes Tilstand endnu lang Tid vedvarede.

21-24). Efter denne Tingenes Tilstand vil det ikke vække Forundring, at Forfatteren efter sin Tids almindelige Tro ansaa enhver usædvanlig Begivenhed i Naturen for et Varsel om en kommende guddommelig Straffedom.

Paa Akershuus, siger han, vare Landsdommere og kongelige Kommissærer forsamlede for at raadslaae om Landets Anliggender, og der var en stor Formörkelse i Sol og Maane, men istedenfor at bestille Noget fraadsede og drak de og droge med uforrettet Sag tilbage. Det var den 20de Jan. 1580; men da Folket vedblev i sin Blindhed, kom det store Tegn 7de Juli 1581, den vanskabte Griis, som blev födt i Nærheden af Akershuus. I den seer han et Varsel om en snart indtrædende guddommelig Straffedom, og af den er det, at Skriftet har sit Navn (den norske So). Man har ingen Efterretning om, hvorledes Biskop Iens har betragtet dette Portentum; men det er vel ikke urimeligt, at han var sin Tids Barn i saa Henseende; idetmindste maa man antage, at han har deelt sin Tids Respekt for Kometer, da han har hædret en Komets Ankomst i 1577 med et latinsk Digt.

Vi have seet, at en af Aarsagerne til den slette Tilstand blandt Geistligheden var en slet og mangelfuld Underviisning; i endnu höiere Grad gjælder dette om Folkets Masse; ogsaa hvad den angaaer, tager man vist ikke Feil, naar man paastaaer, at Hovedaarsagen til den dybe Fordærvelse, hvori den var nedsunket, var Skolevæsenets elendige Tilstand. „Skolemesterne gaae ledige og tage bibere for scribere“, heder det i „den norske So“, og der kan vel være nogen Sandhed deri, nemlig forsaavidt man i alle Sogn havde Skolemestere; men det var paa mange Steder ikke Tilfældet. Ogsaa herpaa sögte Bispen at raade Bod. Ved sine flittige Visitationer havde han lært Forholdene at kjende og seet, paa hvilket elendigt Standpunkt Almuens Skoleunderviisning stod, og han greb til det Middel, som udentvivl er det rette, men som rigtignok endnu den Dag i Dag ikke har fundet almeen Anerkjendelse, – han lod det være sin förste Sorg at skaffe de stakkels Skolemestere Noget at leve af. Under sit Ophold i Kolding udvirkede han et kgl. „Brev om Degne og Degneboliger udi Oslo og Hammer Stigt“. Brevet findes i Norske Registr. 3, 392 og lyder saaledes:

Vi Frederik gjöre Alle vitterligt, efterat vi forfare, at udi Oslo og Hammer Stigt udi vort Rige Norge mangesteds paa Landsbyerne ikke skal findes Degne, som kunde fortræde og opholde Tjenesten udi Kirken med Sang og lære det unge Folk deres Börnelærdom efter Ordinansen, af den Aarsage, at dennem ingen visse Bolig sammesteds er tillagt, da paa det dermed herefter des skikkeligere maa tilgaae, og Degnen maa boe hos Kirkerne og gjöre Sognefolket tilbörlig Tjeneste, ville vi det forordineret og holdt, at naar de, som boe paa nogen Kirkegaarde udi forne Stigter, döer og afgaaer, eller og de dennem kunde udminde*), da skulle en af samme Kirkegaarde, som ligger beleiligt hos Hovedkirken udi hvert Præstegjeld, udlægges til en Degnebolig til samme Kirke, dog Kirken dermed sin Rettighed uforkrænket; men hvor Kjöbstæderne ere saa nær hos, at de deraf kan have Degne, da skal dermed holdes efter Ordinansen, bedendes og biudendes vore Lehnsmænd udi forne Oslo og Hammer Stigt, at hver udi sit Lehn med forne Degne og Degnebolig udi forne Stigter forordner, eftersom forskrevet staaer. Ladendes etc. Act. Kolding 13de Juni Anno 1580**).

Ogsaa for det höiere Skolevæsen, hvis Vigtighed for Præstestanden han fuldelig anerkjendte, sörgede han ved at forbedre de stakkels Höreres elendige Kaar. Saa meget des större Opfordring havde han til at have Opmærksomheden henvendt paa de lærde Skoler, som det vel ikke var et enestaaende Exempel med den omtalte Præst paa Lesja, at han toges ud af Skolen og gjordes til Præst***). Han havde jo ogsaa selv en Række af Aar deels som Hörer, deels som Rektor staaet i det lærde Skolevæsens Tjeneste og kjendte saaledes tilfulde dets Skröbelig-

---

*) ɔ: opsige til Flytning.

**) Det varede endnu længe, för dette Bud blev gjennemfört; af Ordinansen (1607) seer man „at mod et Gjeld, som har Degne, da er der mange, som ingen haver, og hvor som de end skjönt kunne bekomme nogen, som ville tjene for Sognedegn, saa haver han hverken Huus eller Vaaning, og derfor söger hver sin Vei til Næring". (Fol. 43, b og 44 a.). Derfor gjentages omtrent den her givne Bestemmelse om deres Underholdning.

***) Saml. Erlandssen: Biogr Efterr. om Geistl. i Thjem Stift Side 159: Oluf Larssön kom lige fra Throndhjems Skole og blev Præst i Kvernæs c. 155

heder og Mangler. For at bevirke en större Fasthed og Sikkerhed i Lonningerne fik han udvirket, „at de tvende förste Vikarier — —, som vaccere — — udi Oslo Domkirke maa med al Rente og Tilliggelse herefter til evig Tid være funderet og lagd til to Hörere udi Oslo deres Ophold og Underholdning, som nu ere og herefter kommendes vorde, og strax samme Vikarier blive ledige, at skulle maa af dennem annammes“ o. s. v. I samme Brev bestemmes ogsaa, at to Kannikedömmer skulle perpetueres til Sognepræsten i Oslo og til Læsemesteren sammesteds. Brevet er udstedt Ringsted Kloster 7de Juli 1584 (Sandvigs Saml. 2, 2, 209). For Rektoren ved Oslo Skole var der allerede för sörget, idet et Kannikedömme var lagt til den Bestilling ved kgl. Brev Kjöbenhavn 5te Marts 1557. (Norske Registr. 1, 345), hvilket bekræftedes samme Aar 10de Juni, hvorhos det bestemtes, at 10 à 12 Degne skulde have Underholdning paa Slottet.

Man seer saaledes, at Mag. Iens havde Mangt og Meget at paatale og rette i sit Stift; paa ham kunne Ordinansens Ord i fuldeste Maal anvendes, at „Superintendenterne — — kaldes nu ikke til nogen Ørkeslöshed, — — men til stort Arbeide“. (Fol. 81, b. 82 a.). En Biskop i de Tider kunde vistnok have adskillig Hjælp af Kannikerne, der jo skulde være hans Medhjælpere og Raadgivere i geistlige Sager; men Ulykken var, at Kannikedömmerne for en stor Deel forlehnedes til alskens Lægmænd og til Folk, som vare bosatte andre Steder, endog udenfor Landet (i Danmark). Kapitlet klagede ofte derover, og mange kongelige Breve udgik for at raade Bod derpaa, men uden at det frugtede stort. Aar 1572 udstedtes „Kong Frederiks strenge Brev om Choraler at holde“ hvori det bestemtes, „at hver som med noget Kannikedom eller Præbende udi — — Oslo Domkirke er forlehnet, skal herefter holde en Choral, som skal gange i Skolen og i Lærdommen sig forfremme og at være tilstede udi Kirken og sjunge, saa ofte Tjeneste er der sammesteds, og samme Choral forsörge med nödtörftige Underholdning til Mad og Drikke“. Overholder han ei dette, skulle de residerende Kanniker tage af hans Rente hvert Aar Saameget, som en Choral et halvt Aar kan holdes med og bruge det til hans Underholdning; see de residerende Kanniker gjennem Fingre med Nogen heri, skulle de staae til Rette. Fritagne for at holde Cho-

raler skulle dog de være, som studere udenlands og have kongeligt Brev paa at være fri for al Tynge. (Sandvigs Saml. 2, 2, 204)*). Alle Kanniker skulde altsaa holde Choral; men det har vel stödt paa Hindringer i sin Gjennemførelse; de som oftest höitstaaende Mænd, der havde Kannikedömme uden at residere, have vel gjort Vanskeligheder, og Kapitlet har kviet sig for at bruge de Tvangsforholdsregler mod dem, hvortil det kongelige Brev giver det Magt. Faae Aar efter indgaves der atter Klage; i den kongl. Svarskrivelse heder det, at Kannikerne havde givet tilkjende, „at meste Parten Kannikedömmer og Præbender udi Oslo ere bortforlehnede her udi Riget (Danmark), saa der udi Byen hos Domkirken neppelig findes saamange residerende Kanniker, som kunde forhöre Ægteskabssager og opholde anden Tjeneste udi Kirken, som andre Kanniker bör at gjöre, hvorfor I underdanigst ere begjærendes, at vi ingen Præbender herefter ville forlehne til Nogen, med mindre de skulle være forpligt at boe hos Domkirken". Den kongl. Skrivelse henviser til Forlehningsbrevene, hvor der udtrykkelig er bestemt, „at saafremt de ikke ere udi vor Tjeneste, skulle de residere hos Domkirken og gjöre slig Tjeneste uden Kirken og inden, som andre residerende Kanniker, hvorfor vor endelige Mening og Vilje er, at de ikke skulle være med nogen Tynge befriet, som andre ere pligtige at opholde; thi bede vi Eder og ville, at dersom Nogen findes som med Kannikedömme ere forlehnte der udi Oslo, og de ikke der ere tilstede eller og bruges udi vor daglige Tjeneste, at I dennem tilskrive, at de enten efter deres Forlehningsbrevs Lydelse tiltænker selv at boe og residere der hos Domkirken eller og hver at holde der en skikkelig Person, som udi deres Sted kunde fuldgjöre den tilbörlige Tynge og Tjeneste, de pligtige ere, baade inden og uden Kirken, og dersom de den-

*) Den nærmere Bestemmelse herom findes i Ordinansen, Fol. 72, b: „Efterdi at alle vore Prælati og Canonici skulle holde Choraler udi Domkirkerne, da see vi for godt an, at man bruger Skoledegne dertil, som ere under Ferula og Disciplin, paa det man des bedre maa vide, hvorledes de sig udi deres Levnet forholde, at man ikke dertil skal opholde nogle Subedegne eller Drankere, som hertil mangesteds skeet er, dog ikke hermed formeent, at om der komme nogen fattig Præstemand eller Studenter, som havde gode rigtige Testimonia, at man jo maa lade hannem bekomme en Chorals Underholdning, indtil saalænge han enten kunde begive sig andre Steder eller udi andre Maade blive forsörget."

nem derefter ikke ville rette, ville vi anderledes derom tiltænke, naar I os videre derom besøgendes vorder". Frederiksborg 7de Juli 1575. (Norske Registr. 4, 628). Men denne Befaling nyttede nok ikke stort; nogle Aar efter klagedes der atter over, at Kannikerne ikke residerede, „hvorover Kapitlet med Tiden bliver öde, og Residenserne forfalde"; det befales derfor atter, at de, som ikke vare udtrykkelig fritagne, skulde residere, „saafremt vi ikke skulle foraarsages at tage samme Prælatur og Kannikedömme fra Eder og dennem til Andre forlehne, som ville residere hos Domkirken og gjöre slig Tynge og Tjeneste, som det sig bör; herefter sig hver kan vide at rette". Kroneborg 5te Mai 1579. (Norske Registr. 3, 238). Men selv den tilföiede Trusel udrettede Intet; den gamle Efterladenhed og Vrangvillighed vedblev, og atter har Mag. Iens maattet paatale Sagen, dennegang personlig. Blandt de mange Breve, han udvirkede under sit Ophold i Kolding, er ogsaa et angaaende denne Sag. Da Sagen herved synes at have faaet sin endelige Ordning, anföres det i sin Heelhed.

Hvorledes holdes skal udi Oslo Domkirke med Kanniker at residere saalunde:

Vi Frederik gjöre Alle vitterligt, eftersom os elskelig, hæderlig Kapitel udi Oslo Domkirke og residerende Kanniker sammesteds underdanigst haver ladet give os tilkjende, hvorledes deres Kapitel dagligendags aftager og formindskes, at der neppeligen ere saamange Kanniker hos Domkirken bosiddendes, som kunde opholde Tjenesten og sidde Kapittel, naar Behov gjöres, af den Aarsag Mange baade her nedre udi Danmark og andensteds skulle være forlehnte med Kannikedømme og ikke residere, hvorover Residentserne og forfalde, dertil med give tilkjende, tilforn af saadant Betænkende udi höibaarne Förstes, vor kjære Herre Fader salig og höilovlig Hukommelses Tid at være gjort en Skik og Ordning, at der skal boe 12 Kanniker hos Domkirken, da efterdi det höiligen gjöres fornöden, synderligen der udi Riget, som ingen höie Skole eller Universitet er, for Religionens Skyld, for geistlige Sager og for Ægteskabs Sager, som skulle ordeles, at Kapitelet holdes ved Magt, og Saadant tilforn kristeligen og vel skikket og forordnet er, have vi udi lige Maade for godt anseet og ville, at udi det Ringeste hos forne Oslo

Domkirke altid skulle boe og residere 12, som ere forlehnte med Kannikedømme, som kunde sidde Kapittel og fuldgjöre daglig Tjeneste udi Kirken, bedendes og biudendes derfore Alle, ihvo de helst ere eller være kunde, som ere forlehnte med Prælatur eller Kannikedömme udi forne Oslo Domkirke, at I tiltænker strax med det Förste uden al Undskyldning at boe og residere hos forne Oslo Domkirke og at opbygge Eders Residentser, som vi formærke mange af saadan Eders Fraværelse at være forfaldne og öde, saafremt vi ikke samme Kannikedömme og geistlige Gods andensteds skulle forlehne til de Personer, som ville og kunde residere og dennem opbygge, undertagendes og hermed ikke meent de, som ere i vor daglige Tjeneste eller udi andre Maade priviligerede og forskaanede for at residere. Dog skulle de, som i vor daglige Tjeneste ere, eller som synderligen findes forskaanede eller forskaanes kunde, være forpligt at holde deres Choraler sammesteds og opholde slig Tynge og Tjeneste som andre residerende Kanniker og deres Residenser at opbygge og ved Magt at holde, og naar de ikke ere længere udi vor daglige Tjeneste til Hove, skulle de saavelsom de Andre boe og residere hos Domkirken sammesteds med mindre vi dennem af synderlige Aarsage ville have forskaanet; herefter sig hver kan vide at rette og Kapitel at lade besöge, om Noget herimod skeer. Thi lader det ingenlunde. Under vor Hyldest og Naade. Givet paa Koldinghuus den 13de Juni Anno 1580. (Norske Registr. 3, 292).

Senerehen i Mag. Iens's Tid findes ikke nogen Klage over, at Kannikerne ikke vilde residere, maaskee af den Grund at det ikke nyttede; thi som man seer, bleve Regjeringens Befalinger kun slet lystrede. Som för omtalt havde Kapitlet ansögt Kongen om, at han ikke vilde forlehne Kannikedømme til Nogen uden paa den Betingelse, at han skulde residere ved Domkirken; det kongelige Brev (af 1575) giver intet Tilsagn i saa Henseende, men det synes, som om Kapitlet vilde prøve paa at drive det igjennem alligevel, som man kan see af fölgende ganske mærkelige Skrivelse:

Menige residerende Kanniker udi Oslo finge Brev, Enevoldt Kruse anrörendes, ut. seqv.

Fredrik 2den etc. Vor Gunst tilforn. Vider, at os elskelig Enevold Kruse, vor Rentemester, underdanigst for os haver ladet berette, hvorledes han haver Eder tilskrevet om en klar Iordebog paa det Kannikedom, som vi hannem naadigst forlehnt haver der udi Oslo Domkirke, hvilket I med nogen ubeskeden Aarsage have hannem udslaget, foregivendes Eders Besværinge, for hvis Skyld I mene os det at skulle forlehne til Nogen, hos Eder kunde residere, hvilken Besværinge dog maa skee er ringere, end den burde være, da efterdi vi hannem samme Kannikedom have undt og forlehnt, bede vi Eder og ville, at naar han Eder med dette vort Brev lader besöge, I da tiltænker hannem at forskaffe og lade bekomme en klar Jordebog paa alt hvis Gods og Rente til samme Kannikedom liggendes er, saa den uden al Forhindringe maa hannem tilkomme. Dermed etc. Actum Nygaard 25de Febr. 1583. (Norske Tegnelser for 1583).

Med Hensyn til Choralerne vedblev dog den gamle Uorden og Vrangvillighed. Af et kongl. Brev af 1587 (hvor Kapitlet först faaer Stadfæstelse paa sine Rettigheder, Tiende, Leding, Laxefiske o. s. v., hvori der var gjort det Forhindring) seer man, at Kapitlet atter har klaget over de ikke residerende Kanniker i saa Henseende. I Anledning af denne Klage, heder det i Brevet, „da kunne vi os ikke forundre (sic), at I ikke efter forne vores Brevs Udviisning holde derover" (der sigtes til Brevet af 13de Juni 1580). Forresten giver Brevet kun de oftere forhen anbefalede Raad at indstevne de Forsömmelige og foreholde dem deres Pligt, og hvis de endda ere efterladne, at tage det Fornödne af deres Rente til Choralens Underholdning, — et Raad, som Kapitlet vist ogsaa vilde have fulgt, om det havde kunnet udföre det. Brevet er dateret Silkeborg 11te August 1587 og findes i Sandvigs Saml. 2, 2, 211. Maaskee der nu kom nogen Orden i denne Sag; thi i Ordinansen findes ingen Klager og heller ingen nye Bud derom, undtagen den forhen citerede Anordning, om hvem der skulde tages til Choraler. (Fol. 72 b.).

Hvad Læren angaaer, synes det at have været stille i Mag. Iens's Tid; man kunde næsten fristes til at fremsætte den Paastand, at det kristelige Liv baade blandt Læge og Lærde stod saa lavt, at der ikke var saa megen aandelig Bevægelighed blandt dem, som er nödvendig til

en Strid om Læren; Menighederne modtoge med slöv Ligegyldighed sine Præsters Prædiken, der naturligviis i mange Stykker maatte stöde an mod nedarvede Meninger og overleverede Skikke, hvori Katholicismen endnu holdt sig. Folket beholdt sin Tro og lod Præsten prædike; havde der været noget aandeligt Liv i det, vilde den nye Lære have vakt Gjæring hos Massen, men dertil findes intet Spor hverken nu eller i den nærmest foregaaende Tid. Der er vel ogsaa Grund til at troe, at man heller ikke tog det saa strengt med disse Levninger af Katholicismen; Forholdene vare saadanne, at man maatte see gjennem Fingre dermed og nöie sig med at bekjæmpe de groveste Vildfarelser f. Ex. Billeddyrkelsen; den lader til at have været i fuld Flor i dette Tidsrum; thi Ordinansen finder det nödvendigt udtrykkelig at omtale den: „De Billeder, som den vanvittige Almue lover sig heden til og gjör Dyrkelse, til hvilke er og stor Tilløb af langværendes Stæder med stor Afguderi, skulle plat tages bort; thi hver veed jo skjött, at Saadant er intet Andet end Afguderi.“ (Fol. 33, b).

Det er en gammel Historie, at de norske Bönder sloge de evangeliske Præster ihjel; det kan vel ogsaa gjerne være, at de mangen Gang fore noget haardt frem mod dem, men man kan trygt sige, at Skylden ikke ligger alene paa Almuen. Præsterne vare, som det tilstrækkelig nok forhen er viist, for en altfor stor Deel saadanne, at de ei fortjente Almuens Agtelse og Kjærlighed; i sin Færd mod Almuen vare de havesyge og voldsomme, og det feiler vist ikke, at mange have fortjent det Prædikat, som Forfatteren af „den norske So“ giver dem, nemlig Bondeplagere. Bonden lod sig ikke imponere af sin Modstanders eller Undertrykkers præstelige Værdighed, men satte Haardt mod Haardt, og naar han troede sig forurettet eller ilde behandlet, foer han voldelig frem mod Præsten ligesom mod de andre Embedsmænd. — I Biskop Iens's „Tegnebog“ findes omtalt et Par Drab paa Præster: „Niels Bagge, Sognepræst i Krogstad (sandsynligviis i Viken, ikke i Øvre-Borgesyssel) blev den 7de Januar 1586 ihjelslagen af en Lensmand, boende paa Sandaker, der han var hjemme i denne Lensmands Gaard og var hans Gjæst“, - det lader til at være en ganske personlig Sag mellem dem to, og der gives intet Vink om, at der i den Sag har været nogen fanatisk-religiös

Bevæggrund indblandet; det andet Tilfælde, som omtales, hører ikke hid; der berettes, at der vare nogle Skotter, „som myrdte og brændte Hr. Arne, Sognepræst i Solberg“ (i Viken). Der findes ikke saa faae Spor af, at Almuen foragtede sine Præster for deres Vandel og kanskee vel undertiden med bevidst eller ubevidst Tanke for deres Udygtighed; men der mangler Beviis for den ofte fremsatte Paastand, at de af Religionshad tilföiede dem nogen Overlast. En af de hyppigste Grunde til Uenighed mellem Præsten og Menigheden var Erlæggelsen af Tienden; Almuen opfattede den evangeliske Frihed tillige som en Frihed for alle Afgifter til Kirken og ydede med megen Vrangvillighed Alt, hvad der krævedes til Præsternes Underholdning; den Sag blev, som för omtalt, afgjort paa Mödet i Skien 1576 og nærmere bestemt ved Ordinansen af 1607. Vistnok findes der adskillige Sagn om Præstedrab fra denne Tid, — en Deel ere samlede i A. Fayes norske Sagn (Side 186 190) —, men kun i eet af disse, et Sagn fra Hardanger, findes nogen Antydning af Fanatisme; i alle de övrige Sagn er der ikke Spor deraf. Man kan vel med Sandhed sige, at religiös Fanatisme aldrig har kunnet fæste Rod i vort Land, og paa denne Tid var den vist i mindre Grad tilstede end nogensinde. Almuen bröd sig omtrent ligemeget om „den papistiske“ og den „evangeliske“ Lære, forudsat at man ikke kom deres personlige Interesse for nær; Paastanden maa naturligviis ikke tages bogstavelig, men omtrent dette Indtryk faaer man ialfald, naar man i Kapitelsbögerne læser om de „jesuitiske Actioner“, hvoraf der findes adskillige i de paafölgende 20 à 30 Aar; de, der her beskyldes for „Papisme og Jesuitisme“ ere altid enten Præster eller Studenter, altsaa studerede Folk, nogen Almuesmand findes ikke ialfald i Oslo Stift anklaget derfor. — Noget anderledes var det med Kalvinismen; der maa i dette Tidsrum have været Adskillige, som bekjendte sig til den eller hældede til den; thi under Aarene 1605, 1610 og 1620 findes i Oslo Kapitelsböger flere Lægfolk anklagede derfor; men af Navnene at dömme vare de allesammen Tydskere eller Hollændere, de Sidste sandsynligviis udvandrede under Spaniernes blodige Inkvisitionsforfölgelser. I Anledning af de tydske Kalvinister og Anabaptister, som flyttede ind i Landet havde allerede Christian den 3die 1554 befalet, at de skulde examineres i Religionen, og Frederik den

2den udgav 1561 sine 25 Artikler, som enhver Fremmed, der vilde bosætte sig i Landet, maatte besværge, imodsat Fald skulde han römme Landet inden tre Dage; hvis Nogen svor paa Artiklerne, men beviisligen ikke holdt dem, skulde han „straffes paa Liv og Gods uden al Naade i nogen Maade“. (Pont. Ann. III, 328. 333. 415-421). Disse Artikler bleve atter optrykte og indskjærpede under Christian den 4de i 1615. Der fandtes saaledes enkelte Kalvinister i Byerne, om det end ikke var saa slemt i Oslo som i Bergen, der af Forfatteren af „den norske So“, som vi have seet, lignes med Sodoma og Gomorrha paa Grund af de derværende „Kalvinister og Vederdöbere, Aagerkarle og Udsugere“. Et andet Sted hos samme Forfatter vidner ogsaa om, at der har været adskillige Dissentere i Landet; „Vederdöbere, Kalvinister og Sakramenterere komme i Hobetal fra Holland og faae let Borgerret i Norge“ (Sandvigs Saml. 2. 1, 25). Det var dog maaskee ikke saameget i Anledning af dem, men snarere paa Grund af de ved Niels Hemmingsen vakte kalvinistiske Tendenser, at den nedenfor anförte Advarsels- og Formaningsskrivelse til de norske Biskopper udgik i 1591; af Pontoppidans Annaler III, 510 seer man, at en Skrivelse af lignende Indhold allerede 10de Juli 1588 udgik til de danske Biskopper. I Skrivelsen selv oplyses intet Specielt om Anledningen til dens Udstedelse, den erklærer kun i Almindelighed, at de bestaaende Forholde have fremkaldt den. Skrivelsen lyder:

Bisperne udi Norge finge Brev at skulle have Opseende med Præsterne, ut seqv.

Christian 4de etc. Vor synderlige Gunst tilforn. Vider, at som höibaarne Förste, vor kjære Hr. Fader, salig og höilovlig Ihukommelse, nogen Tid forleden for adskillige nye Disputatser udi nogen den kristelige Troes Artikler, som allevegne udenlands baade udi Kirker og Skoler af nogen urolig Mennesker og Sværmere, som mere haver sögt deres egen Ærgjærrighed end Guds Lov og Ære, er bleven yppet og opvakt, haver været foraarsaget alvorlige Mandater til alle Superintendenterne over alt Riget at lade udgaae, hver udi sit Stigt alvorligen at skulle forbyde Præsterne ingen nye unyttige Disputatser eller disputeerlige Materier enten udi Prædiken eller anden Samtale at begynde eller opvække, og

det nu vel kan være at befrygte, at nogen saadan urolige Mennesker, som udi disse Riger saavelsom andensteds kunde findes, efter hans Kjærligheds dödelige Afgang kunde dennem forlyste imod den Rolighed og Samdrægtighed, som Gud almægtigst af sin store Naade vore Riger og Undersaatter til des udi den kristelige Religion haver undt og givet, af Ensindighed noget Nyt eller nogen Forandring, nye Disputeringer eller Ceremonier kunde dennem understaae at begynde eller sig fornemme lade, hvoraf udi disse Riger som andensteds videre Kiv, Disputering og Usamdrægtighed kunde foraarsages, Guds Navns Ære til Forhindring og Mennesken til Forargelse, da paa det Saadant herefter som til des formedelst Guds Naade og Øvrigheds tilbörlig Opsyn maa forekommes, bede vi Eder og ville, at I paa vore Vegne alvorligen forholder, tilsiger og forbyder alle Præster, Læsemester, Skolemester og andre Lærere udi Eders Stigt nogen nye Disputatser at opvække enten der udi deres Prædiken, Leisser og Lære eller udi anden Samtale om Sakramentet eller andre den kristelige Troes Artikler, medens at de paa det Eenfoldigste saameget, som paa Salighedsens Vegne Behov gjöres, efter Augsburger Confessionen deres Sognefolk lære og undervise; desligest at sig og Ingen understaae Noget udi de Ceremonier, udi Ordinansen ere vedtagne og til des udi Kirkerne her udi Riget brugelig haver været, at forandre af ensindig privat Mening, medens at de Alle og Hver holde dennem udi Lærdommen og Ceremonier, eftersom udi höistbemeldte vor kjære Faders Tid og til des er skeet, og efter den hellig profetisk og apostolisk Skrift og den augsburgske Confession, efter Ordinansen og de Breve, hans Kjærlighed udi sin Tid derom haver ladet udskrive, og at I derover alvorligen holder og dermed haver et flittigt Indseende; saafremt som Nogen herimod findes at gjöre, eller I med Nogen see gjennem Fingre, skulle I vist have Eder og dennem at formode, at det herefter ikke mindre end udi höistbemeldte vor kjære salige Hr. Faders Tid skal blive skjænket eller ustraffet afgaae, medens hvis Forsömmelse eller Modvillighed derimod kan befindes, at de skulle stande til Rette og uden Naade blive straffet; at I derfore paa Eders Embeds Vegne vilde vide Eder derefter at forholde og med det Förste at lade alle Provster, Sognepræster og Lærere

udi Eders Stigt om denne vor alvorlige Mening vide. Dermed etc. Actum Hafniæ 10de April 1591. (Norske Tegn. for 1591).

Senere hen i samme Aar er atter Sagen paa Bane, nemlig i „Svar og Besked paa de Artikler, som af den norske Adel blev overgiven, da Prindsen blev hyldet i Oslo 1591". (Norske Tegn. for 1591; saml. ogsaa Holberg Danm. Hist. II, 545 og 546). Efterat Kongen har lovet „at ville haandhæve og beskytte den Religion og Lærdom, som nu prædikes her udi vort Rige Danmark saavelsom og udi vort Rige Norge efter den hellige bibliske, profetiske og apostoliske Skrift og den augsburgiske Confession uden al Forhindring", saa erklærer han endvidere, at „ei heller skal nogen disputeerlig Materie föres paa Prædikestolen, hvormed Almuen eller den menige Mand kunde forarges, og fast mindre ville vi tilstede, at nogen privat Person skal understaae sig at gjöre nogen Forandring udi vedtagen Lærdom og Ceremonier". — Mere findes ikke om den Sag; rimeligviis har man ikke i Norge mærket nogen videre Virkninger af den nye Aand, der blev vakt inden det theologiske Studium ved Niels Hemmingsens Virksomhed, - hverken i den ene eller den anden Retning.

Hvad Læren angik, har saaledes Mag. Iens i en vis Henseende havt det nogenlunde roligt; Fordringerne til Præster og Almue maatte indskrænkes til det mest Grove og Elementære, og det var saaledes ikke saa vanskeligt nogenlunde at tilfredsstille dem. Maaskee mere Ulempe havde han med den store Forskjellighed i Kirkeskikkene, som herskede i hans Stift, og hvori der heller ikke kom nogen Orden før efter hans Død ved Udgivelsen af den norske Ordinans 1607. „Der var saa stor Uenighed udi Ceremonier og Kirkeskikke, saa at der holdes neppelig den Skik i den ene Kirke som i den anden. Thi at en Part af Kirketjenerne have hidtil efterfulgt, hvad dem syntes selv ret og godt at være, en anden Part efterfölger den Skik, som de have seet andensteds, somme efterfölger Psalmebögerne og nogle gamle Haandböger, som nu vel maatte hvile sig, og i den Sted bruge disse nye Haandböger eller Alterböger, udi hvilke Alting, Gud skee Lov, er bedre berammet og befattet end i de gamle; paa det Sidste ville vi og Nogle, som og ret er, efterfölge Ordi-

nansen*), herforuden maa vel skee findes endogsaa de, som blande disse Stykker tilsammen, tagendes Noget af hvert og gjöre sig selv en Skik af." Saa beretter Mag. Iens selv i en Skrivelse til Biskoppen i Sjælland, Mag. Povel Madssön, af 20de Juni 1580 (trykt som Appendix til Nyerups Uddrag af „Tegnebogen" i Nyeste Samling af det kgl. norske Vidsk. Selsk. Skr. Thjem 1798, Side 63 flgg.). Herover klagede forstandige og alvorlige Lægfolk, og derfor havde Biskoppen givet Provsterne Befaling til at undersøge Sagen og optegne de vigtigste Differentspunkter. Om disse er det altsaa, at han tilskriver Sjællands Biskop og beder om hans Svar. Spörgsmaalene angaae Anordningen af Gudstjenesten, f. Ex. om der paa de store Höitider skal prædikes paa Dansk eller Latin, naar Ofringen skal skee, om der skal holdes Frouprædiken paa Höitidsdagene og i saa Fald hvilket Evangelium (i Povel Madssöns Svar heder det, at „Christmesse er aldeles aflagt for megen Uskikkeligheds Skyld og holdes ikkun Höimessen"). Fremdeles om Anordningen af Daaben, hvilken Plads i Gudstjenesten og med hvilke Ceremonier, om Indledelse i Kirke, Katechisation, Text paa Bededage, Lys paa Alteret, Skriftemaal o. s. v. Blandt de katholske Skikke, som endnu holde sig, nævnes f. Ex., at Indgangskonerne nogle Steder maatte falde paa Knæ

---

*) Her menes den danske Ordinans. Der klagedes ofte af de norske Biskopper over, at den danske Ordinans ikke passede for Norge, og de bade derfor om en Ordinans, der var afpasset efter Forholdene i Landet, hvorom allerede Christian den 3die havde givet Löfte. I kgl. Brev dateret Kolding 2den Januar 1604 (Norske Tegn. for 1604) erkjendes det Grundede i denne Begjæring, og der gives Befaling til Mag. Isaak Grönbech (i Throndhjem), Mag. Jörgen Erichssön (i Stavanger), Mag. Anders Foss (i Bergen) og Mag. Anders Bentssen Dal (i Oslo), at de skulde forfatte en Kirkeordinans, „saa at den efter Indbyggernes Leilighed og Formue, det Meste muligt er, kan være lempet og gjort, dog at blive hos den danske Ordinans udi de Punkter, det bekvemmelig kan skee". Naar de have udarbeidet Forslag hver for sig, skulde de samles i Bergen 22de April, og naar de saa havde gjort dem til „eet Opus", skulde Mag. Anders Bentssen overlevere det til Kongen i Kjöbenhavn og gaae tilhaande med de fornödne Oplysninger og Betænkninger. — Af Fortalen til Ordinansen seer man, at disse Bestemmelser ere blevne fulgte, og der tilföies, at Ordinansen blev gjennemseet af Professorerne ved Kjöbenhavns Universitet. Fortalen er dateret 2den Juli 1607, og Ordinansen blev trykt samme Aar i Kjöbenhavn.

i Kirkedören, andre Steder ledte man dem ind med Lys, i Bryllupper og Gjæstebude drak man endnu Gud Faders, Gud Söns og den hellig Aands Skaal o. s. v. Af Spörgsmaalene og de tilföiede Svar seer man, at Forholdene i Oslo og Hammer Stift omtrent vare de samme som i Nabostiftet Stavanger, hvorom kan læses i Stavangersynodens Forhandlinger for 1573 (Theol. Tidsskr. 2, 245 flg.). Endnu et af Mag. Iens's Spörgsmaal fortjener at anföres, nemlig: „Om det maatte blive tilstedt at holde synodum provincialem een Gang om Aaret over begge Stifterne, som Præsterne holdt den i Danmark; thi sommesteds i forne Stifter have de den holdet og endnu holder og sommesteds ikke." Derpaa svarer Biskop Povel Madssön, at det vilde være nyttigt, om der först kunde afholdes en almindelig og dernæst en provincial Synode een Gang om Aaret omkring St. Hans Tider; men man skulde vel vogte sig for Overdaad og Luxus og holde Synoden paa den (af Palladius) foreskrevne Maade. Om Mag. Iens gjorde videre Foranstaltninger for at faae saadanne Synoder istand, vides ikke; der findes ialfald intet kgl. Brev om den Sag, og uden et saadant kunde vel Intet skee. Pontoppidan (Annalerne III, 46) siger ganske kortelig, at i Norge holdtes ikke Provincialsynoder, af den Grund at Veien for de Fleste vilde blive for lang. En Undtagelse herfra har dog ialfald den ovennævnte Stavangersynode været, og af Biskop Iens's Spörgsmaal kan man ogsaa see, at Synoder virkelig have været afholdt ogsaa i hans Stift baade för og i Begyndelsen af hans Tid.

Naar man i Almindelighed vil fælde en Dom over Mag. Iens's Virksomhed, tör man vist paastaae, at han var en Mand, der var sin vigtige Post værdig og voxen, og som trods de i mange Henseender vanskelige og ugunstige Forholde arbeidede med en Troskab og Nidkjærhed, der visselig ogsaa har baaret gode Frugter, og at han, en af de faae norskfödte Biskopper paa de Tider, med Hæder kan forsvare sin Plads blandt de som oftest vistnok ret dygtige danskfödte Biskopper.

Biskop Iens Nielssöns Itinerarium
fra Oslo til Fritzø Anno 1593.

♂ Then 18 Septembris Om Morgenen tilig antuorde Bispenn Bent Olssen it Breff til Christopher Jenssenn 1). hoss huilckit vaar indelucht i it stycke perme Sex g. Daler och Christophers Kiste Nögel och en liden Nögel der hoss til en liden henge laass som stod for Christophers Kiste, Och vaar atter suöbt vden om Breffuit och forne penninge och Nögler

Anm. Planettegnene foran Datoen angive Ugedagen; saaledes betyder Tegnet her Tirsdag.

1) Christoffer Ienssön, Bispens Sön, opholdt sig dengang hos Tyge Brahe paa Hveen; han er efter Faderens Angivelse i hans „Tegnebog“ föd 1572 og nöd först Underviisning hjemme, sandsynligviis paa Oslo Skole; 1584 blev han indskreven som Student ved Kjöbenhavns Universitet: han reiste derned med Bispen selv, der netop dette Aar gjorde en Reise til Danmark i Anledning af Christian den 4des Hylding. Han satte Sönnen i Kost og Logis hos Dr. Anders Lauritssön og udvirkede under sit Ophold dernede, at han fik Brev paa et Kannikedömme i Hammer (St. Catharinæ Præbende), „dog saa, at naar han ikke studere eller lader sig bruge udi Kirke og Skoletjeneste, skal han residere og boe hos Domkirken“ o. s. v. Brevet er dateret Antvordskov 6te Juli 1584. (Norske Registr. 3, 418). Aaret efter, da han var hjemme, fandt Bispen, at han ikke havde gjort synderlige Fremskridt og sendte ham derfor nogen Tid efter til Rostock, hvor han findes indtegnet blandt Studenterne i August 1588 (se Matrikelen over norske Studerende ved Rostocks Universitet ved Rigsarkivar Lange i Norske Samlinger 1, 87). Allerede Aaret forud havde han faaet Brev paa at maatte bekomme det Kannikedömme i Oslo Domkirke, hvormed hans Fader var forlehnet, hvis han overlevede hans Död, „dog med den Besked og Vilkaar, om han bliver skikkelig lærd og duelig at tjene Kirken og sig bruge lade udi Skole- eller Kirketjeneste, og skal han til fornævnte Fald og Leilighed os med dette vort Brev lade besöge, og vi ydermere ville lade give hannem vort Brev paa fornævnte Kannikedom. Actum Silkeborg 11te August 1587“. (Norske Registr. 3, 541). Han kom hjem efter et Aars Tid, men reiste 1590 ned til Kjöbenhavn for at gaae over til Edinburg med den Flaade, som förte Kong Jakob og hans Brud over, men kom forseent og maatte gjöre Reisen med Skibsleilighed fra Marstrand. Han kom tilbage igjen det fölgende Aar 1591 og levede nu nogen Tid i Oslo; om Hösten og Vinteren 1593 til

it stycke Perme och beseiglet. Samme tid antuordet Bispen Bent Christophers Kiste som Ouden paa Canichegaarden och Bispens dreng Knud Jørgenssen bar hiem til hannem, vdj huilcken vaare nogle aff Christoffers Bøger, it par Spegelaxe, 4 eller 5 Oster, 3 Beffuerskind, j Reffskind och nogle Egerne skind. Dette altsammen loffuit Bernt at forskaffe til Christoffer oc at fii Bispen vis beskied tilbage igjen. Och loffuit Bispen hannem it las hö for sin wmag.

Samme Dags Morgen sende Oluff Galde 2) bud til Bispenn, och begierede at Bispen ville töffue hiemme til ij Morgen betiligenn, da suarede Bispen at hand kunde det icke giöre fordj hand achtet at besöge nogle Kircker paa veyen och at hand vaar da alt ferdig at drage aff.

Samme Dag den 18 Septemb. Strax dereffther inter 6 & 7 horam

94 besögte han ifölge Indbydelse Tyge Brahe paa Hveen. 19de Januar 1595 blev han kaldet til Sognepræst i Stange paa Hedemarken til Fortrængsel for Hr. Daniel Jörgenssön Svaning, som havde været Kapellan under den forrige Sognepræst, Hr. Christiern, og havde ægtet dennes Enke og saaledes havde de den Tid sædvanlige Kvalifikationer til at succedere i Kaldet; Mag. Iens Nielssön fik i den Anledning et kongeligt Brev, hvori han afæskes Erklæring om, hvorfor han havde indsat sin Sön og ikke Hr. Daniel i Kaldet (Brevet er dateret Koldinghuus 28de November 1596 og findes blandt Norske Tegnelser for 1596). Bispen har vel, som han opfordres til i det kongl. Brev, forsörget Hr. Daniel paa anden Maade, i det Mindste blev Hr. Christoffer i Besiddelse af Embedet, hvortil han ogsaa lovlig var kaldet ved 7 Lagrettesmænd i Stange Sogn, hvis originale Kaldsbrev findes iblandt Bispest. Br. No. 17; ligesaa findes i samme Brevsamling et Brev, hvori menige Kapitel i Hammer bevilger Christoffer Ienssön Alms Præbende, hvormed hans Formand i Stange Kald, Hr. Christiern, havde været forlehnet. Dat. Vang 19de Januar 1595. (Bispest. Breve No. 18). I det kongl. Stadfæstelsesbrev Kbhvn 4de Marts 1595 (Norske Tegn. for 1595) tilföies der: „Og skal forne Hr. Christoffer Jenssen herimod igjen afstaae det Exspectansbrev, han tilforn paa et Kannikedom udi Gledom (?) Kirke efter hans Faders Död at bekomme haver forhvervet“. 1611 forflyttedes han til Thoten, men döde samme Aar. Han er begraven i Thotens Kirke, og der findes ogsaa hans Portræt med Motto: media vita in morte sumus. Han giftede sig 1596 med Margrethe Pedersdatter, en Datter af Fogden paa Hadeland Peder Knudsen, og blandt hans Börn kan mærkes Iens Christofferssön, Præst paa Ringsaker 1635-1666.

2) Oluf Galde var forlehnet med Mandals Lehn og oftere constitueret Hövedsmand paa Akershuus i Stadholderens Fraværelse. (Saml. t. n. Folks Sprog etc. 1, 390).

drog Bispen aff paa veyen ad Brunlaglæn til Peder Iffuerssen3) fra Oslo i Suduest til Baads til Hudöen[1]) der wi kom ieffnte Hudöen droge wi imellem hende och Slottet i Vester j strig til Synder oc haffde hende paa venstre Haand, saa i vest j Strig til Synder om Ladegaardsöen huilcken wi haffde paa högre Haand. Saa droge wi vdj vester offuer Fornebofiorden.

Siden kom wi vd til Ost, och droge wi omkring Ost i Nord huilket wi haffde paa venstre Haand, och lagde wi i Land paa en Øe heder Grimsöe ved it Sund kallis Snaröesund; da var Klocken ved XI formiddag, huor wi finge Mad, Och vaar paa Baaden met Bispenn ingen vden hans eigit folck, som vaar först den fremmede Studenter Peder Jörgenssen och Mattis Portz choralis, och Bispens eigen dreng Oluff Börgessen, Item Ouden paa Canikegaarden och Bispens Arbeidsdreng Knud och Peder Pederssen som rode, och haffde wi en suare suduest vind imod oss der wi waare paa Fiorden, Siden bleff det stille der wi kom vnder landet. Och er fra Byen och til Ost en stor mijll.

Siden der Bispenn och hans Folck haffde faait mad, droge wi nord igiennem it Sund, kaldis Snaröye sund och haffde Snaröen paa den högre hand Saa droge wi i vester offuer Sleben[2]) och saa i vester imellum Ostlandet liggendis paa venstrehaand och Nessöelandet paa den högre haand och vaar det smucht stille vær. der er fiorden small j pilskud bred. der wi slap Ostland, rode wi fram om en Øe kallis Brunöen[3]), j frg[4]) lang och er derpaa j gaard kallis Brunöen i Norduest paa öen. Saa rode wi i vester derfra j frg til Siuerdsstad Stranden i Askesogn, der lagde wi i Land, Saa komme strax Her Peder4) paa

---

3) Om Peder Iverssön see No. 15.

[1]) d. e. Hovedöen.

[2]) nu Slæbene.

[3]) Bröndö. [4]) d. e. Fjerding.

4) Hr. Petrus Jonæ (Jonssön) nævnes ogsaa 1611 som Sognepræst i Asker, 1609 nævnes hos ham som Kapellan Petrus Joannis Coldingensis.

NB. Det bemærkes, at hvor ingen Kilde udtrykkelig er anfört for Notitserne om Præsterne, ere de tagne af Ordinationsprotokollen, Kapitelsbögerne, Stiftsbogen af 1575 og andre Dokumenter i Rigsarkivet.

Aske och hans Capellann met hannem met Skiusheste, Och Bispenn lod strax Sale oc lod saa sit folck drage hiem igienn medt Baaden.

Siden drog Bispenn, Her Peder paa Aske och hans Capellan, och Bispens eigne Karle, Mattis Pors och Peder Jörgenssen och Bispens Dreng paa veyen ad Lier, Och droge wi i Vester 2 eller 3 pilskud fraa Stranden om Siuerdstad paa den venstre Haand ret frem om Husen, saa therfra och fram om Bispens gaard Roydestad[1], liggendis paa den venstre Haand noget lidet fra veyen i vestsuduest fra Siuerdstad j pilskud. Saa derfra i vester til en gaard heder Hoffstad j pilskud paa den högre Haand. Saa therfra i Vester om ij gaarde kaldis Hönn[2] och igiennem den ene gaard huor skiusskipperen Tosten boër, liggendis strax hos Hoffstad, Saa droge wi derfra offuer slette Enger til Lendsmandsgaarden Aske strax Sönden for Kircken liggendis och haffde den paa den högre Haand ret fram om portenn. Saa droge wi strax therfra i Suduest ned for en Backe, och saa offuer en Bro kallis Askebro, Under huilcken rinder en Elff[3] som kommer norden thill, aff it vand kallis Sembs vand, liggendis strax der norden faare 4 eller 6 pilskud och löber Sönder vd.

Saa droge wi therfra i Vester oc Norduest[4] offuer Askeskougen j mil oc offuer en Beck kallis Stabeck[5], liggendis mit paa skougen, huilcken kommer norden aff Fieldet och löber Sönder vd. Saa droge wi lidet i Sönder och saa i vester og Norduest til en Bro kallis Grobro[6], Saa theroffuer i Norduest, der wi lidet ther omkring gaff Bispen Her Peder paa Aske och hans Capellann forloff at drage hiem, Thj Bispens Landbo Euind Haffskaal[7] mötte hannem ther paa skougen. Saa droge wi fra Grobro i vester och Norduest til Hellebeck ij frg, denne Beck kommer och Norden til aff Fielden, och löber vd i Sönder.

Saa droge vi derfra i vester j frg til it Varp paa den venstre

---

[1]) nu Reistad.
[2]) frd. Hœn, nu Höne.
[3]) Askerelven, som kommer fra Semsvandet.
[4]) Skulde vel snarere være Sydvest.
[5]) Stabæk i Traneby Annex til Lier.
[6]) Broen over Grô = Röken Elv.
[7]) frd. Háskolt, nu Haskjold.

haand liggendis, Siden droge wi i vester och Suduest vd for fjeldet[1]) och om ij gaarder kaldis Ouin[2]) paa den venstre och den högre Haand liggendis, Saa komme wi siden til Haffskoll, liggendis paa den högre Haand, saa droge wi offuer Haffskaalbro en höy bro, der vnder löber Hegs Aa[3]), som kommer norden til aff ij vand, det ene heder Klyttre[4]) ligger imellum Modum och Lier aller öffuerst i aalmerckit[5]) i Norduest 2 eller 3 mijl, det andet Vand som hun kommer aff heder Sandungen ligger i Nordost och löber samme Hexaa vd i Synder och suduest ved her Nielssis gaard Lindnæss[6]) som ligger östen for Elffuen.

Siden droge wi fra Broen til Lier Prestegaard i Vester och Norduest ∤ frg. Och der wi komm hart imod prestegaarden op for en Backe mötte her Oluff5) i Lier oss, Saa droge wi til Lier Prestegaard ved 5 slæt om Afftenen, Och bleffue der om Nattenn. Och er fra Aske och til Lier ij mill.

Samme Dag som vaar den 18 Septemb. der wi droge offuer Askeskoug berettet her Peder paa Ashe for Bispen at hand haffde faait Biörn Rolffsens Breff om en brun hest at liuse effther, huilcken hest Biörn skulle haffue kjöbt ved Pindstid, och er strax bortkommen. Och her Peder liuste effther den nu i Söndags. Dette Breff lod her Peder Bispen samme tid som de rode see och vaar det schreffuet i Oslo den 12 Septembris, som vaar ij dage effther at Marin Biörn Rolffsens haffde taget denne brune hest hoss Niels Ockern, som Bispen saa nu i Söndags afften der Niels vaar hos hannem met den. Her Peder berettet och at Biörn kiöpte hesten aff Söffrenn Haluordssen i Oslo, och her Peder forstragte Biörnn penninge dertil.

Samme dags Afften fik Bispenn Mad neder i Stuen hoss her Oluff.

---

1) Paradiisbakkerne.
2) nu Auvi.
3) nu Lierelven.
4) nu Glitre Vand.
5) Er vel = Alminding.
6) Hr. Niels var Kapellan i Lier.
5) Hr. Oluf Peerssön nævnes ogsaa 1595 som Præst i Lier; sandsynligviis var han der allerede 1575. Hans Hustru hed Marin.

Samme dag 18 Septemb. smucht klart Solskienn, en stiff Söduest formiddag, effthermiddag Norduest,

☿ Then 19 Septembris Om Morgenen ved 7 slet droge wi fra her Oluff i Lier i Södoust ved en halffierding til Michel Nielssens gaard Huseby ret igiennem fægaarden och haffde it gammelt Capell som der staar och kallis S. Oluffs Kapell[1]), paa denn venstre Haand. Saa der fra i Synder och i Sudoust 3 pilskud til Hexaa och er fra prestegaarden och did en ½ frg. Der lagde wi vd met Baad ved her Nielssis gaard Lindnæss, som ligger paa hin side elffuen i öst ret ved Elffuen, oc her Niels Kapelanen i Lier vaar met oss, Saa rode wi i Synder it lidet stycke, i det samme kom her Oluff i Lier effther, och lagde wi i land och tog hannem paa Baaden met. Saa rode wi 3 eller 4 pilskud i Sönder aff Hexaa som och kallisd er Nittiun, Saa kom wi vdj Drems Aa, som kallis paa gammel Norske Drag eller Drummen[2]), huilcken strecker sig vdj Øster och vester och er j stor frg bred. Der droge wi tuert offuer i Synder til Nordbystrand, der lagde wi i Land, Och waar her Pouell6) paa Sanden, ther samme tid tilstede met bester, Saa fik Bispen her Oluff her Pouell och her Niels Mad. Och der Maaltid vaar giort, gaff Bispen her Oluff och her Niels forloff, Saa droge de tilbage igienn och en Studenter met dem, hed Christopher Nielssönn, Siden drog Bispen och her Pouel och de som vaare met Bispen vd til Sanden. Och droge wi fra Nordbystranden i Sönder 2 eller 3 pilskud til en gaard kallis Nordby paa den venstre Haand liggendis, Saa ther fra i Sönder 3 eller 4 pilskud til 3 gaarde kallis Solem, liggendis i rad i Sönder och Nord fra hin anden paa den høgre Haand, Saa therfra til en gaard kallis Eeg 2 pilskud i Sönder paa den högre Haand, Saa therfra j pilskud i Södoust om Kniffue gaardene 2 paa den venstre Haandt, Saa droge wi i Sönder offuer en Dall

---

[1]) Om Kapellet se Kraft Topogr. 2, 426.

[2]) cfr. det gamle Dramn og Dramnarfjördr. Denne Notits om Elvens oldnorske Navn bestyrker den för fremsatte Formodning om, at Biskop Iens selv enten har forfattet Itinerariet, eller at det er skrevet under hans Ledelse. Dette Kjendskab til det oldnorske Navn vilde være paafaldende hos enhver Anden paa den Tid, men efter hvad der i Indledningen er anfört om Mag. Iens's Beskjæftigelse med Oldlitteraturen, er der intet Overraskende i at see denne Bemærkning fremfört af ham.

6) Hr. Povel Nielssön findes $\frac{1}{6}$ 1575 som Præst i Sanden. Hans Hustru hed Kirstin.

kallis Lindemsdal oc saa til Lindem, och er fra Nordbystranden och did j frg. Saa [droge] wi i Sönder ĵ frg om en gaard kallis Backe paa den högre Haand, Saa offuer en Bro kallis Backe Bro, vnder huilcken rinder Leer Aaen. Siden droge wi offuer en Skoug iĵ frg i Sönder noget till vester. Saa komm wi frem om 4 gaarde kallis Lærem de ligge noget fra hin anden i Sönder och Nord och de andre der sønden faare ret i hob, och haffde wi dem noget langt fra os paa en backe paa den venstre haand, Siden droge wi it lidet stycke i Suduest, fram om Bollem[1]), Lendzmandsgaarden liggendis paa den högre haand, och offuer en Bro kallis Bollembro, der nedenfaare stod en Saug som de nu bygde effther at den nu nylige vaar affbrent. Saa droge wi i Sönder ĵ frg til en gaard kallis Galliebierg paa den venstre haand ret fram om Husene, Saa droge wi therfra j frg i Suduest til Sanden och komm wi ther [ved] middagstid, der bytte wi heste, Och droge saa strax therfraa och hen ad Botne och Vaale. Och droge wi fraa Sanden först i Sönder om 3 gaarde kallis Reffuog og haffde de tho paa den högre Haand och den österste paa den venstre Haand, ret hos veyen, Saa droge wi derfra i Synder noget til Øster om 2 gaarde kallis Aarsnæss den ene paa den högre haand noget ifra veyen och den anden paa den venstre haand. Och droge wi der offuer en stor Bro kallis Aarsnæss bro, Saa doge wi i Synder noget til öster om ij gaarde kallis Veegaarde liggendis paa den högre Haand ret hos huer andre, Siden droge wi i Sönder om en gaard kallis Holm liggendis paa den högre Haand, paa en höu, Siden om en gaard kallis Skiersvig paa den högre haand och er j frg fra Sanden och did. Siden droge wi i Sönder 2 pilskud och offuer en Aa kallis Skieruigs Aa, ij gange, thi hun grener sig der och löber vdj Sandefiorden, som löber ind til Skieruigsengen och baatner der. Denne förstne Aa kommer vestenn aff Fielden.

Siden droge wi ij synder noget til öster it lidet stycke, saa komm wi til Angerskleffuen[2]), huilcken er j stor frg op fore, saare ond vey, der droge wi opfaare i Södoust, och maatte gaa der op, for klipper och Stenner skyld.

---

[1]) nu Bölum.

[2]) Heder ogsaa nu Angersklev, cfr. Angr, Sandesogns gamle Navn.

Siden, der wi slap Kleffuenn droge wi i Synder 2 eller 3 pilskud, Saa red Bispenn, Her Pouel och wj andre som waare met lidet aff veyen i öster til it forferdeligt flog[1]), som kaldis Rambergkast aff en gaard liggendis strax Synden faare Kaldis Ramberg, der ginge wi vd paa och saae ned faare, och waar der saare dybt ned, paa dette flog sette Bispen sig, och Her Pouel, och drack aff sin Flaske, vdj huilcken hand haffde it slags vin kaldis Vintint[2]), och gaff de andre met sig.

Siden droge wi derfra i Sönder 2 eller 3 pilskud fram om forne gaard Ramberg, liggendis paa den venstre haand i Baatnesogn, huor der vaar vaan altid at komme en Juttil (som de kallers) ind til Bonden om Jule Afftenn, for huilckenn Bonden och alt hans folck maatte römme Stuenn om Natten, som ther sigis.

Saa droge wi derfra i Sönder noget til Øster til en gaard kallis Goubaass liggendis j frg fra Kleffuen. Der holt her Jörgen7) paa Baatne och hans Capellan her Pouel Christophersenn7) met Hester oc Her Bent Christophersen8). Saa skifftet wi hester, och Bispenn gaff her Pouel paa Sanden forloff at drage hiem. Der effther droge wi derfra i Sönder och Södoust j frg til Baatne Kircke, Saa droge wi öster ad, norden for kirken och saa Sönder ad, östen for prestegaarden, der gaff Bispen Her Jörgen forloff, Saa droge wi Sudoust och i Sönder j frg til en gaard kallis Qvan ock Her Pouel fulde oss, Der wi komm til Quan saae wi huorledis at mod vester derfra ij pilskud brand der en gaard aff heder Basteskie liggendis i Vaalesognn, Huor der bode en Encke, som haffde en voxen Sön huilcken lang tid haffuer verit i Kongens tienniste, och brand ther aff j Stue och ..aff..[3]) och j Stegers.

---

1) Flog, en Fjeldvæg, som er saa brat, at Intet kan ligge eller fæste sig paa den (I. Aasens Lex.).

2) Vino tinto.

7) Hr. Jörgen Jakobssön forekommer 1575 som Præst i Botne; han döde för $\frac{9}{3}$ 1602, da hans Kapellan Poul Christofferssön (Paulus Christophorus Asloensis) succederede ham.

8) Hr. Bent Christofferssön var Kapellan i Vaale og succederede Hr. Rasmus Söffrenssön i Kaldet (se No. 9); hans Hustru hed Maren Laugesdatter.

3) Ordet er ulæseligt paa de tre Bogstaver nær.

Saa droge wi therfra j frg i Sønder och Sudoust til Vaale ved 4 slet om Afftenenn. Huor wi bleff om Natten Och her Pouel Christophersen fick forloff at drage hiem.

Huad ydermere er at forfare paa den vey imellum Baatne och Vaale er tilforn schreffuet. Och er imellum Lier och Sanden Kirke ij mijll, och fra Sanden och till Vaale Kircke ij mijll.

Constitutio aërea. Samme dag den 19 Septemb. smucht klart vær, Suduest vind bleste stifft, Men i denne forgangen Nat en Norduest storm, indtil dagenn.

♃ Thenn 20 Septembris droge wi fra Vaale om Morgenen ved 9 slæt, Och fulde her Rasmus 9) och Her Bent 9) oss paa veyen ad Stocke, Och droge wi först i Synder och vndertiden i Sudoust, ind til wi komm til en Ødegaard som hör Her Rasmus til, der offuer droge wi i Suduest, Saa sönder til en gaard kallis Backe liggendis j frg fra prestegaarden. Men lidet förend wi kom til Ødegaardenn mötte os her Christiernn 10) paa Stocke. Saa gaff Bispenn her Rasmus forloff der wi kom til forne Backe. Vdj dette Backe haffuer hospitalit it ℔ Pund.

Samme tid der wi kom til Backe vaar Lauritz plommgaard der, huilcken vaar nylige kommen fra Sandzsuer. Hand kom vd til oss och giorde oss Selshab paa Veyen. Til denne gaard Backe sende Bispen bud fram om nogle nötter, Saa kom Quinden vd met nogle, och j paat öll och skienckte Bispenn, Och red wi fram om gaarden i Sudoust liggendis paa den venstre haand. Siden droge wi therfra i Synder til her Rassmussis Ødegaard liggendis strax norden for Fossembro, en ℔ mijll fra Vaale.

Saa droge wi til Fossembro och der offuer i Sudoust och haffde den nordre fossem gaard paa den venstre haand, och den Söndre paa den andre side Elffuen liggendis paa den högre Haand i Suduest.

Saa droge wi derfra i Synder noget til öster j frg til Veller[1]) til Lendsmandsgaarden ij Raffnesognn. Der skiffte wi skiusheste. Samme

---

9) Hr. Rasmus Söffrenssön var allerede 1564 Sognepræst i Vaale; hans Kapellan var den förnævnte Hr. Bent Christofferssön (se No. 8). Hans Hustru, der senerehen nævnes, hed Ellin.

10) Hr. Christiern Mikkelssön var Præst i Stokke allerede 1575.

[1]) fd. Vellir, nu Valle.

thid antuorde en Bispenn der her Lauritzis11) Breff paa Raffnæs, vdj huilckit hand sig vndskyldit at hand icke mötte Bispenn ther paa Veller. Det liudde och om Her Oluff Nielssen.

Samme tid gaff Bispenn her Bent forloff at drage hiem igienn.

Siden droge wi ther fra i Synder och Sudoust til Lindestadt gaardene liggendis paa den högre haand, der wi kom der omkring mötte wi Her Oluff Nielssönn som da kom fra Tonsberg, hand giorde os sellskab til Stocke. Saa rede wi til Fademgaardene, som ere 3. den ene paa venstre Haand och de ij paa högre, Saa droge wi ther fra i öster och i Sudoust offuer myrer 4 pilskud der kom wi til Raden[1]), der skildis Lauritz plomegaard fra oss och drog til Tonsberg och tog hen paa den venstre haand almenne veyen til Tonsberg. Saa droge wi i Suduest ad Raenn och komm strax til Aassgaardene liggendis paa den venstre haand, der ere suare stenröss, Och sigis ther, at de ville der haffue bygt Sembs Kircke, Men huad de bygde om dagen det bleff nedbrut om Natten. Der stod och ij store lange stene opreist som som stetten[2]) skulle haffue verit. Som wi haffde paa den venstre Haand.

Saa droge wi ther fra i Suduest til Vglembro, Och er en ỷ fring fra veyeskillet och til Broenn, Saa droge wi offuer Broen i Vester. Der effter droge wi atter langs ad Raen i Suduest om en gaard kallis Vglum[3]) paa den venstre haand liggendis iche langt fra Broen. Siden droge wi om itt vand, ther wi kom hen ved ỷ frg fra Broen, kallis Ackers vand liggendis paa den venstre haand. Och haffuer det sit Naffnn aff en gaard liggendis norden for vandet ved Enden. Det kommer aff en Myer ligger vesten for gaarden. Löber samme vand i Melsomuig en Ladstedt, i Sudsuduest[4]) och er j fring langt.

Der wi haffde dragit 3 frg fra Broen hen ad Raen som krögte meer och meer til vester, tog wi aff och droge i Synder, 4 eller 5 pil-

---

11) Hr. Laurids Lauridssön var Præst paa Ramnæs allerede 1575. Hr. Oluf Nielssön var hans Kapellan.

[1]) Raden, Raen kaldes en Strækning nær Skjö (Skede) Kirke.

[2]) jfr. Stett, f. en liden Trappe eller Forhöining til at stige op paa foran en Dör (Iv. Aasens Lex.).

[3]) fd. Aulini, nu Auli. [4]) Snarere Sydost.

18*

skud, igiennem skougen, Saa vdj Øster, it gaat Stycke, Saa atter i Synder til Stocke prestegaarden och er fra Raen ther wi droge vdaff j stor fring.

Jmellum Vaale och Stocke ere 3 mill. Och komm wi til Stocke imellum 3 och 4 effthermiddag, Da vaar der för oss ij aff Slotz Knectene, som vaar Hans Brand och Oluff Skaaning som droge fore och bestilte forenskab for Oluff Galde. De droge sidenn sin kaass, imod Aftenen.

Men wi bleffue paa Stocke om Natten der wi vaare komne til Stocke gaff Bispenn her Oluff Nielssen forloff at drage hiem igien til Ramnæs.

Constitutio aërea. Samme Dag den 20 Septemb. klart Solskienn vesten Vind, storm.

♀ Thenn 21 Septemb. der Bispenn haffde giort Maaltid drog hand fra Stocke och til Sande der Klocken vaar XI formiddag. Och fulde her Christiernn hannem. Der wi vaare komne j fring fra Stocke mötte her Hans Christophersen her Peder Væmundssens 12) Capellan oss, Saa droge wi fort hen til Sande igiennem en skoug och komm wi til Sande, inter 12 & 1 horam. Vor kaass vaar i Syduest och i Synder. Och er j mil imellum Stocke och Sande.

Samme tid der wi komm til Sande Kircke kom her Peder och mötte oss, och Hans Brand och Oluff Skaaning met hannem. Och Bispenn gick saa ind i Kirckenn met her Peder och besaae den. Siden gick

12) Hr. Peder Vemundssön, Præst i Sandeherred fra 1567-1626, föd ved Bergen; han er vel den Samme som „Petrus Wermundinus Bergensis", der i December 1563 blev immatrikuleret i Rostock (Norske Samlinger 1, 85). 30te Januar 1567 fik han kongeligt Brev paa at maatte faae Sandeherred, og Biskop Frants Berg fik Befaling til at examinere ham, og om han fandt ham dygtig, at ordinere ham; han havde godt Skudsmaal af Hans Albrittssön, Superintendent i Sjælland. (Norske Registr. 2, 401). 2den Juni 1573 fik han kongeligt Brev paa at maatte være fri for Skat og at maatte holde en Kapellan, „imedens han uden Riget studerer og sig udi boglige Kunster forfremmer" (Norske Registr. 3, 48), og 12te Juni 1591 fik han den kongelige Anpart af Tienden i Sandeherred. (Norske Tegnelser for 1591). Han havde den 10de November 1589 Besög af Kong Iakob den 6te af Skotland og fik paa dennes Forbön Rollag og Flesberg lagt til sit Provsti. (Gjessing Jubell. III, 99). Hans Hustru var Ragnhild Holk fra Tönsberg.

hand ned i her Peders gaard. Och bleff ther om Natten. Och de Hoff-karle met.

Samme Dag klart Solskienn Norduest vind storm vær. Constit: aërea.

♄ Then 22 Septembris ved Middags tid der Maaltid vaar giort, droge Bispen och hans Selshab fra Sande först i Nord 2 pilskud offuer en Bro, Saa therfra i Norduest om Lendtzmandsgaarden liggendis paa den högre Haand halffparten aff en j frg fra her Peders gaard, Saa atter i Norduest ind til wi komm paa Raen j fring fra Sande, Huor her Hans Christophersen kom effther oss paa veyen och giorde oss selshab til Fridziö. Vaar ochsaa met oss her Peder som er Capellan i Rollaug, huilcken i dag antuordet Bispen her Lauritzis 13) Breff paa Heidrem[1]) hos her Peder Væmundssön och vaar begierendis om Bispenn ville forhielpe hannem til det gield Rollaug, da suarit Bispen hannem at her Anders Capellan 14) i Byen haffuer beskied der paa, och loffuit Bispen at hand ville forhielpe hannem til it andet stedt naar leyligheden kunde sig der til begiffue, Och der wi komm noget langt vd paa Raen hen ved j fring drog her Peder till Heidrem. Saa droge wi alt fort hen ad Raen i Suduest ind til en gaard kallis Ringdall liggendis paa den höyre Haand, Saa hen ad Raen i Suduest til en gaard heder Raaböll j frg och paa högre Haand liggendis noget langt fra veyen. Saa therfra i Suduest ad Raen alt ind til Loffuenn j frg. Saa droge wi offuer Lowen i Vester, Siden igiennem Sundgaarden som kallis Farrit liggendis ret hos Elffuen. Saa therfra saa gaat som i vester it lidit stycke til en gaard heder Tostueid[2]) paa den höyre Haand, Siden igiennem en liden skoug i vest Suduest ind til wi komm i Peder Iffuersens 15) gierde. Saa krögte

---

13) Hr. Laurids Nielssön nævnes 1589 som Sognepræst i Hedrum og Laurvig.

[1]) I Randen er tilföiet: Litteræ Dn. Laurentij in Heidrem acceptæ.

14) Hr. Anders Lauridssön nævnes som Præst i Oslo 1590 og maa vel ifölge dette Sted være bleven Præst i Rollag. (Hr. Henrik Lauridssön var Præst der i 1585 og Hr. Petrus Laurentii Scanius i 1615; Hr. Anders maa altsaa stilles mellem disse to).

[2]) nu Thorstvedt.

15) Peder Iverssön til Fritzö m. M. var en Sön af den danske Adelsmand Iver Jenssön af Familien Jernskjæg eller ogsaa kaldet Baden, der var gift med den ældre Oluf Galdes Datter Karine. Han var Befalingsmand over Brunlaug Lehn med

wi Norduest och i Nord til Fridsiö en frg fraa Lowen, Men ij mijll fra Sande och til Fridziö. Och komm wi til Fridtziö hora 3 à meridiè. Strax som wi kom i gaarden kom Fru Helge Marsuin 16) och Fru Karin Knud Knudssens 17) som vaare foregangs Fruer och fick Bispen haand, Och Hans Dresselberg 18) kom och viste Bispenn det Kammer som ther vaar lauget til hannem. Saa gik Bispen ther op met hannem. Och Hans gick strax fra hannem. En liden Stund der efther kom Peder Iffuersen sielff ned paa Kammeret til Bispen och talede met hannem.

Siden kom Hans Dresselberg ned til Bispenn och bad hannem at hand ville gaa op paa Salenn och faa Mad. Saa gick Bispen, da vaar ther en hell hob folck baade herrefolck och andre, aff Skien och Tonsberg. Och strax Bispen haffde giort Maaltid gick hand neder i sit Kammer igienn. Och Peder Iffuersen fulde hannem ned.

Constitutio aërea. Samme Dag som vaar den 22 Septemb. Om Morgenenn skyvær, och begynte at regne smaat Regnn, Men noget vd paa dagen, bleff klart Solskien, Norduest vind.

Anno 1593

⊙ Thenn 23 Septembris Antuordet Michel Funthin Bispenn Borgmesters Oluff Glads 19) Breff om her Oluff Nielsenn at maatte bliffue Capellan i Oslo i her Anderssis [1]) sted.

Nummedal († 1616); g. m. Margaretha Breide fra Voergaard i Slesvig († 1617) og havde med hende Sönnen Iver Pederssön, hvis Daab her omtales; denne Iver döde, medens han laa og studerede i Rostock 23de August 1615. (Saml. til d. n. Folks Spr. etc. 1, 375).

16) Fru Helge Marsvin g. m. Axel Uggerup, se No. 23.

17) Fru Karin Prosdatter (en Datter af Pros Lauridssön, se No. 21) var gift med Knut Knutsen, en frisisk Adelsmand fra det Slesvigske, der en Stund var Lagmand i Skien, men blev afsat i 1603. (Saml. t. n. F. etc. 1, 376).

18) Hans Dresselberg, en dansk Mand, var gift med Tönne Galdes Datter Dorthe (eller Birgitte); forresten vides Intet om ham. (Saml. til n. F. etc. 1, 387).

19) Oluf Glad, Bispens Svigerfader, var Borgermester i Oslo allerede 1580.

1) Om Hr. Anders se No. 14.

Samme dag Kom M. Haluord 20) och hans höstru Anne Rasmusdaatter, her Peder Væmundssen, Erich Olssen, Jens Jacobssen och flere aff Tonsberg til Fridziö. Samme dag denn 23 Septembris ledde Bispenn Peder Iffuersens Frue, fru Margrete Brede i Kircke effther sin Barnefössell som skiede hiemme paa Fridziö i den store ny Saell. Ther effther Christnet hand Barnet, och döbte det dog icke. Thj det vaar hiemmedöbt, Fru Kirstine Proszis bar Barnet. Oluff Galle och Prosz Lauritzen 21) ledde Fru Margrete, Christopher Galle 22) och Axel Vggerup 23) ledde fru Kristine som bar Barnet, huilcket vaar kallet Jffuer, effther Peder Jffuersens fader, Der effther fulte alle fruerne och Jomfruerne som der vaare tilstede, ind paa Salen.

Siden ther effther begynte her Lauritz paa Heidrem Messen paa förstne Sael, Och Bispenn predickit det Euangelium de Deo & Mammone.

Och bleff alle Herremendene sat til Bords paa den ene side ad Salen och neden for dem presterne, Saa alle de andre, Laugmanden aff Skien, och Tonsberg Borgmester och de andre. Jtem Michel Funtin 24),

---

20) Er vel Mag. Halvard Gunderssön, Lector i Oslo; han er föd i Norge og gik paa Oslo Skole c. 1560; studerede saa i Kbhavn og blev immatriculeret i Rostock som Student i December 1566 (Norske Saml. 1. 86). Han skal ogsaa have studeret i Wittemberg. Han fik Brev paa St. Martins Præbende $\frac{10}{8}$ 1573 og Exspectans paa Kanoni i Oslo og Læsemesterposten sammesteds $\frac{2}{6}$ 1575. Han er Forfatter til flere historiske og theologiske Skrifter, hvoriblandt „Aandelig Spörgsmaalsbog af den hellige Skrift“ (Præstepinen) † 1608. Se forresten Worms Lex. 1, 378.

21) Pros Lauridssön Hörby, Lagmand i Oslo 1559, senerehen i Nordlandene og Finmarken, saa i Skien (1578), var gift med Kristine Iversdatter, Söster af Peder Iverssön. (Saml. t. n. F. etc. 1, 373).

22) Christoffer Tönnessön Galde til Vremb Gaard i Bohuus Lehn † 1632 ugift.

23) Axel Uggerup til Vognö † 1601 g. m. Helge Marsvin; han var en Sön af Henrik Uggerup til Allerup og Karen Iversdatter, Datter af Iver Ienssön (Jernskjæg) til Skjærnæs og Fru Karen Galde Olufsdatter; se No. 15. (Hofmans Efterr. 1, 63).

24) Mikkel Funtin, Borger i Oslo, fik af Borgermester og Raad i Statholder Povel Huitfeldts Tid og med hans Samtykke Tilladelse til at maatte holde en aaben Viinkjelder under den nye Raadstue sammesteds, som senest blev opbygget, paa det Vilkaar, at han paa sin egen Bekostning skulde lade opmure den Kjælder,

Erick Olssen, Jens Jacobssön. Paa den andre side sad alle fruer oc Jomfruerne paa forsettet och vende sig fram ad. Siden der predicken vaar vde gick fru Margrete op och offret, och saa Fru Kirstin Prossis.

Siden herremendene och saa ginge de hen och antuordet fra sig Faddergaffuerne, der effther Bispen och M. Haluord som och vaare faddere. Saa de aff Skien, Tonsberg, och de af Oslo. Saa fruerne. Der effther som alting vaar vde ginge de alle vd aff Salen, och paa sine Kammerssir, saa bleffue alle Bordene duget och lagt bröd der paa. Saa kaldet Kiögemesteren Hans Dresselberg allt Folckit op igien til Bords. Och sad der ved det ene langbord först Peder Jffuersen, Saa Pross Lauritzen Christopher Galde; der tuert offuer paa Faarsettet sad Oluff Galle och Axell Vggerup, Saa Oluff Gallis Sönn.

Siden sad Bispenn op i Bencken nest Christopher Galde, dernest M. Haluord, her Peder Væmundsön, Her Peder paa Tiödling25), som kom effther de vare gangit til Bords, her Lauritz paa Heidrem, her Pouel paa Fleskberg26), her Niels paa Nessit27), her Peder som er Capellan i Rollaug28), her Hanss Christopherssenn29). Jtem her Matz Hanssen Lo30) som sad paa forsettet nest Jon Christenssen. Jtem Jörgen Lau-

---

som tilforn har været Viinkjælder, og to Boder derover til Kammere for dem, der besögte Kjælderen; denne skulde han beholde i 10 Aar og siden give deraf til Oslo By 10 gl. Daler. Brevet er dateret St. Johannis Baptistæ Dag 1577. 6te Mai 1595 har Borgermester og Raad med Statholder Axel Gyldenstjernes Samtykke og efter Michel Funtins egen Begjæring bevilget Borgermester Erik Olufssön sammesteds og Raadmændene Mikkel Funtin og Niels Christenssön at holde Viinkjælder ibid. mod at holde Kjælderen og Kamrene, som M. Funtin har opbygget, vel vedlige og give 10 Daler i aarlig Afgift. De skulle holde god Viin under Eneprivilegiets Fortabelse. Kgl. Stadfæstelse herpaa af 27de Febr. 1596. (Norske Registr.) Mikkel Funtin nævnes ogsaa i et kgl. Brev af 27de October 1602 som Raadmand i Oslo. (Norske Tegn. for 1602).

25) Hr. Peder Christenssön nævnes som Præst i Tjödling allerede 1575.

26) Hr. Povel Jenssön nævnes ogsaa som Præst i Flesberg 1596.

27) Hr. Niels Jenssön fik Collatsbrev til Næssets Præstegjeld 17de Juli 1592.

28) Denne Hr. Peder er maaske den samme som Petrus Laurentii Scanius, der findes som Sognepræst i Rollag i 1615 og i 1623, se No. 14.

29) Hr. Hans Christopherssön var Hr. Peder Vemundssöns Kapellan; se No. 12.

30) Hr. Mads Hanssön Lo kan maaskee være en Sön af Hans Jakobssön Lo, der blev udnævnt til Lagmand i Skien 30te Septbr. 1567. (Norske Registr.)

ritzen, laugmandt i Tonsberg, Peder Jörgenssen i Skien31), Christen Jörgenssön, Byfogeden i Tönsberg, Michel Funtin, Erick Olssen och Jens Jacobssönn och Mange flere.

Siden sad Fruerne ved it andet Langbord, Som vaar först Fru Margrete Breide Peder Jffuersens fru Kirstin Jffuersdaatter Pross Lauritzens, Fru Daarethe Mouritzdaatter32) Oluff Gallis, Fru Margrete Pedersdaatter Anders Huidfelds33) fru Berte Galle Hans Dresselbergs34) Fru Elzeby Peder Brockinhussis35), Fru Marin Lycke Capiten Normands36) Fru Dorethe Jull37).

Jtem Jomfru Vlffuild Jffuersdaatter38), Jomfru Jngier Prosdaatter39), Jomfru Anne Hansdaatter Hans Pederssens daatter40), Jomfru Margrete Brockenhuss Jomfru Sophia Brockenhuss41), Jomfru Boël

31) Peder Jörgenssön var Raadmand i Skien.

32) Oluf Galdes Hustru hed Dorthe Mouritzdatter Ravensbjerg (dansk). (Saml. t. n. F. etc. 1, 390).

33) Anders Huitfeld til Thronstad i Hurum var gift med den norske Kansler Peder Hanssön Litles Datter Margaretha. (Saml. t. n. F. etc. 1, 394).

34) Om Fru Berthe (Birgitte) Galde se No. 18.

35) En Peder Brockenhuus havde Skjeberg i Forlehning † 1608. (Saml. t. n. F. etc. 1, 371).

36) Kaptein Thomas Normand var Befalingsmand over Rakkestad Lehn. (Saml. t. n. F. etc. 1, 430).

37) Er vel Dorthe Nielsdatter Juel, Enke efter Henrik Brockenhuus, der havde Bratsberg Lehn. (Saml. t. n. F. etc. 1, 370).

38) Ulfhild, Datter af Peder Iverssön, skrives til Mællö i Hedrum, † ugift 1614. (Saml. t. n. F. etc. 1, 376).

39) Ingjerd, Datter af den för omtalte (No. 21) Pros Lauridssön; hun blev gift med en jydsk Adelsmand Niels Söffrenssön Mund og havde Sönnen Pros Mund, Admiral, der faldt i Söslaget ved Femern 1644. (Saml. t. n. F. etc. 1, 377).

40) Anna, Datter af Hans Pederssön Litle til Semb, blev gift med Gunde Frederikssön Lange, Befalingsmand over Tönsberg Lehn; hans Farmoder var af samme Slægt som Peder Iverssöns Hustru (Breide). (Saml. t. n. F. etc. 1, 414 flg.)

41) Vare vel Dötre af Henrik Brockenhuus, se No. 37; Margaretha af hans Ægteskab med Elisabeth Pedersdatter Litle, og Sofie af Ægteskabet med Dorthe Juel; Sofie blev 1610 g. m. Iens Bjelke til Österraad † 1656. (Saml. t. n. F. etc. 1, 370).

Galde, Oluff Galdis daatter. Jomfru Karin Galde 42). disse sadde nu i Bencken. Jtem fremmerste paa Forsettet, Dragefruerne*), Fru Helge Marsuin Axell Wggerups oc Fru Karin Prossdaatter Knud Knudssens, Jtem Jomfru Marin Liustrup, Jomfru Karin Frijss Peder Frisis daatter som vaar fordum Laugmand i Skien och Jomfru Adeluss Liustrup 43). Siden nogle ret smaa Jomfruer. Och vdj Borgestuerne vaare den gemeine Mand, Bordene alt vdsett, Och de vaare alle lystige och glade.

Den store ny Sall, som folckit vaare til giest vdj, vaar meget stor, och panelet rund omkring baade vegger och Tag, och vaar megit statteligt giort och vdgraffuet. Och vaar altsammen farffuit met guel farffue och somesteds suart besprengd och met Oliefarffue, Saa at det glimmet deraff.

Constitutio. Samme dag den 23 Septembris smucht klart Solskienn Vesten vind, Och frost om Natten thil samme dag.

(Then 24 Septembris Om Morgenen tilig gick Bispenn hen vd och besaag Peder Jffuerssens Sauger som ere 5.

Samme tid kom til Bispen en Bonde aff Tonsberglenn ved naffn Peder Pouelssenn och talede met hannem om en Echteskabs Sag, och antuordit Bispen Breff och Segel om it par folck som hör huerandre til vdj 3 och 4 leed, och ere begierendis tilechte, Saa schreff Bispen her Rasmus Hiort 44) til, at dersom de hörde huer anden icke nermere til, daa maatte de bo sammen.

---

42) Boel Galde (Datter af Oluf Galde, se No. 2) var gift 1) med Henning Walstorp 2) med Anders Blome. — Karine döde ugift. (Saml. t. n. F. etc. 1, 391).

*) Dragefruerne ere de samme, som för (under 22de Septbr.) kaldes Foregangsfruer.

43) I Samlinger til det norske Folks Spr. og Hist. nævnes en Engelbret Lystrup g. m. Fru Adelus Teiste, disses Börn eller Börnebörn maa vel de to her nævnte være; sandsynligviis vare de ogsaa i Slægt med den her nævnte Karen Friis, da hendes Fader, Lagmand i Skeen Peder Friis var g. m. Kirsten Nielsdatter Lystrup. (Saml. t. n. F. etc. 1, 253).

44) Hr. Rasmus Hjort (Erasmus Cervinus) fik 4de Juli 1561 Brev paa at maatte beholde „til Hjælp at studere med og til anden Nödtörft — — den Trediependinge af hvis han udi Forlehning havde", hvilken han ligesom andre Præster hidtil havde givet til „Rigens Behov"; (Norske Registr. 2, 75); 24de Febr. 1562 fik han Livsbrev paa Provstiet i Tönsberg (Norske Registr. 2, 694), som Mester Frants

Samme dag der effther Kom Peder Jffuersenn ind paa Kammeret til Bispen och M. Haluord, och talede met Bispenn om en Bonde aff Sandesogn hed Thore Melost som vaar kommen i Barneskade huilcken vaar der met tilstede. Och fick hand den beskied, at hand skal giffue 3 daler til hospitalet at betale til Jull. Ock efftherdj at proffs breffuit vaar da icke skreffuit, skal hand sende det ind met det förste.

Samme Dag bleff der viet tre par Brudfolck aff Peder Jffuersens Tiennere, de ij fich piger, och den tredie en quinde, Och bleff de sammen giffne paa Salen hiem til Peder Jffuersens aff her Peder 45) her Lauritzis Capellan paa Heidrem. Och giorde Peder Jffuersen deres Bröllup, Och haffde hand alle de samme giester som der vaar igaar paa Salenn, vndertagendis her Peder Væmudsen (sic) som drog aff ij dag tilige.

Samme Dags Afften den 24 Septemb. der Bispen gick ned aff Salen fulde Peder Jffuersen hannem ind paa sit Kammer, Och bleff der inde en stund. Strax der effther kom der ind Fru Margrete Brede, met en liden ny Sölffkande forgylt baade vden och inden och skienckte Bispen den, huilcken Bispen for ingen deel ville haffue anammet, Men de vrgert saa fast, Saa hand maatte den anamme. Siden der effther en liden stund gick Peder Jffuersön och fru Margrete udt aff Kammeret och Bispen böd dem gode Natt.

Siden sad Bispenn, M. Haluord, Giese her Rasmus Hiortis och Anne M. Haluords och snackede met huer andre langt vd paa Afftenen.

Samme Dag som vaar den 24 Septemb. skienckte her Peder Her Lauritzis Capelan paa Heidrem Bispen j Spæge Lax.

Samme Dag formiddag klart Solskien effthermiddag vndertiden noget skyet, stille vær. Constitutio aërea.

♂ Then 25 Septembris Om Morgenen imellum 5 och 6 gick Bispenn fra Fridsiö noget hen paa Veyen Och M. Haluord fulde hannem,

---

Berg, hans Svigerfader oplod for ham; han var altsaa en Svoger af Mag. Iens Nielssön; hans Hustru kaldes Giese eller Gidse. † för 1/8de 1604 (da Mag. Vincentius Sigurdssön fik Provstiet).

*) nu Mellöst tæt ved Sandefjord.

45) Hr. Peder Nielssön nævnes 1589 som Kapellan hos Hr. Laurids Nielssön paa Hedrum.

Saa mötte Bispens Karl Petrus Georgij[1]) Bispenn met hester och Saler, Saa stege wi til hest, och Bispen böd M. Haluord god Nat, Saa gick M. Haluord tilbage til Fridsiö igienn. Och wi droge vor kaass henn til Sande til her Peder Væmundsön lige den samme vey som wi droge til Fridsiö, vdj Lördags. Ock komm wi til Sande der klocken vaar imellum 8 och 9 formiddag, Och er ij mijll imellum Fridsiö och Sande. Och töffuit wi paa Sande och fick Mad, Samme tid talede Her Peder met Bispenn om en Bonde ther i Sandesogn hed Oluff Rud som er komen i skade for sit Barn. Och loffuit her Peder vd paa Bondens vegne 3 daler eller j tönne höst Makril til de fattige vdj hospitalit at betale medt det förste. Och skal hand da haffue Proffsbreffuit medt sig, Thi det vaar icke nu schreffuit. Siden der Maaltid vaar giort skienchte her Peder Bispenn en firkantet hallensk[2]) Ost, Huilcken her Peder sagde at Peder Jffuerssen skienckt hannem.

Samme dag den 25de Septemb. der klocken vaar imellum it och 12 droge wi fra Sande, Och her Peder Væmundssen giorde os selshab paa veyen. Och droge wi först i Nord offuer Her Peders Ødegaard och haffde husen paa den venstre haand der wi slap Ødegaarden droge wi i Nord en gienvey offuer en liden skoug, Saa komme wi paa Raen en halffierding fra Sande. Saa droge wi Nordoust hen ad Raen alt indtil Skiede Kircke[3]), Annex til Stocke, som staar mit paa Raenn j mijl fraa Sande.

Der wi komm did vaar her Christernn paa Stocke der met hester, Saa gick Bispenn ind i Skiede Kircke met her Peder och Her Christiernn och besaae den, Och vaar der giort it ny pulpitum nedre ved dörren. Siden ginge de vd och stege til deris hester, Och Bispenn böd saa her Peder god Nat, Saa drog her Peder hiem Och wi droge hen atter ad Raen i Nordoust först 5 eller 6 pilskud. Saa kom wi til den vey som holt aff Raën til Stocke som wi droge hinn anden dag, huilcken wi droge nu forbj och fram ad Raen i Nordoust til Vglem Bro then

[1]) Den förnævnte fremmede Student Peder Jörgenssön.
[2]) maaskee hollandsk?
[3]) nu Skjö Kirke.

samme vey [wi] fore i sidstis. Der wi kom offuer Vglem bro och 4 eller 5 pilskud nord omkring hender, mötte her Peder Jörgenssen, som er Capellan paa Semb och vdj Tonsberg, Bispenn strax ved Aass gaardene och vaar hand gaaendis. Saa fulde hand oss fram til Aass gaarderne huor hand haffde bestillet hester, Der skiffte wi hester, och Bispen gaff her Peder forloff, fordj hand beklagit sig at hand skulle predicke i morgen i Tonsberg, Saa droge wi fra Aass gaardene then samme vey som wi droge i sidstis til Valler, Och mötte her Lauritz paa Ramnæs oss paa veyen strax vesten for Fademgaardene. Der wi kom till Valler Lendtzmands gaarden i Ramnessogn skiffte wi hester, der gaff Bispenn her Christiernn paa Stocke forloff at drage hiem, Men her Lauritz fulde oss til Vaale. Och droge wi fra Valler den samme vey tilbage wi droge i sidstis, til Vaale. Och vaar det Soleglad wi vaar paa Veller, Saa komm wi til Vaale om Afftenen der Klocken vaar siu.

Och der wi vaar paa Valler glemde Bispens Karl Peder Jörgenssön denn store Ost ther igien som her Peder skienchte Bispen. Och kom den icke ihu förend wi vaar j frg derfra, Saa sende Bispen forne Peder och her Bent Christopherssön, som mötte oss paa Valler, tilbage igien effther samme Ost. Och komm de til oss paa Vaale noget langt vd paa Afftenen.

Samme Dags Afften den 25 Septemb. der wi vaare komne til Vaale antuorde Matz Portz Bispenn it Knippe fra Christopher Jenssen*) som bleffue Matz antuordet i dag ved Skiede Kircke paa Raën aff Hans Pederssens tiennere huilcken mötte Bispenn och Hans Selskab i dag ved skiede Kircke och talede slet intet her om.

Samme Afften giorde Bispen Maaltid met her Rasmus Ellin och Her Lauritz paa Ramnæs udj Kammeret som Bispenn laag. Om der Maaltid vaar giort ginge de vd fra Bispen.

Samme Dag som vaar den 25 Septemb. vndertiden Solskienn och Stundom noget skyet, stille vær. Och i denne forgangen Nat hart frost, rim och ijss. Constitut: aërea.

☿ Then 26 Septemb. Om Morgenen förend Bispen drog fra Vaale skienckte hand Ellin her Rasmussis en g. Daler. Siden der effther der

*) Er vel den för omtalte Bispens Sön (No. 1).

klocken vaar ved 8 om Morgenen drog Bispenn fra Vaale Och fulde hannem her Bent Christopherssen, Och droge wi i Nord offuer her Rasmussis Ødegaard liggendis strax hos prestegaarden. Siden droge wi den samme vey som wi kom i sidstis, hen om Baatne prestegaard, och saa hen til Gubaass, Der vaar her Jörgen met skiusheste. Saa skiffte wi heste, Och Bispen gaff her Jörgen forloff at drage hiem, Men wi droge fort hen til Angerskleffuen och der offuer, och saa den vey wi droge i sidstis alt hen til Sanden, Men der wi komm i Sanden sogn til Skieruig, om huilcken gaard wi droge siste gang, mötte her Pouell paa Sanden oss. Siden droge wi til Sanden och komm wi did imellum XI och 12. Der töffuede Bispenn och giorde Maaltid met her Pouel, Kirstin och her Bent.

Siden droge wi fra Sandenn och fulde oss her Pouell och her Bent. Och droge wi den samme vey i Nordoust och i Nord som wi kom i sidstis, hen om Lendsmands gaarden Bollem och saa hen ad Skouge bygdenn, Och kiöpte Bispen samme tid paa veyen nogle Tænknapper och ij Tænskieder aff en fremmede Mand som ther sad paa veyen, Siden droge wi hen om kniffue gaardene och haffde dem paa högre haand, och droge saa j pilskud i Norduest aff Engen, Saa i Nord och Nordoust ned til Stranden strax nordenfor Kniffue, der böd Bispenn her Pouell gode Nat, Och wi stege saa til Baads och fulde oss her Bent, Saa droge wi fra Kniffue stranden en j frg östermere ind som i sidstis, och droge saa lige i Nord ij frg hen vdj Hexelffuenn der wi lagde vd sidstegang met Baaden der wi droge til Sanden. Samme tid der wi komm i Land vaar her Niels Capellanen i Lier tilstede met 4 hester, Saa gaff Bispenn her Bent Christopherssen forloff at drage hiem, Och hand drog strax tilbage igienn. Siden droge wi den samme vey til Lier som wi droge derfra i sidstis til Sanden. Der wi kom noget omkring Huseby Mikel Nielssens gaard kom Her Oluff i Lider ridendis, och mötte Bispenn, Saa droge wi til Lier och komm der om Afftenen imellum 6 och 7 i skumringen, der bleff Bispenn om Natten.

Samme Dag der wi skulle drage fra Sanden kom her Oluff Nielssenn*) did och ville haffue dragit met oss, men hand haffde ingen hest, huorfor hand bleff igien paa Sanden effther oss.

*) er vel Kapellanen paa Ramnæs, se No. 11.

Samme Dags Afften den 26 Septemb. giorde Bispen Maaltid met her Oluff her Niels och Marin her Oluffs nedre vdj Stuenn. Samme thid kom de vdj Snack om Jon Guloug som bode strax synden for her Nielssis gaard och döde ifior, Christopher Nielsens 46) Broder, hand stod och saag paa, at for nogle Aar siden bleff ij hans Sönner paa Drammen i en Baad, der de skulle drage vd til nogle fremmede Skib. Och siden nogen stund der effther falt der en aff hans Sönner paa en Steen, och nogen tid der effter döde der aff. Jtem forne Jons gaard brand och aff paa en times rum, dog alligeuell bar hand dette saa tolmodelige.

Samme dag formiddag klart Solskienn ind til Middagen, efftermiddag noget skyet Norden vind stille vær. Constitutio aërea.

♃ Thenn 27 Septembris Sende Bispen Matz Pors Choralis i veyen faare ad Askesogn met Töyget. Och maatte her Oluff faa hannem 2 sine hester. Thi der vaar iche kommen skiusheste.

Sidenn der effther der Bispenn haffde faait en biskenn Mad, da kom ther hester och hans Landbo Euind Haffskoll kom och til Bispen paa veyen met ij hester, och Bispen lod hannem sette den ene hest ned, Thj hand haffde hester nock.

Der klocken vaar ved 9 formiddag drog Bispenn fra Lier och fulde hannem Christiern Klocker paa veyen j frg. Thj her Niels vaar bleffuen siug i denne Nat. Saa droge wi flux henn den samme vey som wi foer i sidstis indtil Skiusskipperen, Tostenn Höen, der wi komm did talede Bispenn til hannem om Baad, da gick hand strax hen och tog sin eigen Baad, Saa drog Bispen fram til Royestad, der hand kom did vaar Oluff icke hieme, Och icke heller Drengene, Saa wi bekom der ingen som kunde roe, Och Tosten kunde heller icke bekomme nogen saa snart. Thj hand viste intet aff tilforn Thj Bispens Zeddel vaar icke kommen till Aske. Saa fik hand dog en hed Knud Höen, der wi kom ned til Stranden, kom her Peder 47) Capellanen paa Aske löbendis, och

46) Jon og Christoffer Nielssönner vare Sönner af Niels Svendssön til Gulloug i Lier, der var den förste Mand af Slægten Tordenstjerne. Christoffer Nielssön [illegible] til *Solum i Skouge*. (Saml. til n. F. etc. 1, 378).

47) Hr. Petrus Johannes Coldingensis nævnes i 1609 som Kapellan i Ask

haffde heller huercken rordskarle heller andet, Saa tog Bispen sin Landbo Euind Halfskaal (sic) som vaar met oss, til forne Knud och stege til Baads ved Siuerdstad, der wi kom i Land i sidstis. Saa droge wi den samme vey som wi fore sidstis om Bryndöen liggendis paa den högre haand.

J Norduest fra Brynöen j fring ligger hestsund, det löber ind i Slæben och ned ad Bergemsherrit*).

Saa rodde wi then samme Vey, wi droge i sidstis som vaar imellum Nessöen och Brynöyen, Siden om Ostsund, Østen for Ostsund ligger Grimsöen som wi haffde paa högre haand. Tuert offuer fra hende i Norduest ligger Selen en Bergskaare ved vandet, Naar Siöen gaar der offuer da er det tegn at mand kand kome igiennem Hundsund. Østen for Nessöen 2 eller 3 pilskud ligger Beröen paa den venstre haand j frg lang. Saa alt hen indtil wi komme lige ved Snarösund, dett droge wi nu forbj hen i öster och droge saa imellum Snaröen liggendis paa högre haand och Rolffsöen en lang öe j frg lang der droge wi i Nordoust noget til Øster, Siden igiennem Hundsund som er suare smaldt, det skiller Snaröen och Rolffsöen, i Sudost, Siden droge wi atter i öster imellum Rolffsöen och Snaröen, Saa slap wi da Snaröen, och haffde end da Rolffsöen paa den venstre haand i langt stycke. huilcken Rolffsöe strecker sig ind imod Ladegaardsöen, Och haffde wi it skier liggendis strax östen för Snaröen paa den högre haand ad oss, kallis Gieden. Siden der wi slap Rolffsöen fick wi Fornebofiorden, som wi droge ind offuer, och saa til Byen den samme wey wi fore i sidstis, Och komm wi til Byenn der Klockenn vaar 4 om Afftenenn. Och der bleste en tæmmelige Nordenn vind imod oss, der wi vaar paa Fiordenn, dog kunde wi vell roe hannem op.

Samme Dag den 27de Septemb. förend wi droge fra Lier, skienchte Bispen Marin her Oluffs j Daler.

Constitut. aërea. Samme Dag smucht Klart Solskienn Nordenn vind.

---

*) fd. Bergheimsherad, nu Bærum.

VI.

Efterretninger

om

Lectores theologiæ, Rektorer og Conrektorer

ved

Throndhjems lærde Skole

og

Seminarium lapponicum.

Af

Andreas Erlandsen,

Provst i Nordre Indherred.

Forord.

Nærværende Efterretninger vare fra Först af bestemte at skulle udgjöre et Anhang til de tidligere af mig udgivne biografiske Efterretninger om Throndhjems og Tromsö Stifters Geistlighed, hvortil de og nu slutte sig, for med dem at udgjöre et Heelt. De Omstændigheder, som stillede sig iveien, og som forsinkede disses Udgivelse, foranledigede, at nærværende Efterretninger ikke bleve med det Samme trykte. De maatte derfor lægges tilside, indtil en dertil gunstig Anledning maatte tilbyde sig. Da jeg erholdt velvilligt Tilsagn om, at disse Efterretninger vilde bleve optagne i Videnskabs-Selskabets Skrifter, besluttede jeg at omarbeide og fuldstændiggjöre de forhaandenværende Materialier, hvilket Arbeide herved fremlægges for et skjönsomt og skaansomt Publikum.

Hvor Henviisninger ere anförte med Sidetal, gjælder dette de for Throndhjems Stift udgivne Efterretninger; hvor det derimod gjælder de for Tromsö Stift udgivne, er dette udtrykkelig anfört; hvorhos bemærkes, at det af Cand. mag. L. Daae i Christiania-Posten No. 41 for f. A. Anförte er paa enkelte Steder bleven benyttet.

Sparbo Præstegaard, den 5te Juli 1859.

Erlandsen.

---

1. Lectores theologiæ.

Lektorerne bleve nogen Tid efter Reformationen ansatte ved Domkirkerne, og vel ogsaa ved Kathedralskolerne, for paa Latin at læse den hellige Skrift for „Skoledegnene og Andre, som vilde höre dem", men havde, som det synes, ingen Deel i Kathedralskolernes Bestyrelse. De holdt deres Forelæsninger i det saakaldte Lectorium i Domkirken. Schönings Domkirkens Beskr. S. 59 og 300-1. Norske Lov 2-18-17 og 18.

Reskr. 3die Jan. 1709 og 28de Juli 1710, Kirkeordinantsen af 1607, S. 74. — Ved kongl. Anordning 18de September 1596 blev Kantors Embede lagt til Lektoratet, hvilke ogsaa tidligere havde været forenede. Lektoratet ophævedes 1743, og dets Indtægter, som i 1806 udgjorde i Jordegods 470 Rdlr. 3 Mark 2 Skill. aarlig, inddroges samme Aar i Throndhjems lærde Skoles Kasse. Underviisningen i Religion overtoges af Adjunkterne. Diriks om Legater ved Christiania Latinskole. Budst. 7de Aarg. S. 821. H. H. Müllers Bidrag til Throndhjems Kathedralskoles Historie S. 2, 14, 17 og fl. St. Langes Klosterhist S. 242.

1. Sigvard Amundssen var 1540 Lektor, Kannik og Sognepræst til Verdalen. See mere om ham i mine biografiske Efterretninger for Throndhjems Stift, S. 350.

2. Cornelius Nicolai var Lektor omtrent 1552 og formodes at være den Samme, som 1566 döde som Sognepræst til Vor Frue Kirke. Biogr. Efterr. S. 61. Danske Magaz. VI. Fik Thomæ Cantuariensis Præbende og 16 Daler i Lön.

3. Anders var omtrent 1560 Lektor og Sognepræst til Throndenæs. Biogr. Efterr. for Tromsö Stift, S. 159.

4. Mag. Hans Sigvardsen (Sjursson) var Lektor, Kannik, Kantor og Præst til Inderöen omtrent 1571 og blev 1586 Sognepræst til Domkirken. Döde 1593. Biogr. Efterr. S. 38 og 278.

5. Peder Richter var, ifölge Schönings Domkirkens Beskr. S. 300, for „nogen Tid bestilt til Læsemester“ (Lektor) omtrent 1596. Döde omtrent 1599.

6. Hans el. Jens Andersen Bernhoft (Johannes Andreæ)*) blev 1589 Lektor og Kantor og 1590 res. Kapellan til Vor Frue Kirke, hvor han döde som Sognepræst 1619. Biogr. Efterr. S. 61.

7. Mag. Peder Iversen Borch, födt i Danmark 1563, var 1594 Rektor ved Herlufsholms Skole, blev s. A. Magister, i Novbr. 1599 designeret Kantor og Lektor (Danske Magaz. I. 87) og virkelig beskik-

*) Naar Jens Andersen og Hans Andersen hos Müller S. 18 anföres som 2de Personer er dette vist en Feiltagelse, foranlediget af den latinske Benævnelse, hvilket og bestyrkes af Schöning i Domk. Beskr. S. 300.

ket 24de April 1601*). Ved Forordning af sidstnævnte Datum blev Verdalens Kald lagt under Lektoratet. (Paus's Saml. af Forordninger og Privileg. S. 452). Döde 3die April 1627 og begraven 6te næstefter. Biskop Mag. P. Schjelderup holdt Liigprædiken over ham af 91de Psalme. Resenii Biblioth. in indice. Catalog. over Fröken Karen Brahes Bibliothek. Thura in idea hist. litt. Danor. S. 46, 334 og 362. Conspect. Dan. S. 75.

Hans Kone Mette nævnes i Biskop Mag. Arreboes Domsakt. Vidsk. Selsk. Skrift. 1 Bd. S. 261. De gave 100 Rdlr. til Fattighuset i Throndhjem. Börn: 1) Sofie B. gift med 1) Niels Pederssen Helsingöer. 2) med Peder Erikssen Juel, Vicepastores i Verdalen. Biogr. Efterr. S. 351. 2) En Sön, som var med i Bredas Beleiring i Holland 1625. 3) Escha B., gift med Peder Pedersen.

Skrifter: De vocibus Græcorum encliticis Tractatus. Rostoch 1594. Agapeti ad Justinianum Paræneses, hactenus græce et latine, jam autem correctius editæ græce, metricisqve legibus illigatæ ib. eod. 4to. Xenophontis Hercules carmine græco heroico expositus. Lugd. Bat. 1595. Om Mose Böger. Kbhvn 1619. Nogle herlige og skjönne Sendebreffue imellem Alexandrum Magnum og Didymum de Brachmaners Konge, udsat paa Danske af Vincentii Speculo Historiali, Ariano, Glyca og Plutarcho: Kbhvn 1599. 4.

8. Mag. Hans Sörensen (Joannes Severini), en Nordmand**). Blev omtr. 1618 Rektor ved Throndhjems Skole og 9de Mai 1621 Magister. Reiste 10de April 1627 til Kjöbenhavn for at söge Lektoratet, hvortil han havde Kapitlets Anbefaling, hvilket han ogsaa samme Aar opnaaede. Var 1643 Kirkeværge til Domkirken og 1654 Notarius Capituli. Döde omtr. 1660 eller 1662. Alb. Thura in hist. litter. S. 97.

Blev omtr. 1622 gift med Gjertrud Eriksdatter, som döde 1656. Ifölge Testamente 23de Juni 1656 gave disse Ægtefolk 4½ Spand 6 Mkl. Jordegods til St. Jörgens Huset i Throndhjem, 100 Rdlr. til samme Huus, 100 Rdlr. til Blaadegnene (Waisenhuset) sammesteds, 50 Rdlr. til Huusarme og 250 Rdlr. til fattige Studenter fra Throndhjems Skole. Holm-

---

*) Af det her Anförte vil sees, at ingen Uovereensstemmelse finder Sted med det af Müller Citerede S. 18.

**) Thura kalder ham Hafniensis. Af hans stiftede Legater synes det dog rimeligt, at han maa have været en Nordmand, da han vistnok ellers ikke havde glemt sit Födeland.

boes Univers. og Skoleannal. 2 Bd. S. 35 og 6 Bd. S. 5. Diriks om Legater til Universitetet. Budstk. 7 Aarg. No. 90.

Börn: 1) Sören, Sognepræst til Domkirken. Biog. Efterr. S. 40. 2) en Sön. 3) en Datter, födt 6te Marts 1626.

9. Mag. Christen Schjoldborg formodes at være Sön af Major Peder Schjoldborg, som var gift med Maren Monsdatter, Söster*) af Provst Jens Mogensen Herdal, Sognepræst til Aafjorden. Biog. Eft. S. 209. Var Broder til Iver Schjoldborg, den förste Kommandant paa Munkholmen. Som Student var han, som Auditeur ved det norske Kompagnie, med i Kjöbenhavns Beleiring under Frederik den Tredie, Hofmans Portraits historiqves des hommes illustres de Dannemark I. 45 og Rördams Bidrag til Kjöbenhavns Univers. Hist. 1658-60, S. 70, 85, 91-93. Blev 2den April 1659 Adjunkt hos Formanden, som var 70 Aar gammel og sygelig, med Löfte om at succedere ham. Var 1660 Formand for de norske Studenter i Kjöbenhavn i Anledning af en af dem indgivet Klage til Kongen over Tilsidesættelse. Badens Univers. Journ. 3 Aarg. S. 172. Döde omtr. 1682.

10. Mag. Melchior Ramus, födt 20de Decbr. 1646, Sön af Provst Daniel Ramus, Sognepræst til Akeröen. Biogr. Efterr. S 474. Moderen Anna Bernhoft. Deponerede 1665 og dimitteredes fra Universitetet 23de Decbr. 1671 med Ch. Laudab. Var Baccalaureus, blev Magister 1682, Cannonicus og Lector designatus, 22de April 1683 virkelig Lektor og 14de April 1688 Notarius Capituli. Döde Natten til 27de Febr. 1693. Gjessings Jubell. I. 514**).

Efter kgl. Befaling og med offentlig Understöttelse bereiste han det hele Land og indsendte Chorographier og Landkort over Norge. Melchior Augustini skriver derfor om ham: ad æternas mansiones hilaris evolat, pietatis suæ et probitatis præmiis lætus proditurus clarissimus et doctissimus M. Melchior Ramus, Lector theol. Nidros. et Capituli Notarius, diu non bonæ constitutionis, fractâ tandem internâ venâ cum sang-

*) Müller S. 97 siger „Datter af Jens Monsen", men, da hun benævnes Monsdatter, er det rimeligere, at hun var dennes Söster, hvorom Begges Faders Navn vidner.

**) Hammond i Miss. Hist. S. 169 ansætter hans Dödsaar til 1708 og siger, at han var en af de lærdeste og tillige nyttigste Mænd, Norge har eiet.

vine nobilem emisit animam. Vir erat rarioris doctrinæ et indolis, non vulgaria sed rara et singularia tractans, bonus Astrologus, melior Geometricus, optimus Theologus, in cujus conversatione innatam svavitatem semper invenerunt cum ipso conversántes.

Gift 6te Februar 1683 med Anna Kyhn, död 1727 i Kjöbenhavn, ældste Datter af Oberstlieutenant og Kommandant paa Munkholmen Hans Kyhn*), som döde 1698, og Anne von Born. Hun havde 1699 Griffenfeld i sit Huus, da han kom paa fri Fod. T. de Hofman i Memoire de Comte Griffenfeld beretter S. 43: il (Griffenfeld) se fit transporter à Trunheim dans la maison de la fille de Commandant de Munkholm nommée Anne Kyhn, veuve du Lecteur Mr. Melchior Ramus, Maître — ès — Arts, Père de trois fils, qui se sont rendus celebres par leur Savoir.

Börn: 1) Johan Daniel R., födt 1683**), deponerede omtr. 1700. Var 1703 og 4 Alumnus paa Klostret og 1706 paa Elersens Kollegium. Reiste udenlands og gik over til den romersk katholske Religion. Döde 1762 som Jesuit, Professor Theol. og Bibliothekar ved Jesuitter-Kollegiet i Cölln. Nyerup og Krafts Lit. Lex. S. 479. 2) Jochum Friderich R., født 3die Juli 1685. Deponerede 1707. Blev 1718 Stadskonduktör i Kjöbenhavn, 1720 Direktör ved Navigationsskolen paa Möen, derpaa Professor mathematum inferiorum ved Universitetet. Döde 5te Jan. 1769 som Senior Universitatis og Justitsraad. Nyerups og Krafts Lit. Lex. S. 479. Gjessings Jubell. 2 D, S. 193-200. Gift 28de Decbr. 1722 med Maria Schönneböl, Datter af Schoutbynacht Hans Schønneböl. Moderen var Datter af Oberst Macodie. 4 Sönner og 2 Döttre. 3) Christian R., födt 1ste Febr. 1687. Deponerede 1707 fra Throndhjems Skole. Blev 1709 Dekanus ved Kommunitetet, 1711 Vikarius ved Garnisonskirken og Citadellet i Kjöbenhavn, derpaa nederste Kapellan til Holmens Kirke, 1718 Sognepræst til Vordingborg, 1730 til Helliggeistes Kirke i Kjöbenhavn og 1732 Biskop i Fyen. Döde 14de Decbr. 1762. Gjessings Jubell. 1 D. S. 514-524. Nyerup og Krafts Lit. Lex. S. 479. Pontop. annal.

*) Hans anden Kone var Mette Sofie Tönder.

**) I Nyer. og Krafts Lit.-Lex. anföres han födt 1682, men dette er urigtigt, da Forældrene först bleve gifte 1683. Broderen Jochums Födselsaar er ansat til 1686 istedetfor 1685.

4. 118. Gift: 1) i Januar 1712 med Magdalene Cathrine Gosbruch, som döde paa Barselseng med en dødfödt Söd 13de Febr. 1713, Datter af Brygger og Kontrolleur Gosbruch i Kjöbenhavn. 2) 1713 med Elisabet Holst, döde 24de Aug. 1730, Datter af Töihuusskriver Jacob Nielsen. 11 Sönner og 1 Datter. 3) 1735 med Sofie Seidelin, döde 13de August 1741, Datter af Konferentzraad Hans Seidelin og Enke efter Mag. Iver Brinch, Sognepræst til Nicolai Kirke i Kjöbenhavn. Uden Börn. 4) Anna Beata R., döde i Odense 1762, 79 Aar gl., gift med Fred. Meyer, Medkommitteret og Inspekteur for Fattigvæsenet i Kjöbenhavn.

Skrifter: Theatrum Idolorum. Hafn. 1667, 4to. Dispp. physicæ duæ de aëris natura, ib. eod. 4to. Han har skrevet adskillige Vers, t. Ex. over Biskop Dr. Schletters Frue, over Oberstlieutenant Tetto, i Samling af Vers for 1725. Nyerup og Krafts Lit. Lex. S. 479. Throndhjemske Selsk. Skrift. 2 Bd. S. 355 flgg. Han har tegnet Kart over Bergens Stift og over Öst og Vest Finmarken. Vid. Selsk. Katalog S. 644 og 645.

11. Mag. Simon Petersen Hoff (Simon Petri Hoffius), Sön af Peder Simonsen Hoff, Sognepræst til Blidstrup i Sjelland. Erholdt 6te April 1660 det da ledige Konrektorat ved Throndhjems Skole, „da han sig i Kjöbenhavns Beleiring tro og flittig havde forholdt". Blev 1667 Rektor sammesteds, 8de Juni 1669 Magister og 11te Marts eller 3die April 1693 Lektor og Notarius Capituli. Döde om Hösten 1708*). Reskr. 23de Septbr. 1699 og 17de Octbr. 1704. Müller S. 10 og 98. Cfr. Boye Holbergiana S. 127-28.

Gift med Karen Schjelderup, Datter af Niels Schjelderup, res. Kapellan til Vor Frue Kirke. Biog. Efterr. S. 74. Börn: 1) Peder H., Sognepræst til Lexviken, l. c. S. 290. 2) Barbara H., gift med Mag. Anders Iversen Borch, Rektor i Throndhjem.

12. Dr. Peder Krog, Biskop i Throndhjem, bestyrede Lektoratet fra 1708 til 1716. Biog. Efterr. S. 24. Müller S. 18 og 19.

13. Thomas von Westen, Sognepræst til Veö, blev 28de Febr. 1716 Lektor, Notarius Capituli og Vikarius for Missionskollegiet. Döde 9de April 1727. Biogr. Efterr. S. 510.

---

*) Ved en Feiltagelse, der dog senere rettedes, blev han anfört som död 1699 i Nov. Litt. maris Balt. et Septentr. Resenii Bibliothek. I Gjessings Jubell. II. 2. 203 og 206 anföres hans Udnævnelse som Lektor til 1690, hvilket vistnok er feilagtigt, da Formanden först döde 1693.

14. Eiler Hagerup, Sognepræst til Kallundborg, blev 19de Decbr. 1727 Lektor og Notarius Capituli, Aaret efter Stiftsprovst og Sognepræst til Domkirken og 22de Juni 1731 Biskop i Throndhjem. Döde 15de April 1743, og Lektoratet ophævedes. Biogr. Efterr. S. 25.

II. Throndhjems lærde Skole.

Om Skolens Historie læses i Rektor Bugges Indbydelsesskrift til den offentlige Examen i Skolen 1836; i Overlærer H. H. Müllers Bidrag til Throndhjems Kathedralskoles Historie til Aar 1809, i Indbydelsesskrift til Examen i Skolen 1855; og i Norske Univers. og Skoleannaler, 2 Række 5 Bd. S. 341-78. Schönings Domkirk. Beskr. S. 300-1. Bemærkninger og Aktstykker, Throndhjems Kathedralskoles Bygninger vedkommende i ældre og nyere Tider ved H. H. Müller, Overlærer, i Indbydelsesskrift til den offentlige Examen i Skolen i 1857.

Rektorer.

1. Mag. Kjeld Gaas (Chilianus), Sön af Biskop Mag. Hans Gaas, var Rektor 1559. Döde förend Faderen, som döde 1578. Biogr. Efterr. S. 17. Danske Magaz. 6. S. 319 og 326, hvor der i Gravskriften over hans Fader staaer: Pone Magister ad hunc tumulum recubat Chilianus, Qvi Ludi Rector Nidrosiensis erat. Pontop. annal. III. 196.

2. Mag. Peder Olufsen (Petrus Olai) var Rektor 1592-1599. Blev 1597 Archidiakonus. Döde omtrent 1612. Schöning Domk. Beskr. S. 300.

3. Mag. Mikkel Mogenssen (Michael Magni) var Rektor 1614-1618, da han blev Sognepræst til Nærö. Biogr. Efterr. S. 378.

4. Mag. Hans Sörensen, 1618-1627; see Lektorerne.

5. Mag. Anders Clausen (Andreas Claudianus) blev 1627 (efter Thura 1624) Rektor. Döde 1652, 59 Aar gl. Biskop Mag. E. Bredahl holdt 10de Septbr. s. A. Liigprædiken over ham over 2den Kong. 4, 38-41. Mag. Poulson in catalogo pastorum Aarhus. S. 16. 83 kalder ham urigtigt S. S. Theologiæ Lector.

Gift med Anne, Datter af Peder Alfsen eller Adolphi, Laugmand i Throndhjem, som döde 1663. Börn: 1) Claus, blev 1669 Sognepræst til Gosmer og Halling i Aarhuus Stift, 1676 til Domkirken i Aarhuus og 1677 Magister. Döde 8de Jan. 1684, 42 Aar gl. Alb. Thura i histor. litt. S. 360. Karen Brahes Catalogus. Pontopp. Marmora dan. II. 110. 2) Anders, Student, gik siden i Krigstjenesten. Döde i Stenstrup i Fyen. Nyerup og Krafts Lit. Lex. S. 121. 3) Frederik, blev Student, 1680 Magister ved Kjöbenhavns Universitet og holdt private Forelæsninger. Nyer. og Kraft l. c. 4) Peder, födt 9de Novbr. 1644, deponerede 1665. Var i nogen Tid Hörer i Christiania, derpaa Sognepræst til Verninge i Fyen 1676, saa til Storeheddinge. Blev 1690 ved Höiesteretsdom afsat fra Embedet, men Aaret efter Præst til Overndrup i Fyen. Döde 1715. Worm. 1. 221, Nyer. og Kraft l. c.

Skrift: Epicedion in Dn. Petrum Gelstrupium Professorem 11 Sepbr. 1630, hvori han kalder sig Andreas Claudius Petropolitanus Norvegus.

6. Mag. Sören Hansen var Rektor 1652-1658, da han blev Sognepræst til Domkirken. Biog. Efterr. S. 40.

7. Mag. Niels Schytte (Nicolaus Andreæ Toxotius), Sön af Dr. med. Anders Schytte (Toxotius), Livmedikus hos Enkedronning Sofie og döde 1630 Var först Conrektor, blev 1658 Rektor. Döde 1667 og begravet 8de Marts.

Hans Kone hedte Anne. Erik Nielsen Schytte, resid. Pastor til Vegö, var formodentlig deres Sön. Biog. Efterr. om Tromsö Stift, S. 75.

8. Mag. Simon Petersen Hoff, 1667-1693; see Lektorerne.

9. Mag. Anders Iversen Borch (Andreas Ivari Borrichius), födt 4de Jan. 1664 paa Gaarden Gjærmundnæs i Veö Præstegjeld i Romsdalen, var Sön af Iver Andersen, Foged sammesteds og Anne Munthe, Datter af Ludvig Munthe, Biskop i Bergen. Var den ældste af 5 Södskende. Under sit Ophold ved Universitetet fik han Adgang til den berömte Dr. med. Ole Borch, blev hans Amanuensis og vandt saaledes hans Yndest, at han efter dennes Anmodning optog Navnet Borch. Ved denne sin Patrons Hjælp blev han 21de Mai 1687 Vicerektor*) og

*) Naar Müller S. 97 antager, at han omtr. 1691 eller 1692 har været Conrektor, da er dette formodentlig en Forvexling med hans Stilling som Vicerektor; og naar

1693 virkelig Rektor. Gjessing Jubell. II. 2. 203 og 261. Müller S. 12. Blev 1688 Magister. I hans Embedstid afbrændte den i 1702 af Nyt opbyggede Skole 1708. Döde 23de Juli 1709. Om den Kundskab i Botanik, som han erholdt i Dr. O. Borchs Huus, læses i det Kjöbenh. Selskabs Skrifter X. 405, hvor han urettelig kaldes Lektor. B. Moes Personalh. I. 533. Nyerups Skildr. af Danmark III. 158. Suhms Thjemske Saml. I. 205.

Gift med Barbara Hoff, Datter af Lektor Mag. Simon Hoff. Börn: 1) Margrete B., gift med Thomas Olsen Senjen, Kapellan til Overnæs. Biog. Efterr. S. 470. 2) Anne B. og 3) Karen B., Begge ugifte.

Skrifter: Dispp. Havn. 4to De antiqvitate punctorum hebraicorum, 1682 — De nomine Jehova — De cursu studiorum — De Romæ urbis primordio — 1696. Appendix ad curas posteriores Cellarii. Hafn. 1687, siden under Titel: Observationes singulares circa lingvam latinam. Francof. 1692. 12. De persico Imperio et recta numerandarum 70 Danielis hebdomadum ratione. Hafn. 1688. H. G. Masii Schediasma de Diis Obotritis cum notis edidit. ib. eod. Vindiciæ latinitatis purioris. ib. 1706. De fatis & ætatibus variis lingvæ latinæ. Efterlod i Manuskript Specimen Lexici Latini cum Danica et Germanica interpretatione. Cat. Bib. Thott. T. VII. 309. Worms Lex. I. 143. Om det ham tillagte „Gamle og hedenske Norge", samt om hans Betydning som Philolog, se L. Daaes Bemærkninger Chrp. 1858 No. 41.

10. Mag. Niels Krog, födt 13de Juli 1683, Sön af Biskop Dr. Peder Krog. Biogr. Efterr. S. 24. Reiste længe udenlands og blev 1710 Magister og Rektor. Resignerede 1729*) og blev Kancelliraad. Foretog en Badereise til Italien og besögte Broderen Jörgen Henrik, som var Bibliothekar ved det vatikanske Bibliothek. Döde i Maintz 1738**). Testamenterede 1000 Rdlr. til Throndhjems Domkirke og 20de April 1729 til Throndhjems Skole 300 Rdlr., hvoraf Renterne skulde aarlig uddeles til trængende SkolediscipIe. Norske Stift. S. 233.

Melchior Augustinussen anförer ham som Conrektor, kan ogsaa heri lettelig en Forvexling have fundet Sted; thi han findes forövrigt ikke som Conrektor. Det er ogsaa muligt, at Ascanius som Hospitalspræst har opladt Conrektoratet, hvorfra han först 1695 tog sin ordentlige Afsked.

*) Gjessing I. 435 siger 1728; Hammonds Miss. Hist. 637 og 874 1732 eller 1733, og at han 1737 reiste til Italien, hvilket er urigtigt. See Müller S. 21.

**) Hammond l. c. anförer hans Dödsaar til 1738, men Gjessing i Saml. af Jubell. I. 384 og 435 til 1740.

Gift: 1) med Catharine Thyrholm, Datter af General-Toldforvalter Hans Thyrholm. 2) med Margrete Angell, Datter af Præsident Albert Angell. Uden Börn. Börn af förste Ægteskab: 1) Catharine K., gift med Kommerceassessor Peder Frost i Throndhjem. 2) Anna Dorothea K., gift med Thomas Bredahl, Sön af Mag. Peder Bredahl, Sognepræst til Brönö, (Biogr. Efterr. om Tromsö Stift S. 67), Justitsraad og Laugmand over Nordlandene og Finmarken. Han var födt 1688 og döde 3die Decbr. 1738. Havde 3 Sönner og 1 Datter.

Skrift: Constructiones æqvationum, hypothesium sive theoriarum. P. T. Nordahls Manuskript.

11. Mag. Hans Schanche, 1729-1734. Hans Forældre vare Jonas Jörgensen S. og Karen Hansdatter Kold (?). Biogr. Efterr. S. 121.

12. Mag. Benjamin Dass er ifölge Nyerup (Catalog over Videnskabsselskabets Bibliothek, Forerindringen S. XII) födt 15de August 1706 paa Gaarden Skar i Alstahoug Præstegjeld paa Helgeland. Hans Fader var Bonde og hed Jakob*). Blev opdragen af Lektor Thomas v. Westen, som tog ham med sig paa Reisen gjennem Nordlandene og satte ham, som Seminarist, der havde forbundet sig til Missionens Tjeneste, ind i Throndhjems Latinskole, hvor han oppebar Missionens Penge. Blev derfra dimitteret 1726, 10de December 1734 Rektor sammesteds og 1735 Magister. Resignerede 1751 til Fordel for Eftermanden mod aarlig Pension; reiste derpaa til Kjöbenhavn og opholdt sig fra 1769 hos Schöning i Sorö. Döde ugift paa Frederiks Hospital i Kjöbenhavn 5te Mai 1775. Var en duelig, men streng Rektor og vel bevandret i de fleste Videnskaber. Thjemske Saml. I. 221. Havde en udmærket Samling af Mynter og et skjönt Bibliothek**), hvilket han testamenterede G. Schönning under Betingelse af at bevare og foröge det, og at Alt siden skulde tilhöre Throndhjem. Suhm XV. 305. Omtales med Roes i Hammonds Missionshist. S. 217 og af Kammerherre Suhm

*) Müllers herfra forskjellige Beretning er hentet fra Provst H. G. Bulls Optegnelser, hvis Hjemmel ikke kjendes.

**) Fortegnelse over dette (Index librorum, qvos reliqvit Mag. B. Dass) findes ifölge L. Daae (Chrp. 1858 No. 41) i det Deichmanske Bibliothek i Christiania.

i Minerva for November 1786 S. 559, hvor han berömmes for Goddædighed mod sin fattige Fader, uagtet denne havde været meget haard og ubillig mod Sönnen i dennes Ungdom. Willes Saml. af Mindetal. S. 209. Fortalen til Schönings Hist. Suhm saml. Skrift. VI. 34.

Skrifter: Disp. de usu auctorum Græcorum in intelligendo Novo Testamento. Hafn. 1734. 4. Epistola, qva refutatur Laitinbergeri epistola. Marpurg. 1735. 4. Breve. Suhm XV. 189 - 305. En latinsk Tale i Thjems Latinskole ved Jubilæet 1749. Mannskr., samt 2de numismatiske Skrifter i Mss. Vidsk. Selsk. Katalog S. 493, 533 og 541.

13. Mag. Gerhard Schöning, födt 2den Mai 1722 paa Gaarden Skotnæs i Buksnæs Præstegjeld af Forældrene Andreas Schöning, Forpagter over den kongelige Tiende i Vesteraalen og Lofoten, og Marta Ursin, Datter af Michael Björnson, Præst til Buksnæs. Biogr. Efterr. om Tromsö Stift, S. 83. Faderen, som var en vel studeret Mand, holdt Sönnen fra det 10de Aar til Studeringer, men den videre Underviisning betroedes Farbroderen Elias Schöning, der döde som Sognepræst til Vaagen. L. c. S. 93. Ved dennes Död i Slutningen af 1739 kom han atter hjem til Moderen, som imidlertid var bleven Enke, underviste sine 2de yngre Brödre Christian Friis og Claudius Ursin og blev efter et Aars Forlöb sat i Throndhjems Skole, hvorfra han 1742 blev dimitteret „med det bedste Vidnesbyrd, som nogen Lærer kunde meddele og nogen Discipel önske sig, uagtet Rektor Dass aldrig ödslede med Rekommendationer". Blev 31te Juli s. A. „ved de sædvanlige Honores efter förste Examen, i Betragtning af hans ypperlige Testimonium og befundne Grundighed, udmærket ved offentlig Berömmelse". Willes Saml. af Mindetaler, S. 207. Lagde sig efter Filosofi, Mathematik, Lovkyndighed, Naturlære og Oekonomi, gamle og nyere Sprog, og især Historie, fornemmelig Fædrelandets, og aflagde med Berömmelse Pröve i Theologi. Suhms Indled. til Norges Hist. III. Blev 1748 Magister i Filosofi og Dekanus paa Kommunitetet og 15de Jan. 1751 Rektor i Throndhjem ved Dass's Afstaaelse. Stiftede 1760 tilligemed Biskop Dr. J. E. Gunnerus og Kammerherre P. F. Suhm det throndhjemske lærde Selskab, som 1767 fik Prædikat af „Det kongelige Norske Videnskabernes Selskab". Blev 22de Febr. 1765 Professor i Historie og Veltalenhed ved Sorö Akademi. I Aarene 1773 til 1775 gjorde han med kongelig Understöttelse af 1500

Rdlr. en antikvarisk og oekonomisk Reise i Norge. Udnævnedes 25de Jan. 1774 til Justitsraad og 23de Aug. 1775 til Geheime-Arkivarius. I April 1778 angrebes han af Betændelse i Leveren, hvoraf han nogenlunde kom sig, og 27de Septbr. 1779 af en lignende i Underlivet, der slog sig til Svindsot, hvoraf han döde 18de Juli 1780. Var Medlem af flere lærde Selskaber og udmærket ved mange Kundskaber og stor Lærdom. Sin Bogsamling, der forögedes med den ham af Rektor Dass testamenterede, skjenkede han til det kgl. Videnskabs Selskab i Throndhjem. Biens Juli-Hefte 1836, hvor hans Portrait findes; Hammonds Miss. Hist. S. 217, hvor han omtales med Roes; Kofods Konvers. Lex. 14 Bd. S. 337. F. Snedorffs saml. Skr. 4 Bd. Budst. 2den og 3die Aarg. og 4de Aarg. S. 257 Not. Saga 2 Bd. 1819 S. 357-419. Werlaufs Efterr. om det kgl. Bibliothek S. 231-32 og 330. Suhms Karakteristik i Fortal. til Script. rer. dan. 5 D. og i Fort. til 3 D. af Schönings Norges Hist.; Suhms saml. Skr. 6 D. S. 27-52 med Forandr. af R. Nyerup; Wittrups Mindet. i Willes Samling S. 193-238.

Blev 4 Mai 1756 gift med Frederikke Hveding, Datter af Justitsraad Jens Hveding. Biogr. Efterr. S. 210. Uden Börn. Som Enke blev hun tilstaaet en anseelig Pension.

Skrifter: IV Dissertationes de origine philos. orientalis P. I-IV. Hafn. 1744-47. 4. Anmærkn. over de gamle Nordiskes Giftermaale og Bryllupper. ib. 1750. 4. Forsög til de nord. Landes især Norges Geographi. ib. 1741. 4. Forbedringer til den gamle danske og norske Historie af Schöning og Suhm, ib. 1757. 4. Om Agerdyrkningens Forbedring i Norge. ib. 1758. Beskriv. over Domkirken i Throndhjem. Thjem 1762. 4. Afhandl. om de Norskes og endeel andre nord. Folks Oprindelse. Sorö 1769. 4. Norges Riges Hist. I-III. ib. 1771-81. 4. Heimskringla eller Snorro Sturlesens norske Kongers Hist., udg. paa Islandsk, Dansk og Latin. I-II. Kbhvn 1771-78. Fol. Reise gjennem en Deel af Norge. I-II H. ib. 1778. Taler og Programmer, Forskjellige Afhandl. i det norske og danske Vid. Selskabs Skrift., i Hermoder og Thaarups Arkiv, Breve til Suhm. Efterlod i Manuskript Störstedelen af sin Norges Reise, Samlinger til en Throndhjems Beskrivelse og 4 Forelæsninger over den almindelige Hist. i Sorö 1768. Cat. Bibl. Thott. VII. 440. Nyerup og Krafts Lit. Lex. S. 548*).

14. Mag. Sören Peter Kleist, födt i Jylland 3die Juni 1732. Var Alumnus paa Walkendorfs Kollegium 1753-1757. Blev Hörer ved

*) Schöning opryddede som Rektor i Throndhjem den Udmarksplads sammesteds, i Vest for Staden, som bærer Navn af Schöningsdal, der er et Arvefæstested.

Kjöbenhavns Skole, Magister og 5te Juli 1765 Rektor i Throndhjem. Döde ugift 14de Febr. 1781. Ved Testamente af 5te Febr. 1781, konfirmeret 15de Mai s. A., skjenkede han sin Formue, 12,340 Rdlr. 2 Ort, til en Arbeidsstiftelse i Throndhjem (Thjems Adres. Avis 1835, No. 99 Tillæg; Krafts Norges Beskr. 5 D. S. 356) og sin af 963 Bind bestaaende ret gode Bogsamling til Thjems Skole. F. Bugges Indbydelsesskrift til Examen 1836, S. 25.

Skrifter. Dispp. Havn. in Ovidii Metamorph. I. verss. 562-63. 1753. De tutelari numine Romæ 1754; Romanos ignem non coluisse. 1755; de urtica manna soluta. part 1ma 1757. Et Skoleprogram af 1769 om Harald Haarfager.

15. Dr. Lauritz Smith, födt i Kjöbenhavn 12te April 1754*) af Forældrene Hans Jörgen Smith og Anne Christiane Schytte. Deponerede 1772 fra Kjöbenhavns Skole. Blev 1773 Alumnus paa Klosteret, 1776 Lærer i Filosofi og de skjönne Videnskaber ved Landkadetakademiet og fik 11te August 1779 Prædikat af overordentlig Professor i Filosofi. Blev 10de April 1780 Informator i Historie og Geografi ved Sökadetakademiet, i Slutningen af samme Aar Rektor i Nykjöbing paa Falster og 27de Juni**) 1781 i Throndhjem, hvor han fra 5te April 1784 til 13de Juni 1785 var Sekretær i Videnskabs-Selskabet. Udnævnedes 4de Juli***) 1785 til Sognepræst i Veile, blev 1786 Provst i Nörvangs Herred i Jylland, 8de Februar 1788 Sognepræst til Frederiksberg og Hvidovre, 9de Januar 1789 anden residerende Kapellan til Holmens Kirke, 26de Juni s. A. Doktor i Theologi ved Universitetet i Göttingen og 12te Octbr. 1792 Slotspræst til Fredensborg og Sognepræst til Asminderöd. Döde i Kjöbenhavn 22de Marts 1794. L. M. Fallesens Magaz. for Religionslærere 4de Bind.

Gift 19de November 1779 med Christiane Frederikke Speerfeldt. Uden Börn.

Skrifter: Disp., qva electionem Judæorum perfectionibus divinis consentaneam esse probatur. Hafn. 1774. Hellige Taler. ibid. 1776. Den naturlige Religions förste Grunde ib. 1778. Sjelelærens förste Grunde ib. eod. Lovtale over Cort Adeler ib. 1779. Om Filosofiens Natur og Nytte, især for Krigshövedsmanden, ib. eod. Indledning til den

---

*) Ifölge Willes Saml. af Mindetaler S. 287 er han födt 1753, men ifölge Underskriften paa hans Portrait af Seehusen og Nyerups og Krafts Lit. Lex., 1754.

**) Wille i Saml. af Mindetal. har 23de Mai.

***) Wille l. c har 3die Juni.

aabenbarede Religion. ib. 1781. Taler holdne i den kgl. Kathedralskole i Throndhjem, Eod. loco 1782. Prædikener i Throndhjems Domkirke. Thjem 1783. Programma. Nidarosiæ 1783. Horatz om Digtekunsten, overs. ib. 1784. Samleren, et Ugeblad. 1 H. 1784. 2 H. 1789. Anledning (Veiledning) til den naturlige Religion. ib. 1785. Om Begravelser i Kirker og Kjöbstæder. Kbhvn 1785. Hellige Taler. Fredericia 1787. Liigtale over Oberst G. C. Krabbe. ib. eod. Undersögelse om det danske Fattigvæsen. Kbhvn 1788. Tanker om Dyrenes Natur og Bestemmelse ib. 1789. Er den höie Vexelcours gavnlig eller skadelig for Staten. ib. 1789. Fem hellige Taler ib. eod. To hellige Taler. ib. eod. Diss. inaug. de libertate humana atqve divina hac potissimum in primævo hominis statu ordinando spectata. ib. eod. Archenholz's Udsigt over det brittiske Folks Historie for Aarene 1788-92. 1 D. overs. med Anmærkn. ib. 1790. Kommunionbog. ib. eod. 1793. Forsög til en fuldstændig Lærebygning om Dyrenes Natur og Bestemmelse. ib. 1791*). Betænkning over nogle liturgiske Spörgsmaale. ib. 1794. Var Medredaktör af forskjellige Journaler og Tidsskrifter. Efter hans Död udkom: Fuldstændig Samling af tilforn trykte, men adspredte Prædikener og Taler ved forskjellige Leiligheder. Kbhvn 1794. Nyerups og Kraftes Lit. Lex. S. 562.

16. Mag. Peder Jakobsen Lofft, födt 1741 paa Øe Mors i Limfjorden, deponerede fra Fredericia. Blev först Hörer i Colding, derpaa Magister, 1777 Rektor i Colding, 7de Octbr. 1785 i Throndhjem**) og 1789 i Helsingöer. Döde 19de Februar 1804. Datteren Johanna Dichmann blev gift med Peter Tetens Hanssen, Adjunkt i Ribe.

Skrift: Lucians Timon eller Menneskehaderen, overs. Kbhvn 1775. 8.

17. Mag. Sören Monrad, födt 1744 i Tjæreby i Sjelland, hvor Faderen Jörgen Marcussen Monrad, födt 1704, da var Præst, men döde som Sognepræst til Vaale i Jarlsberg 1774. Moderen, Engelke Catharina, var Datter af Provst Sören Ørsted til Haraldsted og Alindemagle, döde paa Enkesædet Skoug i Vaale 29de April 1797. Deponerede fra Christiania. Blev 1772 Dekanus paa Kommunitetet, 1779 Rektor i Christianssand og disputerede for Magistergraden, fik 1783 Titel af Professor og blev 19de Juni 1789 Rektor i Throndhjem, hvor han blev indsat 25de Septbr. s. A. Döde 29de Mai 1798. See om ham L. Daae, Chrp. 1858 No. 41, hvor der henvises til Müllers Beskr. over Jarlsbergs Provsti, Biskop Claus Pavels Autobiographi i Langes Tidsskr. 4de Aarg.; Boyes

---

*) Han blev formedelst dette herlige Værk kaldt Dyrenes Talsmand.

**) Den nuværende smukke Skolebygning indviedes 29de Jan. 1787. Müller S. 57; Thjems Adresseavis No. 6 s. A.

Progr. Chrsand 1829. Om hans Deeltagelse i det norske Selskab læses i A. E. Boyes Udgave af I. H. Wessels Digte, i Welhavens Afhandling om det norske Selskabs Opposition mod den Evaldske Skole, (Langes Tidsskrift 3die Aarg.) Rahbeks Hesperus samt A. Eckstorms sandfærdige Fortællinger og Hændelser. Chrania 1792.

Gift med Lovise Arendrup, Datter af Raadmand Arendrup i Christiansand. Hun döde 17de Mai 1799.

• Skrifter: Disp. de scripturæ sacræ lectione omnibus commoda. Havn 1766. 4. Philautias brevis delineatio. ib. 1768. 8. De prudenti sermonis usu in communi vita. 1770. 4. Prosopopoeia filii prodigi. 1771. 8 Vita Einari Tambeskjelver. 1772. 8 Vita Thangbrandi. 1775. 8. Judicium de translato nuper (a Badenio) in lingvam vernaculam Tacito. ib. 1774. 8. Cicero de officiis et claris oratoribus, cum notis. ib. 1777. Disp. continens observationes ad Brutum Ciceronis. ib. 1779 Oratio in natalem Regis. Christiansand. 1782. Fol. 6 Skoleprogrammer 1783–88. Damynt eller den forulykkede Digter, en Satire, indf. i Poetiske Samlinger 1 Bd. 3 St. Kartoflerne, indf. i Blochs throndhj. Samlinger. S. 159-60,

18. Mag. Johan Friderich Holst, Conrektor, bestyrede Rektoratet som Konstitueret fra 1798 til 1806. See Conrektorerne.

19. Mag. Engelbrecht Boye*), födt 22de Januar 1754 i Kjöbenhavn af Forældrene Peder Rasmussen Boye og Maren Nielsdatter. Deponerede 1772, tog 14de Juni 1773 filosofisk Examen med Ch. Laud. og blev 26de Marts 1781 Magister i Filologi. Blev 1782 Collega ved Latinskolen i Christiania, 1787 Rektor paa Kongsberg og 5te Septbr. 1806 i Throndhjem. Efter Ansögning i Naade entlediget 12te Febr. 1833 med aarlig Pension 1200 Spd. og med Bevidnelse af H. M. Kongens Tilfredshed med hans lange og tro Tjeneste og blev 29de Aug. 1832 Ridder af Nordstjerneordenen. Döde 3die Januar 1839.

Gift: 1) med Dorthe Sofie Styhr, döbt paa Kongsberg 24de Juli 1753, döde 21de Febr. 1798, Datter af Sorenskriver Christen Styhr. 2) med Anne Dorothea Barth, som döde 10de Mai 1850, 77½ Aar gl., Datter af . . . . . Barth og Karen Lyng. Börn af 1ste Ægteskab: 1) Margrete B., ugift. 2) Peter Christian B. See Biogr. Efterr. S. 392. 3) Caspar Johannes B., födt 27de Decbr. 1791 paa Kongsberg. Deponerede 1810,

---

*) Broder til Professor og Rektor i Nakskov Johannes Boye, bekjendt af Skriftet Statens Ven.

Blev Lærer ved et Skolelærerseminarium i Sjælland, derpaa Sognepræst til Sölleröd sammesteds, derpaa til Helsingöer og tilsidst til Garnisonskirken i Kjöbenhavn; Ridder af Dannebrog. Döde af Cholera 1853. Var gift med Marie Adolfine Birchner, födt 1796. Datter af res. Kapellan Michael Gottlob Birchner i Korsöer, födt 21de August 1756, död 1798. Udmærkede sig som Taler og Digter, samt Oversætter af flere af W. Scotts Romaner. 4) Mathias Andreas B., födt 1796. Deponerede fra Throndhjems Skole 1814. Erholdt til Ex. art. s. A. og til Ex. philos. 1816 Ch. Laud. Blev 20de Februar 1817 Adjunkt og 15de Novbr. 1819 Overlærer ved Drammens Skole. 24de October 1825 konstit. Rektor i Christianssand, 19de April 1849 Toldkasserer i Christianssund. 23de Juli 1858 Toldkasserer i Laurvig. Var Storthingsmand 1833 og 1857. Nyerup og Krafts Lit. Lex. S. 83, paa hvilket Sted han urigtig kaldes Martin Adolf. Gift med Margrete Jacobe Birchner, födt 4de Novbr. 1797. Datter af ovenmeldte M. G. Birchner. — Barn af 2det Ægteskab: Sofie B. gift med Iver v. Hadeln Bull, Sognepræst til Inderöen. Biogr. Efterr. S. 284.

Skrifter: Epictets Haandbog, overs. Kbhvn 1781. Anmærkninger til Prof. Sahls Udgave og Overs. af samme. ib. 1785. Grundige og passende Lærebögers Vigtighed og Nytte. Program ved Kongsbergs lærde Skole 1798. Chrania s. A. Indbydelsesskrift til den off. Examen i Thjems Kathedralskole 1807, Fol. Do. til do. i 1812. 4. Erslevs Forf. Lex. I. S. 181.

20. Frederik Moltke Bugge, födt 23de Septbr. 1806, var Sön af Biskop Dr. Peter Olivarius Bugge. Biogr. Efterr. S. 34. Deponerede 1823 fra Throndhjems Skole. Erholdt til Ex. art. s. A. og til Ex. philos. 1824 Ch. Laud. og til philologisk Embedsexamen 1829 bedste Charakteer med Udmærkelse. Blev i Juli 1831 konstit. Overlærer ved Christiania Skole. 19de Novbr. s. A. Overlærer og Bestyrer af Stavangers lærde Skole. 12te Septbr. 1833 Rektor i Throndhjem og 6te Febr. 1843 Ridder af Wasaordenen. Tiltraadte, ifölge kgl. Resol. 23de Juni 1836 og med Understöttelse af 700 Spd. af Oplysningsvæsenets Understöttelsesfond, om Hösten s. A en Reise paa 1 Aar til de preussiske Stater, Hessen-Darmstadt, Baden, Bayern, Sachsen og de sachsiske Hertugdömmer, samt til nogle Steder i Frankrig, for at gjöre sig bekjendt med det lærde og Almue-Undervisningsvæsenet sammesteds. Depart. Tidend. 1836 No. 31 S. 763-769. Ved kgl. Resol. 22de Marts 1837 blev

ham af samme Fond tilstaaet et Tillæg af 200 Spd. til dermed at fortsætte sin pædagogiske Reise til Frankrig. Dept. Tidend. 1837. No. 15 S. 298 og No. 37 for. 1838 S 761-771. Som sjelden Skolemand med ypperlige Aandsevner og grundige Kundskaber virkede han med Held for Skolens Formaal og som Præses i det kgl. norske Videnskabs Selskab med Kraft for Selskabets Fremme, indtil han formedelst Svagelighed blev nödt til at söge Afsked. hvilken han efter Ansögning erholdt i Naade 30te Juli 1851 med aarlig Pension 666 Spd 80 Sk. af Oplysningsvæsenets Understöttelsesfond. Flyttede derpaa til Bergen, hvor han med Iver arbeidede for Haandværkerforeningen, der bekostede hans Portræt ophængt i sin Forsamlingssal. Döde 9de Juni 1853. Illustr. Nyhedsblad 1853 S. 101.

Gift 16de Septbr. 1831 med Anne Marie Magelssen. Datter af Farver i Christiania Christian Magelssen, som döde 18de Septbr. 1853. 82 Aar gl., og Anne Marie Gullichsen. som döde 28de Mai 1852. 74 Aar gl.. efter omtr. 50 Aars Ægteskab. Börn: 1) Peter Olivarius B.. döde ganske ung. 2) Christian Gottlob B.. födt 27de Juni 1835. blev 1851 dimitteret fra Throndhjems Skole. Erholdt til Ex. art. s. A. og til Ex. philos. 1852 Ch. Laud. præ cet.; philolog. Embedsexamen Juni 1858 med Ch. Laud. 3) Frederik Wilhelm Klumpp B., födt i Mai 1838, erholdt til Ex. art. Ch. Laud. og til Ex. philos. 1855 Ch. Laud. præ cet. 4) Peter Olivarius B. 5) en Sön, födt 1842. 6) Magdalene B. 7) Marie B., födt i Septbr. 1844. 8) en Sön, födt i Januar 1851.

Skrifter: Om Hindringerne for de lærde Skolers Virksomhed. Et Indbydelsesskrift til Examen i Thjems Skole 1835. Dette foranledigede Art.-Kapitain, senere Statsraad Foss, til at udgive et „Gjenmæle“ Chrania 1835. 8., hvilket Bugge besvarede i „Blik i vor Tid med særdeles Hensyn til vort lærde Skolevæsen“. Thjem 1836. 8. Skriftet er recenseret i „Den Constitutionelle“ No. 302 28de Novbr. 1836; hvorimod udkom en Antikritik i Morgenbl. No. 284 s. A. Indbydelsesskrifter til Examen i Skolen 1836. 38 og 39. 4. Det offentlige Skolevæsens Forfatning i adskillige tydske Stater, tilligemed Ideer til en Reorganisation af det offentlige Skolevæsen i Kongeriget Norge. Chrania 1839. 3 Bd. 8. Beretning om Underviisningskommissionen (hvoraf han var Medlem) og dens Arbeider, i Universit. Annaler, 2den Rækkes 3die Bind. S. 323-501. Motiveret Votum angaaende Anordning af Pröver for de lærde Skolers Lærere ecd. S. 250-264. Thjems lærde Skole i de 12 sidste Skoleaar (18$\frac{35}{36}$-18[illegible]). Univers. Annaler 2den Række, S. 341-378. Træk af Tragoediens ældste Historie og det græske Theatervæsen. Indbydelsesskrift til

Examen. Thjem 1847. 4. Den græske Tragoedie. Thjem 1848. Sophocles's Philoctet. ib. eod. Indbydelsesskrift til Examen i Skolen 1848 og 1849 ib. eod. Træk af Biskop Bugges Liv og Virksomhed. Anonymt udg. Thjem 1851. 8. Platons Kriton, udg. og med Anmærkn. oplyst. Bergen 1852. Homers Iliades 3 förste Böger, overs. og med Anmærkninger oplyste. ib. eod. F. Arndt Confirmationsgave til Ledsagelse gjennem Livet. Oversat 1854. Christianiaposten No. 1713, 19de Juni 1853.

21. Carl Arnoldus Müller, födt 1818, er Sön af Apotheker i Throndhjem Jörgen Karsten Müller, som døde 1844, og Caroline Iakobine Sylow. Blev 1837 dimitteret fra Thjems Skole. Erholdt til Ex. art. s. A., til Ex. philos. 1838 og til philologisk Embedsexamen 31te Mai 1844 Ch. Laud. Var en Tid Lærer ved Institutbestyrer H. Nissens Latin- og Realskole i Christiania. Blev 3die Aug. 1850 konst. Adjunkt ved Christiania Skole og 20de Novbr. 1851 Rektor ved Throndhjems Skole. Valgtes i October 1855 til Vicepræses ved det kongl. Norske Videnskabsselskab.

Gift 1850 med sin Broders, Underretsprokurator Nicolai Reinhold Müllers (död 26de Decbr. 1848) Enke Arnoldine v. Westen Kjeldsberg.

Skrifter: De 7 förste og den 33te Sang af Dantes Inferno (la divina commedia), oversatte i Originalens Versemaal. Indbydelsesskrift til den offentlige Examen i Christiania Kathedralskole 1851. Chrania eod. an. 8 Bör den latinske Stiil ophöre at være Examensgjenstand ved Examen artium. Indbydelsesskrift til den off. Ex. i Throndhjems Kathedralskole 1853. Thjem eod. an. 8. Ligesaa til do. i do. 1856. Thjem eod. an. 8, indeholdende Katalog (1ste Afd.) over Skolens Bibliothek og Skoleefterretninger. Skoleefterretninger i Overlærer Müllers Indbydelsesskrift til Examen i Throndhjems Skole 1855. Ligesaa i Indbydelsesskrift for 1857. Sallusts Catilina og Jugurtha, med Anmærkninger. Chrania 1857. (Illustr. Nyhedsblad No. 46 for 1856). Ægtemand og Frier, et versificeret Lystspil i 1 Akt, trykt i Illustreret Nyhedsblad 1857. (Christianiaposten No. 3085).

2. *Conrektorer.*

Biskop Mag. Isaak Grönbech (Biogr. Efterr. S. 18) foranstaltede Conrektorers Ansættelse. Danske Magaz. I. 86. Da Embedet var ringe af Indtægter, blev Kantoratet forenet dermed til Forbedring af Indkomsterne. Conrektors Lön, 120 Spd. 82 Sk., tages efter Embedets Nedlæggelse 1806 til aarlig Indtægt for Skolen.

1. Mag. Mentz Christoffersen Darre var Conrektor 1621-1630. Biogr. Efterr. S. 39.

2. Anders Sörensen, 1630-1640. Biogr. Efterr. for Tromsö Stift. S. 71.

3. Mag. Johan Petersen Hierman (Joh. Petri Hiermannus) var omtr. 1647 Conrektor. Alb. Thura in hist. litt. S. 97.

4. Mag. Sören Hansen blev 1652 Rektor.

5. Mag. Mogens Mogensen Blix, 1652-1657. Biogr. Eft. S. 52.

6. Mag. Niels Schytte, 1657-1658. See Rektorerne.

7. Mag. Simon Hoff, 1660-1667 *). See Lektorerne.

8. Mag. Rasmus Rosing var 1666 Conrektor og blev 1675 Sognepræst til Hitteren. Biogr. Efterr. S. 229 **).

9. Christoffer Mentzen Darre var ved denne Tid Conrektor.

10. Mag. Peder Henriksen Ascanius (Petrus Henrici) 1675-1695 ***). Biogr. Efterr. S. 414.

11. Mag. Peder Sörensen Schjelderup, Sön af Mag. Sören Hansen, Sognepræst til Domkirken. Biog. Efterr. S. 40. Blev Kandidat i Filosofi og 14de Juli 1694 af Biskop Dr. P. Krog beskikket til Conrektor i Formandens Sted, da denne formedelst Alderdom og Svaghed ikke længere formaaede at bestyre Conrektoratet i Forening med Præste- og Forstander-Embedet ved Hospitalet. Ved Reskr. 5te Septbr. 1707 blev han, ifölge Ansögning af Mag. Simon Hoff, Lector theol., beskikket til

---

*) Mag. Simon Hoff har formodentlig cederet Conrektoratet tidligere, da Mag. Rasmus Rosing findes 1666 som Conrektor. Müller. S. 96.

**) I Vor Frue Kirkes nu forkomne Ministerialbog har Tönder fundet en Mag. Jörgen som Rektor 1669, da hans og Kones Karen Christensdatters Barn Abia blev döbt 24de Jan. s. A. Denne Jörgen antager Tönder har været Conrektor; forövrigt haves ingen videre Efterretninger om ham.

***) Da han formedelst Alderdomssvaghed ikke formaaede at bestyre Conrektoratet i Forening med Præste- og Forstanderembedet ved Hospitalet, er det antageligt, at han allerede 1694 ophörte at forrette som Conrektor, og at Biskopen beskikkede hans Eftermand. En saadan Beskikkelse, især i de Tider, kan ikke gjöre Fordring paa aldeles Nöiagtighed. Herved vil den af Müller S. 97 paapegede Uoverensstemmelse synes at bortfalde. See forövrigt den ved Rektor A. Borch anförte Note. Det kan ogsaa antages, hvilket synes end rimeligere, at Ascanius först i 1695 fik sin ordentlige, d. e. af Kongen meddelte Afsked fra Conrektoratet.

dennes Vicarius. Resignerede formedelst Alderdomssvaghed 1709. Döde omtr. 1740 paa Gaarden Evjen i Orkedalen. Müller S. 62.

Gift med Anna Schjelderup, som 1750 blev gift med Anton Krenkel. Hun döde 1773 og havde i det förste Ægteskab ingen Börn og i det andet en Datter.

12. Mag. Hans Schanche, 1709-1729. Biog. Eft. S. 121.

13. Mag. Peder Höyer, 1729-1735. Biog. Efterr. S. 381.

14. Mag. Hans Hagerup, födt 27de October 1717, Sön af Biskop i Throndhjem Dr. Eiler Hagerup. Biog. Efterr. S. 25. Blev 1731 Student, 14de October 1735 Conrektor, 1738 Magister, 1743 Amtmand over Nordlands Amt, 1752 Etatsraad, 1760 virkelig Generalkrigskommissair i Sö-Etaten, 1767 Stiftamtmand i Christianssand og 1781 adlet med Navnet Gyldenpalm. Döde 18de Februar s. A.*).

Gift: 1) 1740 med Anna Mortensdatter Sommer, död 1745, Enke efter Byfoged Hammer. Havde 4 Börn. 2) 1748 med Anna Margrete Höyer**), död 1766. Hun var först gift med Christen Sæd, forhen Tolder i Nord- og Söndmöre og Proprietair paa Molde (Ströms Beskr. over Söndmöre 2 D. S. 109), dernæst med Amtmand Christian Soelgaard. Börn: 1) Eiler H., födt 16de August 1740, Justitsraad, Laugmand og Borgermester i Skien. Döde i Porsgrund 14de October 1817. Han beholdt Navnet Hagerup, men 6 af hans Börn antoge Navnet Gyldenpalm. 2) Anna Cathrine H., födt 19de August 1741, gift med Etatsraad og Zahlkasserer i Kjöbenhavn Christian Falbe. Havde en Datter og Sönnen Hans Hagerup F., som döde som Statsraad 17de Novbr. 1830. 3) Hans H., födt 4de Decbr. 1742. 4) Richard H., födt 25de Marts 1744, döde 29de næstefter.

Skrifter: Höjers juridiske Collegium over den dansk-norske Proces, samlet og udgivet. Kbhvn 1742. 4. Om Throndhjems Handel. I Handelstid. 1788 No. 4-6.

---

*) Saaledes ifölge Thjems Adr. Avis No. 43 1781 og Bulls Manuskript. Tönder har derimod Fölgende, som nok er rigtigere: Blev 30te Juli 1738 Magister, fik 26de August 1743 Exspektance paa at blive Amtmand i Nordland, blev det virkelig i 1755, 1ste Oktober 1752 Etatsraad, 4de Aug. 1757 Generalkrigskommissair, 1767 Stiftamtmand og 1780 optaget i Adelsstanden.

**) Tönder kalder hende Mette Christine Höyer.

15. Johan Peter Thamss, Sön af Justitsraad og Laugmand Peter Thamss. Blev 1727 *) dimitteret fra Throndhjems Skole. Var længe 4de Lekties Hörer og Kantor, blev 1743 Formandens Vikarius og 1755 **) virkelig Conrektor. Resignerede 1773 og döde kort Tid efter hos Halvbroderen Provst J. P. Thamss, Sognepræst til Eidsberg. Biog. Eft. for Tromsö Stift. S. 44.

16. Dr. Niels Treschow, födt 5te Septbr. 1751 paa Strömsö af Forældrene Kjöbmand Peder Treschow og Anna Juditha Nielsdatter Hegdal (Boesen), en Præstedatter fra det Jarlsbergske. Blev 1766 privat dimitteret af Sognepræst til Aker Johannes Green. Absolverede Ex. art. og philos. med Berömmelse. Studerede fornemmelig Theologi og Filosofi. Blev 1773 Dekanus paa Kommunitetet, 5te Mai 1774 Konrektor her, dertil indsat 27de Septbr. s. A., 18de Juli næstforud Magister, 1780 Rektor i Helsingöer, men besörgede, ifölge Reskript af 30te Juli s. A., Conrektoratet bestyret ved en Anden til Aarets Udgang, mod at oppebære dets Indtægter, 9de Jan. 1789 Rektor i Christiania og 1790 Doktor i Theologi. Fik 1800 Prædikat af Professor, blev 1803 virkelig Professor i Filosofi ved Kjöbenhavns Universitet, hvor hans Forelæsninger havde overordentligt Tillöb, 28de Jan. 1809 Ridder af Dannebrog, 29de Novbr. 1811 Etatsraad og derefter Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, 16de Jan. 1813 förste Professor i det filosofiske Fakultet ved det nys oprettede Universitet i Christiania,

---

*) Naar Müller S. 63 antager 1744 for hans Dimissionsaar, er dette urigtigt; thi Thamss blev 1743 Vikarius i Conrektoratet, efter længe at have været 4de Lekties Hörer, og Provst G. Berg har i sine Optegnelser over Dimittenderne, hvilke ere i Udgiverens Eie, anfört, at nærværende J. P. Thamss blev 1727 dimitteret. Müller har forvexlet denne Thamss med Halvbroderen af samme Navn, Provst og Sognepræst til Eidsberg, hvilken ogsaa G. Berg anförer i de nævnte Optegnelser. Den E. Hagerup, som dimitteredes 1753 og döde 1795, var den under No. 14 Nævntes Broder. Biogr. Efterr. S. 27. At Thamss blev 1743 Formandens Vikarius, er höist rimeligt, da denne samme Aar blev Amtmand.

**) Tönder har 1753, hvilket sandsynligviis maa forstaaes saaledes, at Thamss 1753 overtog Embedet, hvortil han förstblev virkelig udnævnt 1755. En saadan mindre nöiagtig Angivelse af Aar finder flere Gange Sted med Conrektorerne, som allerede anmærket.

2den Marts 1814 Medlem af den s. D. anordnede Kommitte til Bestyrelse af Oplysnings- og Skolevæsenet. 30te Novbr. s. A. Statsraad og Chef for det litteraire og geistlige Departement (senere kaldet for Kirke og Underviisningsvæsenet), 7de Jan. 1815 Ridder af Nordstjerneordenen, 7de Septbr. 1838 Kommandeur af samme Orden, 26de Febr. 1823 Prokantsler for Universitetet, s. A. Ridder af Kong Carl XIIIs Ordener, 14de Octbr. 1825 benaadet med Medaillen for Borgerdaad, og erholdt 28de Juni 1826, efter Ansögning, i Naade og med Pension Afsked fra sit Embede som Statsraad, med Bevidnelse af H. M. Kongens udmærkede og naadigste Tilfredshed med hans, som Embeds- og Videnskabsmand, for Fædrenelandets Vel stedse udviste Iver og Virksomhed. Entledigedes 16de Febr. 1828 efter Ansögning som Prokantsler. Var 1814 Storthingsmand fra Christiania. Döde paa Nedre-Töien ved Christiania 22de Septbr. 1833 efter 14 Dages Sygeleie. Var en udmærket og berömt Lærd og en dyb Tænker. Autobiografi i Univers. Progr. 1790. S. 12-13. Hist. Kalender 1815. S. 181-185. B. Moes biogr. Efterr. om Storthingsmænd S. 141-142. Bien, Maanedskr. Christiania. Portrætter af mærkel. Nordmænd, 2den Række. Afd. mærkel. Nordmænd. Chrania 1843-1844. Selmer Akad. Tid. I. 383-389. Konversat. Lex. 28de B. Morgenbl. 1833. No. 273.

Gift: 1) 3die Septbr 1780 med Gunhild Christine Thurmann, som döde paa Barselseng. 2) med Christianne Frederikke Oldeland i Helsingöer, fra hvem han blev separeret. 3) 1802 med Cathrine Devegge, födt 1771, döde 7de Juni 1838 efter langvarig Sygdom. Börn: 1) en Sön af förste Ægteskab, som döde för Faderen. 2) Petronelle Frederikke T., döde 11te Juli 1827, 37 Aar gl. 3) Anna Judithe, gift med Justitsraad og Postforvalter Dall (sic) i Kjöbenhavn. Hun döde 16de Marts 1858. 4) Gunhild Christine T., döde 22de Januar 1852, var gift med Christen Styhr Essendrop, Sognepræst til Modum, som döde 2den Februar 1837.

Skrifter: Diss., qva creaturas felicitatis capaces unica esse bonitatis divinæ objecta demonstratur. Havn. 1770. Diss. de argumento a tuto. ib. 1771. De Anthropomorphismo, diss. inaug. Christianiæ 1790. Om offentlig Underviisning i Videnskaberne. Kbhvn. 1786. Forsög om Guds Tilværelse af theoretiske Grunde i Anledning af den kantiske Philosophi. ib. 1794. Aphorismer over den kantiske Philosophi. 1-2 Deel. Kbhavn

1798-99, oversat paa Tydsk. Kopenh. u. Leipz. 1-2 Th. 1798-99. En Mindetale i Anledning af 2den April. Chrania 1802. Kort Udkast til Kundskab om Mennesket eller Anthropologi til Brug for de lærde Skoler. 1 D. Kbhvn 1802. Indledning til den hele Philosophi og de vigtigste Lærebygninger af samme. ib. 1804. Philosophiske Forsög ib. 1805. Om Philosophiens Natur og Dele. ib. 1811. Elementer til Historiens Philosophi. 1-2 Deel. ib. eod. Moral for Folk og Stat, 1-2 Deel. ib. eod. Om den menneskelige Natur i Almindelighed, især dens aandelige Sider. ib. 1812. Almindelig Logik. ib. 1813. Politisk Catechismus. Stockholm 1817. Lovgivningens Principer. 3 Dele. Chrania 1820. Den philosophiske Sædelæres förste Grunde. ib. 1824. Christendommens Aand eller den evangeliske Lære, frimodig og upartisk beskreven. ib. 1828. Anhang til Bogen om Christendommens Aand. ib. eod. Evangeliet efter Johannes, samt de förste 8 Capitler af Brevet til Romerne, overs. med Anmærkn. ib. 1829. Om Gud, Idee- og Sandseverdenen, og de Förstes Aabenbarelse i den Sidste, et philosophisk Testament, med Forf.s Biographi og Portrait. 1 og 2 Bog. ib. 1831. Om Norges Grundlov, udg. efter Forf.s Död. ib. 1834. Forskjellige særskilt udkomne Skoleprogrammer og Leilighedstaler og enkelte Afhandlinger i Minerva, Hermoder, Skandinavisk Museum, det danske Vidensk. Selsk.s Skrifter, Bibliothek for nyttige Skrifter, Magaz. for Naturvidenskaberne m. m. Fl.

17. Mag. Johan Friderich Holst, födt 1745 i Jylland. Deponerede 1765 fra Horsens. Erholdt til Ex. philos. 13de Mai 1766 Ch. Laud. og til theol. Embedsexamen 18de Decbr. 1771 Ch. Haud. ill. Var först Huuslærer hos Stiftsprovst Dr. Ole Irgens, Sognepræst til Domkirken i Throndhjem (Biogr. Efterr. S. 45), og blev ifölge Kancelli-Skrivelse af 28de October 1780, paa Betingelse först at have taget Magistergraden, 27de Juni 1781 Conrektor her, efterat han 30te Mai næstforud var bleven Magister Philologiæ, 1798 konstitueret Rektor (see Kancelliskrivelse 7de Decbr. 1799), men bestyrede tillige Conrektoratet til 1800. Fik 5te Septbr. 1806 Afsked med aarlig Pension eller Vartpenge 700 Rdlr. Döde 14de Jan. 1813.

Gift 1794 med Mette Elisabeth Lassen, födt 1777, död i Christianssand 30te April 1850. Börn: 1) Peter Christian H., Direkteur ved Vaabenfabrikken paa Kongsberg, hvorfra han i Naade entlediges 7de Octb. 1854 med aarlig Pension 600 Spd. Var Medlem af Storthingene i 1839, 42, 48 og 51. Gift med en Datter af afdöde Provst Jens Palludan, Sognepræst til Eker. 2) Johan Frederik H., Provst og Sognepræst til Finnaas. See Biogr. Efterr. for Tromsö Stift S. 165. 3) Jens Andreas H., födt 1805. Blev 1825 privat dimitteret. Erholdt til Ex. art. Ch. Haud. ill. Var derpaa i nogle Aar konstitueret Adjunkt ved Throndhjem

hjems Skole. Erholdt til Ex. philos. 1833 Ch. Laud., til theol. Embedsexamen 1836 og for Dimisprædiken 1839 Ch. Haud ill. Blev 21de Jan. 1840 Sognepræst til Tolgen. Gift: 1) med Frederikke Lovise Vibe, som döde 23de April 1843, 32½ Aar gl., efter 3 Aars Ægteskab, efterladende en Datter. 2) med Maren Christine Elisabeth Heyerdahl, födt 1820, Datter af Provst Hans O. F. Heyerdahl, Sognepræst til Stange. 4) Lauritz Friedlieb H., födt 1808. Blev 1826 dimitteret fra Throndhjems Skole. Erholdt til Ex. art. s. A. og til Ex. philos. 1827 Ch. Laud. Blev 15de Juni 1835 Adjunkt ved Christiania Skole. Döde 11te Febr. 1850. 5) Sören Peder H., födt 1810. Blev 1830 dimitteret fra Throndhjems Skole. Erholdt til Ex. art. s. A. og til Ex. philos. 1832 Ch. Laud. Blev 26de Aug. 1836 Adjunkt ved Drammens Skole. Döde 5te Decbr. s. A. 6) Elisabeth H., Enke efter Undertoldbetjent Jacob Schmidt i Throndhjem, der först var gift med Sofie Jenssen, som döde 1820. 7) en Datter, gift med Kapitain og Kommandant paa Munkholmen Niels Peter Wedege, födt 1796, afskediget i Naade den 10de Mai 1858 med 400 Spd. Pension. 8 og 9) Döttre.

Skrifter: Adskillige i Throndhjem trykte Programmer, hvoraf et af 1783 indeholder en Oversættelse af Horats's 5 förste Oder i 1ste Bog. Disp. de Rahab, cujus fit mentio Josv. 2. 1. Hafn. 1770. 4.

18. Hans Ulrik Christian Midelfart, konst. 1800–1802*). Biogr. Efterr. S. 309.

19. Dr. Niels Hofman Sevel Bloch, födt 1761 i Aalborg, hvor Faderen Sören Bloch (f. i Christiania 1731, död 1782), var Raadmand. Moderen Anna Marie Sevel, födt i Viborg 1732, döde 24de Aug. 1809, Datter af Prokurator Niels Hofman Sevel og Catharina Langhorn. Deponerede fra Skolen i sin Födeby med Udmærkelse 1778. Studerede en Tid ved Universitetet i Kiel, hvor han 1795 blev Doctor Philosophiæ. Konstitueredes 1802 som Conrektor, hvortil han blev indsat 13de Januar 1803. Entledigedes med 300 Rdlr. aarlig Vartpenge 5te Septbr. 1806. Reiste til Kjöbenhavn paa et Rostocker Skib, som blev opbragt af en engelsk Fregat, saa at han maatte tilbage til Throndhjem. Fik 23de Mai 1817 Titel som Professor. Döde i Kjöbenhavn som privatiserende, 1ste Decbr. 1829. Var Medlem af flere lærde Selskaber. Erslev. I. 146. Kjöbenhavnspost 1829 S. 786. Intellig. Bl. No. 12 Sp. 91 og 92. Hans litteraire Firma var undertiden Niels Sörensen.

Skrifter: Forsög til en prosaisk Oversættelse af Homers Odyssee. Odense 1783. Apostropher og Fölelser ved en Bortreise. 1793. Om Mortzini eller Pallini, eller dokumenteret Svar paa Pallinis Retfærdiggjörelse. Kbhvn. 1789. De vita Samii Philosophi. Diss. inaug. Kilon. 1795. 8. Navnkundige Grækeres korte Biographier. I–II B. Kbhvn

---

*) Naar Müller S. 65 anförer, at Midelfart 2de Gange var Storthingsmand, er dette mindre rigtigt; thi han döde förinden han anden Gang kom til at beklæde dette Hverv.

1800-1801. Throndhjemske Blandinger, et Tidsskrift. I-III H. Thjem 1804. 8. Reiseiagttagelser eller Udtog af en Dagbog, holden paa en Reise fra Throndhjem til Christiania i Aaret 1806. Kbhvn 1808. 8. Han har oversat Hülmans Danmarks Hist. af Tydsk, med Forandringer og Rettelser. ibid. 1797. En Sölvenesteskillings Hændelser, efter det Engelske, lokaliseret. ib. 1799. Gentils Reiser i Ostindien, overs. af Fransk og indf. i den gyldendalske Reisesamlings 15de D. Lykkesmeden af Baco Verulam, overs. af Latin. ib. 1809. Var i 1816 og Begyndelsen af 1817 Redakteur af „Dagen". Har leveret Bidrag til Maanedsskriftet: Bidrag til Belletristiken, Samleren, almeennyttige Samlinger, Budstikken, Iris og Hebe, Sallas den yngre, Kjöbenhavns Skilderi, Christianshavnsposten, Schlözers Staatsanzeigen, Ecks nordische Blätter og Bergks Europäische Aufseher.

III. Seminarium lapponicum*).

Lektor Thomas v. Westen, Finnernes Apostel, blev 28de Febr. 1716 udnævnt til at forestaa det dengang saakaldte Seminarium scholasticum, som var henlagt under Throndhjems Kathedralskoles Bestyrelse og forövrigt hörte under Collegium de cursu evangelii promovendo, hvilket Collegium var oprettet 10de Decbr. 1714 af Frederik den Fjerde i Kjöbenhavn. T. v. Westen rögtede som Kollegiets Vikarius med megen Nidkjerhed sit vanskelige Kald. Distriktet, som indbefattede Throndhjems og Tromsö Stifter, blev deelt i 13 Afdelinger eller Missionsdistrikter, Missionairer ansatte, Kirker, Kapeller og Forsamlingshuse opförte og et eget dertil oprettet Fond stiftet. Fondet, der dannedes ved en aarlig Afgift af samtlige Landets Kirker (nu 1 Spd. 3 Ort af hver Hovedkirke og 4 Ort af hver Annexkirke) og Overskuddet af de Staten tilhörende nordlandske og finmarkske Kirker, kaldtes den nordlandske og finmarkske Missionskasse og udgjör for Tiden det nordlandske Kirke- og Skolefond. Efter Th. v. Westens Död findes ikke synderlige Spor af Missionens Virksomhed, indtil Kong Frederik den 5te efter Forslag af Mag. Hans Schanche, der havde været v. Westens tro Assistent, ved Reskr. 24de Marts 1752 oprettede i Throndhjem Seminarium lapponicum. Denne Anstalts Bestemmelse var at undervise unge Mennesker i det lappiske Sprog, at de siden kunde anvendes til at undervise Lapperne i Kristendommen. Til Bestridelse af Seminariets Udgifter, Lærernes Lön og Klæder til Seminaristerne bestemtes en Kapital af 8100 Rdlr. og visse kongelige Tiender; hvorhos skjenkedes 800 Rdlr. til et lappisk Lexikons Trykning. Gjessings Jubell. 2 Bd. 2 H. S. 138. Krafts Norges Beskr. 5 D. S. 337; 6 D. S. 422 og 500. Bloms Reise i Nordlandene 1 H. S. 186. Müller S. 14. Dänische Bibliothek, 6tes Stück, S. 601-688. K. Leems Beskriv. over Finmarkens Lapper. H. Hammonds Miss. Hist. og Colleg. Tid. 1802, S. 353-61 og S. 369 og 70.

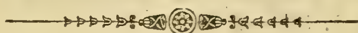
---

*) Den, som först lagde alvorlig Haand paa Lappernes Underviisning, var den formedelst de Svenskes Erobring fra Throndhjem fordrevne Biskop Mag. Erik Bredahl (Biogr. Efterr. S. 21), der i den anförte Tid nedsatte sig paa Throndenæs, hvilket Kald var annekteret Bispestolen. Senere antog Lektor Thomas v. Westen (Biogr. Efterr. S. 510) sig denne Sag, hvorom ovenfor.

Knud Leem, Sognepræst til Avaldsnæs i Christianssands Stift, blev 24de Marts 1752 ansat som Docens ved det under samme Datum oprettede Seminarium lapponicum med Titel af Professor. Christian Weldingh, Provst og Sognepræst til Vadsö, blev formedelst sin store Styrke i det lappiske Sprog 7 Decbr. 1771 udnævnt til Præst til Hospitalet i Throndhjem og Professor Leems Adjunkt ved Seminariet mod at nyde 200 Rdlr. Extralön af Seminariets Kasse. Leem döde 25de Febr. 1774 (Biogr. Efterr. for Tromsö Stift) og Weldingh var 4de Aug. 1773 bleven Sognepræst til Inderöen (Biogr. Efterr. S. 282).

Ved Reskr. 3die Novbr. 1774 blev Seminariet ophævet, da Erfaring havde lært, at det ikke svarede til dets Hensigt, og man ansaa det bedre at begynde med at lære Lapperne det norske Sprog. Ved samme Reskr. bleve Seminariets Indtægter henlagte til den nordlandske Mission. Efterhaanden indgik de oprettede Missionsposter, og Missonskollegiet blev ophævet, da dets Forretninger bleve ved kgl. Resol. af 7de Mai 1802 henlagte under Kancelliet. Saaledes henstod Sagerne, indtil Storthinget 10de Aug. 1821 besluttede, at Seminariets Fond skulde anvendes til et Skolelærer-Seminarium for Nordlandene og Finmarken, hvilken Beslutning blev bifaldt ved kgl. Resol. af 4de Mai 1822. Ved kgl. Resol. af 2den Juli 1824 blev dette Seminarium oprettet paa Throndenæs Præstegaard og nærmere Bestemmelser herfor givne ved Resol. af 30te Marts 1836. Ved Resol. af 21de Febr. og 31te Mai 1848 er Seminariet flyttet til Tromsö By, hvor det nu er. (Stiftelsesbreve og Legater, vedkommende Nordlandenes og Finmarkens Amter S. 5-8. Dept. Tid. for 1830 No. 20 og for 1848 No. 41).

Seminariet eiede ved Slutningen af 1845 en rentebærende Kapital af 5805 Spd. 17 Sk. og oppebærer aarlig 720 Spd. i Kongetiende af Strinde og Sælbo Fogderi. Det oppebar, ifölge Reskr. af 24de Marts 1752, aarlig omtrent 10 Spd. i Tavlepenge af Throndhjems Domkirke og Vor Frue Kirke, samt Molde og Christianssunds Kirker, men dette ophörte ifölge kgl. Resol. af 3die Novbr. 1832 ved samme Aars Slutning. Dets aarlige Udgifter ere blandt andre: Kassererens Lön 80 Spd., Anden Lærers Lön 200 Spd., til 9 Alumner à 50 Spd. 450 Spd. og til Lys og Brænde og Lokalets Vedligeholdelse omtrent 100 Spd.

Indhold.